

**วิถีครอบครัวและชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย
บ้านโพนแพ่ง ตำบลหนองสนม อำเภอวานนิวัต จังหวัดสกลนคร
Family Ways of Life and the Thai Yooi Ethnic Community,
Ban Phon Phaeng, Tambon Nong Sanom,
Amphoe Wanon Niwat, Changwat Sakon Nakhon**

รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ศรีสันติสุข

อาจารย์เกษชา บันธุ์ปัทม์

อาจารย์บุญแพ่ง ศรีพรหมทัต

อาจารย์ปรีดา เถายบุตร

อาจารย์กิตติยา ผากงคำ

อาจารย์อัมพิกา แก้วไพฑูรย์

อาจารย์ธัญพิมล ปักสังคะณีย์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ

ประจำปีงบประมาณ 2539

ปี 2540

ISBN 974-675-182-4

คำนำ

"วิถีครอบครัวและชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย บ้านโพนแพง ตำบลหนองสนม อำเภอวานรนิวาส จังหวัดนครพนม" เป็นรายงานการวิจัยชุมชนที่คณะนักวิจัยได้ศึกษาชุมชนแบบการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (participatory research) ทั้งนี้เนื่องจากคณะนักวิจัยส่วนใหญ่เป็นชาวไทยโย้ยในบ้านโพนแพง มีความรู้และความเข้าใจในวัฒนธรรมไทยโย้ยเป็นอย่างดี การศึกษาครั้งนี้เป็นการใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก ส่วนระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณมีอยู่บ้าง ก็เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้ของข้อมูลให้ละเอียดและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

คณะนักวิจัยคิดว่าชาวบ้านไทยโย้ยในหมู่บ้านโพนแพงทุกคนเป็นเจ้าของรายงานวิจัยชิ้นนี้ คณะนักวิจัยเป็นเพียงผู้รวบรวมข้อมูล นำมาประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำเสนอรายงานที่ให้ชาวบ้านไทยโย้ยได้ตรวจสอบข้อมูล จึงเขียนเป็นรายงานการวิจัยชิ้นนี้

ดังนั้นคณะนักวิจัยจึงใคร่ขอขอบพระคุณชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการเขียนรายงานการวิจัย ใคร่ขอขอบคุณ นายนิรมิต อินทร์โทะโล นายอำเภอวานรนิวาส และ นายคำนึ่ง พรหมพัฒน์ ปลัดอำเภอ ที่ได้อำนวยความสะดวกและให้คณะนักวิจัยได้ศึกษาวิจัยชุมชนบ้านโพนแพง ทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และใคร่ขอขอบคุณ นายนพตล บันธูปัทม์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านโพนแพงที่ได้สนับสนุนและเห็นความสำคัญในการวิจัย ตลอดจนขอขอบคุณคณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ที่ได้สนับสนุนงบประมาณการวิจัยในครั้งนี้

รายงานการวิจัยนี้หากมีประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใด คณะนักวิจัยใคร่ขอมอบให้แก่ชาวบ้านและผู้อ่านทุกท่านที่มีความสนใจชุมชนชาติพันธุ์ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโย้ย แต่ถ้าหากว่ารายงานการวิจัยนี้มีส่วนบกพร่องใดๆแล้ว คณะนักวิจัยยินดีน้อมรับข้อวิจารณ์ เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมในโอกาสต่อไป

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข
 เกษชา บันธูปัทม์
 บุญแพง ศรีพรหมทัต
 ปรีดา เถาบุตร
 กิตติยา ผากงคำ
 อัมพิกา แก้วไพฑูรย์
 ธีฎพิมล ปักสังคะณย์

13 ตุลาคม 2540

ชื่อเรื่อง : วัตถุประสงค์และรูปแบบชาติพันธุ์ไทยโย้ย บ้านโพนแพง ตำบล
หนองสนม อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร

คณะนักวิจัยและที่ทำงาน :

1. รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ศรีสันติสุข

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น จ.ขอนแก่น 40002

2. อาจารย์เกษชา พันธุ์ปัทม์

3. อาจารย์บุญแพง ศรีพรหมทัต

4. อาจารย์ปรีดา เถาบุตร

5. อาจารย์กิตติยา ผางคำ

6. อาจารย์อัมพิกา แก้วไพฑูรย์

7. อาจารย์ธัญพิมล ปักสังคะณีย์

โรงเรียนบ้านโพนแพง ตำบลหนองสนม อำเภอวานรนิวาส

จังหวัดสกลนคร

แหล่งเงินทุน : คณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ

ปี : 2540

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง "วัตถุประสงค์และรูปแบบชาติพันธุ์ไทยโย้ยบ้านโพนแพง ตำบลหนอง
สนม อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร" นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน
วิถีชีวิตครอบครัวและการเปลี่ยนแปลง และความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับชุมชน
ในกระแสโลกาภิวัตน์ การศึกษานี้เป็นการวิจัยภาคสนาม ลักษณะการวิจัยแบบมีส่วนร่วม
ร่วม ระยะเวลาการวิจัยเป็นเวลา 15 เดือน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก และ
ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณเป็นตัวเสริม เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้
ของข้อมูล

ผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. สภาพทั่วไปของชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย

ชาวไทยโย้ยเป็นชาวไทกลุ่มหนึ่งที่ได้อพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ในรัชกาลที่ 3 มีการอพยพหลายครั้งจนได้มาตั้งบ้านเรือนที่บ้านวานรนิวาส (อำเภอวานรนิวาส) ส่วนชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงย้ายมาจากบ้านขาด ซึ่งแยกตัวออกจากบ้านวานรนิวาส ได้มาตั้งบ้านเรือนที่บ้านโพนแพงเมื่อปี พ.ศ.2407 ระยะทางห่างจากอำเภอวานรนิวาส 14 กิโลเมตร มีจำนวน 243 ครัวเรือน ประชากร 1,259 คน เป็นชาย 616 คน และหญิง 643 คน ชาวไทยโย้ยนิยมส่งบุตรชายและหญิงไปทำงานต่างจังหวัด

สถาบันครอบครัวเป็นการสืบสกุลทางฝ่ายชาย ลูกชายคนสุดท้ายจะต้องจะเลี้ยงดูและได้รับมรดกจากพ่อแม่มากกว่าลูกคนอื่นๆ ภาษาไทยโย้ยทั้งชุมชน

ชาวไทยโย้ยประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก แต่มีอาชีพเสริมหลายอย่าง เช่น ร้านค้า หาบปลา ปลูกพืช รับจ้างต่างๆ เป็นต้น

โรงเรียนบ้านโพนแพงสอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนส่วนมากเรียนต่อในระดับมัธยมกันมากขึ้น

วัดในชุมชนมี 2 วัด ความเชื่อที่สำคัญได้แก่ ผีเรือน ผีปู่ตา ผีน้ำ เสี่ยงคอง และข้อห้ามเกี่ยวกับการทำงาน

ชาวไทยโย้ยนิยมไปรักษาการเจ็บป่วยที่สถานื่อนามัยในหมู่บ้าน และการรักษาจากแพทย์แผนโบราณ การอยู่ไฟของชาวบ้านยังคงนิยมในปัจจุบัน ลักษณะอาหารการกินได้จากแหล่งธรรมชาติซึ่งเป็นไปตามฤดูกาล

บทบาทของผู้ใหญ่บ้านมีต่อการพัฒนาหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การพักผ่อนหย่อนใจมักจะเกี่ยวข้องกับประเพณีทางศาสนาพุทธ เช่น บุญมหาชาติ งานลอยเรือไฟ และงานสงกรานต์ เป็นต้น

2. วิถีชีวิตครอบครัว และการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

ครอบครัวของชาวไทยโย้ยมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย แต่งงานโดยนำสะใภ้มาเลี้ยงปู่ย่า ในปัจจุบันมีแนวโน้มเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆกับครอบครัวของปู่ตา

ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับเครือญาติมีอย่างแน่นแฟ้น ช่วยเหลือกันเมื่อยามเจ็บป่วย งานศพ งานแต่งงาน และงานทำบุญต่างๆ

บทบาทของพ่อจะเป็นผู้นำครอบครัว มีหน้าที่ในด้านเศรษฐกิจหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนบทบาทของแม่จะอบรมสั่งสอนลูกเป็นอย่างดี ลูกๆจะเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อแม่และญาติพี่น้อง

การใช้ชีวิตประจำวัน ในอดีตสามารถหาอาหารการกินจากแหล่งหาถิ่นตามธรรมชาติรอบๆหมู่บ้าน แต่ปริมาณอาหารตามธรรมชาติได้ลดน้อยลง อาหารการกินหาซื้อได้จากในเมือง

สภาพที่อยู่อาศัยได้เปลี่ยนแปลงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีหลายลักษณะในด้านวัสดุที่ก่อสร้าง ตลอดจนรูปแบบการใช้สอยที่แตกต่างกันไป เครื่องนุ่งห่มเคยปลูกฝ้ายและทอ ตัดเย็บเสื้อผ้าเอง ได้เปลี่ยนไปซื้อจากในเมือง การรักษาโรคนิยมรักษาแผนปัจจุบัน และแผนโบราณควบคู่กันไป

3. ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับชุมชน

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงสามารถปรับตัวในกระแสโลกาภิวัตน์เป็นอย่างดี กล่าวคือ มีความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับประเพณีพิธีกรรมของชุมชนเป็นอย่างมาก โดยมีปฏิบัติตามประเพณีทางศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด ครอบครัวชาวไทยโย้ยยังสามารถจัดการสภาพแวดล้อมของชุมชนในการรักษาป่า น้ำ และดินให้คงอยู่ นอกจากนี้มีกระบวนการร่วมกันของความเป็นชาติพันธุ์ภายในชุมชน คือ การรวมกลุ่มสำคัญในชุมชน ตลอดจนกระบวนการปรับตัวของชุมชนที่ชาวไทยโย้ยสามารถพัฒนาวัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดีในด้าน การเปลี่ยนแปลงอาชีพ การเปลี่ยนวิถีชีวิตในด้านเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังดำรงซึ่งบุคลิกภาพและความสำนึกในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงได้อย่างเคร่งครัด

**Title : Family Ways of Life and the Thai Yooi Ethnic Community,
Ban Phon Phaeng, Tambon Nong Sanom, Amphoe Wanon
Niwat, Changwat Sakon Nakhon**

Researchs and Places :

- 1. Associate Professor Dr.Somsak Srisontisuk
Department of Sociology and Anthropology
Faculty of Humanities and Social Sciences
Khon Kaen University, Khon Kaen 40002**
- 2. Archan Kassa Kuntuput**
- 3. Archan Boonpang Sripromthat**
- 4. Archan Preeda Thouyabud**
- 5. Archan Kittiya Pakoengkom**
- 6. Archan Ampiga Gaewphaitun**
- 7. Archan Tornpimon Panksankanas
Ban Phon Phaeng Primary School, Tambon Nong Sanom,
Amphoe Wanon Niwat, Changwat Sakon Nakhon**

**Budget : Northeastern Sub-committee for Research
Office of the National Culture Commission
Ministry of Education**

Year : 1997

Abstract

The objectives of the research were to study general characteristics of the community, family ways of life and changes, and the relationships between family institution and community in the globalization process. The study was a 15-month field research using qualitative methodology and participatory research. In addition, quantitative methodology was applied in order to test the validity and reliability of the data.

Research results are following :

1. General characteristics of the ethnic community

The Thai Yooi is a Tai group who came from the left bank of Kong River in the Rama 3 reign. They had moved from place to place until they settled down in Ban Wanon Niwat (Wanon Niwat district). The Thai Yooi established Ban Pon Paeng in B.E. 2407. They migrated from Ban Chat which was separated from Ban Wanon Niwat. The community is about 14 km. from the district, and has 201 households with a population of 1,259. They often send their children to work in other provinces.

The family institution is patrilineal. The youngest sons would take care of their parents, and receive an inheritance from them. The Thai Yooi dialect is used in the whole community.

The main occupation is a farming. There are many supplemental occupations, such as, operating groceries, planting vegetables, fishing, and working as labours.

There is a primary school in the community. The pupils would continue their study in secondary school.

There are two temples in the community. The Thai Yooi believe in the spirit of house, ancestral spirits, the guardian spirit of water, and workings' taboo.

The Thai Yooi would prefer to cure their sickness at the health station in the community, and from folk medicines. Food patterns are from the natural areas according to the seasons.

Headmen have made many contributions to the community from the past times to the present.

Recreation is related to the Buddhist rituals, such as, making merit of the great incarnation, Thai new year, and setting adrift illuminated floats.

2. Family ways of life and changes in the community

The Thai Yooi's family unit is the extended family, and is patrilocal. The family unit has become a nuclear family at the present time, their houses are still located near their grandfathers' houses.

The relationships between family and kinship system are very close in terms of helping the sick, cremation ceremony, marriage ceremony, and making merit.

The roles of the father are as the leader of the family, and the bread winner. The roles of mother would be to take care of and socialize with their children. The children show respect and use good manners toward their parents and their relatives.

The family members gather natural foods from the forests near the community, but natural foods have declined in quantity. The Thai Yooi can buy their foods from the town.

The house constructions have changed in style from the past to the present. There are many materials in their constructions. Their clothes, which are made of cotton, were woven and sewed themselves in the past, but are now purchased in the city. The Thai Yooi people now rely on both modern and traditional medicines.

3. The relationships between family institution and community

The Thai Yooi can adapt themselves in the globalization process. The relationships between family institution and community are very close. They still strongly believe in and practice Buddhism. They manage their environment in order to preserve forests, water, and soil resources. In addition, social solidarity exists in the process of ethnicity, and social groups. Furthermore, in the adaptation process, the Thai Yooi community can develop their culture in terms of changes in occupations and economic ways of life. However, the Thai Yooi people manage to maintain a strong consciousness of their ethnic personality, identity, and culture.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญภาพ	ฏ
สารบัญรูป	ฐ
สารบัญแผนที่	ท
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
คำจำกัดความที่ใช่ในการวิจัย	3
บทที่ 2 แนวความคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
แนวความคิดที่ใช่ในการวิจัย	5
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย	20
ข้อตกลงเบื้องต้น	20
ลักษณะการวิจัย	20
การเลือกชุมชนเพื่อการวิจัย	20
การรวบรวมข้อมูล	20
ตัววัดตัวแปร	22
ประมวลผลข้อมูล	30
การวิเคราะห์ข้อมูล	30
บทที่ 4 สภาพทั่วไปของชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย	31
ประวัติศาสตร์ของชาวไทยโย้ยเมืองวานรนิวาส	31
ประวัติความเป็นมาของชุมชน	33
สภาพทางภูมิศาสตร์	35

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
✓ ลักษณะโครงสร้างประชากร	38
✗ สถาบันครอบครัว	42
สถาบันเศรษฐกิจ	63
สถาบันการศึกษา	77
✗ สถาบันศาสนา	87
สถาบันสาธารณสุข	97
สถาบันปกครอง	108
สถาบันพักผ่อนหย่อนใจ	131
บทที่ 5 ✗ วิถีชีวิตครอบครัว และการเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย	145
โครงสร้างครอบครัวและเครือญาติ	145
✓ การใช้ชีวิตประจำวัน	151
✗ ที่อยู่อาศัย	154
เครื่องนุ่งห่ม	162
ยารักษาโรค	163
บทที่ 6 สถาบันครอบครัวกับชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์	165
ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับประเพณีพิธีกรรมของชุมชน	165
ครอบครัวกับการจัดการสภาพแวดล้อมของชุมชน	190
ครอบครัวกับกระบวนการอยู่ร่วมกันในชุมชน	196
กระบวนการปรับตัวของชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์	198
ครอบครัวและความสำนึกในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์	207
บทที่ 7 ✗ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	212
บทสรุป	212
ข้อเสนอแนะ	221
บรรณานุกรม	223
บรรณานุกรมผู้ให้สัมภาษณ์	227

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 จำนวนประชากรบ้านโพนแพง ตำบลหนองสนม อำเภอมัญจาคีรี จำแนกตามเพศและอายุ	39
ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของสมาชิกในครัวเรือนไปทำงานต่างถิ่น	41
ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของการส่งเงินให้ทางบ้านรอบปีที่ผ่านมา	41
ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของสถานที่ไปทำงาน	42
ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของลักษณะครอบครัว	45
ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของภาษาที่พูดกันในครอบครัว	59
ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของอาชีพหลักและอาชีพเสริมในชุมชนชาวไทยโย้ย บ้านโพนแพง	68
ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของรายได้จากอาชีพหลักหรืออาชีพรอง	69
ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของที่ทำกินทั้งหมดของครัวเรือน	70
ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของที่นา	71
ตารางที่ 11 จำนวนการเรียนต่อของนักเรียนโรงเรียนบ้านโพนแพง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2523-2539	84
ตารางที่ 12 จำนวนและร้อยละของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในครัวเรือน จำแนกตามอดีตและปัจจุบัน	201
ตารางที่ 13 จำนวนและร้อยละของบุคลิกภาพและพฤติกรรมของชาวบ้านไทยโย้ย จำแนกตามอดีตและปัจจุบัน	205
ตารางที่ 14 จำนวนและร้อยละของเครื่องอำนวยความสะดวกในชุมชนชาวไทยโย้ย	209

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ชาวบ้านกำลังขอสละตุง (ยอจับปลา)	67
ภาพที่ 2 อาชีพทอเสื่อ	67
ภาพที่ 3 สภาพอาคารเรียนของโรงเรียนบ้านโพนแพง	85
ภาพที่ 4 กิจกรรมสหกรณ์เพื่อการเรียนโรงเรียนบ้านโพนแพง	85
ภาพที่ 5 ศาลปู่ตา	92
ภาพที่ 6 พิธีสู่ขวัญผู้สูงอายุในเดือน 3	92
ภาพที่ 7 พิธีสู่ขวัญข้าวในเดือน 3	93
ภาพที่ 8 พิธีสู่ขวัญควายในเดือน 3 โดยจะผูกค้ายที่เขาควาย	93
ภาพที่ 9 เครื่องบูชาบุญมหาชาติพระเวสสันดร	133
ภาพที่ 10 ขบวนแห่ในงานบุญมหาชาติพระเวสสันดร	133
ภาพที่ 11 การตีกลองเลง	144
ภาพที่ 12 ชาวบ้านเต้นอย่างสนุกสนานตามจังหวะการตีกลองเลง	144
ภาพที่ 13 บ้านสมัยเก่า	156
ภาพที่ 14 บ้านสมัยใหม่	156
ภาพที่ 15 การลำบอขึ้นบ้านเจ้าสาวในพิธีแต่งงาน	178
ภาพที่ 16 เหล้า 4 ไห ไก่ 4 ตัว ของเจ้าบ่าว และพานบายศรีของเจ้าสาวในพิธีแต่งงาน	178
ภาพที่ 17 ขบวนแห่ศพไปป่าช้า	189
ภาพที่ 18 การนำโลงศพขึ้นตั้งบนกองฟอนพร้อมประดับตกแต่งอย่างสวยงาม (กำลังล้างหน้าศพ)	189

สารบัญรูป**รูปที่ 1 ปริมาณประชากรแจกอายุและเพศของชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย****หน้า****40**

สารบัญแนที่

	หน้า
แนตังที่ 1 ถนนเชื่อมหมู่บ้านในตำบลหนองสนม	36
แนตังที่ 2 บูมชนบ้านโพนแพงแสดงการตั้งบ้านเรือน คุ้ม และที่อยู่บองตระกูลต่างๆ	44

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก ในปี พ.ศ.2504 เป็นต้นมา จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2539-2543) นั้น ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม อยู่ไม่น้อยทีเดียว จะเห็นได้จากประชาชนในสังคมชนบทและหมู่บ้านต่างๆ ได้รับอิทธิพลการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมเมืองเป็นอย่างมาก ทำให้ประชาชนได้เปลี่ยนแปลงและปรับตัวในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เนื่องจากได้ติดต่อกับสังคมเมืองและสังคมโลกมากยิ่งขึ้น

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่รัฐบาลได้ให้ความสนใจในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมิใช่ประกอบด้วยชาวไทยลาวทั้งหมด แต่มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ที่สุด และมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น กลุ่มไทยโคราช ผู้ไท ลื้อ โย้ย กระเลิง แสก เขมร ส่วย เยอ ขาวบน และข่า เป็นต้น กลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหลายได้รับอิทธิพลของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจากรัฐบาลไม่มากนักน้อยดังจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของประชาชนไปตามกระแสของการพัฒนาของประเทศและของโลก กระบวนการพัฒนาประเทศและกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมจึงได้เกิดขึ้นตลอดเวลา ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ได้รับการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตามแผนการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก แต่ก็มีกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มที่ยึดมั่นในความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมอยู่มาก และถูกมองจากรัฐบาลว่าด้อยพัฒนามากกว่ากลุ่มอื่นๆ อย่างไรก็ตามก็ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มที่สามารถดำรงอยู่ได้ในกระแสของการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นสากลหรือยุคโลกาภิวัตน์ กล่าวคือ ได้รับการพัฒนาจาก

รัฐบาลในด้านต่างๆ และขณะเดียวกันยังสามารถรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมของตนอย่างเคร่งครัด ดังเช่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโย้ย เป็นต้น

ชาวไทยโย้ยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจจุบันชาวไทยโย้ยมีอยู่หลายหมู่บ้านในเขตอำเภออากาศอำนวยและอำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสกลนคร โดยได้เดินทางไปสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับหมู่บ้านไทยโย้ย เพื่อเลือกชุมชนชาติพันธุ์ชาวไทยโย้ย 1 ชุมชน ที่ยังดำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น ภาษาและวัฒนธรรมประเพณีได้มากที่สุด เพื่อที่จะศึกษาวิถีชีวิตครอบครัวและชุมชนของชาวไทยโย้ย ซึ่งจะได้ทราบวิถีชีวิตและการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะสถาบันครอบครัวที่สามารถปรับตัวต่อกระแสของการเปลี่ยนแปลงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย
2. เพื่อศึกษาวิถีครอบครัวและการเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยในกระแสโลกาภิวัตน์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาวถีครอบครัวและชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย มีดังต่อไปนี้

1. เพื่อจะได้เข้าใจสภาพทั่วไปของชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย
2. เพื่อจะได้ทราบวิถีครอบครัวและการเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย
3. เพื่อจะได้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยในกระแสโลกาภิวัตน์
4. เพื่อจะได้เป็นแนวทางแก่รัฐบาลในการพิจารณาวางแผนการพัฒนาวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสมกับลักษณะโครงสร้างของชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตของการศึกษาในระดับชุมชน เกี่ยวกับวิถีครอบครัวและชุมชน ในชุมชนบ้านโพนแพง ตำบลหนองสนม อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร เนื่องจากเป็นชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยเดียวกันในมิติเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย หมายถึง ชาวบ้านที่อยู่ในบ้านโพนแพง ตำบลหนองสนม อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร
  2. ชาวไทยโย้ย หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในบ้านโพนแพง ตำบลหนองสนม อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร ซึ่งมีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม โดยเฉพาะการพูดภาษาไทย
  3. บ้านโพนแพง หมายถึง ชุมชนหมู่บ้านโพนแพง ตำบลหนองสนม อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร
  4. ภาษาโย้ย หมายถึง ภาษาที่กลุ่มคน ชาวบ้านที่พูดภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาตระกูลไตหรือไท
  5. สภาพทั่วไป หมายถึง ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพทางภูมิศาสตร์ โครงสร้างประชากร สถาบันครอบครัว สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันสาธารณสุข สถาบันปกครอง และสถาบันพักผ่อนหย่อนใจ
  6. วิถีครอบครัว หมายถึง โครงสร้างระบบครอบครัวและเครือญาติ การใช้ชีวิตประจำวัน ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค
  7. ครอบครัวกับชุมชน หมายถึง ความสัมพันธ์ของครอบครัวกับชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ ประเพณีพิธีกรรม การจัดสภาพแวดล้อม การอยู่ร่วมกัน การปรับตัวของชุมชน และความสำคัญในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์
- 7.1 ประเพณีพิธีกรรม หมายถึง ประเพณีพิธีกรรมที่ชาวไทยโย้ยได้ปฏิบัติกันสืบเนื่องกันมา การทำบุญประจำปี ได้แก่ การทำบุญมหาชาติพระเวสสันดร บุญข้าวประดับดิน ประเพณีบวช ประเพณีทอดผ้า ประเพณีออกพรรษา การขึ้นบ้านใหม่ สงกรานต์ การ

สะเตาะเคราะห์ ประเพณีลอยเรือไฟ และประเพณีตีกลองเลย ส่วนพิธีกรรมได้แก่ การเกิด การแต่งงาน และการตาย

7.2 การจัดสภาพแวดล้อม หมายถึง การจัดการในเรื่องป่า ดิน น้ำ โดยมีองค์ประกอบในเรื่องมาตรการในการรักษา มาตรการทางสังคม มาตรการทางกฎหมาย และความเชื่อเกี่ยวกับทรัพยากรดังกล่าว

7.3 การอยู่ร่วมกันในชุมชน หมายถึง การอยู่ร่วมพหุภาคีในชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยในรูปแบบของการรวมกลุ่มต่างๆ ได้แก่ การรวมกลุ่มภายในชุมชน กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน และกลุ่มฌาปนกิจ

7.4 การปรับตัวของชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวที่สามารถเข้ากับสภาพของชุมชนอย่างเหมาะสม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงอาชีพ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในครัวเรือน บุคลิกภาพของชาวไทยโย้ย ผลกระทบต่อครอบครัว และการรับสิ่งใหม่เกี่ยวกับเครื่องอำนวยความสะดวก

7.5 ความสำนึกในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ หมายถึง จิตสำนึกร่วมกันของชุมชนในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ไทยโย้ย

8. การเปลี่ยนแปลง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยบ้านโพนแพงในปัจจุบัน ที่แตกต่างจากอดีตเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นช่วงที่สามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะหัวเลี้ยวหัวต่อที่แตกต่างจากอดีต

9. กระแสโลกาภิวัตน์ หมายถึง กระแสการเปลี่ยนไปสู่ความเป็นสากลที่ได้แพร่กระจายด้านการติดต่อสื่อสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่จากสังคมเมืองไปสู่ชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย

บทที่ 2

แนวความคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

แนวความคิดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

1. ความหมายของการเปลี่ยนแปลง

เมื่อกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลง เป็นเรื่องเกี่ยวกับเวลา หรือขึ้นกับเวลาเสมอ การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องกล่าวถึงระยะเวลาหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปอีกระยะเวลาหนึ่ง (over some period of time) เช่น วัน เดือน ปี ทางดาราศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงไปทุกที เวลาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดว่าเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปในเรื่องใดก็ตามที่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สำหรับการเปลี่ยนแปลงในสังคมมนุษย์ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงต่างๆในสังคมมนุษย์ ได้มีข้อสมมติที่แตกต่างกันไป ทำให้การเปลี่ยนแปลงมีความหมายแตกต่างกันตามข้อสมมติต่างๆ นิสเบท (Nisbet, 1969: 166-168) ได้กล่าวไว้ดังนี้คือ

1. การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องธรรมชาติ (change is natural) การเปลี่ยนแปลงที่กล่าวถึงคนเราที่มีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา ส่วนมากนักศาสนาก็จะอธิบายในเรื่องนี้

2. การเปลี่ยนแปลงเป็นอยู่ตลอดเวลา (change is immanent) การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อันเนื่องมาจากมีปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น แต่ละสถาบันทางสังคมจะมีเหตุความจำเป็นและเหตุผลแห่งการเปลี่ยนแปลง

3. การเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (change is continuous) การเปลี่ยนแปลงนี้กล่าวถึงการผ่านขั้นตอนต่างๆของสังคมไปสู่ขั้นตอนที่สมบูรณ์กว่าและพัฒนาไปจนถึงขั้นตอนสุดท้าย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของ คาร์ล มาร์กซ์

4. การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งจำเป็น (change is necessary) ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น รัฐบาลมีแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้น ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องพัฒนาประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

5. การเปลี่ยนแปลงเป็นแบบเดียวกัน (change is uniform) การเปลี่ยนแปลงนี้กล่าวถึงว่า ทุกสังคมต้องผ่านขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงแบบเดียวกันหมด

เราอาจจะสรุปได้ว่า ความหมายของการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะกล่าวต่อไปในการวิจัยครั้งนี้มีข้อสมมติที่ว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งจำเป็น ทำให้รัฐบาลได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องพัฒนาประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามแม้ว่าประเทศไทยจะมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจนถึงปัจจุบันแผนฯ ฉบับที่ 8 ซึ่งทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม เกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงในลักษณะหนึ่งคือ เป็นการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงที่มาจากฝ่ายรัฐบาล กล่าวง่าย ๆ ก็คือ การเปลี่ยนแปลงในระดับหมู่บ้านหรือชุมชนเกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอกหรือเบื้องบน กับการเปลี่ยนแปลงเกิดจากผลของการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนนั่นเอง

2. ความหมายของวัฒนธรรม

คำว่าวัฒนธรรมนี้มีการให้ความหมายไว้มากมายแตกต่างกันไป ตามความรู้และพื้นฐานของตน พอดีจะแยกความหมายของวัฒนธรรมได้ดังนี้

วัฒนธรรมในทางภาษานั้น คำว่าวัฒนธรรมเป็นคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต คำว่า "วัฒน" เป็นภาษาบาลี แปลว่าสิ่งที่เจริญงอกงาม ความก้าวหน้า "ธรรม" เป็นภาษาสันสกฤต หมายถึง คุณความดี เมื่อนำมารวมกันแล้วจึงหมายถึงคุณธรรมหรือลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความหมายดังกล่าวนี้คนทั่วไปมักจะเข้าใจตรงกัน

วัฒนธรรมในแง่ที่ไปกันทั่วๆ ไป มักจะหมายถึงบรรดาขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่ตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น พิธีแห่เทียนเข้าพรรษา พิธีทำบุญสงกรานต์ พิธีทำบุญเทศน์มหาชาติ และพิธีทอดกฐิน เป็นต้น บางครั้งวัฒนธรรมหมายถึงความดีพฤติกรรมที่บุคคลชั้นสูงปฏิบัติกัน หรือบุคคลที่มีระดับการศึกษาสูงปฏิบัติกัน จนทำให้มีการเปรียบเทียบระหว่างคนชั้นสูงและคนชั้นต่ำว่า หากคนชั้นต่ำทำผิดวัฒนธรรมก็จะถูกกล่าวว่าเป็นคนที่ไม่มีความดี

วัฒนธรรมในทางการปกครองมีลักษณะที่คนทั่วไปเข้าใจกัน เพราะประเทศไทย เคยกำหนดความหมายของวัฒนธรรมในพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2485 ว่า "ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน"

วัฒนธรรมในทางสังคมศาสตร์มีความหมายที่แตกต่างจากความหมายที่คนทั่วไปเข้าใจกัน คือ นักสังคมศาสตร์จะไม่พิจารณาถึงเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ความดี ความเลว ความเหมาะสม หรือความไม่เหมาะสม แต่จะพิจารณาถึงวัฒนธรรมในแง่ของปัจจัยสำคัญที่อำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม ยกตัวอย่างดังนี้

ไทเลอร์ (Tylor) นักมานุษยวิทยา และเป็นบิดาของสาขาวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรม ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า "วัฒนธรรม คือ ผลรวมของบรรดาสิ่งต่างๆที่มีความสลับซับซ้อนที่ประกอบด้วย ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี อุปนิสัย ตลอดจนพฤติกรรมอื่น ๆ ที่มนุษย์แสดงออกในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม"

กรีน (Green) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า "วัฒนธรรม คือ กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมให้บุคคลเกิดความรู้ รู้จักวิธีปฏิบัติ มีความเชื่อ ตลอดจนเข้าใจผลิตผลทางศิลปะทั้งหลาย และดำรงรักษาสิ่งเหล่านั้นไว้ หรือเปลี่ยนแปลงไปในเวลาที่เหมาะสม"

ลินตัน (Linton) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ได้ให้ความหมายไว้ว่า "วัฒนธรรมเป็นผลงานของความรู้ ทัศนคติแบบแผน พฤติกรรม หรือลักษณะที่สมาชิกใช้ร่วมกัน และถ่ายทอดไปยังสมาชิกรุ่นต่อมาในสังคมใดสังคมหนึ่ง"

โรเจอร์ส (Rogers) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ได้กล่าวว่า "วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ และเป็นที่ยอมรับปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกในสังคม รวมทั้งมีการถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อๆมา"

หัทธยา สายหู ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า "แบบอย่างการดำรงชีวิตของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกเรียนรับถ่ายทอดกันไปด้วยการสั่งสอน ทั้งทางตรงและทางอ้อม"

ไพฑูรย์ เครือแก้ว ณ ลำพูน ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ 2 ประการด้วยกัน คือ "ประการที่ 1 วัฒนธรรม หมายถึง มรดกทางสังคม เป็นลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์ที่ได้สะสมไว้ในอดีต และได้ตกทอดมาเป็นสมบัติที่มนุษย์ปัจจุบันนำเอามาใช้ในการครองชีวิต ประการที่ 2 วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนแห่งการครองชีวิต"

เมื่อพิจารณาจากคำนิยามวัฒนธรรมข้างต้น เราอาจจะแยกความหมายของวัฒนธรรมได้ 2 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 นิยามวัฒนธรรมว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่รวมเอาความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี ความสามารถ และนิสัยอื่นๆที่มนุษย์ได้มาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม เช่น คำนิยามของไทเลอร์ ซึ่งเป็นการพิจารณาความหมายของวัฒนธรรม ในแง่ส่วนรวมของวิถีการดำเนินชีวิตในสังคม ประเภทที่ 2 พิจารณาความหมายของวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นระบบความคิด ระบบความรู้ หรือความเชื่อที่คนในสังคมได้รับรู้เพื่อนำมากำหนดรูปแบบพฤติกรรมต่างๆ

อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทั้งระบบความรู้ ความคิด หรือความเชื่อ จนมีการยอมรับปฏิบัติกันมาเป็นวิธีการหรือแบบแผน และมีการอบรมและถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์

3. ความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์

การศึกษาเกี่ยวกับวิถีครอบครัวและชุมชนอีสานของชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยนี้ ได้เน้นการศึกษาชุมชนชาติพันธุ์ จึงควรที่จะหาความเข้าใจความแตกต่างเกี่ยวกับความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) และกลุ่มเชื้อชาติ (race group)

คินลอคซ์ (Kinloch, 1974: 63) ได้อธิบายความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์และกลุ่มเชื้อชาติว่า "กลุ่มทั้งสองนี้เป็นคำนิยามเชิงสังคม กลุ่มเชื้อชาติขึ้นอยู่กับความแตกต่างทางด้านชีววิทยาของร่างกาย ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นอยู่กับความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม เช่น ศาสนา การแต่งกาย และสัญชาติ เป็นต้น" นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามากจะกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์และกลุ่มเชื้อชาติว่า เป็นชนกลุ่มน้อยในสังคม

เดอเฟอร์ และคนอื่นๆ (Deffeur and others, 1973: 317) ได้กล่าวถึงลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์ว่า "สมาชิกในกลุ่มมีความกลมเกลียวอยู่ร่วมกัน เนื่องจากมีความผูกพันในวัฒนธรรมเดียวกัน ตามความหมายนี้ถึงแม้ว่าจะไม่ได้อยู่ร่วมกัน ก็มีความผูกพันในกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากมีความสำนึกร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความจงรักภักดีในกลุ่มเดียวกัน กล่าวโดยทั่วไปในกลุ่มชาติพันธุ์จะมีวิถีชีวิต จารีตและประเพณี ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มที่อยู่รอบๆพวกเขา

นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาได้สนใจวิถีความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ได้แก่ ชาวเขาเผ่าต่างๆในภาคเหนือ กลุ่มผีตองเหลือง และเผ่าชาวกูในภาคใต้ สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างในด้านภาษา ประเพณีการแต่งกาย และวัฒนธรรมบางอย่างจากชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยทั่วไป กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ได้แก่ กูไท โข่ ญ้อ โย้ย เยอ เขมร กวย และแสก เป็นต้น

ดังนั้นการศึกษาชุมชนชาติพันธุ์ไทยก็ตกในการวิจัยครั้งนี้ จึงให้ความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยตกเป็นกลุ่มชนที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม เช่น ภาษา วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมและประเพณี ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มที่อยู่รอบๆหรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ

4. ความหมายของสถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรก และสถาบันที่สำคัญของสถาบันทางสังคมที่เกิดขึ้นมาเพื่อพัฒนาความคิด ร่างกาย และจิตใจ ให้แก่สมาชิกที่เกิดใหม่ เพื่อให้เป็นสมาชิกที่สังคมคาดหวังไว้ สถาบันทางสังคมโดยทั่วไปที่เราเข้าใจกันนั้น หมายถึง ระเบียบวิถีปฏิบัติที่เกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม และได้ปฏิบัติกันมานานเพื่อให้สังคมอยู่รอด บ้านเป็นศูนย์กลางของสถาบันครอบครัว ซึ่งมีพ่อ แม่ ลูก หรือญาติพี่น้องอาศัยอยู่

1. หน้าที่ของสถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่มีหน้าที่สำคัญๆหลายประการ กล่าวคือ

1.1 ทำหน้าที่ผลิตประชากร (reproduction) เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้ เป็นการผลิตสมาชิกใหม่แทนสมาชิกเก่าที่กำลังจะตายไป

1.2 ทำหน้าที่บำบัดความต้องการทางเพศ (sexual gratification) ซึ่งออกมาในรูปของการสมรสหรือการมีครอบครัว การสมรสเป็นวิธีหนึ่งที่สังคมพยายามควบคุมความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างหนุ่มสาวให้อยู่ในขอบเขต และเป็นการผลิตสมาชิกใหม่เพื่อจะได้เป็นสังคมที่สมบูรณ์ต่อไป

1.3 ทำหน้าที่อบรมขัดเกลา (socialization) เพื่อให้การอบรมเลี้ยงดูและสั่งสอนสมาชิกใหม่ในครอบครัวได้กลายเป็นสมาชิกที่สังคมปรารถนาให้อยู่ในสังคมอย่างราบรื่น การอบรมขัดเกลาเด็กนั้นเป็นเรื่องที่เตรียมพร้อมให้สมาชิกใหม่รู้จักระเบียบทางสังคมและออกไปเผชิญกับสถาบันอื่นๆต่อไป

1.4 ทำหน้าที่ผลิตอาหารให้แก่สมาชิกใหม่ เป็นการทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจให้แก่สมาชิกใหม่ที่เกิดขึ้น ได้รับความสุขในด้านจิตใจและในด้านการบริโภค พ่อแม่จะให้การศึกษาแก่เด็ก นำเงินที่ประกอบอาชีพมาให้บุตรได้ศึกษาเล่าเรียน

2. องค์ประกอบของครอบครัว หมายถึง การพิจารณาครอบครัวในแง่ของโครงสร้างของระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวด้านต่างๆ ซึ่งมีเรื่องที่ควรทราบดังนี้

2.1 แบบของครอบครัว (type of family) การแบ่งประเภทของครอบครัวสามารถพิจารณาได้หลายแบบด้วยกัน เช่น

2.1.1 พิจารณากำเนิดของครอบครัว แบ่งเป็น

(1) ครอบครัวปฐมนิเทศ หรือครอบครัวถือกำเนิด (family of orientation) เป็นครอบครัวที่บุคคลเกิดขึ้นมาหรือเป็นสมาชิก

(2) ครอบครัวที่สร้างขึ้น (family of procreation) เป็นครอบครัวที่เกิดขึ้นภายหลัง ได้มาจากการสมรสหรือแต่งงาน

โดยปกติบุคคลจะมีครอบครัว 2 ประเภทนี้

2.1.2 พิจารณาจากขนาดของสมาชิก แบ่งเป็น

(1) ครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นพ่อ แม่ และลูกๆเท่านั้น ส่วนใหญ่ครอบครัวเดี่ยวจะประกอบด้วยสมาชิกเพียง 2 รุ่นอายุ

(2) ครอบครัวขยาย (extended family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวตั้งแต่ 2 ครอบครัวขึ้นไปอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน หรือในอาณาบริเวณใกล้เคียงกัน แต่อำนาจสิทธิ์ขาดในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมหลักๆของครอบครัวขึ้นอยู่กับผู้อาวุโสหรือครอบครัวหลักเพียงอย่างเดียว ครอบครัวขยายประกอบด้วยสมาชิกมากกว่า 2 รุ่นอายุขึ้นไป

2.2 แบบของการแต่งงาน (type of marriage) การแต่งงานในครอบครัวแบ่งได้เป็น 2 แบบใหญ่ๆด้วยกันในปัจจุบัน คือ

(1) แบบผัวเดียวเมียเดียว (monogamy) เป็นการแต่งงานแบบสากลที่พบได้ทั่วไป คือ ชายและหญิงมีคู่สมรสได้เพียงคนเดียว

(2) แบบหลายผัวหลายเมีย (polygamy) แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

(2.1) ชายมีภรรยาได้หลายคน (polygyny) เป็น ในสังคมของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม

(2.2) หญิงมีสามีได้หลายคน (polyandry) ปัจจุบันการแต่งงานแบบนี้เหลือน้อยเต็มที ยังคงมีการปฏิบัติกันอยู่ในบางเผ่าในกลางป่าลึกของฟิลิปปินส์ ทิเบต และตอนใต้ของอินเดีย

2.3 แบบของการเลือกที่อยู่อาศัย (type of residence) หมายถึง การเลือกที่อยู่อาศัยภายหลังการแต่งงานแล้วว่า คู่สมรสจะไปอยู่กับใคร แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

(1) ชายไปอยู่กับครอบครัวของพ่อแม่ฝ่ายหญิง (matrilocal)

(2) หญิงไปอยู่กับครอบครัวของพ่อแม่ฝ่ายชาย (patrilocal)

(3) ชายและหญิงแยกไปสร้างที่อยู่ด้วยกันอย่างอิสระ (neolocal)

2.4 แบบของการสืบเชื้อสายหรือนับถือญาติพี่น้อง (line of descent) แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

(1) นับถือเฉพาะญาติพี่น้องทางฝ่ายมารดา (matrilinal)

(2) นับถือเฉพาะญาติพี่น้องทางฝ่ายบิดา (patrilinal)

(3) นับถือญาติพี่น้องทั้ง 2 ฝ่าย (bilateral)

เราอาจจะสรุปได้ว่า สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันสังคมแรกที่สุดของโครงสร้างทางสังคม สถาบันครอบครัวในอดีตน่าจะเป็นหน่วยที่สำคัญในด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เนื่องจากครอบครัวได้ทำหน้าที่ในด้านต่างๆ เหล่านี้ได้อย่างสมบูรณ์ แต่ในปัจจุบันสังคมกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว วัฒนธรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป การเลือกคู่ แบบแผนของการแต่งงาน การเลือกที่อยู่อาศัย อำนาจในครอบครัว และการแบ่งมรดก ซึ่งเป็นส่วนประกอบย่อยๆ ในสถาบันครอบครัว อาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ นอกจากนั้นระบบเครือญาติซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดของครอบครัวในชุมชน และความสำคัญที่มีต่อกันและกันอาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้เช่นกัน

อนึ่ง ในการวิจัยครั้งนั้นนอกจากจะศึกษาสถาบันครอบครัวแล้ว ยังศึกษาสถาบันเศรษฐกิจ สถาบันศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันสาธารณสุข สถาบันปกครอง และสถาบันพักผ่อนหย่อนใจอีกด้วย

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีครอบครัวและชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยนี้ พอดีจะสรุปงานวิจัยดังต่อไปนี้

จากการวิจัยของ ไหม บูเพ็ง (Chuepaeng, 1967) ในหมู่บ้านต่างๆของอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเนื่องมาจากความแห้งแล้ง ทำให้เกิดการอพยพแรงงาน โดยเฉพาะพวกเยาวยวน ไปทำงานเป็นกรรมกร คนรับใช้ หรือโสเภณี ไปกรุงเทพฯ และในภาคใต้ เพื่อส่งเงินมาเลี้ยงครอบครัว ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้าน เช่น ด้านการแต่งกาย หรือพฤติกรรมต่างๆที่แสดงออกเมื่อกลับมาเยี่ยมบ้าน รวมทั้งค่านิยมทางสังคมก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย

ไพฑูรย์ เครือแก้ว (Cruagao, 1962) ได้กล่าวว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และพฤติกรรมของสังคมเมืองจากกรุงเทพฯไปสู่หมู่บ้าน ทำให้หมู่บ้านที่อยู่ไกลเมืองจะมีระดับการเปลี่ยนแปลงมากกว่าหมู่บ้านที่อยู่ไกลออกไป ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวท้าวบ้านได้รับคำสั่งใหม่ทางวัตถุ ก่อนที่จะมีความรู้ความเข้าใจในสภาวะแวดล้อมของการมีชีวิตในสังคมเมือง ไพฑูรย์ เครือแก้ว ยังได้เน้นว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบเดียวกัน เพราะว่าในหมู่บ้านแต่ละแห่งจะมีตัวแปรที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นในด้านองค์ประกอบทางประชากร ความสัมพันธ์ในสังคม อายุ เพศ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประชากร องค์การทางสังคม และสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคม

คลอสเนอร์ (Klausner, 2515) ได้ศึกษานานหนองโคนซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ในด้านเศรษฐกิจพบว่าระบบเศรษฐกิจแบบเงินสด (cash economy) ได้เข้าไปมีบทบาทแทนระบบเศรษฐกิจแบบการแลกเปลี่ยน (barter economy) สำหรับในด้านสังคมนั้นระบบครอบครัวแบบขยายได้เปลี่ยนแปลงไป พวกหนุ่มสาวเมื่อแต่งงานแล้วมักจะแยกเรือนอยู่ต่างหาก ไม่อยู่ร่วมกับ

พ่อแม่เหมือนแต่ก่อน ระบบการช่วยเหลือในหมู่บ้านเปลี่ยนไปเป็นแบบการจ้างแรงงาน ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านด้วยกันหรือกับพระ ระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไป คือ บทบาทของพ่อแม่มีลักษณะแบบประนีประนอม พ่อแม่ไม่มีอำนาจในการสั่งเหมือนแต่ก่อน ความสัมพันธ์กับสถาบันทางศาสนาได้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างกับระยะเวลาของการบวช การช่วยเหลืองาน เป็นต้น ค่านิยมในเรื่องการศึกษาเปลี่ยนแปลงไป คือ พ่อแม่ส่งเสริมให้บุตรของตนมีการศึกษาสูงขึ้นกว่าแต่ก่อน ในด้านการเกษตรนั้นได้มีการใช้เครื่องมือสมัยใหม่ทางการเกษตรมากขึ้น คลอสเนอร์ได้สรุปว่าสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดจากระบบเศรษฐกิจ ซึ่งต้องมีการติดต่อกับชุมชนภายนอกมากขึ้น การย้ายถิ่นแรงงานของคนหนุ่มสาวไปหางานนอกหมู่บ้านได้นำความทันสมัยสู่หมู่บ้าน การศึกษาและข่าวสาร และพ่อค้า ล้วนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น

พิกเกอร์ (Pickler, 1975) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงในสถาบันเครือญาติในสังคมชนบท ณ บ้านอ้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใ้วิธีการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ การสอบถาม และการสัมภาษณ์ ได้พบว่าผลของสนธิสัญญาบาวริง ซึ่งไทยได้ทำกับอังกฤษ ในสมัยรัชกาลที่ 4 ทำให้ตลาดข้าวของไทยขยายออกไปสู่ตลาดต่างประเทศ ทำให้ต้องเพิ่มปริมาณการผลิตสูงขึ้นกว่าแต่ก่อน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะนั้น คือ ความต้องการแรงงาน การบุกเบิกพื้นที่เพื่อใ้ในการปลูกข้าว ในช่วง พ.ศ.2393-2493 แต่ได้หยุดชะงักลงเพราะที่ดินจำกัด และมีการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็ว ผลของการขยายตัวของระบบการผลิต การค้า และการเจริญเติบโตของประชากร มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับหมู่บ้าน โดยเฉพาะสถาบันเครือญาติ กล่าวคือ ชาวบ้านไม่มีที่ทำกิน เริ่มมีความคิดในเรื่องความแตกต่าง (social distinctions) ในหมู่ญาติพี่น้องที่ไม่มีที่ดิน การแลกเปลี่ยนแรงงานกลายมาเป็นการจ้างแรงงานที่ต้องตอบแทนด้วยตัวเงิน นอกจากนี้ทำให้การเลี้ยงดูเด็กเปลี่ยนแปลงไป ลูกคนโตหรือคนรองจะทำหน้าที่เลี้ยงน้องแทนแม่ ซึ่งใ้เวลาในการหารายได้จากมารับจ้างหรือค้าขาย

เนเฮอร์ (Neher, 1972) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในสังคมชนบทไทย โดยพบว่าการเมืองในชนบทใ้ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากที่เคยเป็นมาแต่เดิมเท่าใ้ใดนัก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงในระดับชน ชาวบ้านโดยทั่วไปยังขาดความกระตือรือร้นทางการเมือง ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางการเมืองใน

ชนบทยังอยู่ในมือของผู้นำในท้องถิ่นที่จะกำหนดและรวบรวมความต้องการของชาวบ้าน เหมือนกับที่เคยเป็นมาในระบบอุปถัมภ์

คิงส์ฮิลล์ (Kingshill, 1960) ได้วิจัยหมู่บ้านกู่แดง จังหวัดเชียงใหม่ ได้พบว่าผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นทั้งผู้นำในทางศาสนาและผู้นำชุมชนเวลาเดียวกัน อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกและการนำเอาวิธีการเกษตรสมัยใหม่มาใช้ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงบางประการ เช่น ความแตกต่างในเรื่องเพศมีมากขึ้น ความต้องการแรงงานของพวกที่มีฐานะดีเพิ่มมากขึ้น เพราะมีการซื้อที่ดินเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูก แต่ในหมู่บ้านไม่มีแรงงานเหลือพอที่จะตอบสนองความต้องการดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากเกิดการอพยพแรงงานออกจากหมู่บ้านไปหาที่ทำกินแห่งใหม่

เลิศ บรรเลงเสนาะ (2517) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ในหมู่บ้านห้วย ตำบลหนองเต๋ม อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีสมมติฐานว่าการสร้างทางหลวงชนบทจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ผลการศึกษาได้พบว่าโดยทั่วไปเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สภาพทั่วไปของหมู่บ้านดีขึ้น และเป็นระเบียบกว่าเดิม ในทางสังคมชุมชนมีการขยายตัว ชาวบ้านมีความสนใจที่จะติดต่อข่าวสารบ้านเมืองมากขึ้น ความดีของการใช้ถนน และความดีของการติดต่อกับราชการเพิ่มมากขึ้น และชาวบ้านมีความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลดีขึ้น ในทางเศรษฐกิจได้พบว่าฐานะความเป็นอยู่ของชาวบ้านไม่แตกต่างกันมากนัก การใช้เวลาในการประกอบอาชีพทำอย่างเต็มที่ ไม่ค่อยมีเวลาว่างเนื่องจากมีอาชีพใหม่ ที่ดินถูกใช้ประโยชน์มากขึ้น ราคาสูงขึ้น เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพมีมากขึ้นและทันสมัยกว่าเดิม ส่วนในทางการเมืองได้พบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องทำที่และความคิดเห็น

สุพล วุฒิเสน (2521) ได้ศึกษาบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมในชนบทท้องที่จังหวัดหนองคายและอุดรธานี ผลของการวิจัยได้พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสาธารณสุขและการศึกษาอยู่ในระดับสูงมาก ส่วนการปกครอง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม อยู่ในระดับค่อนข้างสูงมาก ตามลำดับ อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ใกล้เขตสุขาภิบาลหรือเทศบาลมีความเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมแตกต่างไปจากกลุ่มสังคมที่อยู่ไกลจากเขตสุขาภิบาลหรือเทศบาลในทุกด้าน ส่วนในเรื่องบุคคลที่เป็นตัวการในการเปลี่ยนแปลงในทุกๆด้าน ได้แก่ ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสื่อมวลชน ซึ่งได้แก่ ประเภทวิทยุ ภาพยนตร์ และหนังสือพิมพ์ รองลงมาได้แก่ ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง พัฒนาการ และพระสงฆ์

บอบ เบิร์กกลัด (2521) ได้ศึกษาพัฒนาโครงสร้างของหมู่บ้านในเขตอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ได้พบว่าความแตกต่างของโครงสร้างหรือสถาบันในหมู่บ้านขึ้นอยู่กับระดับของการพัฒนาจากสิ่งต่างๆที่ไปเป็นเครื่องชี้ในการพัฒนา ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในหมู่บ้านมีทั้งปัจจัยภายใน ซึ่งได้แก่ ความเป็นปึกแผ่นของหมู่บ้าน และปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ การติดต่อระหว่างหมู่บ้านกับเมือง อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านจะมาจากปัจจัยภายนอกมากกว่าปัจจัยภายใน ส่วนการพัฒนาจะเกิดผลนั้นเป็นการพัฒนาที่ต้องเกิดจากการประสานระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

บุญมา นครินทร์ (2515) ได้ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในชนบทไทยค่อยๆเปลี่ยนไป กล่าวคือ สังคมชนบทไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ซึ่งแต่เดิมระบบความสัมพันธ์ทั้งในการผลิตและในด้านครอบครัวมีความใกล้ชิด ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ความสำคัญต่อหัวหน้าครอบครัว แต่ตัวอย่างเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงไป โดยมีปัจจัยที่ช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ประการแรกคือ ปัจจัยทางด้านความเจริญทางเทคโนโลยี ซึ่งได้แก่ เครื่องทุ่นแรงไปแทนแรงงานคนและสัตว์ ทำให้คนมีเวลาว่างพอที่จะไปทำงานทำนอกบ้าน นอกจากนั้นระบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น ประเพณีการลงแขก ก็ได้เปลี่ยนไป เป็นการจ้างแรงงานแทน ทำให้แนวความคิดเกี่ยวกับการทดแทนบุญคุณได้ลดความสำคัญลง ประการที่สอง สถาบันครอบครัวไม่อาจสนองความต้องการของบุคคลในครอบครัวได้ ทำให้สมาชิกในครอบครัวต้องช่วยตนเอง ลักษณะความสัมพันธ์บางอย่างเปลี่ยนไป เช่น อำนาจของพ่อในลักษณะ primary authority ลดลง สถานภาพของพ่อและแม่เป็นเพียงศูนย์รวมทางด้านจิตใจของสมาชิกในครอบครัวมากกว่า

คุนสตัดเตอร์ (Kunstadter, 1968) ได้ศึกษาชุมชนชาติพันธุ์ทางภาคเหนือของไทย 2 ชาติพันธุ์ คือ ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ในเขตอำเภอแม่สะเรียง และเผ่าลัวะ ในเขตอำเภอบุณยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์โครงสร้างทางสังคมกับแบบของการปรับตัว (models of adaptation) ผลการศึกษาพอจะสรุปได้ว่า ระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขาทั้ง 2 เผ่าที่แตกต่างกัน ทำให้แบบหรือวิธีการในการปรับตัวแตกต่างกันไป กล่าวคือ แต่เดิมนั้นพวกลัวะมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีกว่าพวกกะเหรี่ยง พวกลัวะชอบรวมอยู่เป็นกลุ่ม ยึดถือบรรพบุรุษเป็นการประกอบพิธีกรรมที่เคร่งครัด และเสียค่าใช้จ่ายแพง แต่พวกกะเหรี่ยงชอบอยู่กระจัดกระจาย ชอบเร่ร่อน ไม่ผูกพันกับที่ดิน มีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพความจำเป็นในการดำรงชีวิต เมื่อมีภาวะการเปลี่ยน

แปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ทั้ง 2 ฝ่าย พวกัวะซึ่งแต่เดิมมีความเจริญรุ่งเรืองกลับมีฐานะทางเศรษฐกิจและสภาพความเป็นอยู่ที่ด้อยกว่าพวกกะเหรี่ยง ทั้งนี้เนื่องจากความแตกต่างในด้านโครงสร้างทางสังคมที่ได้กล่าวมา

สนิท สมัครการ (Smuckarn, 1972) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยของประเทศไทย กับการผสมกลมกลืนของชนชาติพันธุ์พวนในหมู่บ้านบางกะพี้และบ้านเสา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ผลการศึกษาได้พบว่า การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจและตลาด การพัฒนาระบบการปกครอง ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ได้แก่ มีการเปลี่ยนแปลงในด้านการประกอบอาชีพอย่างอื่นแทนการทำนา เช่น เป็นพ่อค้า นักธุรกิจ ข้าราชการ ข่างฝีมือ และนักการเมือง เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านค่านิยม คือ นิยมให้บุตรหลานมีการศึกษาสูงขึ้น ซึ่งทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจสูงขึ้นด้วย และค่านิยมของชาวพวนที่มีความขยันหมั่นเพียร มีส่วนช่วยให้การเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีชีวิตแบบเมืองมากขึ้น ส่วนในเรื่องของการผสมกลมกลืนของชาวพวนจะมีมากขึ้น เนื่องจากชาวพวนยอมรับการมีเอกลักษณ์ 2 แบบ (double self-identification) และชาวพวนไม่นิยมพูดภาษาเดิมของตน นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ชาวพวนมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงมาก จึงเกิดการลงทุนทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นกลไกของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ตลอดจนฐานะความเป็นอยู่ดีกว่าชาวพวนในประเทศลาว ทำให้ชาวพวนมีความต้องการเป็นคนไทยมากขึ้น ได้มีการสมรสกับข้าราชการมากขึ้น

สุจิตรา ประยูรพิทักษ์ (2520) ได้ศึกษาการปรับตัวในทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ของชุมชนชาติพันธุ์พวเข้า บ้านนาเดื่อ อำเภอมะจัน จังหวัดเบียงราย ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. การปรับตัวในทางเศรษฐกิจ ได้มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงมาก และมากกว่าทุกๆด้าน ทั้งนี้เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินชีวิตและความคงอยู่ของพวเข้า

2. การปรับตัวในทางการเมือง ได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านการปกครองเพียงเล็กน้อย เนื่องจากรัฐบาลเป็นผู้กำหนดให้มีขึ้น จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงรูปแบบภายนอก ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์และการจัดการปกครองแบบดั้งเดิมบ้างในบางด้านเท่านั้น

3. การปรับตัวในทางสังคมและวัฒนธรรม ได้มีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย เนื่องจากชนบทรวมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวเขา ส่วนใหญ่ยังคงทำหน้าที่สนองความต้องการที่สำคัญบางอย่างให้แก่ชาวเขาได้อย่างดี

4. การปรับตัวในด้านอนามัย ได้มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก ทั้งนี้เนื่องจากมีปัจจัยส่งเสริมหลายด้าน เช่น หน่วยงานต่างๆของรัฐบาลและเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือด้านนี้

5. การปรับตัวในด้านการศึกษา ได้มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก เนื่องจากมีปัจจัยส่งเสริมที่มาจากการศึกษาจากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงราย

6. การปรับตัวในด้านศาสนาและความเชื่อ มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวน้อยมาก หรือแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงไปเลย ทั้งนี้เพราะศาสนาและความเชื่อของชาวเขายังคงทำหน้าที่สนองความต้องการส่วนใหญ่ของชาวเขาได้เป็นอย่างดี

มอร์แมน (Moerman, 1968) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเนื่องจากหมู่บ้านได้รับนวัตกรรมทางการผลิตของชนชาติพันธุ์ลัวะ ณ หมู่บ้านบึง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเชียงราย ได้พบว่าหมู่บ้านแห่งนี้เมื่อมีการขยายพื้นที่ทำกินและได้มีการติดต่อกับชาวเมือง ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตและความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก ชาวลัวะได้เปลี่ยนวิธีการเพาะปลูกแบบดั้งเดิมซึ่งใช้คันไถมาไ้รดแทรกเตอร์ การใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ และการเลือกใช้เมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ การดำเนินธุรกิจแบบใช้เงินสด ทำให้หมู่บ้านต้องพึ่งพากับชุมชนเมืองมากขึ้น สำหรับความสัมพันธ์ทางสังคมได้เปลี่ยนจากความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิมาเป็นแบบทุติยภูมิ การผลิตได้เปลี่ยนจากการเลี้ยงชีพมาเพื่อการค้า ลักษณะการทำงานแบบช่วยกันทำอย่างสนุกสนานมาเป็นแบบเอาจริงเอาจัง

สุรัตน์ วรากรณ์ (2524) ได้ศึกษาเปรียบเทียบประเพณีวัฒนธรรมของชาวภูไทและชาวโซ่ ที่อำเภอยางชุมน้อย และอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ได้สรุปว่า ดั้งเดิมของชาวภูไทและชาวโซ่อยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง มีประวัติความเป็นมา ในด้านความเป็นอยู่ของชาวภูไทมีความเจริญกว่าชาวโซ่ คนทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างในด้านภาษาพูด มีความเชื่อถือผีคล้ายๆกัน ประเพณีและพิธีกรรมในการแต่งงานของชาวภูไทและชาวโซ่มีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงกัน และมีส่วนปลีกย่อยบางอย่างที่แตกต่างกัน การรักษาพยาบาลยังมีการใช้วิธีการทางไสยศาสตร์ และประเพณีในการทำศพแตกต่างกันในบางเรื่องและบางส่วนของพิธีกรรม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ สุวรรณ บัวทวน (2528) ได้ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะปัจจัยและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างชุมชนบ้านโฆ่และบ้านภูไท ในอำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้สรุปว่า บรรพบุรุษของชาวโฆ่และชาวภูไทอพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ในปัจจุบันสภาพนิเวศวิทยาของชุมชนบ้านโฆ่เป็นที่เนินเขาสูง ส่วนชุมชนบ้านภูไทเป็นที่ลุ่มในหุบเขา และทำเกษตรกรรมได้ผลดีกว่าชาวโฆ่ อัตราส่วนผู้ที่เป็นภาระในชุมชนบ้านโฆ่มีมากกว่าในชุมชนบ้านภูไท ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของทั้งสองชุมชนมีความแตกต่างกัน โดยชุมชนบ้านโฆ่จะเปลี่ยนแปลงน้อยกว่า และอัตราความแตกต่างก็น้อยกว่าชุมชนบ้านภูไท เนื่องจากแต่ละชุมชนมีโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมที่ต่างกัน ทำให้อิทธิพลของปัจจัยต่างๆที่มีต่อชุมชนแตกต่างกัน โดยชุมชนบ้านโฆ่ได้รับอิทธิพลน้อยกว่าชุมชนบ้านภูไท กล่าวคือ ปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในระบบเศรษฐกิจ ระบบสาธารณสุข และการพักผ่อนหย่อนใจ ได้แก่ ปัจจัยทางด้านนิเวศวิทยา สาธารณูปโภค การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และสื่อสารมวลชน ส่วนปัจจัยที่ยับยั้งในระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบความเชื่อและประเพณี ระบบการศึกษา และระบบการปกครอง ได้แก่ ปัจจัยทางด้านชาติพันธุ์และบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคล สำหรับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกันทั้งสองชุมชน กล่าวคือ มีความกลมกลืนทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นไปได้ไปอย่างช้าๆ แต่อัตราของการกลมกลืนในชุมชนบ้านโฆ่มีมากกว่าในชุมชนบ้านภูไท ทิศนคติต่อการพัฒนาหมู่บ้านและต่อคนรุ่นหนุ่มสาวของชุมชนบ้านโฆ่ต่ำกว่าชุมชนบ้านภูไท ชุมชนบ้านภูไทมีความภูมิใจในชาติพันธุ์มากกว่าชุมชนบ้านโฆ่ ส่วนปัญหาสังคมทั้งสองชุมชนมีลักษณะคล้ายคลึงกัน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ (2530, 2532) ได้ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะปัจจัยและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาติพันธุ์ต่างๆ คือ ไทยลาว เยอ ไทยดำ กวย และญ้อ อาจสรุปได้ว่าสมมติฐานของการวิจัยในเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ได้รับการพิสูจน์เป็นส่วนใหญ่จากข้อมูลเชิงคุณภาพและปริมาณ ซึ่งอัตราของความแตกต่างขึ้นอยู่กับลักษณะโครงสร้างทางสังคมของแต่ละชุมชนที่แตกต่างกันไป ปัจจัยภายนอกที่สำคัญได้แก่ ปัจจัยทางด้านสาธารณูปโภค ปัจจัยด้านการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และปัจจัยทางด้านสื่อสารมวลชน ส่วนปัจจัยภายในที่ช่วยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ ปัจจัยทางนิเวศวิทยา ปัจจัยทางชาติพันธุ์ และปัจจัย

ทางบุคลิกภาพ บัจฉัยดังกล่าวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่คล้ายคลึงกันทั้งสาม
ชุมชนในอัตราที่เร็วกว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ตามลำดับ
ส่วนผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ จะมีผลมากกว่าผลกระทบทางการเมือง
สังคม และวัฒนธรรม ตามลำดับ

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ (2535) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทด้านการ
ประกอบอาชีพของชาวชนบทอีสาน โดยได้ศึกษาชุมชนชาติพันธุ์ 5 ชาติพันธุ์ คือ ไทยลาว
ไทยโคราช ไทยโย้ย ไทยเขมร และไทยข่า อาจสรุปได้ว่า สภาพทั่วไปและความเป็นมา
ของแต่ละชาติพันธุ์มีเอกลักษณ์แตกต่างกัน สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบัน
ศาสนา ของชุมชนชาติพันธุ์ทั้งห้าแห่ง ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ ในขณะที่สถาบัน
เศรษฐกิจ สถาบันสาธารณสุข และสถาบันพักผ่อนหย่อนใจ เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว
ได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านการประกอบอาชีพอื่นเกิดขึ้น โดยแนวโน้มบทบาทของชายและ
หญิงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมและเท่าเทียมกันมากขึ้น บัจฉัยการสาธารณสุขไปรษณีย์พื้นฐาน
สื่อสารมวลชน และการพัฒนาของรัฐและเอกชน มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านการ
ประกอบอาชีพ และผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงบทบาทด้านการประกอบอาชีพแตกต่าง
กันในแต่ละชุมชนชาติพันธุ์ ในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต การเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย
และปัญหาครอบครัวและชุมชน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ ปรีชา บัณฑิตยกุล (2538) ได้ศึกษาวิถีครอบครัวและชุมชน
ชาติพันธุ์ไทยแสก บ้านชะหว้า ตำบลท่าเรือ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครพนม ได้พบว่า
สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการปกครอง ยังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาว
บ้าน ชาวบ้านยังพูดภาษาแสก วิถีครอบครัวไม่ค่อยจะเปลี่ยนแปลงไปมากนัก มีความ
สัมพันธ์แบบปฐมภูมิ ได้ช่วยกันรักษาป่าบุง ป่าทาม และป่าอื่นๆ สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัย
ได้เปลี่ยนแปลงไปในด้านวัสดุที่ก่อสร้าง ตลอดจนรูปแบบการใช้สอยที่แตกต่างกันไป ส่วน
ครอบครัวกับชุมชนนั้น ชาวไทยแสกสามารถปรับตัวในกระแสโลกาภิวัตน์เป็นอย่างดี

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาวิจัยชุมชนชาติพันธุ์ไทยไท่กบ้านโพนแห่งนี้ ชาวไทยโย้ยในชุมชนแห่งนี้ มีจิตสำนึกความเป็นชาติพันธุ์เดียวกัน

ลักษณะการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยภาคสนาม (field research) และเป็นการศึกษาชุมชน (community study) ใ้ระยะเวลาเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเวลา 12 เดือน และเขียนรายงาน เป็นเวลา 3 เดือน รวมระยะเวลา 15 เดือน

การเลือกชุมชนเพื่อการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้สำรวจหมู่บ้านโย้ยในเขตอำเภอวานรนิวาส และได้เลือกชุมชนชาติพันธุ์ไทยไท่กบ้านโพนแห่งนี้ ตำบลหนองสนม เป็นชุมชนเป้าหมาย เนื่องจากชาวไทยโย้ย บ้านโพนแห่งนี้พูดภาษาโย้ยทั้งชุมชน

การรวบรวมข้อมูล

1. หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์

การรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ การศึกษาได้ใช้ชุมชนเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยเน้นเรื่องสถาบันครอบครัวกับกระแสของการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน และหน่วยการวิเคราะห์เป็นครัวเรือน ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยได้เก็บแบบสอบถามจากหัวหน้าครัวเรือนเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ และเที่ยงตรงของข้อมูลเชิงคุณภาพ

2. ประชากรและตัวอย่าง

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ได้เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก ดังนั้นประชากรทั้งหมดในชุมชนจึงเป็นตัวอย่าง โดยได้สัมภาษณ์ตัวอย่างที่ทราบและสามารถตอบประเด็นคำถามตามเนื้อหาของของการวิจัยได้ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ครู ผู้อาวุโสในชุมชน และชาวบ้านที่เกี่ยวข้องในประเด็นการวิจัย

3. ระยะเวลาของการวิจัย

การวิจัยนี้ได้เริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2539 จนถึงเดือนกรกฎาคม 2540 เป็นเวลา 12 เดือน ส่วนการประมวลผลข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนรายงานเป็นเวลา 3 เดือน ถึงเดือนตุลาคม 2540 รวมใช้เวลาทั้งสิ้น 15 เดือน

4. เทคนิคการเก็บข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก และใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณประกอบการเก็บข้อมูลให้มีความเชื่อถือได้มากยิ่งขึ้น

4.1 เทคนิคการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (participatory research) เป็นวิธีที่คณะนักวิจัยส่วนใหญ่ซึ่งร่วมงานวิจัยเป็นชาวไทยโย้ย เกิดและพักอาศัยอยู่ในชุมชน ทำให้คณะนักวิจัยทราบข้อมูลและสามารถวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆอย่างเหมาะสมและแท้จริง ตามมิติการมององค์รวม (holistic) ของชุมชน คณะนักวิจัยได้สัมภาษณ์ตามแนวทางการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูล (key informants) มีการบันทึกประจำวันและถ่ายภาพเหตุการณ์สำคัญต่างๆ

4.2 เทคนิคการสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) เป็นวิธีวิจัยที่หัวหน้านักวิจัยได้ใช้ในระหว่างการศึกษาวิจัย เนื่องจากเป็นบุคคลภายนอกของชุมชน จึงต้องมีการสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ได้มีการพูดคุย สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ในกิจกรรมต่างๆของชุมชน หลังจากนั้นได้มีการตรวจสอบข้อมูลจากคณะนักวิจัย ซึ่งได้ใช้การวิจัยอย่างมีส่วนร่วม เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้ของข้อมูล

4.3 เทคนิคการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (participant observation) เป็นวิธีวิจัยที่หัวหน้านักวิจัยได้มีโอกาสเข้าไปสังเกตพฤติกรรมต่างๆโดยตรง และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆอย่างใกล้ชิด เฉลี่ยเดือนละ 2 ครั้งๆละ 2 วัน มีการซักถามและวิเคราะห์เนื้อหาสาระตามแนวการสัมภาษณ์ (interview guide) และได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลต่างๆที่ได้กำหนดไว้ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

4.4 การสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้แบบสอบถามตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แบบสอบถามจำนวน 243 ชุด ตามจำนวนครัวเรือนในชุมชน ปรากฏว่าแบบสอบถามได้กลับมาจำนวน 201 ชุด คิดเป็นร้อยละ 83.75

4.5 เทคนิคการสะท้อนกลับข้อมูล (reflection technique) ชาวบ้านไทยโย้ย ได้ตรวจสอบรายงานการวิจัย เมื่อเขียนรายงานวิจัยฉบับร่างแล้ว ได้นำเสนอผลงานวิจัยต่อที่ประชุมชาวบ้านโย้ยบ้านโพนแพง เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2540 เพื่อให้ชาวบ้านได้เสนอแนะเพิ่มเติมข้อมูล และเป็นการสะท้อนกลับจากชาวบ้าน (reflection) ซึ่งชาวบ้านได้รับความรู้ความเข้าใจ และการนำไปใช้ประโยชน์จากการรับทราบจากผลงานวิจัยครั้งนี้ หลังจากนั้นคณะนักวิจัยได้นำไปปรับปรุงเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์

เครื่องมือวัดตัวแปร

1. แนวการสัมภาษณ์

แนวการสัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

1.1 สภาพทั่วไปของชุมชน

- ประวัติศาสตร์ของชาวโย้ยเมืองวานรนิวาส
- ประวัติความเป็นมาของชุมชน
- สภาพทางภูมิศาสตร์
- ลักษณะโครงสร้างประชากร
- ภาษา
- สถาบันครอบครัว
- สถาบันเศรษฐกิจ
- สถาบันการศึกษา
- สถาบันศาสนา
- สถาบันสาธารณสุข
- สถาบันปกครอง
- สถาบันพักผ่อนหย่อนใจ

1.2 วิถีครอบครัวและการเปลี่ยนแปลงในชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย

- โครงสร้างครอบครัวและเครือญาติ
  - ครอบครัวขยาย
  - ครอบครัวเดี่ยว
  - ความสัมพันธ์และการสืบสกุล
  - บทบาทของสมาชิกในครอบครัว
  - การอบรมเลี้ยงดู
- การไว้ชีวิตประจำวัน
  - การกิน
  - แห้ง
  - การปรุงอาหาร ผู้ปรุงอาหาร
  - อุปกรณ์ในการกิน
  - ความเชื่อหรือข้อห้ามเกี่ยวกับอาหาร
- ที่อยู่อาศัย
  - โครงสร้างของบ้านเรือน
  - การตั้งบ้านเรือน
  - รูปทรงของบ้าน
  - วัสดุในการก่อสร้าง
  - รูปแบบและประโยชน์ในการไว้สอย
  - ความเชื่อเกี่ยวกับที่อยู่
- เครื่องนุ่งห่ม
- ยารักษาโรค

1.3 สถาบันครอบครัวกับชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์

- ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับประเพณีพิธีกรรมของชุมชน
  - การทำบุญประจำปี
    - การทำบุญพระเวสสันดร
    - การทำบุญห่อข้าว หรือข้าวประดับดิน
    - ประเพณีการบวบ

- ประเพณีทอดคัณฑ์
- บุญออกพรรษาและบุญตักบาตร
- ประเพณีขึ้นบ้านใหม่
- ประเพณีสงกรานต์
- ประเพณีสะเดาะเคราะห์
- ประเพณีลอยเรือไฟ
- ประเพณีตีกลองเลง
- พิธีกรรม
  - การเกิด
  - การแต่งงาน
  - การตาย
- ครอบคลุมกับการจัดการสภาพแวดล้อมของชุมชน
  - ป่าไม้
    - มาตรการในการรักษาป่า
    - มาตรการทางสังคม
    - มาตรการทางกฎหมาย
    - ความเชื่อเกี่ยวกับทรัพยากรป่า
  - ดิน
    - มาตรการในการรักษาดิน
    - มาตรการทางสังคม
    - มาตรการทางกฎหมาย
    - ความเชื่อเกี่ยวกับทรัพยากรดิน
  - น้ำ
    - มาตรการในการรักษาน้ำ
    - มาตรการทางสังคม
    - มาตรการทางกฎหมาย
    - ความเชื่อเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ

- ครอบครัวยุคกับกระบวนการอยู่ร่วมกันในชุมชน
  - การรวมกลุ่มภายใน
  - กลุ่มสตรี
  - กลุ่มเยาวชน
  - กลุ่มอาชีพนิก
- กระบวนการปรับตัวของชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์
  - การเปลี่ยนแปลงอาชีพ
  - การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในครัวเรือน
  - บุคลิกภาพของชาวไทยโย้ย
  - ผลกระทบต่อครอบครัว
  - การรับสิ่งใหม่เกี่ยวกับเครื่องอำนวยความสะดวก
- ครอบครัวยุคกับความสำนึกในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์

2. แบบสอบถาม

แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเพื่อสำรวจหัวหน้าครัวเรือนในด้านต่างๆ ซึ่งได้ใช้เป็นข้อมูลประกอบการบรรยายตามข้อมูลเชิงปริมาณ ดังนี้

1. ชื่อหัวหน้าครัวเรือน.....อายุ.....ปี
ผู้ตอบชื่อ.....
2. อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือนคือ.....
มีรายได้ปีที่แล้วประมาณทั้งปี.....บาท
3. อาชีพเสริมของหัวหน้าครัวเรือนคือ.....
มีรายได้ปีที่แล้วประมาณเดือนละ.....บาท
4. สมาชิกในครัวเรือนของท่านไปทำงานที่อื่นมี.....คน
ส่งเงินให้ทางบ้านรวมทั้งปีที่ผ่านมาทั้งปี.....บาท สถานที่ทำงาน (ระบุ).....
5. ที่ดินทำกินของครัวเรือนมี.....ไร่ แยกเป็นที่นา.....ไร่ และอื่นๆ (ระบุ).....
6. ครอบครัวยุคของท่านประกอบด้วย
  - ( ) พ่อ แม่ ลูก
  - ( ) พ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสะใภ้ และหลาน
  - ( ) พ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสะใภ้ หลาน และลูกชายหรือลูกสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน

- ( ) พ่อ แม่ ลูกสาว ลูกชาย และหลาน
- ( ) พ่อ แม่ ลูกสาว ลูกชาย หลาน และลูกชายหรือลูกสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน
- ( ) พ่อ แม่ ลูก และเครือญาติอื่นๆ (ระบุ).....

7. ภาษาที่พูดกันเป็นส่วนมากของสมาชิกในครัวเรือน

- ( ) ภาษาไทยล้วน ( ) ภาษาไทยปนภาษาอื่นๆ (ระบุ).....
- ( ) ภาษาอื่นๆ (ระบุ).....

8. ขอให้ท่านหัวหน้าครัวเรือนได้โปรดเปรียบเทียบวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกภายในครัวเรือนของท่าน ในปัจจุบันกับอดีต 10 ปีที่ผ่านมา เป็นอย่างไร?

	เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกภายในครัวเรือน	อดีต 10 ปีที่ผ่านมา			ปัจจุบัน		
		มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย
8.1	อาชีพของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.2	ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นกว่าเดิม	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.3	สมาชิกภายในครอบครัวแต่งงานกับคนเผ่าอื่น	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.4	ความเข้มงวดของพ่อในการอบรมสั่งสอนบุตร	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.5	ความเข้มงวดของแม่ในการอบรมสั่งสอนบุตร	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.6	ครอบครัวได้ส่งบุตรหลานเรียนต่อสูงขึ้น	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.7	การปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในเรื่องการเคารพเชิ้อฟัง	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.8	การปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในเรื่องการแสดงกริยามารยาท	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.9	การปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในเรื่องการไม่พูดจาโต้เถียง	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.10	การปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในเรื่องการขอความช่วยเหลือปรึกษาต่างๆ	( )	( )	( )	( )	( )	( )

	เรื่องที่เกี่ยวข้องสมาชิก ภายในครัวเรือน	อดีต 10 ปีที่ผ่านมา			ปัจจุบัน		
		มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย
8.11	การปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในเรื่อง การให้ความช่วยเหลือผู้อาวุโส ต่างๆ	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.12	การลงแขกเกี่ยวข้าวกับญาติ พี่น้อง	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.13	การลดความช่วยเหลือด้านการ เงินกับญาติพี่น้อง	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.14	การแบ่งปันอาหารให้ญาติพี่น้อง	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.15	เบียดหมอสู้บุญมาทำพิธีให้กับ สมาชิกภายในครัวเรือน	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.16	การประกอบพิธีกรรมสะเดาะ เคราะห์เพื่อความสิริมงคล	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.17	การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ ล่วงลับไปแล้ว	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.18	การทำบุญเลี้ยงผีเรือน	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.19	การทำบุญเลี้ยงศาลเจ้าปู่	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.20	การทำบุญเลี้ยงผีตาแสด	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.21	การอ้อนวอนขอให้ผีบรรพบุรุษ มาช่วยเหลือเมื่อสมาชิกประสบ ทุกข์ภัย	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.22	การทำบุญประจำปีของครัวเรือน (โปรกระบุญ).....	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.23	การทำบุญตักบาตร	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.24	การร่วมพิธีกรรมทางศาสนาที่วัด	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.25	การไปวัดทุกวันพระ	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.26	การถือศีลบวชเข้าพรรษา	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.27	การทำบุญฮีต 12 เดือน โปรด ระบูนีตอะไรที่ไม่ได้ทำ	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.28	อาหารการกินในชีวิตประจำวัน	( )	( )	( )	( )	( )	( )

	เรื่องที่เกี่ยวข้องสมาชิก ภายในครัวเรือน	อดีต 10 ปีที่ผ่านมา			ปัจจุบัน		
		มาก	ปานกลาง	น้อย	มาก	ปานกลาง	น้อย
8.29	ขะล่ำการกินอาหารเมื่อภรรยา ตั้งครรภ์	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.30	ขะล่ำการกินอาหารเมื่อเจ็บป่วย	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.31	การรักษาการเจ็บป่วยบางอย่าง ด้วยยาสมุนไพร	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.32	การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนา หมู่บ้าน	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.33	การเข้าร่วมงานศพ	( )	( )	( )	( )	( )	( )
8.34	การเข้าร่วมงานแต่งงาน	( )	( )	( )	( )	( )	( )

9. บุคลิกภาพและพฤติกรรมของชาวบ้านไทยโย้ย โดยส่วนรวมตรงกับสภาพที่เป็นจริงใน
อดีตและปัจจุบันอย่างไร

	เรื่อง	อดีต 10 ปีที่ผ่านมา			ปัจจุบัน		
		ไม่/ใช่	ไม่ แน่ใจ	ใช่	ไม่/ใช่	ไม่ แน่ใจ	ใช่
9.1	ความกตัญญูรู้บุญคุณ	( )	( )	( )	( )	( )	( )
9.2	ความซื่อสัตย์	( )	( )	( )	( )	( )	( )
9.3	ความภูมิใจในเผ่าพันธุ์โย้ย	( )	( )	( )	( )	( )	( )
9.4	ความยึดมั่นในขนบธรรมเนียม ประเพณี	( )	( )	( )	( )	( )	( )
9.5	ความรักพวกรักพ้อง	( )	( )	( )	( )	( )	( )
9.6	ความสำนึกในการรักษาเอก- ลักษณะของโย้ย (ระบุ).....	( )	( )	( )	( )	( )	( )
9.7	ความนิยมแต่งงานกับชาวโย้ย ด้วยกัน	( )	( )	( )	( )	( )	( )
9.8	ความขยันขันแข็งในการทำงาน	( )	( )	( )	( )	( )	( )
9.9	ความรักและความเมตตาช่วย เหลือเพื่อนบ้านชาวโย้ย	( )	( )	( )	( )	( )	( )
9.10	ความสนใจเรื่องการเมือง	( )	( )	( )	( )	( )	( )
9.11	ใครดีดีตอบ ใครร้ายร้ายตอบ	( )	( )	( )	( )	( )	( )

เรื่อง	อดีต 10 ปีที่ผ่านมา			ปัจจุบัน		
	ไม่ใช้	ไม่ แน่ใจ	ใช่	ไม่ใช้	ไม่ แน่ใจ	ใช่
9.12 ความสนุกสนานรื่นเริงเมื่อมีบุญ ประเพณีที่สำคัญ เช่น การตี กลองเลข	( )	( )	( )	( )	( )	( )
9.13 ความกล้าได้กล้าเสีย	( )	( )	( )	( )	( )	( )

10. ครั้วเรือนของท่านมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่อไปนี้หรือไม่ หากมีโปรดระบุปีที่เริ่มใช้

- ( ) โทรทัศน์ ปี..... ( ) ตู้เย็น ปี..... ( ) วิทยุ ปี.....
 ( ) รถยนต์ ปี..... ( ) รถเดินตาม ปี..... ( ) หักลม ปี.....
 ( ) หม้อหุงข้าวไฟฟ้า ปี..... ( ) รถจักรยานยนต์ ปี.....
 ( ) วีดีโอเทป ปี..... ( ) สเตอริโอ ปี..... ( ) จักรเย็บผ้า ปี.....

11. เมื่อ 10 ปีที่แล้วท่านและสมาชิกภายในครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มอะไร (โปรดระบุ)

.....

ในปัจจุบันเป็นสมาชิกกลุ่ม (โปรดระบุ).....

ประมวลผลข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่เน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์ และคณะนักวิจัยส่วนมากเป็นสมาชิกในชุมชน จึงมีลักษณะของการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้การประมวลผลข้อมูลสามารถดำเนินการได้อย่างเหมาะสม และได้มีเทคนิคการบันทึกข้อมูลที่ได้อบรมผู้ให้ข้อมูลในด้านต่างๆ และหัวหน้านักวิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์และตรวจสอบอยู่ตลอดเวลา และได้เข้าไปสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นครั้งคราว จึงทำให้มีการประมวลผลแบบเนื้อหาสาระในภาคสนามอยู่ตลอดเวลา ส่วนการประมวลผลข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้มีการสำรวจหัวหน้าครัวเรือนนั้น ได้ใช้การประมวลผลข้อมูลด้วยมือ จัดรวบรวมหมวดหมู่เป็นตารางต่างๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาตามเนื้อหาสาระที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการประมวลผลข้อมูลเชิงคุณภาพในภาคสนาม นอกจากนี้ได้นำการประมวลผลข้อมูลเชิงปริมาณของแบบสอบถาม โดยใช้สถิติธรรมดาในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวเป็นการเสริมความรู้ และการแปลความหมายข้อมูลเชิงคุณภาพให้มีความสมบูรณ์ เที่ยงตรง และเชื่อถือได้มากยิ่งขึ้น อนึ่ง การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลจำนวนและร้อยละ เป็นข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามในแต่ละประเด็นเท่านั้น

นอกจากนี้ได้ใช้เทคนิคการสะท้อนกลับข้อมูลจากการประชุมชาวบ้าน โดยได้ทำเพื่อช่วยวิเคราะห์ข้อมูล เสนอแนะ และเพิ่มเติมข้อมูลต่างๆ

บทที่ 4

สภาพทั่วไปของชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย

ประวัติศาสตร์ของชาวไทยโย้ยเมืองวานรนิวาส

ชาวโย้ยคือชาวไทยกลุ่มหนึ่งที่พูดภาษาตระกูลไต สำเนียงของชาวโย้ยจะลากเสียงยาว สระจะกลายเป็นสระอา สระอาที่จะลากเสียงเหมือนกับมี 3-4 ตัว และคำอุทานเสริมบทถ้าเป็นชาวญ้อจะออก "ละเบ้อ" ชาวโย้ยก็จะว่า "หว่า นอน ฮ้อ" ซึ่งต่างก็อพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเหมือนกัน ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน มาตั้งหลักปักฐานบริเวณภูพาน แต่ชาวโย้ยเปลี่ยนใจหลายครั้งกว่าจะตั้งเมืองขึ้นได้ ประวัติศาสตร์หัวเมืองต่างๆของภาคอีสานก็เริ่มต้นในสมัยพระนั่งเกล้าฯ (รัชกาลที่ 3) ทั้งสิ้น ประมาณ พ.ศ.2370 เมื่อปราบกบฏพระไอยการราษฎรราชที่ 3 (เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์) แม่ทัพใหญ่ คือ พระยาราชสุภาวดี (สิงห์ ต้นตระกูลสิงหนะ) ซึ่งต่อมาเป็นเจ้าของพระยาบดินทร์เดชาสมุทรนายก) ยกทัพมาปราบเวียงจันทน์ เจ้าเมืองสกลทวาปีและนครพนมขัดอาญาศึกไม่เตรียมผู้คน เสบียงอาหาร คินปิ่น จึงถูกตัดคอ แม่ทัพใหญ่จึงให้พระสุนทรราชวงศา (ท้าวฝ่ายหรือฝ่ายต้นตระกูลยศสุนทร) เจ้าเมืองยโสธร เป็นเจ้าเมืองนครพนมอีกเมืองหนึ่ง ซึ่งท่านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการตั้งเมืองบริเวณภูพานนี้ทั้งหมด เมื่อปราบเวียงจันทน์ก็กระทบกับเวียงคานามที่หนุนหลังอยู่ จนเกิดศึกใหญ่อาณาจักร-สยามยุทธ 14 ปี ราษฎรที่อยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงก็ได้รับความเดือดร้อน เพราะเป็นสมรภูมิตรบ ฝ่ายไทยจึงถือเป็นนโยบายสำคัญในการเกลี้ยกล่อมชักชวนให้ข้ามโขงมาฝั่งขวา โดยให้เจ้าเมืองเดิมมาตั้งเมืองใหม่ และสามารถสืบตระกูลเจ้าเมืองได้เหมือนเดิม

1. ชาวโย้ยจากเมือง "ฮ้อมท้าว" แขวงจำปาศักดิ์ โดยท้าวศรีสุราษฎร์เป็นหัวหน้า ได้อพยพมาประมาณ 2 พันคนเศษ ตั้งหลักอยู่บ้านม่วงริมยาม (แม่น้ำยาม) ประมาณ พ.ศ.2373 คือ ท้องที่อำเภออากาศอำนวยปัจจุบัน แต่ขึ้นกับเมืองนครพนม เพราะเมืองสกลทวาปีร้างถูกอาญาศึกอพยพผู้คนไปปราจีนบุรี

2. พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองนครพนมเสด็จราชการสงครามแล้ว (ประมาณ พ.ศ. 2378) จึงกลับเมืองยโสธรตามเดิม ท้าวจันโสมซึ่งเป็นท้าวเพี้ย (ข้าราชการอีสานโบราณ) บ้านม่วงริมยาม ซึ่งคงจงรักภักดีต่อพระสุนทรราชวงศามาก ได้ชักชวนชาวโ้ย้ประมาณพันคนเศษติดตามไปเมืองยโสธรด้วย และตั้งหลักแหล่งอยู่ "บ้านกุดลิง" เมืองยโสธร (ยังมีได้ค้นว่าอยู่ที่ใด) กุด คือ ลำน้ำที่ไหลมาหยุด ส่วนลิงนั้นมีใบมีลิงมาก แต่เพราะมีต้นหูลิงอยู่มาก ต้นหูลิงนั้นบางคนเรียกว่า "ต้นหูหมา" กินได้ เป็นยา ตำนานบางเรื่องว่าคือ "สังกรณี-ตรีชวา" เมื่อหนูหมาหยกเขาสุวรรณบรรพตเหมาะผ่านมา บางส่วนกระเด็นมาตกเป็น "กูดลิงกา" อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ต้นสมุนไพรสังกรณี-ตรีชวาจึงออกแพร่พันธุ์ เรียกว่า ต้นหูหมา (หนูหมา หรือหูลิง) เพราะใบเหมือนหูลิงมาก

3. ท้าวจันโสมเห็นว่า "บ้านกุดลิง" คับแคบลำบากในการทำกิน ซึ่งเหตุผลอีกอย่างประกอบกัน คือ พระสุนทรราชวงศา (ท้าวฝ่าย) เจ้านาย อาจจะอสังกรรมหมกความผูกพันหรืออาจจะคิดถึงญาติพี่น้องชาวโ้ย้เดิมที่บ้านม่วงริมยามก็ได้ จึงอพยพกลับมาใกล้บริเวณเดิมอีกที่บ้านแร่ (ตำบลแร่ อำเภอฟังโคน จังหวัดสกลนคร) แต่คงนำชื่อ "บ้านกุดลิง" ตามมา จะเป็นปี พ.ศ.ใดไม่ปรากฏ และคาดว่าท้าวจันโสมหัวหน้าชาวโ้ย้อาจจะถึงแก่กรรมที่นี้ หัวหน้าคนต่อมาคือ "จานครำ" ซึ่งอาจเป็นบุตร (จานครำ คือ อาจารย์ผู้บวชหลายพรรษา)

4. ชาวโ้ย้บ้านกุดลิง (ตำบลแร่) ยังไม่พอใจอีก อาจเป็นเพราะทำไร่นาไม่ได้ผล เพราะดินมีแร่หรือแสมมาก จึงอพยพมาอยู่ที่ "บ้านขุมแสงหวนา" (ตำบลวานรนิวาส) ซึ่งเป็นที่ตั้งสุดท้ายปัจจุบัน นางสาวดารอีสานกล่าวว่า พงศ.2400 ชาวโ้ย้แตกหมู่แตกกองเป็น 2 พวก ขอบขึ้นกับเมืองยโสธร และพวกขอบขึ้นกับเมืองสกลนคร

ซึ่งทางกรุงเทพฯได้ใช้เวลาสืบสวนสอบสวนเดินทางไปมาถึง 4 ปี เพื่อแก้ปัญหาระหว่างเมืองยโสธรเจ้านายเดิมกับเมืองสกลนคร พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งเมือง (จังหวัด) ใหม่ และพระราชทานสาส์นตราตั้ง ทั้งเปลี่ยนชื่อเป็นเมือง "วานรนิวาส" เมื่อวันจันทร์แรม 1 ค่ำ เดือน 8 ปีระกา ตรีศก จ.ศ.1223 ตรงกับวันจันทร์ที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2404 ซึ่งกว้างขวางรวมเขตปัจจุบันของอำเภอวานรนิวาส อากาศอำนวย บ้านม่วง คำตากคำ และบางส่วนของเมืองจำปาชนบท (ฟังโคน) และอำเภอบ้านหัน (สว่างแดนดิน) ด้วย โดยเมืองวานรนิวาสมีฐานะเป็นเมืองจัตวา เจ้าเมืองมีบรรดาศักดิ์เป็น "พระ" มีราชทินนามว่า "พระประหาราชภูรักษา" (จานครำ ต้นตระกูลศรีดาพร)

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ประวัติบ้านไทยโธ้ยบ้านโพนแพง จากการได้สอบถามและพูดคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเป็นลูกหลานชาวโธ้ยที่พ่อแม่อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านโพนแพง ในขณะนี้มีศักดิ์เป็นหลาน แต่อายุของท่านก็ 80 ปีกว่าแล้ว ท่านคือ พ่อเฒ่าทอน บัวพินธ์ และ แม่เฒ่าซ็อน โโพธิ์ และอีกหลายท่าน พอสรุปได้ดังนี้

ชาวไทยโธ้ยบ้านโพนแพงเดิมอยู่บ้านขาค เป็นหมู่บ้านที่แยกมาจากบ้านวานรนิวาส ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านวานรนิวาส ห่างออกไปประมาณ 1 กิโลเมตร สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่า เพราะเป็นทุ่งนาโล่งกว้าง สมัยก่อนสามารถมองเห็นหมู่บ้านขาค มีป่ามะม่วง ป่ามะขาม ต้นไม้เขียวครึ้มอยู่ เคียงนี้ป่าบ้านวานรนิวาสก็ยังเรียกบ้านร้าง (บ้านร้าง) จนถึงทุกวันนี้

สาเหตุที่ย้ายบ้าน พ่อเฒ่าทอน บัวพินธ์ และ แม่เฒ่าซ็อน โโพธิ์ บอกว่า เนื่องจากเกิดโรคระบาด เรียกโรค "ห้า" คือ โรคฝีดาษ ระบาดติดต่อกัน ด้วยไม่มีหมอรักษาถ้าใครเป็นแล้วปล่อยให้ตาย ไม่มีใครเข้าไปใกล้ ถ้าเข้าใกล้ก็ติดต่อกันได้ มีคนตายเป็นจำนวนมาก พวกที่อพยพหนีโรคระบาดก็หนีกันไป โดยรื้อบ้านเก่าหนีไปด้วย แล้วแต่จะไป ชาวบ้านบางครอบครัวก็เข้าไปอยู่บ้านวานรนิวาสก็มี ส่วนพวกที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านโพนแพงก็มี แต่พี่น้องเดียวกัน มีนามสกุลโพธิ์ แก้วมะณี แก้วไพฑูรย์ บัวพินธ์ และอินธิฤทธิ์

สกุลโพธิ์ มี นายเทพสุวิงศ์ โพธิ์, นายไชยราช โพธิ์

สกุลแก้วมะณี มี นายขี้เกียน, นายมณี, นายแอ่ง

สกุลแก้วไพฑูรย์ มี นางล้าน นางแหว นางพรหม นายบุคคา นางพุดทา

สกุลอินธิฤทธิ์ มี นายเปียงอิน

สกุลบัวพินธ์ มี นายเปียงโท

ผู้ที่มีสกุลเหล่านี้พากันมาตั้งถิ่นฐานครั้งแรกในปี พ.ศ.2407 ที่บ้านโพนแพง ห่างจากบ้านวานรนิวาส 14 กิโลเมตร อยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านวานรนิวาส

สาเหตุที่เลือกมาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านโพนแพง เนื่องมาจากนายพรานคนบ้านขาคพากันเข้าป่าล่าสัตว์ ฆ่าสัตว์ป่ามากินเป็นอาหาร จะพากันมุ่งหน้ามาหาอาหารที่ริมน้ำยาม สัตว์ป่าต่างๆมีมาก ปลาในน้ำยามก็มีมาก หาได้พอกินกันทุกคน แล้วก็พากันกลับบ้านขาคแบ่งเพื่อนบ้านกินกัน พออาหารหมดก็พากันกลับเข้าป่า หาอาหารได้ง่าย เมื่อมีปัญหาโรคระบาดจึงคิดปรึกษากัน เมื่อต้องการหาตั้งถิ่นฐานใหม่ยอมคิดว่าผืนดินที่ไปตั้งใหม่ยอมต้องดีกว่า

เก่า น้ำเป็นปัจจัยสำคัญแรก อาหารตามมา ที่ทำกินตามมา ประกอบกัน บรรดาสกุลเหล่านี้ลง
ความเห็นควรมาดังที่บ้านโพนแพง จึงพากันหรือบ้านอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านโพนแพง
เนื่องจากเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์อยู่ติดริมน้ำยาม มีห้วยหนองมากมาย น้ำคั้นน้ำใช้สะดวก หา
อาหารกินง่าย ดินดี ทำเลกว้างขวาง สัตว์ป่ามีมาก เป็นต้น หมูป่ามีมากมาย ทำตูบอยู่ริมน้ำ
ยาม ตรงที่หมูป่าชอบลงมากินน้ำ จนได้สมญานามว่า บ้านโพนแพงตูบหมู คำว่าตูบ คือ ห้าง
ยิงหมูป่าตรงริมฝั่งน้ำยาม เพราะสมัยอดีต 60 ปีก่อนสัตว์ป่า หมูป่า เก้ง กวาง กระต่าย ฯลฯ
ปลาในน้ำยาม ตามลำห้วยหนองมีมาก เอาแหไปทอดปลาตามลำน้ำยามได้ปลาเป็นจำนวน
มาก ก็สามารถเลือกเอาแต่ปลาตัวโตๆ ตัวเล็กปล่อยไป การจะกินอาหารแต่ละมื้อก็ต้องไป
หาอาหารก่อน แล้วกลับมาทำอาหารกินทันที ถ้าจะเก็บอาหารไว้กินนานวันก็ต้องทำแห้งตาก
แดด ย่าง หรือไม้ก็หมักเค็ม เช่น เนื้อเค็ม ดังนั้นถ้าใครไปหาอาหารก็สั่งว่าหาเผือกบ้างนะ ได้
มาก็แบ่งกัน อาหารจะได้ไม่เน่า จะได้กินอาหารสดๆ คือ จะได้อร่อย เช่น ต้ม ปิ้ง ลาบ ก้อย
ชอยแน่ ฯลฯ เป็นต้น อาหารจำพวกเนื้อสัตว์ส่วนมากจะทำอาหาร "ชอยแน่" (กินดิบ) ซึ่ง
ชาวโพนแพงชอบมาก

พื้นที่ทำเลตั้งบ้านส่วนมากจะมีโพนใหญ่ๆ ขึ้นตามบริเวณบ้าน คำว่า "โพน" ของ
ชาวบ้านไทยโพนแพงบ้านโพนแพง คือ หินดินที่สูงจากพื้นที่ราบ เป็นเหมือนจอมปลวก แต่ใหญ่
กว่า จึงตั้งชื่อบ้านว่า "โพน" ขึ้นก่อน คำว่า "แพง" ต่อท้าย ภาษาโพนหมายถึง ของรักของ
หวง ของมีค่า รวมความแล้วโพนแพง หมายถึง โพนที่ชาวบ้านโพนแพงรักมาก หวงมาก
และเป็นโพนที่มีค่ามาก เลยตั้งชื่อว่า บ้านโพนแพง มาจนถึงทุกวันนี้ การมาตั้งบ้านครั้งแรก
ประมาณ 6 ครอบครัว และขยายครัวเรือนออกมากขึ้น จนกระทั่งมีสิทธิให้ตั้งผู้ใหญ่บ้านได้
จึงมีผู้ใหญ่บ้านปกครองหมู่บ้านโพนแพงมาตามลำดับ ดังมีรายชื่อดังต่อไปนี้

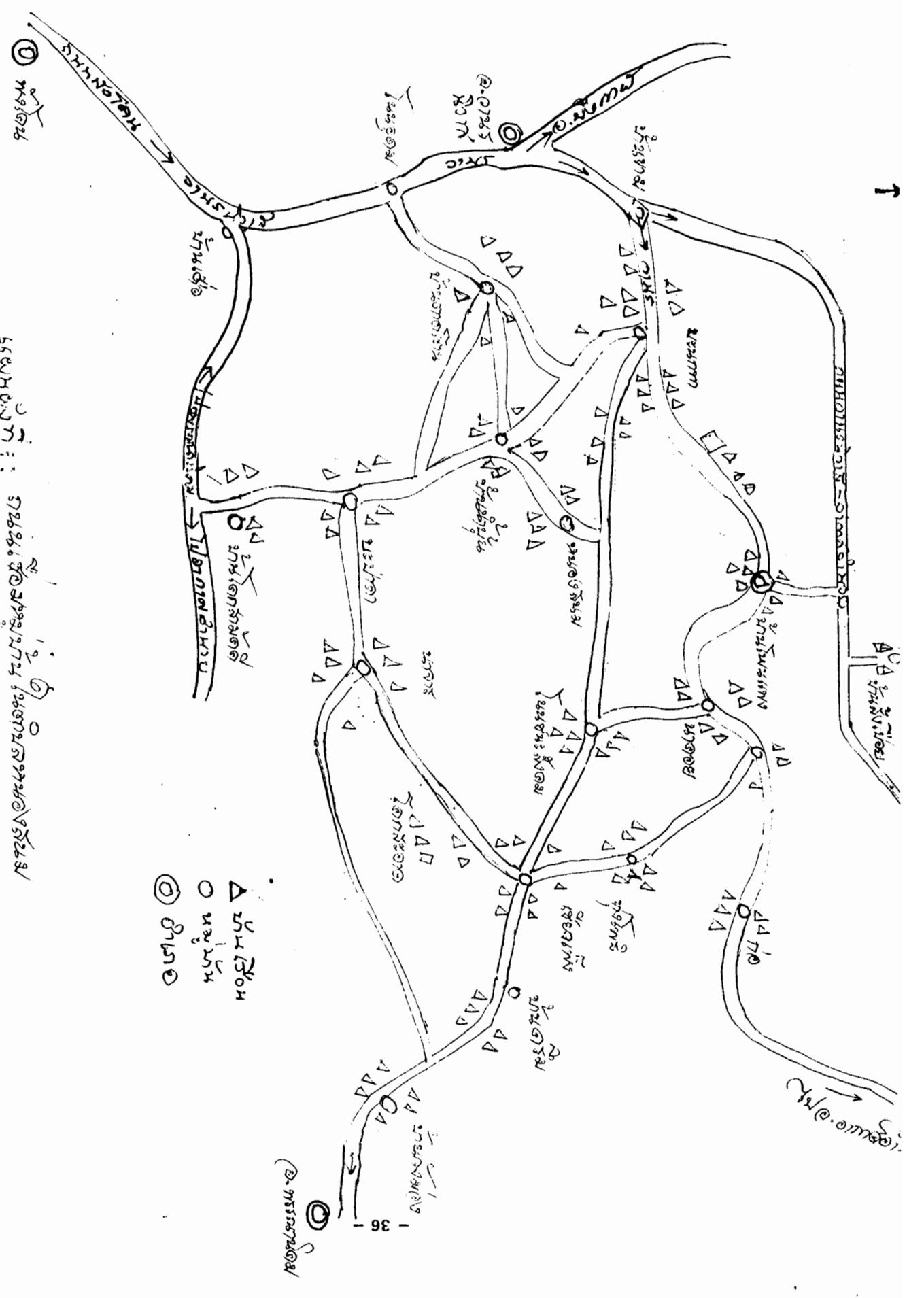
1. นายไชยราช โพนธิ ปกครอง 12 ปี
2. นายบุตตา แก้วไพฑูรย์ ปกครอง 15 ปี
3. นายเทพสุวิงศ์ โพนธิ ปกครอง 10 ปี
4. นายบุตตา แก้วไพฑูรย์ ปกครอง 16 ปี
5. นายพิมพ์ แก้วไพฑูรย์ (เป็นผู้ใหญ่บ้าน ต่อมาเป็นกำนันคดีเด่น)
ปกครอง 29 ปี
6. นายบ้าย ไชยมาตย์ (เป็นครู ลาออก ต่อมาได้รับเลือกเป็นกำนัน)
ปกครอง 16 ปี

7. นายสรวิทย์ โปธิ ปกครอง 8 ปี
  8. นายอินแปลง แก้วไพฑูรย์ ปกครอง 6 ปี
  9. นายดาวร พรหมพิต ปกครอง 10 ปี
  10. นายสังคม แก้วมะณี ปกครอง 2537-ปัจจุบัน
- รวมระยะเวลาตั้งบ้านประมาณ 133 ปี ตายไป 2 ชั่วคน รุ่นที่ 3 ยังมีชีวิตอยู่

สภาพทางภูมิศาสตร์

บ้านโพนแพงเป็นหมู่บ้านไทยโย้ย หมู่ 6 ซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลหนองสนม อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร ตำบลหนองสนมมี 12 หมู่บ้าน คือ บะนงทา หนองสนม นาคอย ก่อ หุ้งโพิธิ เที่ยงเพ็ง นาจารย์ บะป่าคา ตาดโตน น้ำขุ่น โนนชนะสังคม และโนนสะอาด ในปี พ.ศ.2539 ได้แยกหมู่บ้านออกอีก คือ บ้านก้อ แบ่งแยกออกเป็น 2 หมู่บ้าน เป็นบ้านก้อ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 บ้านบะนงทาแบ่งอีกเป็น 2 หมู่บ้านเหมือนกัน เป็นหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ตั้งชื่อว่าบ้านสาสวรรค์ รวมเป็น 14 หมู่บ้าน (ดูแผนผังที่ 1 ประกอบ)

ชาวโย้ยบ้านโพนแพงมาตั้งบ้านครั้งแรกเพียง 5 หลังคาเรือน เลือกสถานที่ตั้งบ้านส่วนที่เป็นพื้นที่สูงน้ำไม่ท่วมตั้งบ้านเรือน บ้านแต่ละหลังก็ไม่ห่างไกลกันเท่าใดนัก เพราะกลัวสัตว์ป่า มีบริเวณเลี้ยงวัวควาย และผูกวัวควายของตนกินหญ้าได้ก็พอ และพอเรียกหากันได้ บริเวณที่เป็นสถานที่ตั้งบ้านครั้งแรกจะอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านขณะนี้ เป็นพื้นที่สูง น้ำไม่ท่วม มีบ้าน นายเทพสุวิรงค์ (สกุลโปธิ) บ้านนายเปียงโท (สกุลบัวพันธ์) บ้านนายมณี (สกุลแก้วมะณี) นายบุตดา (สกุลแก้วไพฑูรย์) บ้านนายอิน (สกุลอินธิฤทธิ์) ต่อมาเมื่อมีการแต่งงานภายในหมู่บ้านแยกครอบครัวออกมาตั้งบ้านเรือนออกมาทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ขยายไปตามรายทางริมถนนผ่านหมู่บ้าน ทางทิศตะวันตกเกือบจดบ้านบะนงทาแล้ว ทิศตะวันออกขยายไปตามหุบเขาออกไปทางบ้านนาคอย ตัวหมู่บ้านยาวไปตามถนนผ่านหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตรกว่าๆ สมัยก่อนใครอยากจะทำจองที่ดินตรงไหนก็ได้ แล้วก็ไปดาดวางป่าออกทำไร่นากันไป ปัจจุบันใครไม่มีต้องซื้อที่กันในราคาแพง ตกไร่ละ 1 แสนกว่าบาท ไร่นาที่ปู่ย่าตายายมีไว้ให้แบ่งกันเล็กน้อย ถ้ามีลูกมากก็ยิ่งได้คนละนิดละหน่อย พอแต่ปลูกบ้าน ที่นาก็แบ่งกันเล็กน้อย แต่ก่อน 100 ไร่ ก็เหลือคนละ 10 ไร่ 7-8 ไร่ก็มี

แผนที่แสดง : หนองน้ำและแหล่งน้ำในเขตอำเภอเมืองสุพรรณบุรี

ทิศตะวันออกของหมู่บ้านโพนแพงจดหมู่บ้านนาคอย

ทิศตะวันตกจดหมู่บ้านชะนงทา

ทิศเหนือจดบ้านสังเปือย

ทิศใต้จดบ้านหนองสนม

ถนนสายวานรนิวาส-อากาศอำนวยจะผ่านหมู่บ้าน ปัจจุบันเป็นถนนลาดยางกว้าง 8 เมตร สภาพพื้นที่ตั้งหมู่บ้าน ถ้าเปรียบเทียบกับหมู่บ้านอื่นที่อยู่ใกล้กัน บ้านโพนแพงเป็นบ้านที่มีพื้นที่ต่ำกว่าหมู่บ้านใกล้เคียงมาก ถ้าไปไหนมีน้ำมากก็จะท่วมไร่นา ท่วมบ้าน บางส่วนของบ้านเรือนที่อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านด้วย

บ้านโพนแพงมีลำน้ำยามไหลผ่าน 2 ด้าน คือ ด้านทิศเหนือและทิศตะวันออก และมีลำห้วยเชียงลมไหลมาตกลำน้ำยามทางทิศตะวันออก ทางด้านทิศเหนือข้ามลำน้ำยามไปจะมีหนองใหญ่ตกลำน้ำยาม คือ หนองกุดขี้เหี้ย และหนองไชยสิทธิ์ ในหนองดังกล่าวมีปลามากมาย ชาวบ้านได้หาเลี้ยงชีพจับปลา จากลำน้ำยามและลำห้วยเชียงลม ซึ่งชาวบ้านสามารถไปจับปลาได้ ในลำน้ำยามจะมีฝายใหญ่ นอกจากนี้มีห้วยหนองอื่นๆ

ถนนที่ผ่านหมู่บ้านมีถนนวานรนิวาส-อากาศอำนวยเป็นถนนลาดยางผ่าน และมีถนนสายเล็กผ่านเชื่อมถนนใหญ่อีก แต่เป็นถนนลูกรัง ซึ่งดูฝุ่นไปมาลำบาก เป็นทางเชื่อมบ้านโพนแพงกับบ้านสังเปือย จะมีถนนลาดยางวานรนิวาส-อากาศอำนวยอีกสายหนึ่ง จากบ้านโพนแพงไปอำเภออากาศอำนวยได้ 2 ทาง (ดูแผนผัง) ระหว่างทางถนนโพนแพง-บ้านสังเปือยจะมีป่าทามทุ่งนาระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร จะเป็นทางลัด ถนนยังไม่ได้พัฒนา แต่ชาวบ้านบ้านอื่นก็อาศัยทางนี้เหมือนกัน

พื้นที่ตั้งหมู่บ้านเป็นทำเลต่ำลาดลงไปทางลำน้ำยาม ดังนั้นพื้นที่ทางทิศเหนือและทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านเป็นที่ต่ำ ทำนาหว่านมากกว่านาดำ พื้นที่ทางทิศตะวันตกเป็นที่สูง ทำนาดำ เป็นป่า เป็นโคก เป็นที่ดอน มีถนนวานรนิวาส-บ้านโพนแพง-อากาศอำนวยผ่าน ระยะทางจากอำเภอวานรนิวาสถึงบ้านโพนแพงเป็นระยะทาง 14 กิโลเมตร ส่วนระยะทางระหว่างอำเภอวานรนิวาส-อากาศอำนวยเป็นระยะทาง 26 กิโลเมตร ทางทิศตะวันตกจะมีโรงเรียนมัธยมภูดินแดง สำนักสงฆ์ภูผาวิเวก ป่าช้าของหมู่บ้าน และโรงเรียนประถมศึกษาของบ้านโพนแพง ทางทิศใต้จะเป็นทุ่งนา เป็นโคก เป็นที่ดอน สูงกว่าพื้นที่บ้าน ไร่เป็นที่นาทำนาดำ และเป็นทำเลเลี้ยงสัตว์ มีลำห้วยเชียงลมไหลลงมาทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน

ลักษณะโครงสร้างประชากร

1. โครงสร้างประชากร

ชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยบ้านโพนแพงมีจำนวน 243 ครัวเรือน ประชากร 1,259 คน แยกเป็นเพศชาย 616 คน และหญิง 643 คน (ข้อมูลจากสถานีอนามัยบ้านโพนแพง, 2540) เมื่อพิจารณาโครงสร้างประชากรจำแนกเพศและอายุ ในตารางที่ 1 ปรากฏว่าชาวโย้ยอยู่ในช่วงวัยกลางคน ซึ่งอยู่ในสภาวะวัยแรงงานจำนวน 848 คน หรือร้อยละ 67.36 ของประชากรบ้านโพนแพง ส่วนผู้ที่อยู่ในวัยหัดหัดอายุระหว่าง 0-14 ปี จำนวน 296 คน คิดเป็นร้อยละ 23.51 และอายุระหว่าง 60-75 ปีขึ้นไปมีจำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 9.13 ดังนั้นอัตราวัยหัดหัดของชุมชนชาวโย้ยบ้านโพนแพงจะเท่ากับร้อยละ 48.47 แสดงให้เห็นว่าชุมชนบ้านโย้ยบ้านโพนแพงมีเศรษฐกิจอยู่ในระดับดี มีวัยหัดหัดอยู่ในระดับต่ำ (ดูรูป ปริมาณประกอบ)

2. การย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่น

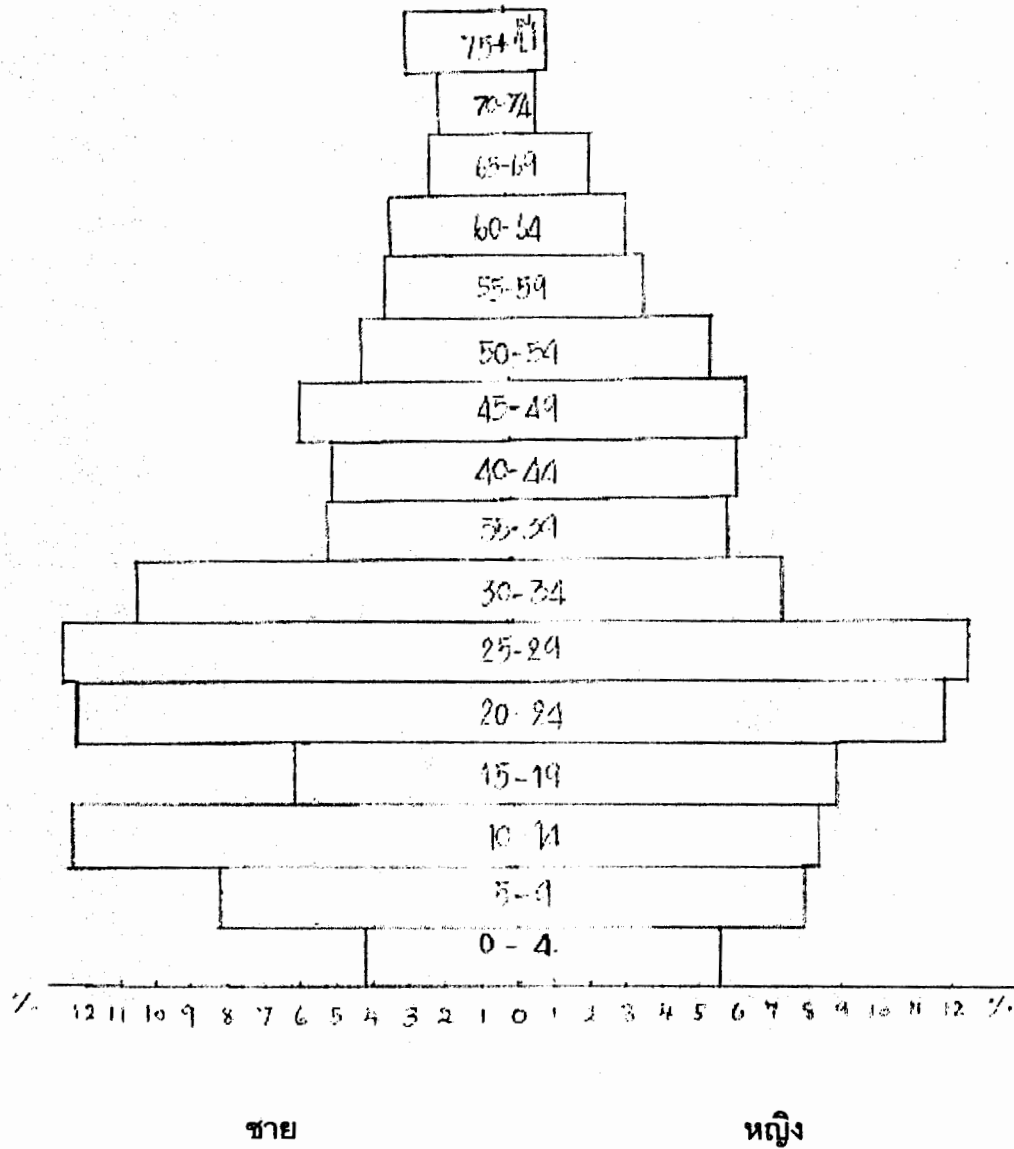
2.1 สมาชิกที่ไปทำงานต่างถิ่น

จากตารางที่ 2 พบว่า ชาวบ้านชาวไทยโย้ยนิยมส่งบุตรหลานไปทำงานที่อื่น ตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป มีจำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 71.63 ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงมาก โดยชาวไทยโย้ยที่ไปทำงานต่างถิ่นได้ส่งเงินกลับบ้านมีเป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่จะส่งเงินกลับบ้านส่วนมากเป็นเงิน 20,000 บาทต่อปี จำนวนผู้ที่ส่งเงินกลับบ้านถึง 68 คน คิดเป็นร้อยละ 55.28 ส่วนผู้ที่ไม่ได้ส่งเงินกลับบ้านมีจำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 44.72 (ตารางที่ 3)

เมื่อพิจารณาจากตารางที่ 4 ได้พบว่าส่วนมากสถานที่ไปทำงานอยู่ที่กรุงเทพมหานคร คือ 33 คน คิดเป็นร้อยละ 48.53 และไปทำงานที่ได้วันมีจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรบ้านโพนแพง ตำบลหนองสนม อำเภอวานรนิวาส จำแนกตามเพศและอายุ

ช่วงอายุ (ปี)	ชาย		หญิง		รวม	ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
0-4	27	4.39	36	5.60	63	5.00
5-9	49	7.95	53	8.25	102	81.0
10-14	76	12.34	55	8.55	131	10.41
15-19	38	6.17	57	8.86	95	7.55
20-24	76	12.34	76	11.82	152	12.07
25-29	77	12.50	82	12.75	159	12.63
30-34	64	10.39	48	7.47	112	8.90
35-39	32	5.19	39	6.07	71	5.64
40-44	32	5.19	40	6.22	72	5.72
45-49	36	5.84	43	6.69	79	6.27
50-54	25	4.06	37	5.75	62	4.92
55-59	21	3.41	25	3.89	46	3.65
60-64	20	3.25	22	3.42	42	3.34
65-69	14	2.27	16	2.49	30	2.38
70-74	12	1.95	6	0.93	18	1.43
75-79	17	2.76	8	1.24	25	1.99
80-84						
85+						
รวม	616	100.00	643	100.00	1,259	100.00

รูปที่ 1 : พีระมิตประชากรแจกแจงอายุและเพศของชุมชนชาติพันธุ์ไทยอีสาน

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของสมาชิกในครัวเรือนไปทำงานต่างถิ่น

จำนวนสมาชิกไปทำงาน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีคนไป	40	28.37
1	42	29.79
2	34	24.11
3	13	9.22
4	9	6.38
5	3	2.13
รวม	141	100.0

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของการส่งเงินให้ทางบ้านรอบปีที่ผ่านมา

จำนวนเงิน (บาท)	จำนวน	ร้อยละ	จำนวนเงิน (บาท)	จำนวน	ร้อยละ
<1,000	6	4.88	20,000	11	8.94
1,001-2,000	7	5.69	30,000	-	-
2,001-3,000	3	2.44	40,000	3	2.44
3,001-4,000	1	0.82	50,000	4	3.25
4,001-5,000	8	6.50	60,000	2	1.62
5,001-6,000	2	1.62	70,000	-	-
6,001-7,000	3	2.44	80,000	2	1.62
7,001-8,000	2	1.62	90,000	1	0.82
8,001-9,000	0	-	100,000	1	0.82
9,001-10,000	12	9.76	ไม่มีคนส่งมา	55	44.72
			รวม	123	

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของสถานที่ไปทำงาน

สถานที่	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
ไม่แน่นอน	3	4.41	จำนวนไปทำงาน 101 คน ไม่ระบุว่าไปทำงานที่ใด 33 คน N = 201 ∴ คนไปทำงานที่อื่น = 50.25% 101 (— x 100) 201
ไต้หวัน	17	25.00	
บรูไน	2	2.94	
เกาหลี	2	2.94	
ต่างประเทศ (ไม่ระบุชื่อประเทศ)	3	4.41	
กรุงเทพมหานคร	33	48.53	
สมุทรปราการ	2	2.94	
บ้านโพนแหง	3	4.41	
ขอนแก่น	1	1.48	
ระยอง	2	2.94	
รวม	68	100.00	

สถาบันครอบครัว

1. ระบบเครือญาติและการสืบสกุล

การสืบสกุลจะสืบสกุลทางบิดา โดยถือเพศชายเป็นฝ่ายสืบสกุล สกุลของบ้านโพนแหงที่มาตั้งหมู่บ้านครั้งแรกมีสกุล บั้วพินธ์ แก้วมะณี โปธิ แก้วไพฑูรย์ และอินธิฤทธิ์ ในอดีตปู่ย่าตายายที่มาตั้งบ้านนับถือกันมา มีข้อห้ามเกี่ยวกับเครือญาติ คือ สกุลญาติพี่น้องไล่ตามลำดับญาติกัน ถ้าจะแต่งงานกันฝ่ายชายจะมีศักดิ์เป็นพี่ ฝ่ายหญิงต้องเป็นลำดับเครือญาติ มีศักดิ์เป็นน้อง จึงจะแต่งงานกันได้ คือ ก่อนแต่งงานต้องให้ผู้ใหญ่ไล่ลำดับญาติก่อน หรือหาผู้ใหญ่ให้จึงจะแต่งงานได้ยึดถือประเพณีมาก

ปัจจุบันการสืบเชื้อสายลำดับพี่น้องไม่ค่อยจะมีแล้ว 30 กว่าปีมานี้ส่วนมากแต่งงานกับคนต่างถิ่นนามสกุลเพิ่มขึ้นมาก มาจากทุกภาคในประเทศไทย ทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคอีสาน เนื่องมาจากเศรษฐกิจ การทำมาหากิน ไปทำงานทำ แต่งงานกับนามสกุลมากมายในขณะนี้

2. ความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติ

ในอดีต 60 ปีก่อนหลังไป ความสัมพันธ์ในเครือญาติมีความรักใคร่ปรองดองกันมาก ญาติพี่น้องไปมาหาสู่กัน แม้จะแต่งงานมีเรือนแล้ว มีอะไรก็แบ่งกันกิน ไม่มีการซื้อขาย มีการปลูกกิน หาดอาหารกิน ใครได้อะไรมาแบ่งให้ญาติพี่น้อง ญาติพี่น้องมาช่วยงาน ถ้ามีงานอะไรต้องช่วยเหลือจนแล้วเสร็จ ไม่มีค่าแรง มีแต่ช่วยกัน นอกจากนี้พ่อค้าต่างถิ่นมาจ้างให้ทำงานก็ให้พ่อค้าคิดค่าแรงให้ ไม่ให้ก็ไม่เอา คือ ช่วยเหลือกันไป เพราะงานก็ไม่ค่อยมีทำ เพราะหลังจากทำนาแล้วก็มีการไปเลี้ยงวัวควาย ทำไร่ ทำสวน หาเนื้อหาปลา กิน ผู้หญิงก็ทอผ้า เป็นฝ้าย ทำเครื่องนุ่งห่มให้สมาชิกในครอบครัว ปัจจุบันนี้การแบ่งปันกันก็ก็เป็นเพียงในระบบเครือญาติพ่อแม่ เพราะเศรษฐกิจบีบรัดตัวมาก มีการจ้าง การซื้อขาย ราคาของกินของใช้ทุกอย่างราคาแพง ต้องไปรับจ้างทำงาน เพื่อให้ตนเองอยู่รอดและความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติก็ไม่ค่อยจะได้จุนเจือกันมากนัก การมาช่วยงานญาติพี่น้องก็มาร่วมเพียงชั่วคราว พอแต่เห็นหน้า หรือช่วยงานเล็กน้อย แล้วกลับบ้านหรือเลยไปทำงานต่อ บางครั้งกลางงานไม่ได้ก็ไม่ได้มาร่วมงาน ฝากแต่ปัจจัยมาช่วยลักษณะนี้ก็มาก

ในอดีตครอบครัวหนึ่งจะมีพ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสาว ลูกสะใภ้ หลาน น้องชาย น้องสาว เป็นครอบครัวใหญ่มาก ช่วยกันทำงาน อยู่ในหมู่บ้านไม่ได้รับจ้างทำงานที่ไหน นิสัยก็เป็นคนขี้อาย ยักน้อย ไม่ค่อยกระตือรือร้น หากอยู่หากินไปวันๆหนึ่ง ถ้าหาอาหารได้มากก็แจกจ่ายครอบครัวอื่น วันต่อไปหากินใหม่ สภาพครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย

ปัจจุบัน 40 กว่าปีมานี้ในครอบครัวหนึ่งจะมีพ่อ แม่ หลาน ที่เป็นแบบนี้ก็เพราะลูกชาย ลูกสาว ลูกสะใภ้ ลูกเขย เมื่อแยกครัวเรือนไปอยู่ต่างหากมักจะปลูกบ้านอยู่ใกล้ๆกับบ้านของพ่อแม่ หากต้องไปทำงานที่อื่นก็เอาหลานมาให้พ่อแม่ช่วยดูแลให้ในช่วงยังเล็กๆ หรืออยู่ในวัยเรียน ลูกสาวลูกชายจะมาเยี่ยมลูกเดือนละครั้ง หรือนานๆมาที่ ฝากแต่เงินมาให้พ่อแม่อยู่ทางบ้าน ใช้โทรศัพท์คุยกัน นอกจากเจ็บป่วยจึงจะมาดูแล จะเป็นครอบครัวอย่างนี้เป็นจำนวนมาก ในปัจจุบันมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งประกอบด้วยพ่อ แม่ และลูก เป็นส่วนมาก และจะมีมากยิ่งขึ้น คือ ร้อยละ 54.60 ส่วนลักษณะครอบครัวที่มีสะใภ้และครอบครัวที่มีลูกเขยไม่แตกต่างกันมากนัก คือ ร้อยละ 16.22 และ 23.24 ตามลำดับ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของลักษณะครอบครัว

ลักษณะครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
พ่อ แม่ ลูก	101	54.60
พ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสะใภ้ และหลาน	19	10.27
พ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสะใภ้ หลาน และ ลูกชายหรือลูกสาวที่ยังไม่ได้ แต่งงาน	11	5.95
พ่อ แม่ ลูกสาว ลูกเขย และหลาน	17	9.19
พ่อ แม่ ลูกสาว ลูกเขย หลาน และ ลูกชายหรือลูกสาวที่ยังไม่ได้ แต่งงาน	26	14.05
พ่อ แม่ ลูก และเครือญาติอื่นๆ	8	4.32
แม่และลูก	2	1.08
พ่อและแม่	1	0.54
รวม	185	100.00

3. การอบรมเลี้ยงดู

ในอดีต 50 ปีย้อนหลังไป พ่อแม่พาลูกชาย ลูกสาว ลูกสะใภ้ ลูกเขย ทำไร่ ทำนา เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ห่อเสร็จจากหน้านาลูกผู้หญิงก็ทอผ้า เป็นฝ้าย เย็บจักร ตัดผม ดำแต่งงานก็ดูแลลูก เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ลูกจะอยู่กับแม่มากกว่าพ่อ เพราะพ่อต้องออกไปทำงาน ทำไร่ ทำนา ไปขายวัวขายควายทางภาคกลาง ลูกผู้ชายช่วยพ่อช่วยแม่ทำอาหาร ฝึกอาชีพ บ้างไม้ เลื่อยไม้ จัดสวน เพื่อจะได้มีวิชาติดตัวช่วยเหลือครอบครัว ญาติพี่น้อง ลุง ป้า น้า อา ก็มีมีส่วนสำคัญอยู่มากในการเลี้ยงดู คอยบอกกล่าวชี้แนะแนวทางวิชาชีพให้ลูกหลานได้ อาชีพจากญาติพี่น้องอีกทางหนึ่งด้วย ลูกหลานในอดีตส่วนมากจะเป็องฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ (เข้าสู่อาชีพที่ว่า เดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด) พ่อแม่ญาติพี่น้องบอกก็ปฏิบัติตาม โดยถือเอาขนบธรรมเนียมประเพณีขึ้นมาเป็นหลักในการอบรมสั่งสอนลูกหลาน มีการปรับใหม่กันถ้าทำผิดประเพณี เช่น หุดให้คนอื่นในทางเสียหาย หรือหุดไม่ตรงความเป็นจริง ก็ปรับใหม่กัน สิ่งของปรับใหม่กันในอดีตมี ไก่สุกแล้ว 1 ตัว เหล้า 1 ไห (สาโท) เงิน 12 บาท

และฉันก็ทำไปขอบมา ให้ผู้เฒ่าพาคนผิดไปพร้อมเครื่องปรับไหม ไปขอบมายอมรับผิด ผู้เฒ่าผู้แก่ก็สั่งสอนอบรม แล้วไม่ให้ประพฤติอีก แล้วผู้เฒ่าผู้แก่ก็ร่วมกันกินเครื่องปรับแล้วเลิกลากันไป ผู้ทำผิดก็จดจำไว้ไม่ทำอีก

สมัยปัจจุบัน 20 กว่าปีมานี้ การเลี้ยงดู การปกครองลูก ลำบากมาก การเลี้ยงลูกก็เลี้ยงด้วยนมกระป๋อง ให้คนอื่นช่วยเลี้ยง พ่อแม่ก็ไปทำงาน ต้องจ้างคนเลี้ยง ถ้าคนเลี้ยงดี รักเด็ก เข้าใจเด็ก อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ลูกก็จะดี เพราะมีความรักและความอบอุ่น พ่อแม่ไม่ค่อยนึกที่จะอยู่พร้อมหน้าให้ความอบอุ่นแก่ลูก ให้ลูกได้ปรึกษาเมื่อมีปัญหา ช่วยแก้ไขปัญหาให้ลูกได้ในตอนเด็กอยู่ ส่วนมากพ่อแม่ไปทำงานนานๆถึงจะมาเยี่ยมลูก ปัญหาจึงเกิดขึ้นทั้งในบ้านและสังคม เช่น สิ่งเสพติดให้โทษ ไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง และปัญหาอีกมากมาย การปรับไหมไม่มี มีแต่พ่อแม่บอกเตือน ญาติเตือน ถ้าตักเตือนไม่ได้พึ่งผู้ใหญ่บ้าน และฝั่งสถานีตำรวจ มอบให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินตามกฎหมายบ้านเมือง แต่ปัญหาลูกหลานป่วยไข้บ้านโพนแพงส่วนมากรักสนุก เมาสุราอาละวาดปีหนึ่งจะมีสักครั้ง 2 ครั้ง ในคราวมีงานบุญประจำปี สนุกสนานกันหน้าเวทีหมอลำเพลินหรือหมอลำซิ่ง และเวทีรำวง กรรมการหมู่บ้านจัดให้มีการรักษาความสงบในงาน แต่ก็ยังมีเหตุการณ์เกิดขึ้น และช่วยกันระงับเหตุการณ์ด้วยดี ไม่ค่อยจะร้ายแรงนัก มีการเจรจาตกลงกันได้ ชาวไทยโย้ยส่วนมากจะเจริญก้าวหน้าด้านกิจการงาน เลี้ยงชีพด้วยความสุจริต หมู่บ้านจึงมีความสงบ การลักขโมยไม่ค่อยมี มีความสามัคคีปรองดองกัน

บทบาทของพ่อในการอบรมเลี้ยงดูไม่ค่อยจะใกล้ชิดกับลูก เพราะต้องออกไปทำงานหาเงินหาเลี้ยงชีพให้ครอบครัว ถ้าหากลูกมีปัญหาจะบอกสอน ตักเตือนลูกก่อนตามสาเหตุ แต่ลูกส่วนมากจะเกรงกลัวพ่อมากกว่าแม่ ดังนั้นพ่อพลบ่อักเตือนลูกก็จะปรับปรุงตัวดีขึ้น หรือถ้าลูกไม่ฟังไม่ปรับปรุงตัวเอง ก็ให้แม่คอยดูแลและรายงานความเคลื่อนไหวลูก ดูแลอยู่ห่างๆ แต่ก็ให้ความอบอุ่นลูกทุกคนเท่าเทียมกัน ปัจจุบันนี้ก็ยังคงเหมือนเดิมอยู่

บทบาทของแม่มีต่อลูกและการเลี้ยงดู แม่จะอยู่ใกล้ชิดลูกมาก แม่บางคนให้ลูกกินนมแม่จนเกือบ 2 ปี บางคนไม่พียงปี ลูกติดแม่มากกว่าพ่อ แม่เอาใจใส่ ไปไหนเอาลูกไปด้วย แม่ส่วนมากจะตามใจลูกเพราะรักมาก บางคนก็สอนลูกดี ให้ช่วยเหลือตัวเองตั้งแต่ยังเล็ก ปัจจุบันแม่เลี้ยงลูกด้วยนมกระป๋องเป็นส่วนมาก เพราะการงานเศรษฐกิจบังคับ ถ้าแม่ไม่ออกไปทำงาน ครอบครัวจะลำบาก สามียและภรรยาต้องช่วยกัน ครอบครัวจึงจะไปรอดได้ สำหรับการครองชีพปัจจุบัน

4. สกุลในบ้านโอย์โพนแพง

4.1 ตระกูลของบ้านโพนแพง

ตระกูลใหญ่ที่มีเครือญาติมากในหมู่บ้าน คือ ตระกูลบัวพันธ์ โพนธิ แก้วมะณี แก้วไพฑูรย์ เนื่องจากมีบุตรชายมาก และมีการแต่งงานแบบสะใภ้มาเลี้ยงย้า ทำให้จำนวนเครือญาติเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

ปัจจุบันมีการแต่งงานกับคนนอกหมู่บ้าน เพื่อ 40 ปีก่อนมีนามสกุลอื่นๆเพิ่มมากขึ้นในหมู่บ้าน เช่น นามสกุลเขื่อนพงษ์ จันทรหาล้า อูสาห์ เข้าพงศ์ นันธิบาล เดตา จันทร สิงห์เปรม เหมือนพรม โพนธิ สาริตรี บุญสุนีย์ พลเวียง บุญกุศล บันธูปัทม์ วงศ์ชาเนาวั เคนไชยวงศ์ ไชยปัญญา ศรีพรหมทัต เถายะบุตร เป็นต้น

ชาวไทยโอย์บ้านโพนแพงรุ่นปัจจุบันที่ 3 ที่ยังมีชีวิตอยู่ และยังมีความจำสามารถให้ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลในอดีตในเรื่องประวัติความเป็นมา ตลอดจนการทำนา หากินต่างๆ จนถึงปัจจุบัน คือ

1. นายทอน บัวพันธ์
2. นายสีคำ บัวพันธ์
3. นางข้อน โพนธิ
4. นางพัน โพนธิ
5. นางคำตัน โพนธิ
6. นายสีมมา โพนธิ
7. นางทองมา โพนธิ
8. นางสีจันทร แก้วมะณี
9. นายล้วน แก้วไพฑูรย์
10. นางบัวพา แก้วมะณี
11. นางสุบิน แก้วมะณี
12. นางคำมา โพนธิ
13. นายอินตา โพนธิ
14. นายคำแพง โพนธิ
15. นายสมฤทธิ์ แก้วไพฑูรย์
16. นายสนิท แก้วไพฑูรย์

17. นายสนิท แก้วไพฑูรย์
18. นายสมัย แก้วไพฑูรย์
19. นายกิ้ง แก้วมะณี
20. นางสาวทอง โปธิ
21. นางบุญไทย แก้วไพฑูรย์
22. นายอินทร์ บัวพันธ์
23. นางคำใบ โปธิ
24. นายอินแปลง แก้วไพฑูรย์
25. นายคำมุ โปธิ
26. นายสีทา บัวพันธ์
27. นางโสภา โปธิ
28. นางวาริช แก้วไพฑูรย์
29. นางพัน โปธิ
30. นางเกษ โปธิ
31. นายยนต์มา อินธิฤทธิ์
32. นางคำไหล อินธิฤทธิ์
33. นายสวัสดิ์ อินธิฤทธิ์
34. นายเวียง สิงห์เปรม
35. นางคำพูน ไชยมาตย์
36. นางอรพัน ไชยมาตย์
37. นายหัง เหลาทอง
38. นายสีทา เหลาทอง
39. นางเปลื้อง เบ็ญชัย
40. นางเพศ เบ็ญพงษ์
41. อาจารย์กาสี เบ็ญพงษ์
42. นางลีจันทร์ เบ็ญพงษ์
43. นางสุบิน เคนไชยวงศ์

สำหรับการแต่งงานของสกุลไทยโย้ยบ้านโพนแพงกับสกุลอื่น (ข้อมูลจาก
สำเนาทะเบียนบ้าน) มีดังนี้
สกุล บัวพันธ์

ภูหลัก

อูตรี

บุญวิเศษ

จักรตา

กิตมาตร

สิงห์เปรม

แสนธราภ

สุนารักษ์

อ่อนพล

สิทธิจันทร์

คำพา

เหลาทอง

นามวงศ์หา

จันทร์หล้า

อิมประเสริฐ

สารีแพง

คันธราภ

หมั่นธรรม

วังสะการ

เบาพงษ์

ดาเรือง

แก้วมะ

สกุล แก้วไพฑูรย์

ณ นครพนม

โพธิ์ศรี

เสนีย์ชัย

เขื่อนขันธ์

เพลามี

นรสาร

เดาตะบุตร

ขันธุพันธ์

อินดิฤทธิ์

สาริศรี

เทวโลกพรหม

บุญฤศล

พลเวียง

ทนะภา

ศรีประทุมวงศ์

ขวาไชย

ไผ่หาคำ

นวลณิ

พ้อปากดี

พรหมิต

แสงจันทร์

เขื่อนพงษ์

ไชยปัญญา

สิทธิไชย

ศรีกุลวงศ์

บุญสุนันท์

เขื่อนอำคา

นระกะจิด

ไชยบุญเรือง

กันธราษ

อวนป้อง

ณธิษัถ

สกุล แก้วมะณี

เขื่อนพงศ์
เสนีชัย
สารศิริ
คู่ย์ไผ่
พรมปิต
อุส่าห์
เดาตาจันทร์
อัครศรี
บุตรพันธ์
สาขา
อินภูมิ
วังสะการ
วงศ์หาเนา
โยธี
ท้าวนาง
ไผ่มาตย์
สิงห์เปรม
บุตรสุวรรณ
จันทา
นันทิบาล
ไผ่เวช
เข้าพงษ์
วงศ์ละคร
อัครศรี
กัลยา
สุขสำราญ
ศรีศรี

สกุล โภธิ

บุญสุนัถ์

เหมือดพรหม

เขื่อนบันด์

อินทิดุทธิ

เขื่อนพงษ์

สุริวรรณ

พรมบิต

เชียมเจริญ

เนาบุตร

ชนะเหล่า

กุนเกิด

ข้าทไผ้ง

กัลยา

แยจัน

เคนไยตวงค์

สุราย

โพธิศรี

เหล่าพรม

ระดาฤทธิ์

เบญษัถ

สุนสำราญ

เหงำสุวรรณ

บุญธิเสน

กิตมาตร

เคนหวาถ

เดาตาจันทร์

เฟื่องไทถ

สุนำรักษ์

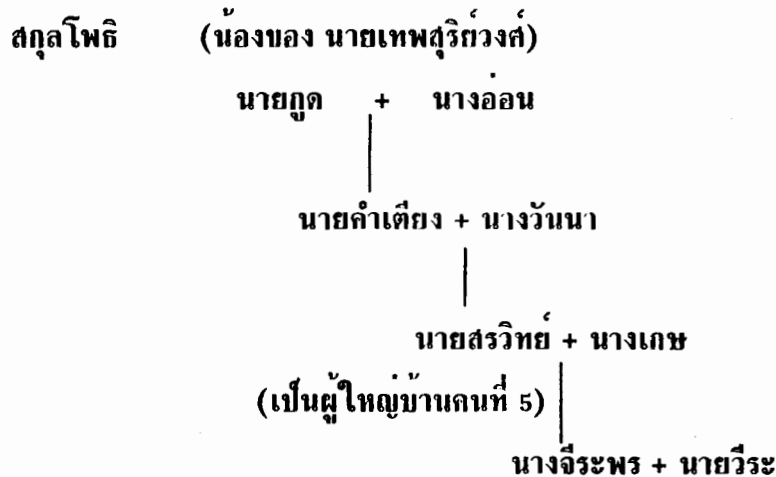
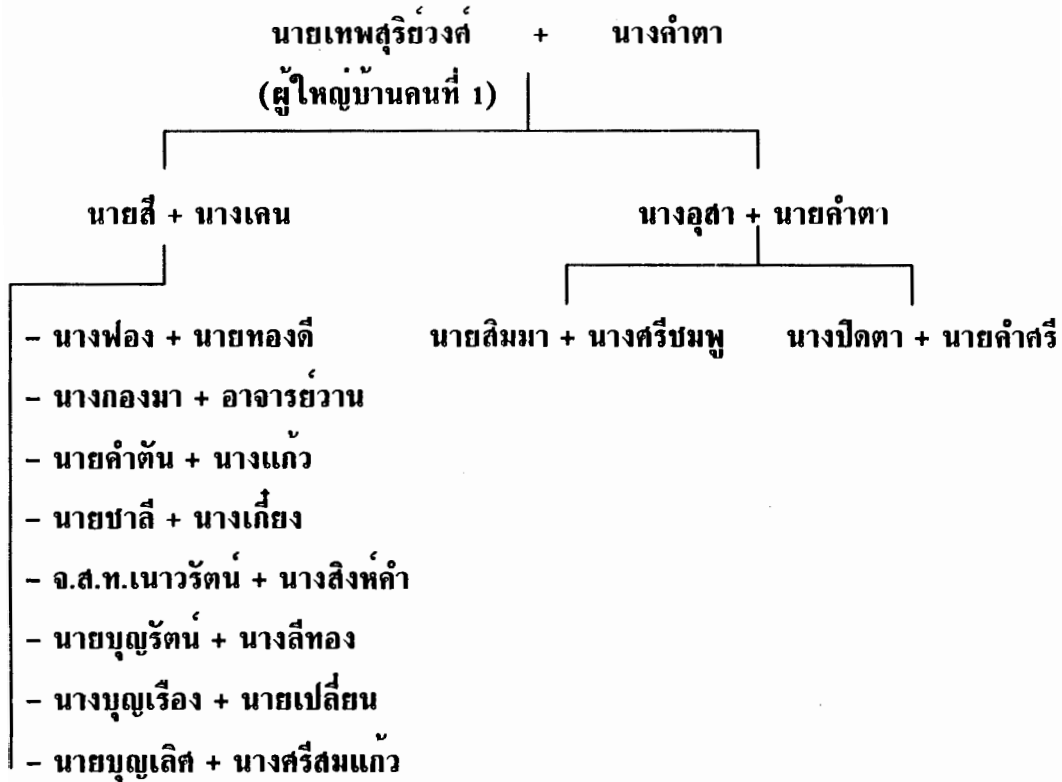
สำรี้แพง

ทอมเฮำ

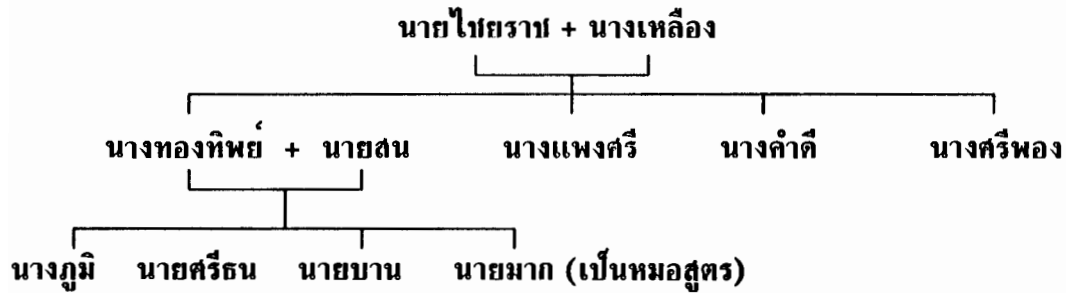
บุญสำรักษ์

4.2 ที่มาของสกุลไทยโยกบ้านโพนแพง

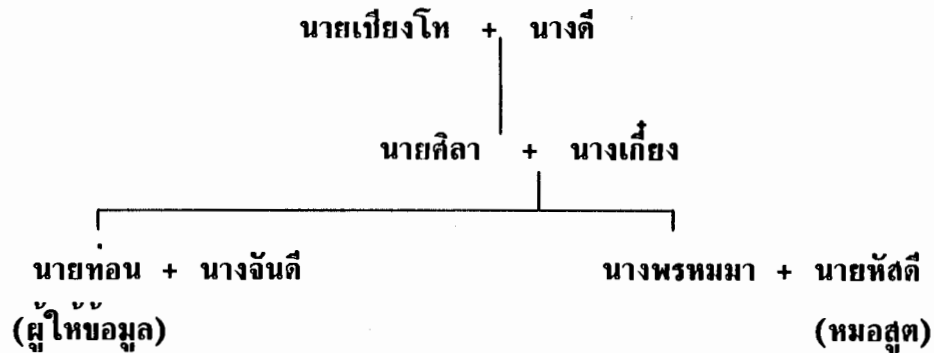
4.2.1 สกุลโพธิ์

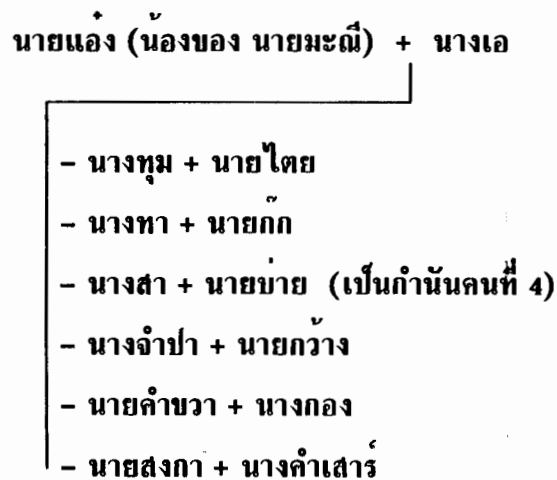
สกุลโพธิ์

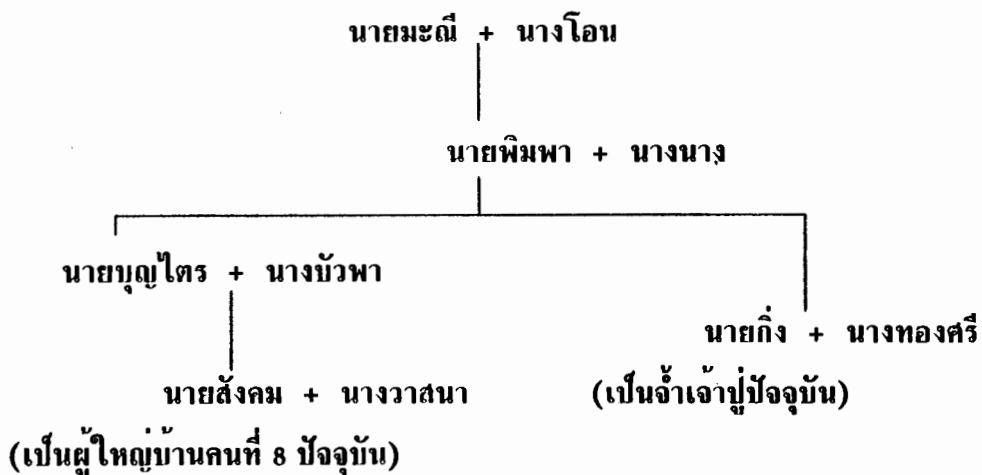
4.2.2 สกุลบัวพันธ์

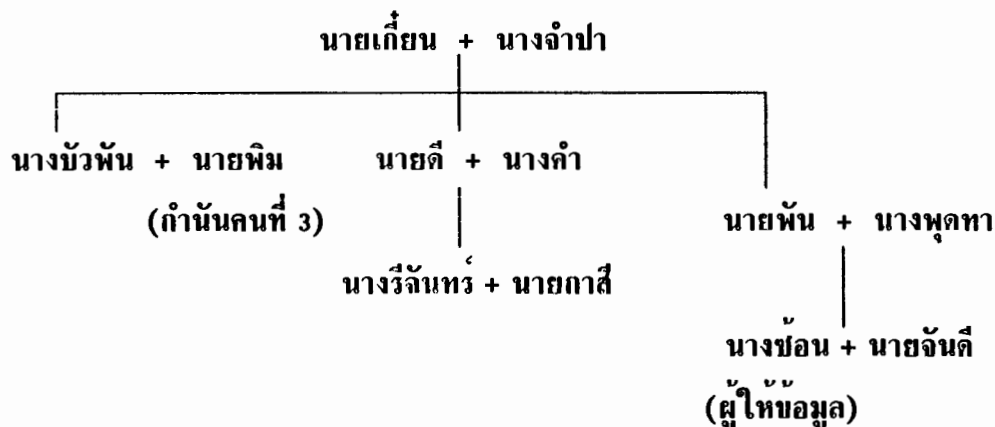
4.2.3 สกุลแก้วมะณี

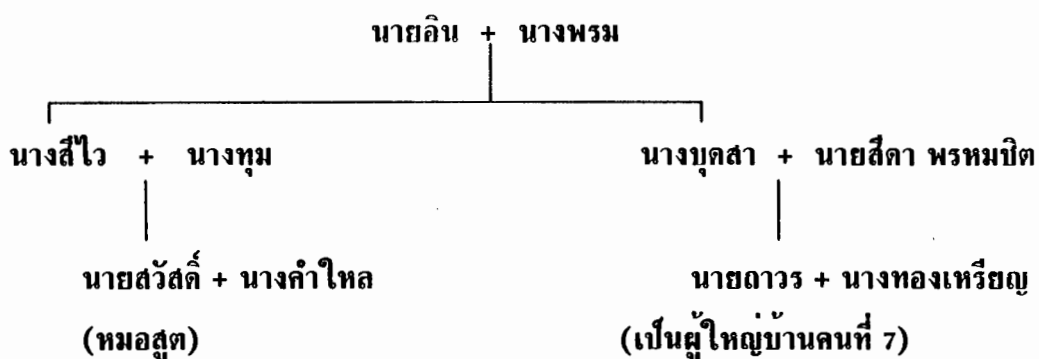
สกุลแก้วมะณี

สกุลแก้วมะณี

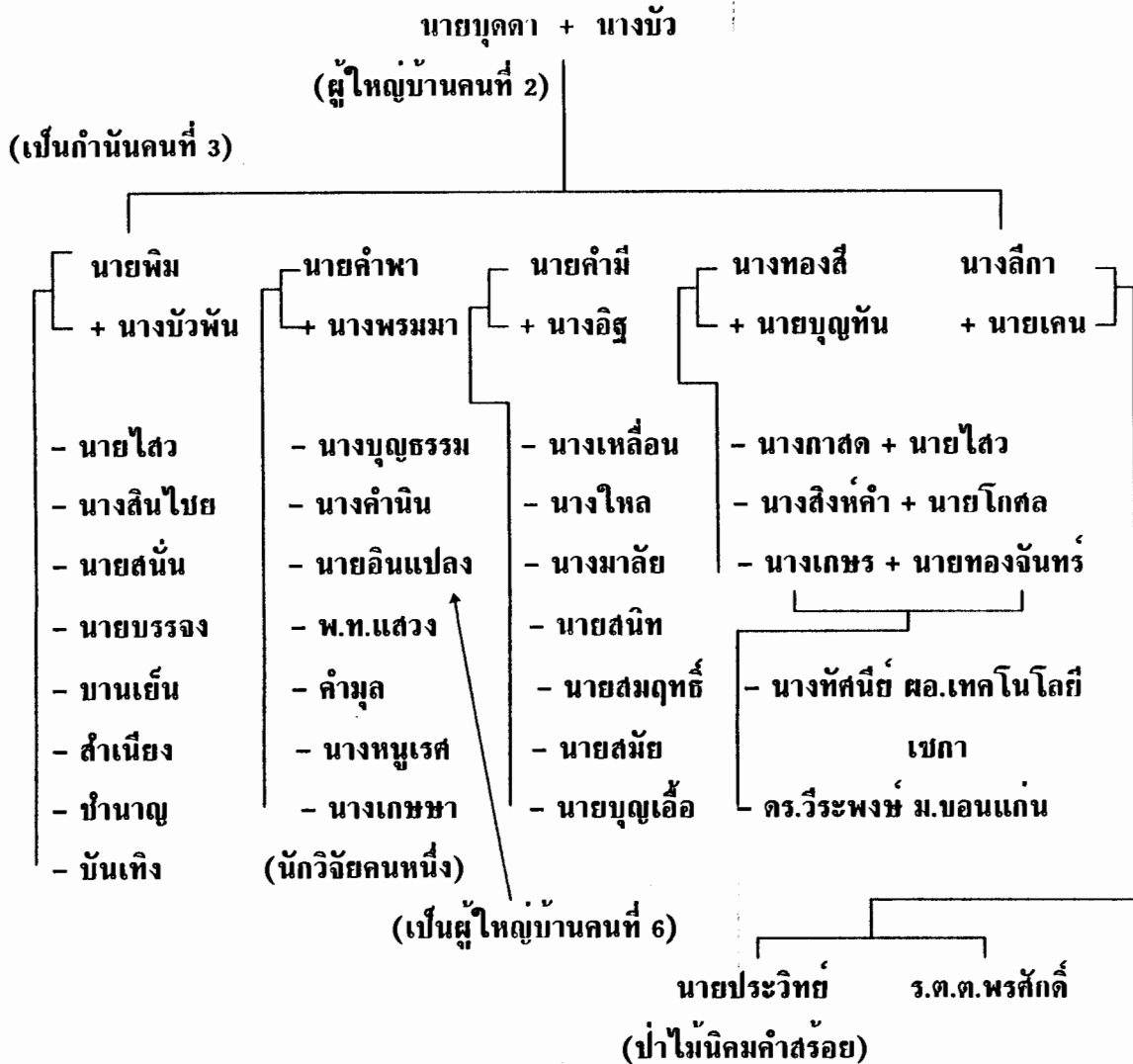
4.2.4 สกุลอินธิฤทธิ์

4.2.5 สกุลแก้วไพฑูรย์

สกุลแก้วไพฑูรย์ในรุ่นที่ 2 มีบุคคลดังนี้

นางล้าน นางแหว นางพรหม นายบุคตา นางพุดทา ผู้หญิงสืบสกุลทางฝ่าย
สามี ตั้งแต่ นายบุคตา ซึ่งเป็นบุตรชายคนเดียว

5. ครอบครัวเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม

ครอบครัวของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงในอดีตจะปอบอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม หรือเป็นหมู่ของชาวไทยโย้ยเท่านั้น สังเกตจากคนเดินอื่นมาขอตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านร่วมด้วยก็จะไม่ยอมให้ตั้งบ้านด้วย อ้างว่าปกครองยาก ไม่มีใครมารับรองคุ้มครองให้ เหล่านี้เป็นต้น และยึดถือประเพณี วัฒนธรรม ของปู่ย่าตายายเอาไว้เป็นอย่างมาก แต่ปัจจุบันนี้มีการแต่งงานนอกเผ่าพันธุ์มากขึ้น ทำให้ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงมีญาติพี่น้องอยู่กระจายตามหมู่บ้านต่างๆ และขณะเดียวกันชุมชนนอกเผ่าพันธุ์เข้ามาอาศัยในหมู่บ้านมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นชาวไทยโย้ยแท้ๆมีน้อยลง

การลำดับเครือญาติของชาวไทยโย้ยจะมีชื่อเรียกดังนี้

ชั่วคนที่ 1 ภาษาไทยโย้ย เรียก พ่อเฒ่าใหญ่ (ปู่ทวด) แม่เฒ่าใหญ่ (ย่าทวด)

ชั่วคนที่ 2 ภาษาไทยโย้ย เรียก พ่อเฒ่า (ปู่ย่า) แม่เฒ่า (ตายาย)

ชั่วคนที่ 3 ภาษาไทยโย้ย เรียก โม่ (พ่อ) เบ๊ะ (แม่)

ชั่วคนที่ 4 ภาษาไทยโย้ย เรียก กู (ข้าพเจ้า) มิ่ง (ท่าน)

คำว่า "กู" ต่อมาพูด "บ้อย" "มิ่ง" ต่อมาพูดว่า "เจ้า"

เรียกผู้ชายจะพูดคำว่า "บัก" นำหน้าก่อน

เรียกผู้หญิงจะพูดคำว่า "อี" นำหน้าก่อน

พี่ชายเรียก "อ้าย"

พี่สาวเรียก "เอ้ย"

น้องชายเรียก บักอ้าย เปลี่ยนเป็นพูดว่า ลากบ้อย

น้องสาวเรียกว่า อีนาง เปลี่ยนเป็นพูดว่า นางบ้อย

สะไก้ เรียกว่า ลัว เปลี่ยนเป็น ไก้

น้องพ่อ เรียกว่า อาว

ชั่วคนที่ 5 ไทยโย้ยเรียก ลูก

ชั่วคนที่ 6 ไทยโย้ยเรียก หลาน

ชั่วคนที่ 7 ไทยโย้ยเรียก เหลน

ชั่วคนที่ 8 ไทยโย้ยเรียก หลอด

ชั่วคนที่ 9 ไทยโย้ยเรียก กะปอดหัวเขี้ยว

6. การแบ่งมรดก

สมัยเมื่อ 60-80 ปี พ่อแม่จะแบ่งมรดกให้ลูกทั้งชายและหญิงก็ต่อเมื่อลูกแต่งงานไปหมดทุกคน แต่ในระหว่างที่ลูกคนสุดท้ายยังไม่ได้แต่งงานมีครอบครัว พ่อแม่ก็จะแบ่งที่ทำกินให้ทำกิน แต่บางครั้งคบค้าลูกคนโตแต่งงานก็ช่วยพ่อแม่ทำกินชั่วระยะหนึ่ง หรือประมาณ 4-5 ปี หรือ 2-3 ปี ก็แบ่งมรดกให้เลย เช่น ที่ทำกินเพื่อสร้างบ้านเรือนให้แยกออกไปต่างหาก กรณีนี้ส่วนมากจะออกเรือนอยู่ต่างหากก่อน แต่ยังทำนาอยู่กับพ่อแม่สักระยะหนึ่ง แล้วจึงแบ่งที่ทำกินให้ การทำอย่างนี้หมายถึงน้องยังเล็กอยู่ ให้พี่ช่วยทำนา พ่อน้องโตพอทำนาได้พ่อแม่จะแบ่งให้พี่คนโตเลย น้องยังต้องทำช่วยพ่อแม่ต่ออีก ถ้ามีบุตร 2 คน คนไหนจะอยู่กับพ่อแม่ ถ้าลูกคนใดที่พ่อแม่คิดว่าจะเลี้ยงพ่อแม่ได้ก็จะแบ่งส่วนของพ่อแม่อีกส่วนหนึ่งให้กับลูกคนนั้น การแบ่งก็จะแบ่งให้ลูกคนละเท่าๆกัน การแบ่งมรดกจะแบ่งในครอบครัวพ่อแม่พี่น้องเท่านั้น ถ้าหากพ่อแม่แบ่งแล้วมีความเป็นธรรมแก่ลูกทุกคน ลูกทุกคนก็พอใจและไม่ค่อยโต้เถียงกัน แต่กรณีตกลงกันไม่ได้ก็จะขอให้ลูกพี่นำอาช่วยเจรจา แต่เหตุการณ์นี้ไม่ค่อยจะมีเกิดขึ้น เพราะพ่อแม่พี่น้องก็ช่วยกันประนีประนอมกันเป็นที่พอใจทุกฝ่าย

การแบ่งมรดกสมัยก่อนเมื่อ 30 ปีย้อนหลังไป ลูกหญิงส่วนมากเมื่อแต่งงานจะไปเลี้ยงปู่ย่า มีบางรายเมื่อแต่งงานแล้วจะกลับมาเลี้ยงพ่อแม่ของตน พอปู่ย่ามรดกให้มักจะไม่ค่อยมาแบ่งปันกับพ่อแม่ของตนเอง กรณีนี้เช่น นายสมศรี พลเวียง มาแต่งงานกับ นางสุบิน พลเวียง (คนมาจากวานรนิวาสอยู่บ้านโพนแพง) เป็นเขมมาเลี้ยงตายายอยู่บ้านโพนแพง มรดกทางตัวเองให้น้องไป เพราะมีน้องคนเดียว น้องเป็นคนเลี้ยงแม่ที่บ้าน เมื่อพ่อแม่ตายก็จะยกให้น้องหมด ตัวเองก็มาเอามรดกกับภรรยาที่บ้านโพนแพง ภรรยาเสียชีวิตแล้วก็อยู่กับลูกที่บ้านโพนแพง

ประเพณีที่ปฏิบัติกันเป็นส่วนมากในบ้านโพนแพงก็คือ บุตรชายคนสุดท้ายจะเป็นคนเลี้ยงพ่อแม่จนแก่เฒ่า และได้รับมรดกส่วนของพ่อแม่ด้วย

7. ภาษาโย้ย

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของภาษาที่พูดกันในครอบครัว

ภาษาที่ไว้	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
โย้ยล้วนๆ	141	77.48	
โย้ยและลาวอุดร	1	0.55	
โย้ยและลาว	15	8.24	
โย้ยและไม้ระบุง	13	7.14	
โย้ยและลาวอุบล	1	0.55	
โย้ยและย้อ	5	2.74	
โย้ยและภูไทย	4	2.20	
โย้ยและไทย	1	0.55	
โย้ยและอื่นๆ	1	0.55	
รวม	182	100.00	

จากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่าชาวไทยโย้ยยังคงรักษาเอกลักษณ์ภาษาพูดไทยโย้ยแท้ๆ ถึงร้อยละ 77.48 และมีการพูดภาษาโย้ยปนกับภาษาถิ่นอื่นอีก แสดงว่าชาวโย้ยบ้านโพนแพงพูดภาษาโย้ยทั้งหมด ตัวอย่างการเปรียบเทียบภาษาภาคกลางและภาษาโย้ยมีดังต่อไปนี้

ภาษากลาง		ภาษาโย้ย
เรื่อน	=	เฮื่อน
ไฟ	=	ไพ
พิน	=	พิน
ห้องฟ้า	=	เหิงฟ้า
ไฟฟ้า	=	ไพฟ้า
ข้าว	=	เข่า
ห้องนอน	=	ส่วม
ผ้าเช็ดตัว	=	ผ้าดูโต

ภาษากลาง		ภาษาไทย
บันได	=	บันได
สวม	=	ฐาน
กลองข้าว	=	ตีบเข้า
แก้วนํ้า	=	จสก
รั้วบ้าน	=	ฮั่วเสียน
ด้งรั้ว	=	คฮั่ว
ด้ง	=	ค
รองเท้า	=	เกิบ
รองเท้าแตะ	=	เกิบแตะ
ประตู	=	พักกะตุ
หน้าต่าง	=	บ่องเอี่ยม
ตะเกียง	=	กอก
หม้อ	=	หม้อ
หม้อ	=	หม้อ
โถงน้ำดื่ม	=	อุน้ำ
บ่อน	=	บวง
ทับพี	=	จอง
ไม้ตีพริก	=	สากกะเบือ
เรือนคร้ว	=	เสียนไพ
กางเกง	=	โสัง
เสื่อ	=	เสื่อ
เสื่อ	=	สาค
ผ้าถุง	=	สิ้น
เดิน	=	ย่าง
วัง	=	แล่น
กู	=	เบ็ง
ภาพยนตร์	=	หนัง

ภาษากลาง		ภาษาไทย
ทำงาน	=	เห็ดงาน เห็ดเวียด
วัว	=	จัว
ข้าง	=	ข้าง
เรียน	=	เฮียน
ต้นไม้	=	ก๊กไม้
กินข้าว รับประทาน	=	กินเบา
ไปไหน	=	ไปสั่ง
ทำอะไร	=	มาหยัง
กลับบ้าน	=	เมื่อเฮือน

การพูดจาของภาษาไทยตอบตามกันดังนี้

คุณกินข้าวแล้วหรือยัง	=	เจ้ากินเบามาแล้วฮ้อ
เธอจะไปกับฉันไหม	=	เจ้าสิไปกับบ่อฮอฮ้อฮ้อ
ทำไมคุณจึงง่วงนอน	=	เจ้าเป็นสั่งจั้งคือฮอฮอฮอฮอฮอฮอ
คุณกำลังจะกลับบ้านไปไหม	=	เจ้าสิเมื่อเฮือนแล้วฮ้อ
คุณจะกินข้าวที่นี่ไปไหม	=	เจ้าสิกินเบาฮอฮ้อฮ้อ
เดี๋ยวนี้คุณกำลังจะไปไหน	=	เดี๋ยวนี้เจ้าสิไปสั่ง
คุณป้ากำลังทำอะไร	=	คุณป้าเจ้ากำลังสิเฮ็ดสั่ง
คุณป้าไปสวนไต่อะไรมากินบ้าง	=	คุณป้าไปสวนไต่คิสั่งมากินแทน
ไม่ได้อะไรมา	=	บ่ได้คิสั่งมาคอก
จอบ	=	เสียมจก
เสียม	=	เสียมโล่น
พ่อ	=	โผะ
แม่	=	เบะ
พี่ชาย	=	อ้าย
พี่สาว	=	เอย
น้องชาย	=	บักอ้าย

ภาษากลาง		ภาษาไทย
น้องสาว	=	อีนาง
ผู้ขาย	=	บั๊ก พูคบั๊กก่อนปือ
ผู้หญิง	=	อี พูคอีก่อนปือ
คุณพ่อคุณแม่อยู่บ้านไหม	=	อีโตะอีเบะอยู่เฮือนอยู่ฮ้อ
วันนี้พี่ชายพี่สาวอยู่บ้านไหม	=	มีอนี้ฮ้ายเฮี้ยเจ้าอยู่เฮือนอยู่ฮ้อ
สะใภ้ใหญ่เรียกสะใภ้เล็กว่า	=	ลัว
นักเรียนไปเอาแก้วมาให้ครูด้วย	=	นักเรียนไปเอาออกมาให้ครูแทน
มาช่วยปลูกข้าวนาฉันบ้าง	=	มาค่านาช่วยบ่อยแทน
ไปถึง	=	ไปฮอด
อยู่คนเดียว	=	อยู่ผู้เดียว
ไปตามหลัง	=	ไปนำกัน
คอยฉันด้วย	=	ถ้าเดี่ยวแทน
ไปคุยกัน	=	ไปนำเดี่ยว
คุณจะกินขนมไหม	=	เจ้าสิกินขนมอยู่ฮ้อ
คุณเดินหาอะไร	=	เจ้าย่างหาฮ้าง
ผลไม้	=	หมาก
มะม่วง	=	หมากม่วง
มะขาม	=	หมากขาม
มะพร้าว	=	หมากพร้าว
ที่นอน	=	ปะนะ
ไม้กวาด	=	หญ
พัด	=	วี
กระดาษ	=	เจีย
กระจกส่องหน้า	=	แวน
ริมฝีปาก	=	สบ
จมูก	=	ตั้ง

สถาบันเศรษฐกิจ

1. อาชีพ

1.1 การทำนา

สภาพการประกอบอาชีพของชาวบ้านโย้ยบ้านโพนแพง แต่ก่อนประกอบอาชีพตามบรรพบุรุษ เป็น พ่อแม่ประกอบอาชีพทำนา พอลูกโตขึ้นมาเมื่อครอบครัวก็จะทำนาจากพื้นที่พ่อแม่แบ่งแยกให้ไปเรื่อยๆ บ้างลูกๆ หลานๆ ทำนาก็ทำเพื่อยังมีพืชรอดปีจนถึงฤดูกาลทำนา ถ้ายังมีข้าวที่อยู่ในยุ้งฉางก็จะนำไปขายที่อำเภอเป็นรายได้ภายในครอบครัว นอกจากนี้ก็เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย และก็มีพ่อค้ามาซื้อ และเจ้าของก็จะนำวัวควายที่ตนเลี้ยงไปขายที่อื่นมาหลายวันคน และจนถึงปัจจุบัน

1.2 ร้านค้า

ปัจจุบันชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงประกอบอาชีพอื่น การเปิดร้านค้า โดยจะในพื้นที่ชั้นล่างของบ้านเป็นที่เก็บสินค้าที่นำมาจำหน่ายให้แก่ลูกค้าภายในบ้าน สินค้าที่นำมาจำหน่ายจะเป็นสินค้าเบ็ดเตล็ด และนอกจากนี้ก็จะปลุกเป็นเพิงหมาแหงนจากบ้านชั้นล่างออกมาเพื่อทำเป็นที่วางสินค้า เช่น ขายพวกอาหาร ผลไม้ที่ไปประกอบทำอาหารได้ ส่วนมากจะซื้อมาจากตลาดในอำเภอ

สำหรับร้านค้าที่มีในหมู่บ้าน นอกจากจะจำหน่ายสินค้าเหล่านี้แล้วยังมีสินค้าประเภทอื่นอีก เช่น ขายอาหารสำเร็จเป็นถุงที่ซื้อมาจากตลาดในเมือง ก๋วยเตี๋ยว ส้มตำ อาหารตามสั่ง ลักษณะอาหารเป็นอาหารประเภทคล้ายอาหารในเมือง ซึ่งร้านค้าที่เปิดขายในลักษณะแบบนี้มีทั้งหมด 5 ร้านค้า ร้านค้าขายของพวกเบ็ดเตล็ดต่างๆจะมีทั้งหมด 7 ร้านค้า รวมทั้งร้านค้าสหกรณ์ที่เป็นของชาวบ้าน โดยเงินทุนจากงบประมาณของชาวบ้านที่ช่วยกันลงทุน และมีกำไรแบ่งให้แก่สมาชิก โดยมีคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้งจากชาวบ้านเป็นผู้บริหารงาน และจ้างคนที่ได้มาจากการคัดเลือกจากคณะกรรมการที่เห็นชอบไปขายสินค้า โดยให้ค่าตอบแทนเป็นค่าจ้างที่เป็นกันเองในระบบเครือญาติ อนึ่งในสมัยก่อนการเปิดร้านขายของมีร้านเดียว คือ บ้าน นายสมฤทธิ์ แก้วไพฑูรย์ ขายพวกเครื่องอุปโภคบริโภคให้แก่ชาวบ้าน

1.3 อาชีพสร้างบ้าน

ชาวบ้านก็จะทำหลังจากว่างจากการเก็บเกี่ยวข้าว ส่วนมากจะเป็นฤดูแล้ง จะรวมกลุ่มกันประมาณ 4-8 คน ไปทำงานรับจ้างภายในหมู่บ้านหรือหมู่บ้านใกล้เคียง ไปรับจ้างสร้างบ้าน ลักษณะการทำจะเหมาเป็นหลังหรือเป็นช่วง เช่น ช่วงล่าง ช่วงบน หลังละ 30,000-50,000 บาท/1 หลัง เพราะชาวบ้านมักจะสร้างบ้านในฤดูแล้ง อุปกรณ์ใช้ในการทำเมื่อไปรับจ้าง เช่น กบไสไม้ เป็นต้น จะทำช่วงเดือนธันวาคม-พฤษภาคมของทุกปี

1.4 อาชีพหาปลา

การหาปลาของชาวบ้านจะมีเป็นบางครั้งคราวเท่านั้น ลักษณะการหาปลาของชาวบ้านจะหาตลอดปีที่ว่างจากการทำงาน หาเพื่อมาประกอบอาหารภายในครอบครัว ที่เหลือนอกจากประกอบอาหารแล้วก็นำไปขายตามหมู่บ้าน ปลาที่จับได้ เช่น ปลาดุก ปลาเนื้ออ่อน โดยการใช้อุปกรณ์จับ เช่น เบ็ด ลอบ สุ่ม มอจ จัน และยอสะดุ้ง (ยอจับปลา) ซึ่งชาวบ้านก็จะจับปลาเหล่านี้ตามห้วยหนองคลองบึงที่ใกล้หมู่บ้าน เพราะการที่ชาวบ้านจะตั้งหมู่บ้าน แต่ก่อนจะยึดลำห้วยต่างๆเป็นศูนย์กลางในการตั้งหมู่บ้าน เพื่อจะได้อาศัยน้ำในการปลูกพืชผัก และเป็นแหล่งที่มาของน้ำดื่ม น้ำใช้ในสภาพหน้าของชาวบ้าน ซึ่งชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงก็มีลำน้ำยาม ลำห้วยเขียงลม หนองน้ำยัสสิทธิ์ เป็นเสมือนสายเลือดของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง ในช่วงฤดูแล้งชาวบ้านก็จะปรึกษาหารือกันเรื่องหนองน้ำต่างๆเหล่านี้ จะให้คนประมูลขายหนองน้ำต่างๆ โดยประกาศให้ชาวบ้านมาซื้อหนองน้ำ (ซื้อปลาที่อยู่ในหนองน้ำ) ในราคาหนองละเท่าไร ราคาประมาณ 30,000-40,000 บาท ก็จะมีชาวบ้านหรือชาวบ้านใกล้เคียงมาประมูลซื้อ โดยการจับกลุ่มรวมกลุ่มกันไปซื้อเงินที่ขายได้ก็นำเข้าเป็นรายได้ของชาวบ้าน เอาไปบำรุงซ่อมแซมวัดบ้าง เอาไปจัดงานประจำปี เช่น งานบุญมหาชาติ ซึ่งเป็นงานบุญที่ชาวบ้านเคยทำมาเป็นประจำ 3 ปีจะจัดครั้งหนึ่ง หรืออาจจะมียานอื่นที่ชาวบ้านเห็นชอบให้จัดทำร่วมกัน

1.5 การปลูกพืช

การปลูกพืชในที่นี้หมายถึง ปลูกถั่ว แตง ข้าวโพด ปลูกเพื่อเป็นรายได้ของครอบครัวเล็กๆน้อยๆ ปลูกตามทุ่งนาของตนเอง นอกจากนี้ก็จะปลูกต้นไม้ยูคาลิปตัส ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจ จะมีพื้นที่ในการปลูกตั้งแต่ 1 งาน ถึง 10 ไร่ แม้แต่ตามท้องไร่ท้องนาดามีที่ว่างเปล่าก็จะปลูกพืชพวกยูคาลิปตัส การปลูกยูคาลิปตัสสามารถเป็นหลักค้าประกันกับ

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เพื่อเอาเงินไปทำทุนต่อไปได้ ซึ่งการปลูกยูคาลิปตัสนั้น เป็นอาชีพที่ชาวบ้านพากันทำมากที่สุด

1.6 การปลูกเห็ด

การปลูกเห็ดของชาวบ้าน เช่น เห็ดฟาง เห็ดนางฟ้า ชาวบ้านก็จะไปหาซื้อเห็ดเห็ดจากที่อื่นเพื่อมาเพาะเห็ด และจะได้นำมาจำหน่าย โดยชาวบ้านก็จะทำโรงเรือนเพาะเห็ดขาย เมื่อนำไปขายจะขายในราคา กิโลกรัมละ 10 บาท สามารถเป็นรายได้ของครอบครัวอีกทางหนึ่ง

1.7 อาชีพทอผ้า ทอเสื่อ

การทอผ้าของชาวบ้านส่วนมากจะเป็นสตรี ซึ่งชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงจะมีกลุ่มสตรีแม่บ้านเพื่อตั้งเป็นกลุ่มอาชีพภายในหมู่บ้าน เช่น ทอผ้าหมี เมื่อทอเสร็จก็จะนำไปจำหน่ายในราคาผืนละ 250-300 บาท ชาวบ้านมักจะทำในฤดูที่ว่างจากการทำนา และนอกจากนี้ก็จะทำไว้ใช้ส่วนตัว

การทอเสื่อ เป็นการทอเสื่อที่ได้จากพืชชนิดหนึ่ง ไม่มีใบ ลำต้นสีเขียว มีลักษณะลำต้นยาวประมาณต้นละ 1-2 เมตร ชาวบ้านก็จะปลูกในช่วงฤดูฝน พอปลูกมาได้สักระยะหนึ่งส่วนมากจะถึงฤดูแล้งก็สามารถเก็บเกี่ยวได้ เมื่อชาวบ้านเก็บเกี่ยวก็จะนำไปตากแดดผึ่งให้แห้ง และนำมาฉีกเป็นเส้นตามขนาดที่ต้องการ ก็จะนำไปทอเป็นเสื่อเพื่อไว้ใช้ในครัวเรือน ถ้ามากก็จะเก็บไว้ขายแก่ผู้ที่ต้องการซื้อในราคาผืนละ 30-50 บาท

1.8 อาชีพรับจ้าง

อาชีพรับจ้างไม่จำกัดปีเฉพาะลงไปว่าเป็นอะไรตามสภาพของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง จะรับจ้างเป็นรายวันในฤดูกาลเท่านั้น เช่น ฤดูทำนา ปักดำ เกือบข้าว คนที่ไปรับจ้างหลังจากทำนาของตัวเองเสร็จก่อนหรือว่างจากงาน ก็จะไปรับจ้างทำนาของเพื่อนบ้านหรือบ้านใกล้เคียง ในราคาวันละ 80-120 บาท พอหมดหน้าทำนาก็จะเลิกจ้าง

การรับจ้างทำงานในประเทศ ส่วนมากชาวบ้านจะไปทำงานรับจ้างที่กรุงเทพฯ ซึ่งการไปรับจ้างทำงานที่กรุงเทพฯสมัยก่อนเริ่มมีคนแยกย้ายไปทำงานที่กรุงเทพฯเมื่อปี พ.ศ.2525 เป็นต้นมา ส่วนมากเป็นอาชีพรับจ้าง และปัจจุบันก็จะมีชาวบ้านอพยพไปทำงานที่กรุงเทพฯกันมาก จะทำงานแบบยังมีพ งานที่ทำเป็นงานก่อสร้าง งานออกแบบ งานขายของ หาบเร่ งานขับรถแท็กซี่ คนที่ไปทำงานในกรุงเทพฯ 80-90 คนโดยประมาณ เพศชาย 50 คน หญิง 40 คน รายได้คนละ 900-1,000 บาท/เดือน และไปอยู่

อย่างถาวรประมาณ 2-3 ครอบครัว เช่นครอบครัวของ นางสาว อุ่นมะดี เมื่อแต่งงานแล้วก็ไปประกอบอาชีพที่กรุงเทพฯ สามีขับรถ ภรรยาขายของ ขายพวกผลไม้

1.9 อาชีพอบสมุนไพร

อาชีพอบสมุนไพรของนางต้น เขาจะสร้างกระท่อมต่อจากบ้านของเขาไปทางด้านหลังเพื่อบริการลูกค้า ส่วนมากจะเป็นผู้หญิงอบสมุนไพรพวกโรคผิวหนัง เช่น เป็นผิวหนัง คันบริการครั้งละ 80 บาท/คน จะอบประมาณครั้งละ 15-30 นาที

1.10 อาชีพขายยา

ในหมู่บ้านโพนแพงจะมีร้านขายยาเป็นร้านเภสัชของนายธรรมบุญ โอสถยาที่นำมาจำหน่ายให้แก่ชาวบ้านจะเป็นพวกยาแก้ไอ แก้หวัด แก้ปวดท้อง ยาองค์การ ซึ่งตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2526 เป็นต้นมา และปัจจุบันก็ยังเปิดขายบริการอยู่

1.11 อาชีพช่างเชื่อม

อาชีพช่างเชื่อมผู้ทำอาชีพนี้คือ นายสสิ่ง แก้วไพฑูรย์ จะรับจ้างไปเรื่อยๆ เช่น เชื่อมทำประตู หน้าต่าง บานประตู

1.12 อาชีพขายประกัน

คนที่ทำจะทำกับบริษัทไทยสมุทร ไทยประกัน ไทยประสิทธิ์ ทำไปสักระยะหนึ่งก็จะหยุด โดยทำกับญาติพี่น้องบ้าง เป็นอาชีพที่ไม่แน่นอน

1.13 อาชีพขายแอมเวย์ (Amway)

ส่วนมากจะเป็นข้าราชการในท้องถิ่นที่ทำ เพราะการขายแอมเวย์สินค้าที่นำมาจำหน่ายมันจะแพง ชาวบ้านไม่ค่อยจะซื้อ ชาวบ้านจึงไม่นิยมทำอาชีพนี้เท่าไร จะมีก็มีนางพรรณอร อินทรสิทธิ์ คนเดียว และปัจจุบันก็หยุดทำแล้ว

เมื่อพิจารณาจากตารางที่ 7 พบว่าชาวไทยโชนบ้านโพนแพงมีอาชีพทำนาเป็นส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 85.18 ส่วนอาชีพเสริมที่มากที่สุดคือ การรับจ้างทั่วไป และรายได้จากอาชีพหลักมีไม่แน่นอน และตั้งแต่ต่ำกว่า 1,000 บาทต่อปีจนถึง 458,000 บาท (ดังแสดงไว้ในตารางที่ 7) ส่วนมากมีรายได้ระหว่าง 4,001-5,000 บาท ส่วนรายได้จากอาชีพรองมีตั้งแต่ต่ำกว่า 1,000 บาทต่อปี จนถึง 130,000 บาทต่อปี (ตารางที่ 8) ในตารางที่ 9 แสดงค่าเฉลี่ยการถือครองที่ดินของชาวไทยโชนบ้านโพนแพง คือ 21.42 ไร่ ส่วนที่นาถือครองมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 20.95 ไร่ (ตารางที่ 10)

ภาพที่ 1: ชาวบ้านกำลังยอสะดุ้ง (ยอจับปลา)

ภาพที่ 2: อาชีพทอเสื่อ

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของอาชีพหลักและอาชีพเสริมในชุมชนชาวไทยอีสานบ้าน
โพนแพง

อาชีพ	อาชีพหลัก		อาชีพเสริม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ทำนา	161	85.18	10	6.14
ทำไร่	-	-	1	0.61
เย็บผ้า	1	0.53	2	1.23
รับจ้างทั่วไป	9	4.76	60	36.81
รับราชการครู	8	4.23	-	-
รับราชการ	2	1.06	-	-
ค้าขาย	5	2.65	9	5.52
ทำงานก่อสร้าง	-	-	6	3.68
ขับรถโดยสาร	-	-	1	0.61
ขับรถรับจ้าง	-	-	1	0.61
จักสาน	-	-	1	0.61
เลี้ยงสัตว์	-	-	10	6.14
โรงสี	-	-	1	0.61
หาปลา	-	-	18	11.05
ลูกจ้างประจำ	1	0.53	-	-
ทำสวน	-	-	4	2.46
ขายเศษเหล็ก	-	-	1	0.61
ทอผ้า	-	-	3	1.84
ไม่มีอาชีพ	2	1.06	35	21.47
รวม	189	100.00	163	100.00

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของรายได้จากอาชีพหลักหรืออาชีพรอง

รายได้ (บาท)	อาชีพหลัก		อาชีพเสริม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
≤ 1,000	7	3.74	51	36.69
1,001-2,000	22	11.76	20	14.39
2,001-3,000	18	9.63	18	12.95
3,001-4,000	5	2.67	4	2.88
4,001-5,000	26	13.90	5	3.60
5,001-6,000	13	6.95	2	1.44
6,001-7,000	2	1.07	1	0.71
7,001-8,000	6	3.21	-	-
8,001-9,000	3	1.60	2	1.44
9,001-10,000	27	14.44	-	-
10,001-11,000	9	4.81	3	2.16
11,001-12,000	3	1.60	5	3.60
15,000	7	3.74	-	-
16,000	1	0.54	-	-
20,000	18	9.62	-	-
30,000	2	1.07	-	-
40,000	2	1.07	-	-
50,000	3	1.60	-	-
60,000	1	0.54	-	-
100,000	1	0.54	-	-
130,000	2	1.07	1	0.71
181,400	1	0.54	-	-
458,000	1	0.54	-	-
ไม่มีรายได้	5	2.67	26	18.71
ไม่แน่นอน	1	0.54	1	0.72
รวม	187	100.00	139	100.00

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของที่ทำกินทั้งหมดของครัวเรือน

ที่ดิน (ไร่)	จำนวน	ร้อยละ	ที่ดิน (ไร่)	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มี	8	4.88	31	1	0.61
น้อยกว่า 1	2	1.22	36	1	0.61
1	5	3.05	37	3	1.83
2	4	2.43	38	1	0.61
3	2	1.22	39	1	0.61
4	1	0.61	40	10	6.10
5	2	1.22	41	1	0.61
6	4	2.43	44	1	0.61
7	2	1.22	48	1	0.61
9	1	0.61	50	1	0.61
10	20	12.19	52	1	0.61
12	8	4.87	57	2	1.22
13	3	1.83	58	2	1.22
14	3	1.83	60	2	1.22
15	7	4.27	65	1	0.61
16	1	0.61	66	2	1.22
17	2	1.22	78	1	0.61
18	5	3.05	80	1	0.61
19	2	1.22		164	100.00
20	20	12.20	เฉลี่ย = 21.42 ไร่		
21	1	0.61			
22	3	1.83			
23	1	0.61			
24	1	0.61			
25	8	4.88			
26	1	0.61			
27	1	0.61			
29	1	0.61			
30	12	7.32			

ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของที่มา

ที่มา (ไร่)	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มี	6	3.44
1	3	1.72
3	2	1.15
4	2	1.15
5	2	1.15
6	6	3.44
7	4	2.29
8	4	2.29
9	4	2.29
10	18	10.34
11	2	1.15
12	9	5.17
13	1	0.58
15	19	10.92
16	6	3.44
17	2	1.15
18	3	1.72
19	1	0.58
20	16	9.20
21	1	0.58
22	2	1.15
23	1	0.58
24	3	1.72
25	8	4.60
26	1	0.58
28	1	0.58
29	5	2.87
30	10	5.75
31	1	0.58

ที่มา (ไร่)	จำนวน	ร้อยละ
35	3	1.72
37	3	1.72
39	2	1.15
40	7	4.02
41	1	0.58
42	1	0.58
45	2	1.15
48	1	0.58
49	2	1.15
50	2	1.15
55	1	0.58
57	1	0.58
58	1	0.58
65	1	0.58
66	3	1.72
	174	100.00

เฉลี่ย = 20.95 ไร่

อื่นๆ (ที่ระบุ)

ที่บ้าน

1 งาน = 3 คน

2 งาน = 1 คน

2 ไร่ = 2 คน

1 แปลง = 1 คน

ไม่ระบุ = 2 คน

2. การไปทำงานต่างประเทศ

ปัจจุบันนี้ชาวไทยโยยบ้านโพนแพงจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าสมัยก่อน มีความเฉลี่ยฉลาดขึ้นมาก นอกจากชาวบ้านจะมีอาชีพทำนาแล้ว ชาวบ้านยังมีอาชีพเสริมขึ้นมาอีก คือ ไปทำงานต่างประเทศ การไปทำงานต่างประเทศของชาวบ้านเกือบจะถึง 70% ของชาวบ้านทั้งหมด จึงเป็นค่านิยมของชาวบ้านที่นิยมการไปรับจ้างทำงานต่างประเทศ ชาวบ้านคิดว่าทำให้ฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม สามารถมีเงินทอง มีบ้าน มีเครื่องใช้สิ่งๆที่คนในเมืองเขามีไปกัน ก็เลยทำให้ชาวบ้านมีความกระตือรือร้น มีความคิดอยากไปเมืองนอกประเทศที่เขานิยมไปครั้งแรก คือ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ไปสมัครกับนายหน้าของบริษัท ในราคาหัวละ 8,000-10,000 บาท ไปทำงานคนละ 2-5 ปี พอกลับมาสามารถสร้างเนื้อสร้างตัว ทำให้ครอบครัวเป็นปึกแผ่นได้ ชาวบ้านไปทำงานประเทศซาอุดีอาระเบียได้ประมาณ 10 กว่าปีก็หยุดชะงัก มีประเทศใหม่ที่มาเสนอให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งปัจจุบันก็คือ ประเทศไต้หวัน รับทั้งหญิง-ชาย ไปทำงานโรงงาน มีสวัสดิการต่างๆฟรี บริษัทรับรองไป

ค่าคอมมิชชั่นคนละ 75,000-85,000 บาท ค่าจ้างรายเดือนๆละ 14,000-20,000 บาท แล้วแต่บริษัท และคนที่ทำงานนอกเวลามากน้อย

ชาวบ้านก็กู้ยืมเงินจากนายทุนคิดดอกเบี้ยร้อยละ 5-6 บาท/เดือน การยืมเงินก็มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน เช่น นส.3ก. เพื่อให้ได้เงินไปเป็นค่าจ้าง การไปทำงานยังประเทศไต้หวัน ทางรัฐบาลของประเทศไต้หวันจะมีสัญญา 1 ปี ทำสัญญา 1 ครั้ง แต่ต่อสัญญาได้ไม่เกิน 2 ปี

การไปทำงานยังประเทศต่างๆเหล่านี้สามารถยกระดับฐานะของชาวบ้านให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม สามารถมีเงินก้อนเก็บไปเป็นทุนในการประกอบอาชีพต่อไป

ชาวบ้านจะมีที่นาเป็นของตนเอง ซึ่งแต่ละคนจะมีที่ดินโดยเฉลี่ยคนละประมาณ 10 กว่าไร่ขึ้นไป สำหรับคนที่ไม่มีที่ดินเลยมี 8 ราย

ชาวบ้านที่มีที่ดินเป็นของตนเอง ส่วนมากจะสมัครเข้าเป็นสมาชิกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ โดยมีชาวบ้าน 90% ที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) ชาวบ้านก็จะยืมปุ๋ยของธนาคารเพื่อนำไปหว่านพืชตามสวนหรือไร่นาที่ปลูกพืชเอาไว้ พอสิ้นปีก็จะนำเงินไปใช้หนี้ให้แก่ ธ.ก.ส. และทางธนาคารก็จะเสนอให้สมาชิกไปกู้ยืมเงินเพื่อไปลงทุนในด้านการเกษตร คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 9 ต่อปี คดขย่ำระเป็นปีๆไปพร้อมกับดอกเบี้ย นอกจากนี้ชาวบ้านก็จะซื้อผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในการทำ

การเกษตรจากธนาคาร เช่น รถไถเดินตาม รถอีแต๋น โดยซื้อในราคาเงินผ่อนเป็นรายปี คิดดอกเบี้ยร้อยละ 11 ต่อปี และธนาคารยังมีโครงการฌาปนกิจศพให้แก่สมาชิก เกือบศพละ 10 บาท เกือบเป็นรายปี โดยเฉลี่ยสมาชิกจะเสียค่าฌาปนกิจศพละ 1,500-2,000 บาท เมื่อตายจะได้ร้อยละ 107,000 บาท ธนาคารจะหาสินค้าที่ไว้ทางด้านเกษตรไปเสนอให้แก่สมาชิกในราคายุติธรรม และขายในราคาเงินผ่อน ส่งเงินระยะยาว 3-5 ปี หรือ 5-10 ปี โดยที่ชาวบ้านเป็นหนี้อยู่กับทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์โดยไม่รู้ตัว พอสิ้นปีชาวบ้านก็จะหาเงินไปไ้หนี้ให้แก่ ธ.ก.ส. สมาชิกบางคนถึงกับต้องพาครอบครัวไปรับจ้างทำงานก่อสร้างที่กรุงเทพฯ เพื่อให้ได้เงินไปไ้หนี้ให้กับ ธ.ก.ส. สมาชิกบางคนกู้ยืมเงินไปไ้ในทางที่ไม่เกิดประโยชน์ ทำให้ตัวเองเป็นหนี้โดยไม่รู้ตัว

และอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้สินก็คือ กู้ยืมไปทำงาน ค่าคอมมิชชั่นไปทำงานต่างประเทศ กู้ยืมไปในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 5 บาท คนหนึ่งโดยเฉลี่ยจะยืมประมาณ 60,000-80,000 บาท โดยเอาหลักทรัพย์ไปค้ำประกันหรือจำนองกับที่ดิน การที่ชาวบ้านกู้ยืมเงินทองไปทำงานต่างประเทศ เป็นการเสี่ยงต่อการขาดทุน เสี่ยงต่อการถูกหลอกลวง ซึ่งบางคนก็โชคดีทำให้ฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม บางคนก็ทำให้ฐานะย่ำแย่กว่าเดิม ต้องเป็นหนี้นายทุน ซึ่งเกิดจากการถูกหลอกลวง บางคนก็ไปทำงานได้เงินก็ไม่ส่งกลับบ้านไปไ้หนี้ ทำให้ดอกเบี้ยเพิ่มพูนขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งเป็นสาเหตุให้ชาวบ้านต้องเป็นหนี้ผูกพันไปเรื่อยๆ

ด้านการนำผลผลิตทางด้านเกษตรไปขายยังตลาดของชาวบ้าน ส่วนมากก็จะ เป็นพวกข้าว ข้าวที่ปลูกมากก็จะเป็นข้าวเหนียว สำหรับข้าวเจ้าชาวบ้านจะปลูกเอาไปขาย นอกจากนี้ก็จะมีผลผลิตการเกษตรด้านอื่น เช่น การปลูกถั่ว แตง ซึ่งก็มีเป็นส่วนน้อยที่ เกษตรกรปลูก

3. ธนาคารข้าว ธนาคารควาย

เมื่อ 4-5 ปีผ่านมาชาวบ้านจะช่วยกันตั้งธนาคารข้าว โดยชาวบ้านตั้งครั้งแรกจะ ช่วยกันเอาข้าวไปรวมกัน แล้วนำไปไว้ที่ฉางข้าวกลางของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้าน เรียกว่า "ธนาคารข้าว" เก็บไว้ให้ชาวบ้านที่ขาดแคลนข้าวไปกู้ยืมเพื่อนำไปบริโภคภายใน ครอบครัว พอสิ้นปีก็จะนำข้าวที่กู้ยืมนั้นไปคืน บางปีชาวบ้านก็จะจัดงานประจำปีขึ้น ซึ่งชาวบ้าน เรียกว่า "บุญกองข้าว" ชาวบ้านก็จะนำข้าวไปกองรวมกันยังลานวัดกลางบ้านทุกครัวเรือน คนละนิกคนละหน่อย เมื่องานเสร็จชาวบ้านก็จะช่วยกันเก็บเอาข้าวไปไว้ที่ฉางข้าว

หรือถ้ามีชาวบ้านคนใดต้องการจะกู้ยืมข้าวไว้กินในยามคับขัน ก็จะกู้ยืมข้าวจากฉางไปเก็บกักตุนเอาไว้ พอสิ้นปีก็จะนำข้าวที่ได้จากการเก็บเกี่ยวนำไปคืนไว้เหมือนเดิม และพอสิ้นปีถ้ายังมีข้าวเหลืออยู่ในฉาง ชาวบ้านก็จะนำไปขายเพื่อหาเงินเก็บไว้เป็นเงินของชาวบ้าน การดำเนินงานเกี่ยวกับธนาคารก็จะตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่งเป็นผู้บริหาร โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ดอกผลที่ได้จากการเก็บผลผลิตก็จะนำไปปรับปรุง ส่วนที่เป็นของชาวบ้าน ส่วนมากจะเป็นการบูรณะซ่อมแซมวัดหรือประปาชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ก็จะเก็บไว้เสริมในการจัดงานบุญประจำปีของชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่

4. การแลกเปลี่ยนแรงงาน

สำหรับการแลกเปลี่ยนแรงงานของชาวบ้านโพนแพงซึ่งอยู่ในเขตชนบท จะเป็นการแลกเปลี่ยนแบบช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระบบญาติพี่น้อง เช่น ถ้าครอบครัวนาย ก. ถูกครอบครัวของนาย ข. ขอความช่วยเหลือ เมื่อครอบครัวนาย ข. มีงานก็จะขอความช่วยเหลือจากครอบครัวนาย ก. เป็นอย่างนี้เรื่อยๆมา และเมื่อเสร็จจากการทำงาน ตกตอนเย็นก็จะมีการเลี้ยงฉลองกันเล็กๆน้อยๆภายในครอบครัวหรือบุคคลที่ถูกไหว้วาน เพื่อความสนุกสนานและพลอยหายเหนื่อยไปด้วย

ประเพณีลงแขก (วาน) เป็นประเพณีที่ทำติดต่อกันตั้งแต่สมัยโบราณ เพราะชาวไทยอีสานบ้านโพนแพงส่วนมากจะมีแต่เครือญาติกัน ดังนั้นการทำงานต่างๆจึงต้องอาศัยพึ่งพากันเป็นส่วนใหญ่ การลงแขกที่ชาวบ้านได้กระทำกันมาจนถึงปัจจุบันมีดังนี้

4.1 การลงแขกนำปุ๋ยไปใส่นาจะทำได้หลังจากบุญเดือนสาม เสร็จแล้วชาวบ้านที่มีปุ๋ยคอก (ขี้วัว ขี้ควาย) ก็จะเริ่มลงแขก (วาน) กันในเครือญาติ อุปกรณ์ที่ใช้นั้นมีรดไถหรือรถยนต์ จอบ คูดัง สำหรับตักปุ๋ยคอกใส่รด จอบสำหรับขุดปุ๋ยคอก

4.2 การลงแขกดำนา การดำนาจะทำกับคนที่ทำนาเสร็จไม่ทันเพื่อน ญาติพี่น้องจึงแนะนำให้ (วาน) เพื่อให้ข้าวได้ขึ้นทันปีหน้าเดือน จึงตกลง (วาน) การวานนี้เจ้าภาพต้องคาดการณ์ด้วยว่าจะเอาประมาณกี่คน แต่บางครอบครัวมีญาติพี่น้องมาก ไม่ต้องบอกกล่าวพอทราบว่าจะมาช่วยเอง การลงแขกดำนานั้นต้องได้วานทั้งควายและไถด้วย เพราะเฉพาะมีของตัวเองไม่พอกับคนดำ

4.3 การลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นลักษณะเดียวกันกับคานา คือ เสร็จไม่ทันเพื่อน ข้าวล้ม สาเหตุอาจจะเป็นเพราะมีนามากเกินไป หรือเป็นเพราะไม่สบาย หรือตาย ดังนั้นญาติจึงต้องช่วยเหลือโดย (วาน) เป็นเรื่องหลัก

4.4 การลงแขกนวดข้าว การนวดข้าวในปัจจุบันนี้มี 2 ลักษณะ คือ การนวดข้าวแบบตี และการนวดข้าวแบบสี การนวดข้าวตีนั้นไม่ค่อยมีการลงแขก เจ้าของนาจะตีเอาเอง เพราะอยากได้ฟางไว้ให้วัวควาย แต่การนวดแบบสีนั้นเจ้าของนาไม่ต้องการฟางข้าว จึงต้องสีเอาข้าว แต่ต้องวานญาติพี่น้องเพื่อจับมัดข้าวขึ้นใส่เครื่องสี การวานนี้จะมีประมาณ 10 คน

4.5 การลงแขกนำข้าวขึ้นยุ้งฉาง หลังจากนวดข้าวเสร็จแล้วบางคนเจ้าของนาจะต้อง (วานตัดข้าว) ส่วนการไ้หาหนะนั้นต้องจ้างรถยนต์หรือรถไถ แต่คนตัดข้าวนั้นสำคัญ ต้อง (วาน) เป็นพิเศษ

4.6 การลงแขกหาฟืน ฟืนนี้มีความสำคัญต่อทุกคนครัว หลังจากเสร็จจากการทำนาชาวบ้านก็จะเข้ามาอยู่ที่บ้าน ดังนั้นในแต่ละบ้านจะต้องเตรียมหาฟืนไว้ให้คุ้มปี แต่การลงแขกหาฟืนนี้จะมีเฉพาะบ้านที่มีงาน เช่น งานบุญ งานแต่งงาน งานตาย งานเหล่านี้ต้องเตรียมฟืนให้มากเป็นพิเศษ ดังนั้นบ้านหลังใดที่จะมีงานจะต้องวานญาติไปหาฟืน และเอาฟืนนั้นเข้าบ้าน ผ่าและตัดเตรียมพร้อมที่จะไ้

ในการลงแขกแต่ละอย่างนั้นเจ้าภาพจะเป็นฝ่ายจัดหาอาหารเตรียมไว้ให้รับประทานทุกครั้ง อาหารที่มีจัดเตรียมมีดังนี้

ไก่ เป็ด ไข่ไก่ในครอบครัว ผักต่างๆหาได้ตามที่ปลูกเอาไว้ เนื้อวัว เนื้อควาย เนื้อหมู นั้นต้องซื้อจากตลาด ปลาที่มีในสระ นา สุราซื้อ แต่บางบ้านจะทำเอาเองเป็นหลัก ข้าวหมากทำกินกัน การลงแขกนั้นอาหารการกินนั้นส่วนมากจะมีในครอบครัว ไม่ต้องซื้อมาก แต่ที่ซื้อบางอย่างนั้นเนื่องจากในครอบครัวไม่มี หรือไม่อยากกินของที่มีในครอบครัว ดังนั้นจึงต้องจัดหาให้มี เพื่อเอาใจคนงานและความสนุกสนานในหมู่คณะด้วย

5. การไ้ปุ๋ย

การไ้ปุ๋ยสำหรับการเกษตรส่วนมากจะไ้ปุ๋ยของ อดก. โดยมากจะไปซื้อผ่นกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ พอสิ้นปีก็จะนำไปจ่ายในราคากระสอบละ 250-290 บาท โดยนำรายได้ที่ขายสินค้าจากการผลิต เช่น ขายข้าว ชาวบ้านจะรู้ว่าเมื่อเสร็จจากหน้า

นาและเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว ชาวบ้านก็จะนำเงินที่ได้จากการขายข้าวไปชำระค่าปุ๋ยให้แก่
อ.ก.ส.

การใส่ปุ๋ยคอก เอาจากมูลวัวมูลควาย ขี้แกลบมาผสมเพื่อให้ได้ปุ๋ยมากขึ้น จาก
นั้นพอฤดูแล้งก็จะว่าจ้างรถไถนปุ๋ยคอกไปวางไว้ที่นาเป็นกองๆ ระยะห่างพอสมควร ซึ่ง
เป็นการประหยัดรายจ่าย และการใส่ปุ๋ยธรรมชาติของชาวบ้าน

6. เทคโนโลยีการเกษตร

6.1 เครื่องสูบน้ำ

สำหรับเครื่องสูบน้ำของชาวบ้านส่วนมากจะมีไม่มาก ส่วนมากจะซื้อไว้ใช้ใน
ไร่นาของชาวบ้าน เมื่อต้องการน้ำในขณะน้ำแห้งขุดในไร่นา ชาวบ้านก็จะสูบน้ำใส่नाเพื่อ
หล่อเลี้ยงต้นข้าว ต้นกล้าที่กำลังเจริญเติบโต

6.2 รถไถนาแบบเดินตาม

ปัจจุบันนี้ชาวบ้านจะมีรถไถนาแบบเดินตามประมาณร้อยละ 80 ของชาว
บ้านทั้งหมด ไม่เหมือนเมื่อครั้งก่อนใช้ควายเป็นเครื่องทุ่นแรงในการไถนา แต่ปัจจุบันนี้ชาว
บ้านมีความคิดว่าจะเลี้ยงควายไว้เพื่อเป็นอาหารและไว้ขายเท่านั้น ชาวบ้านจะนิยมซื้อรถไถ
เดินตามเพื่อนำไปไถนามากกว่า เพราะคิดว่าการใช้รถไถจะทำให้รวดเร็วสะดวกสบายกว่า
อย่างอื่น นอกจากนี้เมื่อเสร็จจากหน้าทำไร่นานี้แล้ว ยังใช้รถไถเดินตามประกอบเป็นรถ
บรรทุกสิ่งของต่างๆ ได้อีกด้วย เป็นรถไถที่ใช้งานเอนกประสงค์ได้อีกด้วย

6.3 รถอีแต๋น

รถอีแต๋นของชาวบ้านจะซื้อโดยทำสัญญาซื้อแบบผ่อนส่งจากธนาคารเพื่อ
การเกษตรและสหกรณ์ โดยจ่ายเป็นรายปี คิดดอกเบี้ยร้อยละ 14 ต่อปี โดยมีหลักทรัพย์ค้ำ
ประกัน เช่น นส.3ก. ชาวบ้านจะซื้อไว้ใช้ในการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ หรือถ้าว่างจากการทำ
การเกษตรก็จะปรับเปลี่ยนเป็นรถโดยสารในช่วงระยะใกล้ๆระหว่างหมู่บ้านเท่านั้น พอมี
รายได้เสริมครอบครัวเล็กๆน้อยๆ

สถาบันการศึกษา

1. ประวัติโรงเรียนบ้านโพนแพง

โรงเรียนบ้านโพนแพงตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2473 ด้วยเงินงบประมาณแผ่นดิน สังกัดกระทรวงธรรมการ สมัยนั้น ครูใหญ่คนแรกของโรงเรียนคือ นายฉัตร ต้นภูบาล วุฒิ ป.3 เปิดสอนครั้งแรกในชั้นเตรียมประถมศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่วัดจอมแจ้ง บ้านโพนแพง

ในปี พ.ศ.2474 นายฉัตร ต้นภูบาล ได้ย้ายไปสอนที่โรงเรียนอื่น ทางราชการจึงได้ย้าย นายบ้าย ไชยมาตย์ วุฒิ ป.1 มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน

ในปี พ.ศ.2475 ทางราชการขาดงบประมาณในการดำเนินการ โรงเรียนบ้านโพนแพงจึงถูกยุบไป แต่ให้นักเรียนไปสมทบเรียนที่โรงเรียนบ้านบะนกกทา

ในปี พ.ศ.2482 ทางราชการได้อนุมัติให้จัดตั้งโรงเรียนบ้านโพนแพงขึ้นใหม่อีก เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2482 โดยมี นายวาน บุญสุนีย์ วุฒิ ม.4 เป็นครูใหญ่ นายทัน ขาตะรักษ์ เป็นครูประจำชั้น จัดการสอนตั้งแต่นั้นเตรียมประถมและประถมศึกษาปีที่ 1 และในปี พ.ศ.2483 เปิดสอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในกลางปี 2483 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 สอบได้คะแนนมาก จึงได้เลื่อนชั้นขึ้นไปเรียน ป.3 ทั้งหมด

ปี พ.ศ.2484 นายวาน บุญสุนีย์ ได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งครูใหญ่ที่โรงเรียนอื่น ทางราชการได้ย้าย นายบน แสนขวา วุฒิ ม.5 มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน ปฏิบัติราชการอยู่ได้ 6 เดือนก็ได้อ้ายไปที่อื่น ทางราชการจึงได้ย้าย นายวาน บุญสุนีย์ วุฒิ ครู พ. มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่อีก ในปี พ.ศ.2484 นี้ได้เปิดสอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีครู 3 คน คือ นายวาน บุญสุนีย์, นายทัน และนางอินธิรา ต่อมานายทันและนางอินธิราได้ขอลาออกจากราชการ ทางราชการได้บรรจุ นายศุภชัย ไชยปัญหา มาแทน ต่อมา นายศุภชัย ไชยปัญหา ได้ย้ายไปโรงเรียนอื่น ทางราชการจึงได้ย้าย นายกาสี เขื่อนพงศ์ มาแทน

ในปี พ.ศ.2488 ทางราชการได้อนุมัติงบประมาณให้ปลูกสร้างอาคารเรียนถาวรแบบ ป.1ข. ขนาด 3 ห้องเรียน 1 หลัง เป็นเงิน 3,000 บาทถ้วน

ในปี พ.ศ.2512 ทางราชการได้ย้าย นายกาสี เขื่อนพงศ์ ไปดำรงตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนบ้านหนองสนม ทางราชการได้ย้าย นายคำสิงห์ จันละคร มาแทน และในปี พ.ศ. 2516 ทางราชการได้อนุมัติให้เปิดการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และทางราชการได้อนุมัติเงินงบประมาณปลูกสร้างอาคารเรียนแบบ ป.1 ฉ. ขนาด 3 ห้องเรียน ในวงเงิน 140,000

บาท เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2517 นายวาน บุญสุรีย์ ครูใหญ่ ได้ครบเกษียณอายุราชการ ทางราชการจึงได้บรรจุแต่งตั้ง นายพิบิต บาลตำบล วุฒิ อ.สูง พ.ม. มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่ แทนเมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2517

ปี พ.ศ.2518 ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณให้สร้างบ้านพักครู 1 หลัง 2 ห้องนอน ราคา 45,000 บาท

ปี พ.ศ.2519 ทางการได้ขยายการศึกษาภาคบังคับถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 และในวันที่ 7 กรกฎาคม 2519 นายพิบิต บาลตำบล ครูใหญ่ ก็ได้โอนไปดำรงตำแหน่งหัวหน้าหมวดการศึกษาอำเภอสองดาว และในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2519 ทางการได้ย้าย นายพิพัฒน์ อัจฉริยะวีวิน ผู้ช่วยครูใหญ่โรงเรียนบ้านคำตากลา มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทน และในปีนี้ทางการได้อนุมัติให้สร้างบ้านพักครูอีกหลัง 2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ ราคา 50,000 บาท

ปี พ.ศ.2521 ได้ประกาศยกเลิกภาคบังคับชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 คงเหลือ ป.1-ป.6 โรงเรียนบ้านโพนแพงได้รับการคัดเลือกให้เป็นที่ตั้งสำนักงานกลุ่มโรงเรียนหนองสนม และได้รับลูกจ้างประจำ 1 คน คือ นายวีระ โปธิ พ.ศ.2521 ได้รับอนุมัติให้ปลูกสร้างอาคารเอนกประสงค์ 1 หลัง ดั่งน้ำประภา 1 ที่

ปี พ.ศ.2521 นายพิพัฒน์ อัจฉริยะวีวิน อาจารย์ใหญ่โรงเรียนได้ถึงแก่กรรม ทางราชการได้ย้าย นายบรรจบ หอมเอี่ยม วุฒิ ค.บ. ครูใหญ่โรงเรียนบ้านนาคอย มาดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ระดับ 5 แทน

ปี พ.ศ.2529 ได้รับงบประมาณปลูกสร้างอาคารเรียนแบบ สปข.105 4 ห้องเรียน 1 หลัง ราคา 800,000 บาท โดยสร้างแทนอาคารทศุโทรม อาคารเดิมได้รื้อถอนไปสร้างเป็นอาคารเรียนชั่วคราวด้านหลัง

ปี พ.ศ.2529 นายบรรจบ หอมเอี่ยม อาจารย์ใหญ่ ได้ลาออกไปสมัคร ส.ส.เขต 2 สกลนคร ได้มอบหมายการงานให้ไว้กับ นางเกษชา บันธูปัทม์ รักษาการแทน

เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2529 ทางราชการได้บรรจุแต่งตั้ง นายนพตล บันธูปัทม์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านก่อ ให้มาดำรงตำแหน่งแทน และในปีนี้ทางโรงเรียนได้รับการอนุมัติให้เปิดสอนชั้นอนุบาลชนบท 1 ห้องเรียน ชั้นเด็กเล็ก 1 ห้องเรียน รวมเป็น 8 ห้องเรียน

วันที่ 1 พฤษภาคม 2532 ทางราชการไม่มีงบประมาณให้เกิดขยายชั้นอนุบาลชนบท ทางโรงเรียนจึงได้ขออนุญาตยุบชั้นอนุบาลชนบท คงเหลือชั้นเด็กเล็กและชั้นประถมศึกษา ป.1-ป.6 รวมเป็น 7 ห้องเรียน

วันที่ 16 พฤษภาคม 2539 ทางราชการได้ให้โรงเรียนเปิดชั้นอนุบาล 1-2 และประถมศึกษา 1-6 รวมเป็น 8 ห้องเรียน มีครูทั้งหมด 9 คน นักเรียนทั้งหมด 150 คน

2. การศึกษากับการเปลี่ยนแปลง

ก่อนมีโรงเรียนชาวบ้านจะเรียกพ่อว่า "โละ" เรียกแม่ว่า "เบะ" และเรียกสิ่งต่างๆเป็นภาษาไทย ครั้นเมื่อมีโรงเรียนและชาวบ้านโพนแพงได้มีโอกาสเรียนหนังสือ ครูได้อบรมสั่งสอนโดยให้เปลี่ยนคำเรียกโละ เบะ เรียกเป็น คุณพ่อ คุณแม่ อย่างไรก็ตามจะเรียกเพียงพ่อแม่เท่านั้น และนอกจากนี้คำเรียก กู-มิ่ง ทางโรงเรียนได้มีบทบาท โดยอบรมสั่งสอนนักเรียนใหม่ โดยชี้ให้เห็นว่ากู-มิ่งไม่เพราะ ให้เปลี่ยนมาเรียกเธอ-จันแทน

ในสมัยก่อนนี้จะมีโรงเรียน ชาวบ้านโพนแพงเห็นความสำคัญของการศึกษา ต้องไปเรียนที่หมู่บ้านอื่น เรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ครั้นต่อมาเมื่อมีโรงเรียนตั้งขึ้นในหมู่บ้าน นักเรียนบ้านโพนแพงเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จะไม่ศึกษาต่อ อย่างไรก็ตามประมาณ 50 ปีมาแล้ว คนที่บุกเบิกเรียนต่อระดับสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คือ นายแสง แก้วไพฑูรย์ บุตรชาย นายคำภา แก้วไพฑูรย์ (เสียชีวิตแล้ว) จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วมาศึกษาต่อที่บ้านม่วงไข่ แล้วไปต่อที่สกลนคร แล้วสอบบรรจุเข้าเป็นทหารจนได้ยศพันโท ปัจจุบันเกษียณแล้วอยู่ที่อุดรธานี (62 ปี)

นายคำมุน แก้วไพฑูรย์ บุตรสาว นายคำภา แก้วไพฑูรย์ จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบ ม.3 ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว

นายสนั่น แก้วไพฑูรย์ บุตรชาย นายพิมพ์ แก้วไพฑูรย์ จบ ป.4 แล้วไปต่อที่บ้านม่วงไข่ อ.พรรณานิคม เรียนไม่จบ (เสียชีวิตแล้ว)

นายบรรจง แก้วไพฑูรย์ บุตรชาย นายพิมพ์ แก้วไพฑูรย์ จบ ป.4 แล้วไปต่อที่บ้านม่วงไข่ จบ ม.6 แล้วเข้าทำงานเทศบาลสกลนคร ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว

นายไสว แก้วไพฑูรย์ บุตรชาย นายพิมพ์ แก้วไพฑูรย์ จบ ป.4 ไปต่อที่บ้านม่วงไข่ เรียนไม่จบ ปัจจุบันเสียชีวิต

นายอินแปลง แก้วไพฑูรย์ บุตรชายของ นายคำภา แก้วไพฑูรย์ จบ ป.4 ไปต่อที่บ้านม่วงไข่ เรียนไม่จบ ต่อมาได้รับเลือกเป็นผู้นำหมู่บ้าน แล้วลาออกเพื่อไปแต่งงานอยู่ที่บ้านหนองบัวแดง

นายบุญเลิศ โภธิ บุตร นายศรี นางเคน โภธิ เรียนที่โรงเรียนวานร จบ ม.6 ไปทำงานที่สถานีอนามัยหน่วยมาลาเรีย ปัจจุบันลาออกไปทำงานขายสินค้าที่กรุงเทพฯ

นางเกษษา ชันธุ์ปัทม์ บุตร นายคำภา แก้วไพฑูรย์ จบ ป.4 แล้วไปเรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบแล้วไปต่อที่มิชชันนารีทำแระ (สกลนคร) เข้าเรียน ปกส. ที่กรุงเทพฯ ปัจจุบันจบปริญญาตรี ทำงานเป็นข้าราชการครูโรงเรียนบ้านโพนแพง

นายคำไป๋ นายคำปลิว บุตร นายโท บัวพันธ์ เรียนไม่จบ

นายสมฤทธิ์ แก้วไพฑูรย์ บุตรชาย นายคำมี แก้วไพฑูรย์ เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส เรียนจบ ม.3

นายสมัย แก้วไพฑูรย์ บุตร นายคำมี แก้วไพฑูรย์ เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบจบ ม.3 ต่อ ม.4 เรียนไม่จบ

นายบุญเอื้อ แก้วไพฑูรย์ บุตร นายคำมี แก้วไพฑูรย์ เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบจบ ม.3 ต่อ ม.4 ไม่จบ ปัจจุบันเป็นผู้ใหญ่บ้านแหลมทอง อำเภอวานรนิวาส

นายเทิดไทย โภธิ บุตรนายวันดี เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบ ม.3 ปัจจุบันเสียชีวิต

นายบัวवाल จันหล้า บุตร นายขาลี จันหล้า เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบจบ ม.6

นายสนธิ โภธิ บุตร นายเตียงทอง โภธิ เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบ ม.6 แล้วเข้าสมัครเป็นครูสอนที่โรงเรียนศาสนาคริสต์ ต่อมาเรียนต่อแล้วสมัครสอบเข้าเป็นข้าราชการครูสังกัด สปบ. ปัจจุบันเป็นอาจารย์ใหญ่ที่อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

นายพรศักดิ์ เพลามี บุตร นายเคน เพลามี เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบจบ ม.6 แล้วเข้าสมัครเป็นตำรวจตระเวนชายแดน ปัจจุบันได้รับยศ ร.ต.อ. อยู่ที่โคกเจริญ ลพบุรี

นายประวิทย์ เพลามี บุตร นายเคน เพลามี เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบ ม.6 เข้าสมัครเป็นป่าไม้ ปัจจุบันทำงานที่ป่าไม้อำเภอดำตาล จังหวัดสกลนคร

นายปริญญา พลเวียง บุตร นายโสม พลเวียง เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบจบ ม.6 เข้าสมัครเป็นทหาร ปัจจุบันยศร้อยโท

นายปริญญา บุญสุนัษ บุตร นายวาน บุญสุนัษ เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบ
ม.6 เข้าสมัครเป็นทหาร ปัจจุบันยศจ่าเอก

นายชัยพร เขื่อนหงส์ บุตร นายสมรส เขื่อนหงส์ เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบ
ม.ศ.3 เข้าสมัครเป็นทหาร ปัจจุบันได้ยศสิบเอก ที่จังหวัดอุดรธานี

นายเรียงชัย ตอบุตร บุตร นายบุญมา ตอบุตร เรียนที่โรงเรียนวานรนิวาส จบ ม.ศ.
3 เข้าสมัครเป็นตำรวจ ปัจจุบันยศ จ.ส.ท. ที่บ้านบะนงทา

นายอดิศร แก้วไพฑูรย์ บุตร นายอินแปลง แก้วไพฑูรย์ เรียนที่โรงเรียนวานรนิวาส
จบ ม.ศ.3 เข้าสมัครเป็นตำรวจ ปัจจุบันยศ จ.ส.ต. ที่บ้านบะนงทา

นางปรีดา เถาะบุตร บุตร นายอินแปลง แก้วไพฑูรย์ เรียนต่อที่โรงเรียนวานร
นิวาสแล้วไปต่อ ปกศ. ที่สกลนคร ปัจจุบันจบปริญญาตรี เป็นข้าราชการครูที่โรงเรียนบ้าน
โพนแพง

นายสมิง เหมือนพรหม บุตร นายทองดี เหมือนพรหม เรียนต่อที่โรงเรียนวานร
นิวาส จบ ม.6 ปัจจุบันทำงานที่ รพพ. สกลนคร

นางสาวภักดี บุญสุนัษ บุตร นายวาน บุญสุนัษ เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบ
ม.ศ.3 แล้วไปเรียนต่อที่อุบลราชธานี ปัจจุบันจบปริญญาตรี เป็นข้าราชการครูที่บ้านบะนงทา

นางธิดา บุญสุนัษ บุตร นายวาน บุญสุนัษ เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบ ม.6
ปัจจุบันไปทำงานที่กรุงเทพฯ แล้วนำผ้าป่ามาถวายที่วัดเมื่อปี 2537

นางพรรอร อินทรสิทธิ์ บุตร นายบุญรัตน์ โภธิ ไปเรียนต่อที่จังหวัดอุดรธานี เรียน
จบ ม.ศ.3 ต่อมาเรียนจบ ม.ศ.5 ที่โรงเรียนวานรนิวาส ปัจจุบันได้รับเลือกเป็น อบต.

นายสุรพล เขื่อนหงส์ บุตร นายสมรส เขื่อนหงส์ เรียนจบ ม.ศ.5 จากโรงเรียนวานร
นิวาส เรียนจบปริญญาตรีจากอุดรธานี ปัจจุบันทำงานที่กรมสรรพากร

นายยุทธกิจ โภธิ บุตร นายดิงสา โภธิ เรียนที่วานรนิวาส จบ ม.ศ.5 ปัจจุบันจบ
ปริญญาตรี เป็นข้าราชการครูที่โรงเรียนบ้านทุ่งโภธิ

นายอนิรุทธิ์ โภธิ เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส เรียนจบ ม.ศ.5 ปัจจุบันทำงานที่
สำนักงานพระราชวัง เป็นคนสวน

นายกำจัด โภธิ บุตร นายคำแหง โภธิ เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบ ม.ศ.5

นายวรเดช โภธิ บุตร นายอินตา โภธิ เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบ ม.ศ.5
ปัจจุบันจบปริญญาตรี

นางผาสุก เหมือนพรหม บุตร นายทองดี เหมือนพรหม เรียนต่อที่โรงเรียนบ้าน
อากาศ จนจบ ม.ศ.3 ต่อมาเรียนต่อที่สกลนคร ปัจจุบันเป็นข้าราชการครูที่อำเภออากาศ
อำนวย

นางนิรมล เหมือนพรหม บุตร นายทองดี เหมือนพรหม เรียนต่อที่โรงเรียนวาร
นิवास จนจบ ม.ศ.3

นางสาวบานปิ่น เหมือนพรหม บุตร นายทองดี เหมือนพรหม เรียนต่อที่โรงเรียน
วารนิवास จบ ม.ศ.3 ไปต่อที่จังหวัดอุดรธานี ปัจจุบันเป็นข้าราชการครูที่อุดรธานี

นางผ่องศรี บุญสุนีย์ บุตร นายวาน บุญสุนีย์ เรียนต่อที่โรงเรียนวารนิवास จนจบ
ม.ศ.3 ปัจจุบันไปเปิดร้านอาหารที่ประเทศอังกฤษ

นายปรีชา บุญสุนีย์ บุตร นายวาน บุญสุนีย์ เรียนต่อที่โรงเรียนวารนิवास จนจบ
ม.ศ.5 ปัจจุบันทำงานบริษัทที่สระบุรี

นายวิวัฒน์ อินธิฤทธิ์ บุตร นายสวัสดิ์ อินธิฤทธิ์ เรียนต่อที่โรงเรียนวารนิवास จน
จบ ม.ศ.5 ต่อมาเรียนต่อ ปวท. ที่จังหวัดสกลนคร ปัจจุบันเป็นผู้คุมงานก่อสร้างที่กรุงเทพฯ

นางสัทยา ไชยปัญญา บุตร นายศุภชัย ไชยปัญญา เรียนต่อที่โรงเรียนวารนิवास
จนจบ ม.ศ.3 ต่อมาเรียนต่อ ปวช. ที่จังหวัดสกลนคร

นางกาสิน เขื่อนหงส์ บุตร นายคำภา เขื่อนหงส์ เรียนต่อที่โรงเรียนวารนิवास จน
จบ ม.ศ.3 ต่อมาเรียนต่อจนจบ ปวส. จังหวัดสกลนคร

นางมุกดา บุญสุนีย์ บุตร นายวาน บุญสุนีย์ เรียนต่อที่โรงเรียนวารนิवास จนจบ
ม.ศ.3 ต่อมาเรียนต่อที่กรุงเทพฯ จบ ปวช.

น.ส.อัมพิกา แก้วไพฑูรย์ บุตร นายสมฤทธิ์ แก้วไพฑูรย์ เรียนต่อที่โรงเรียนวาร
นิवास จนจบ ม.ศ.5 ต่อมาเรียนต่อที่วิทยาลัยครูสกลนคร จบปริญญาตรี เป็นข้าราชการครูที่
โรงเรียนบ้านโพนแพง

น.ส.รัชนี เขื่อนหงษ์ บุตร นายกาสี เขื่อนหงษ์ เรียนต่อที่โรงเรียนวารนิवास จนจบ
ม.ศ.3 เรียนต่อที่จังหวัดสกลนคร จนจบ ม.ศ.5 แล้วเรียนที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง จนจบ
ปริญญาตรี ปัจจุบันทำงานกับองค์การของฝรั่ง

นางวัลภา เพลามี บุตร นายบัวคำ เพลามี เรียนต่อที่โรงเรียนวารนิवास จนจบ ม.ศ.
5 เรียนต่อที่วิทยาลัยครูสกลนคร จบปริญญาตรี เป็นข้าราชการครูที่อุบลราชธานี ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว

นายเจเวียน โภธิ บุตร นายบัวทอง โภธิ เรียนต่อที่โรงเรียนวานรนิวาส จบ ม.ศ.5
ปัจจุบันทำงานที่สำนักพระราชวัง เป็นคนสวน

นายพิจิตร เบ็ญชัย บุตร นายสีทา เบ็ญชัย เรียนจบ ม.ศ.5 ที่โรงเรียนวานรนิวาส
นายสุรพล บัวพันธ์ บุตร นายสวน บัวพันธ์ เรียนจบ ม.ศ.5 ที่โรงเรียนวานรนิวาส
ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว

นายปริญญา เขื่อนหงส์ บุตร นายคำภา เขื่อนหงส์ เรียนจบ ม.6 ที่โรงเรียนวานร
นิวาส เข้าไปทำงานที่กรุงเทพฯ

นายวิกราน เข้มพงษ์ บุตร นายหัส เข้มพงษ์ เรียนจบ ม.3 ที่โรงเรียนวานรนิวาส
เรียนต่อ ปวช. ที่วิทยาลัยเทคนิคสกลนคร ปัจจุบันไปทำงานเดินสายโทรศัพท์

นางยุพิน เหล่ามี บุตร นายบัวคำ เหล่ามี เรียนจบ ม.6 ที่โรงเรียนวานรนิวาส
ปัจจุบันขายของเบ็ดเตล็ดที่ตลาดนครสวรรค์

นางสาวจรรยา แก้วไพฑูรย์ บุตร นายสมฤทธิ์ แก้วไพฑูรย์ เรียนจบ ม.6 ที่โรงเรียน
วานรนิวาส เรียนต่อที่วิทยาลัยครูสกลนคร จบปริญญาตรี ปัจจุบันเป็นข้าราชการครูที่อำเภอ
วานรนิวาส

นางสาววงเดือน บัวพันธ์ บุตร นายอินทอง บัวพันธ์ เรียนจบ ม.6 ที่โรงเรียนวานร
นิวาส แล้วเรียนต่อที่วิทยาลัยครูอุตรธานี จบปริญญาตรี ปัจจุบันไปทำงานที่กรุงเทพฯ

นายทวีศักดิ์ พ่อปากดี บุตร นายบุญบัน พ่อปากดี เรียนจบ ม.3 ที่โรงเรียนวานร
นิวาส แล้วเรียนต่อที่จังหวัดสกลนครจบ ปวท. ปัจจุบันเป็นผู้คุมงานสร้างถนน

นายบุญศักดิ์ ไชยปัญญา บุตร นายสุภชัย ไชยปัญญา เรียนจบ ม.3 ที่โรงเรียนวานร
นิวาส

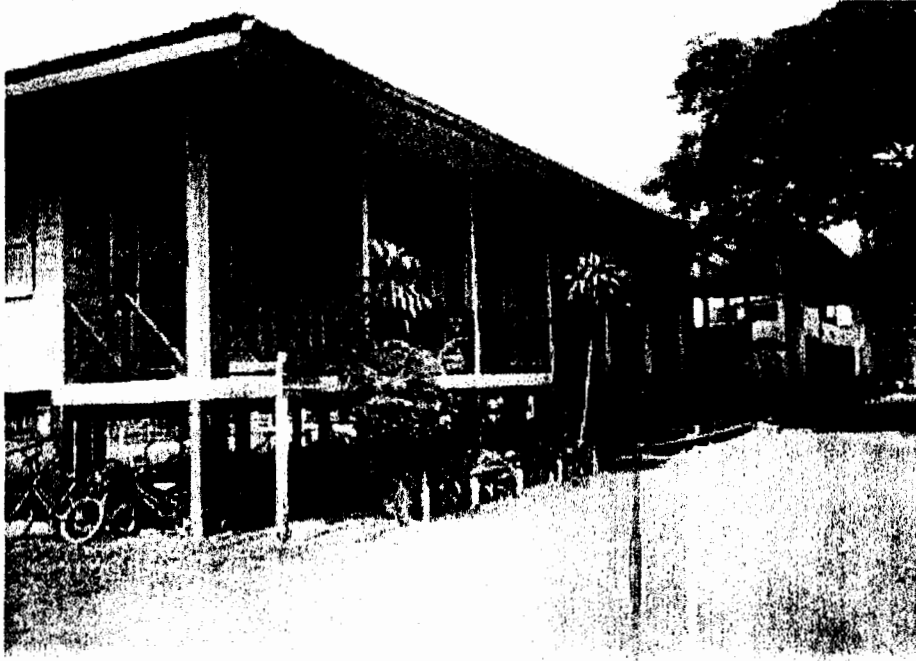
นายภูษา แก้วไพฑูรย์ บุตร นายอินแปลง แก้วไพฑูรย์ เรียนจบ ม.6 ที่โรงเรียน
วานรนิวาส

นางจีระนันท์ โภธิ บุตร นายคำหา โภธิ เรียนจบ ม.6 ที่โรงเรียนวานรนิวาส
การเรียนต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2490 เป็นต้นมา และได้จบการ
ศึกษาในระดับหนึ่ง มีจำนวน 56 คน ผู้ที่เสียชีวิตมีจำนวน 7 คน ในปัจจุบันได้รับราชการ
เป็นครูจำนวน 8 คน ได้กลับมาเป็นครูในบ้านโพนแพงจำนวน 3 คน โดยส่วนมากได้เรียน
จบปริญญาตรี ทำงานทั้งที่เป็นหน่วยงานเอกชนและหน่วยงานของรัฐ ในระยะแรกบางคน
เรียนไม่จบก็มี

ตารางที่ 11 จำนวนการเรียนต่อนักเรียนโรงเรียนบ้านโพนแพง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2523-2539

พ.ศ.	จำนวน	เรียนต่อ	ไม่เรียน	นอกระบบ (กศน.)
2523	29	7	22	-
2524	40	7	33	-
2525	27	6	23	-
2526	45	8	37	-
2527	31	9	22	-
2528	40	12	28	-
2529	32	8	24	-
2530	30	8	22	-
2531	31	11	20	-
2532	24	10	14	-
2533	18	8	8	2
2534	24	15	9	-
2535	17	12	5	-
2536	17	12	4	1
2537	26	26	-	-
2538	20	16	3	1
2539	24	21	-	3

จากตารางที่ 11 พบว่านักเรียนส่วนใหญ่เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น และยังคงเรียนอยู่ในสถานศึกษาประมาณ 97 คน ส่วนที่จบแล้วยังไม่ได้ทำงานมีประมาณ 50 กว่าคน นักเรียน กศน. มีประมาณ 40 กว่าคน อย่างไรก็ตามนักเรียนบางคนได้เรียนต่อที่โรงเรียนภูดินแดงวิทยา ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี 2528

ภาพที่ 3 : สภาพอาคารเรียนของโรงเรียนบ้านโพนแพง

ภาพที่ 4 : กิจกรรมสหกรณ์เพื่อการเรียนโรงเรียนบ้านโพนแพง

ประวัติโรงเรียนภูดินแดงวิทยา

โรงเรียนภูดินแดงวิทยา จังหวัดสกลนคร เป็นโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา ด้รับการประกาศจัดตั้งโรงเรียนตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2527 ที่ตั้งของโรงเรียนภูดินแดงวิทยาทั้งอยู่ในตำบลหนองสนม อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร ระหว่างกิโลเมตรที่ 13-14 ของทางหลวงจังหวัดสายวานรนิวาส-อากาศอำนวย ที่ดินที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนเป็นที่สาธารณประโยชน์ และที่ดินที่ได้รับการบริจาคจากราษฎรพื้นที่รวมทั้งสิ้น 65 ไร่ เริ่มเปิดการเรียนการสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2528 โดยที่ นายคำสิงห์ ศรีสำราญ ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวานรนิวาสในขณะนั้น รักษาการในตำแหน่งครูใหญ่ เมื่อเริ่มเปิดทำการเรียนการสอน กรมสามัญศึกษายังไม่ได้บรรจุแต่งตั้งครูให้มาปฏิบัติการสอนที่โรงเรียน โรงเรียนมัธยมวานรนิวาสได้จัดส่ง ว่าที่ ร.ต.ชัยเดช บุญรักษา อาจารย์ 2 ระดับ 5 โรงเรียนมัธยมวานรนิวาส มาดำเนินการสอนนักเรียนที่มีอยู่ทั้งหมด 65 คนก่อน จนกระทั่งเมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2528 จึงได้มีการส่งตัวข้าราชการครูจำนวน 5 ราย มาปฏิบัติการสอนที่โรงเรียนภูดินแดงวิทยา และกรมสามัญศึกษาได้แต่งตั้งให้ นายบัญชา เจริญชัย อาจารย์ใหญ่โรงเรียนคำตากลารายประจำสงเคราะห์ มาดำรงตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนภูดินแดงวิทยา

ปัจจุบันโรงเรียนภูดินแดงวิทยาเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาแบบสหศึกษา มีอาคารเรียนแบบ 108ล จำนวน 2 หลัง อาคารโรงฝึกงาน 1 หลัง หอพักนักเรียน 1 หลัง จำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 557 คน

ปัจจุบันโรงเรียนภูดินแดงวิทยามี นายสวัสดิ์ จัดสนาม ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ มีครูอาจารย์ที่ปฏิบัติราชการรวมทั้งสิ้น 20 คน นักการภารโรง 2 คน

ลำดับนามครูใหญ่-อาจารย์ใหญ่

1. นายบัญชา เจริญชัย พ.ศ.2528-2535
2. นายศักดิ์ คุณประเสริฐ พ.ศ.2535-2539
3. นายสวัสดิ์ จัดสนาม พ.ศ.2539-ปัจจุบัน

สำหรับโรงเรียนภูดินแดงวิทยาแห่งนี้ ได้มีนักเรียนที่จบจากโรงเรียนของหมู่บ้านต่างๆในตำบลหนองสนมเข้ามาศึกษาต่อ ซึ่งสอนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น ในปัจจุบันนี้มีนักเรียนทั้งสิ้น 651 คน เป็นนักเรียนชาย 313 คน และนักเรียนหญิง 338 คน

สถาบันศาสนา

1. วัด

1.1 วัดภายในหมู่บ้าน

เมื่อประมาณ 100 ปีก่อน บ้านโพนแพงได้อพยพมาจากบ้านขาด ซึ่งปัจจุบันนี้ บ้านขาดคือส่วนหนึ่งของบ้านวานร เมื่อมาตั้งบ้านแล้วจึงหาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงได้ก่อตั้งวัดที่วัดจอมแจ้ง เพื่อยึดถือพระสงฆ์เป็นที่ตั้งทางใจ และเพื่อสั่งสอนอบรมนิสัยของชาวบ้านให้อยู่ในศีลธรรมอันดี ประพฤติปฏิบัติและครองเรือนอย่างมีความสุข

ในปี 2456 เป็นปีที่พ่อเผ่าทอนเกิด ท่านจำความได้ว่าในบ้านโพนแพงนั้นมีวัดและมีพระเป็นเจ้าอาวาสหลายรูป ดังนี้

1. อาจารย์คำฟอง	อำเภอวานรนิวาส
2. อาจารย์ถัน	ทุ่งโพธิ์
3. หลวงพ่อตี	บ้านเปือม
4. อาจารย์ทองดี	บ้านขัวก่าย
5. อาจารย์ที่ตม	-
6. พระครูพัน	บ้านแก้ง
7. พระครูบุญถึง	บ้านขัวก่าย
8. พระครูคำสี่	บ้านโพนแพง
9. พระครูนวล	บ้านเปือม
10. พระครูคำพา	บ้านขัวก่าย
11. พระครูทองแปลง	บ้านขัวก่าย
12. พระครูทองอร	บ้านขัวก่าย
13. พระครูทัน	บ้านโพนแพง
14. พระครูบุญ	บ้านขัวก่าย
15. หลวงพ่อโล่	บ้านโพนแพง
16. พระครูเสวีธู	บ้านโพนแพง
17. พระครูเอน (เด่นชัย)	บ้านโพนแพง
18. พระครูตัน	-
19. พระครูเสวีธู	บ้านหนองบัว

20. พระทองหล่อ	บ้านโพนแพง
21. พระครูปัด	บ้านขาม
22. พระวิโรจน์	บ้านโพนแพง
23. หลวงพ่อก่อ (สุทธปญฺโญ)	บ้านชะนงทา

พระสงฆ์แต่ละรูปเมื่อเป็นเจ้าอาวาสแล้ว ก็มีชาวบ้านมาบวชเป็นพระและเณร และได้ศึกษาพระธรรมวินัย ปฏิบัติกิจของสงฆ์ พระบางรูปเมื่อสึกแล้วก็ได้แต่งงานที่บ้านนั้นก็ มีหลายคน

เมื่อประมาณ พ.ศ.2475 วัดมีศาลและกุฏิของพระ และได้มารื้อศาลาและตั้งศาลา ขึ้นใหม่เพื่อไว้เป็นที่เรียนหนังสือของชาวบ้าน ซึ่งสมัยก่อนเรียนหนังสือที่วัด

การสร้างศาลานั้น ยายศรีผา บัวพันธ์ อายุ 84 ปี ได้เล่าให้ฟังว่า พระสงฆ์ได้ เกณฑ์ชาวบ้านมาช่วยกันเลื่อยไม้และสร้างจนเสร็จ ชาวบ้านในสมัยนั้นมีความสามัคคีกัน และช่วยเหลือกันจริงๆ อาจจะเป็นเพราะมีคนน้อยจึงมีทั้งหญิงและชายช่วยกันสร้างศาลา ไม่มีค่าจ้างรางวัลเหมือนปัจจุบันนี้

ในสมัยพระครูหันบ้านแก้งเป็นเจ้าอาวาส ได้เปิดสอนนักธรรม มีพระและเณรมา เรียนที่บ้านโพนแพงมากมาย ดังนั้นจึงมีแม่อกคำ (โยมอุปถัมภ์) พระและเณร และมีการ ตั้งเวรไปวัดเป็นคุ้มๆตั้งแต่นั้นมา

ในสมัยพระครูเคนชัยเป็นเจ้าอาวาส ได้สร้างกุฏิใหม่หลังใหญ่เป็นที่อยู่ของพระ แบบรวมกัน การสร้างกุฏิในสมัยนั้นมีการซื้อไม้และจ้างช่างไม้ ช่างปูน โดยเอาเงินจากเงิน กองกลางของหมู่บ้าน และได้แผ้วถางกับชาวบ้านด้วย การสร้างสำเร็จไปด้วยดีและสวยงาม

1.2 สำนักสงฆ์ญาณวิเวก

เมื่อปี พ.ศ.2534 มี พระวิญญู ญาณวิโร อายุ 42 ปี มาจากวัดด้าหวง อำเภอสอง ดาว ซึ่งเป็นพระธรรมยุติกนิกาย ได้มาอาศัยอยู่ที่ป่าที่บ้านโพนแพง และได้ตั้งเป็นที่พักชั่วคราว เมื่อมาพักหลายเดือนจึงคิดอยากสร้างเป็นกุฏิถาวร ชาวบ้านโพนแพงผู้ที่มีจิตศรัทธาจึง ร่วมมือกันออกเงินซื้อเสาปูนและสังกะสี ไม้ และในปีนั้นเองพระวิญญูมีความปรารถนาตั้งเป็น วัด แต่ทางราชการไม่อนุญาต จึงเป็นสำนักสงฆ์ญาณวิเวก หรือวัดป่า

ต่อมาได้อบรมสั่งสอนเด็กชั้นประถมและมัธยมต้นอย่างสม่ำเสมอ ชาวบ้านจึงมีความ ศรัทธาและไปวัดป่าเป็นจำนวนมาก

พ.ศ.2535 แร่ศรัทธาที่ชาวบ้านมี จึงได้ร่วมมือร่วมใจกันสร้างกุฏิขึ้นหลังหนึ่งเพื่อ
ให้พระครูฐิตไธขน์ไปพัก และในปีนี้เองแม่ปี่หัสดีซึ่งเมื่อก่อนท่านได้บวชที่วัดป่าอุดมวรา
ราม เมื่อเห็นว่าบ้านโพนแพงมีวัดป่าตั้งขึ้นขั้วคราวแล้ว จึงกลับมาอยู่ที่บ้านของตน เพราะ
อายุมาก คือ อายุ 62 ปี แม่ปี่คนนี้ได้ปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด และเป็นหลักให้ชาวบ้านเมื่อ
มีกิจกรรมทางสงฆ์ เช่น การถวายทาน การอาราธนาศีล ฯลฯ นอกจากนี้ได้ชักชวนคนเฒ่าคน
แก่ให้รู้จักทำบุญเข้าวัดเป็นประจำ

ในปีนี้เองพระวิญญูได้ชวนชาวบ้านไปรับกฐินที่วัดป่าธรรมยุตที่อำเภอส่องดาว
และได้รับพระพุทธรูปองค์ประธานองค์ใหญ่ที่สุดไว้ในสำนักสงฆ์ และต่อมาได้รับผ้าป่าจาก
เปียงใหม่ ซึ่งเป็นผ้าป่าที่ญาติของชาวบ้านโพนแพง ได้ไปทำมาหากินที่เปียงใหม่ ได้ชัก
ชวนชาวบ้านที่รู้จักคุ้นเคยรวบรวมเงินทำเป็นผ้าป่ามาทอดที่สำนักสงฆ์ญาณวิเวก สิ่งที่น่ามา
ทอดก็คือ เงิน และพระพุทธรูปที่อยู่ข้างพระประธานองค์ใหญ่ และระยะนี้ทางวัดได้สร้าง
ศาลาเพื่อเป็นที่ประกอบพิธีทางศาสนา

ในปลายปี 2535 พระวิญญูได้ทำภารกิจทางสงฆ์จึงได้สึก และวัดก็ไม่มีพระอยู่ แม่
ปี่หัสดีจึงไปนิมนต์พระจากวัดป่าอุดมวราชมาราม พระเจ้าอาวาสจึงมอบพระครูรังษี รั้งสีโย มา
อยู่ที่สำนักสงฆ์ในปี 2536 ก่อนเข้าพรรษา เพื่อจะมาจำพรรษาที่นี่ พระครูรังษี รั้งสีโย
(อ้วน) อายุ 44 พรรษา เกิดที่บ้านนาหว้า อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ได้บวชกับพระ
อาจารย์อ้วน อุตโม ตั้งแต่ยังเด็ก เพราะว่ร่างกายไม่สมบูรณ์ คือ มือข้างหนึ่งจะไข้การไม่ได้
แต่พนมมือได้ ท่านจึงศึกษาธรรมะกับพระอาจารย์อ้วน อุตโม จนพระอาจารย์อ้วนมรณภาพ
และยังจำวัดอยู่ที่นั่น พระครูรังษีมาอยู่ในสำนักสงฆ์แห่งนี้ พระครูรังษีได้สั่งสอนธรรมะให้
ชาวบ้านโพนแพงได้เลื่อมใสเป็นอย่างมาก ท่านอยู่ที่สำนักสงฆ์นี้ได้ 2 ปีเศษ และได้มรณ
ภาพด้วยโรคหัวใจในปี 2538

ในช่วงก่อนเข้าพรรษาแม่ปี่หัสดีได้ชวนหลานชายมาบวช คือ พระครูบาแล เพื่อ
ศึกษาพระธรรมวินัย ในปี 2538 จึงมีพระสงฆ์เพิ่มขึ้น 2 รูป แต่เมื่อพระครูรังษีมรณภาพ จึง
เหลือพระรูปเดียว

ในปี 2539 เดือนมีนาคม แม่ปี่หัสดีก็มรณภาพ สาเหตุการตายนั้นสันนิษฐานว่าแม่
ปี่ลงมาจากกุฏิเพื่อลงมาทำอาหารเช้าและอาบน้ำ หรือเข้าห้องน้ำข้างล่าง จึงได้ลื่นบันไดลง
มา ไม่มีใครเห็น จนพระหลานชายมาหาเพื่อจะไปบิณฑบาตร จึงเห็นแม่ปี่หัสดีนอนอยู่ใต้
บันได จึงได้เรียกให้ชาวบ้านตามญาติพี่น้องมาเอาแม่ปี่ไปหาหมอที่โรงพยาบาล แต่ทาง

โรงพยาบาลบอกว่าอาการหนักแล้ว ให้นำกลับมาที่วัด อีกไม่นานแม่พี่หัสดีก็สิ้นลม ชาวบ้านและญาติพี่น้องจึงพากันจัดงานศพให้สมเกียรติกับท่าน

ในสำนักสงฆ์จึงมีพระสงฆ์ 1 รูป และแม่พี่ 1 คน จากนั้นก่อนเข้าพรรษาพระสงฆ์จึงต้องการไปจำพรรษาที่วัดบ้านหนองผือ อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร ซึ่งเป็นวัดของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ในอดีต หลังจากออกพรรษาแล้วพระครูบาแล็กก็กลับมาที่สำนักสงฆ์ และได้ชวนพระสงฆ์มาอยู่ในวัด ปัจจุบันจึงมีพระสงฆ์ที่วัด 6 รูป แม่พี่ 1 คน

2. ฮีตประเพณีของชาวบ้าน

การทำบุญตามประเพณีของบ้านโพนแพงนั้น ได้ปฏิบัติกันมาตามโบราณกำหนดให้ นอกจากการทำบุญตามประเพณีที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีฮีตอื่นๆที่ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงยึดถือปฏิบัติเป็นเดียวกับชาวพุทธไทยลาวทั่วไป คือ

บุญเดือน 4 บุญมหาชาติ หรือบุญพระเวสสันดร

บุญเดือน 5 บุญสงกรานต์ วันเนา

บุญเดือน 6 -

บุญเดือน 7 -

บุญเดือน 8 บุญเข้าพรรษา

บุญเดือน 9 บุญห่อข้าวประดับดิน

บุญเดือน 10 บุญห่อข้าวสาก

บุญเดือน 11 บุญออกพรรษา ลอยเรือไฟ

บุญเดือน 12 บุญกฐิน

บุญเดือน 1-2 บุญปีใหม่ บุญกองข้าว

บุญเดือน 3 เป็นการทำบุญเลี้ยงพระผู้บวญผู้สูงอายุ ข้าว และควาย

3. ความเชื่อ

3.1 ความเชื่อเรื่องผีบ้าน (เฮือน)

คำว่าผีเฮือน เป็นผีญาติพี่น้อง พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ที่ตายไปแล้ว ถือว่าผีเฮือนนี้เป็นผีที่คอยให้การดูแลรักษาลูกหลานให้อยู่รอดปลอดภัยจากอันตรายหรือโรคร้ายต่างๆที่

จะเกิดขึ้นแก่ครอบครัว การไหว้ผีเสื้อนั้นได้ปฏิบัติกันมาเป็นเวลานานแล้ว และยังมี การไหว้จนถึงปัจจุบันนี้

วิธีไหว้เช่น จะเตรียมอุปกรณ์ดังนี้ ไก่ 1 ตัว ข้าวหุง 1 กระติบ อาหารหวานคาว ผลไม้แล้วแต่จะหาได้ น้ำดื่ม เทียน เมื่อเตรียมสิ่งของต่างๆแล้วจึงเอาเสื่อมาปู เอาข้าวบองเช่นไหว้ต่างๆมาวางที่เสื่อ เรียกญาติพี่น้องที่มีอาวุโสมานั่งพูด อัญเชิญผีญาติลงมากินอาหารที่เตรียมมาให้ พร้อมกับจุดเทียน และบ้นข้าว และฉีกอาหารหวานคาวให้กิน วางไป ตามเสื่อหรือหุ้ยบริเวณนั้น เมื่อพูดจบกินอ้มจึงให้กินน้ำโดยเทใส่ถ้วยหรือดินบริเวณนั้น แล้วเชิญให้ไปอยู่ตามที่นา และให้ดูแลรักษาลูกหลานเหมือนเดิม

3.2 ความเชื่อเรื่องผีปู่ตา

ในสมัยก่อนประมาณ 80 ปีที่แล้วเรียกปู่ตาว่าแสง เพราะในเวลากลางคืนหรือวันสำคัญๆจะเกิดมีแสงออกที่หอบู่ตา ทำให้สว่างไสวไปทั่ว และแสงนั้นก็ดับไปในไม่นาน ชาวบ้านจึงนับถือแสงนั้นว่าศักดิ์สิทธิ์ ปัจจุบันได้ตั้งหอบู่ขึ้นมาเรียกใหม่ว่าหอบู่ตา ประมาณ 70 ปีก่อน ได้ย้ายหอบู่ตาไปไว้ที่ริมยามใกล้สะพานไปบ้านสังเปือย หอนั้นทำด้วยไม้ทำเป็นทรงไทย 2 หลัง เป็นที่อยู่ของเจ้าปู่และทวารรักษาบ้าน มาในปี พ.ศ.2525 นายเฉลิมพร เขื่อนพงษ์ นายภิญจน์ ได้รวบรวมเงินจากคนที่ไปทำงานประเทศซาอุดีอาระเบียมาสร้างหอบู่ตาหลังใหม่ 2 หลัง สวยงามมาก และในปี พ.ศ.2538 ได้ตั้งที่พักของชาวบ้านเพื่อให้ได้เป็นที่พักบังฝนเมื่อฝนตก

การเลี้ยงปู่ตามี 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 การเลี้ยงปู่ตาทำเป็นประจำ ในรอบ 1 ปีจะเลี้ยงปู่ตาเป็นทางการ 2 ครั้ง คือ ในเดือน 6 ก่อนจะลงนา และเดือน 12 ก่อนข้าวขึ้นเล้าขึ้นฉาง การเลี้ยงนั้นชาวบ้านจะตกลงกันเป็นคุ้ม และผลัดเปลี่ยนไปโดยรอบทุกคุ้ม แต่ทุกหลังคาบ้านจะต้องนำเทียน ดอกไม้แดง และห่อข้าวหุง ไปสมทบทุกครั้ง

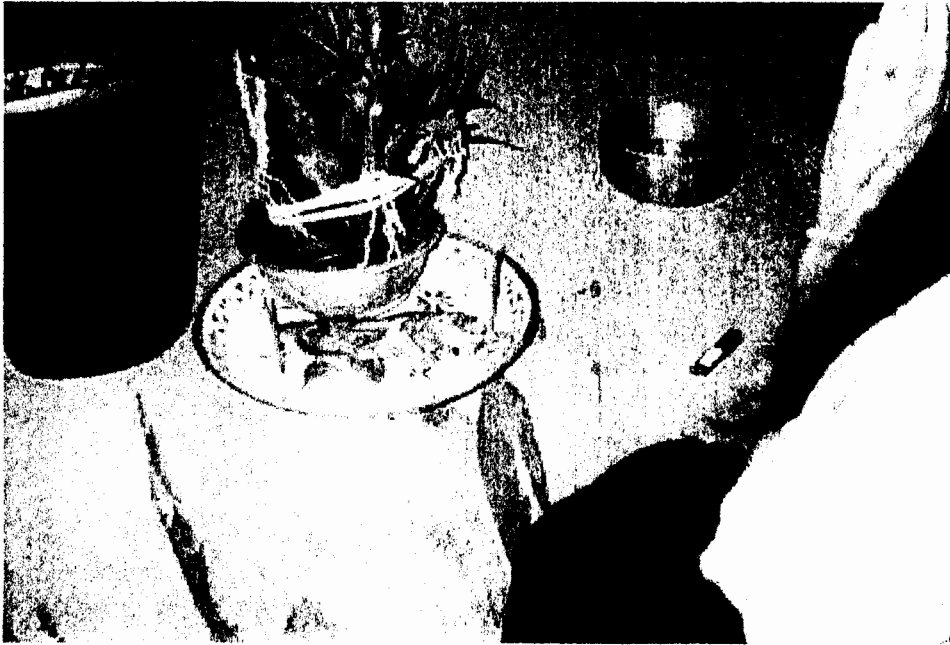
ลักษณะที่ 2 เป็นการเลี้ยงปู่ตาของลูกหลานชาวบ้านที่ไปทำงานต่างถิ่น เมื่อก่อนจะไปลูกหลานชาวบ้านจะนำเทียนไปหาหมอจ้่าให้หูกกับปู่ตา (บะ) บอกว่าคนชื่อนี้จะไปทำงานที่..... ให้เขาอยู่ดีมีสุข ให้คนรัก ไม่ให้เกิดอันตรายแก่เขา ให้ดูแลรักษาเขาจนเขากลับมา เมื่อเขากลับมาแล้วเขาจะเลี้ยงท่านภายหลัง และเมื่อคนที่มาบะไว้เขาจะมาเลี้ยงจะเป็นแบบนี้ตลอดไป

ภาพที่ 5 : ศาลปู่ตา

ภาพที่ 6 : พิธีบูชาวิญญาณผู้สูงอายุในเดือน 3

ภาพที่ 7 : พิธีสูข่วญข้าวในเดือน 3

ภาพที่ 8 : พิธีสูข่วญควายในเดือน 3 โดยจะผูกด้ายที่เขาควายเป็น

หมอลำนั้นมาต่อเนื่องกันมาเรื่อยๆ ดังนี้

1. พ่อเฒ่าทองมา โปธิ	-
2. พ่อเฒ่าประวัติ เกตาจันทร์	2520
3. พ่อเฒ่าล้วน สุดา	2538
4. พ่อเฒ่ากึ่ง แก้วมะณี	2524

ลักษณะที่ 3 การเลี้ยงแบบพิเศษ คือ การมาบะนั้นคนบะต้องการจะเลี้ยงอย่างอื่น เขาก็จะบอกเจ้าปู่ว่าเขาจะเลี้ยงหั่วหมู ดังนั้นถ้าได้บะหั่วหมูแล้ว ไปทำงานหรือสอบได้ตามที่บะไว้ เขาก็จะมาเลี้ยงหั่วหมู ก็เป็นเสร็จพิธี

3.3 ความเชื่อเรื่องผีน้ำ

ความเชื่อเรื่องผีน้ำนี้เป็นเรื่องเล่าของ นายบัวवाल จันทร์หล้า ได้ฟังจากพ่อเฒ่า กก อินธิฤทธิ์ ซึ่งในสมัยที่ยังเป็นเด็กได้ตามพ่อเฒ่ามากกว่าเป็นจริงหรือไม่ที่คนเขาเล่าว่าพ่อเฒ่ากกตีผี ได้บอกกับนายบัวवालไปตามความจริงว่า กล่าวคือ ได้เดินทางกลับมาจากนาหนองเทา (ซึ่งปัจจุบันนี้เป็นนาของ นายสมาน เหมือนพรหม และเป็นบริเวณที่ทำฝายปัจจุบัน อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ในบริเวณนาแถบนี้จะมีหนองและป่าละเมาะก่อน แต่ปัจจุบันเป็นนาฝายและไม่มีป่าแล้ว) ได้เห็นคนตัวเล็กๆ 1 คน อยู่ระหว่างทาง ใกล้กอดบากระโดตปีคอ ผลักออกก็ไม่ออก ทำอย่างไรก็ไม่หนีออกจากตัว จึงเกิดความรำคาญและโกรธ จึงได้ทำตีกับคนน้อยนั้น เมื่อจับขาของคนน้อยนั้นฟาดกับพื้นจนตาย แล้วได้วางไว้บนคันไถนาและก็ได้เดินกลับมา พอกลับมาถึงบ้านได้ไม่นานผีนั้นก็มาเข้าสิง โดยร้องไห้พร้อมกับพูดบ่นออกมา ชาวบ้านพ่อแม่พี่น้องก็มานั่งรุมสอบถามที่พูด ขณะนั้นพ่อเฒ่ากกไม่รู้จัก ชาวบ้านจึงซักถามว่าผู้ที่มาสิงตัวนั้นคือใคร มาจากไหน ทำไมจึงมาเข้าสิงอยู่ในร่างของคนนี้ พ่อเฒ่าก็ตอบไปตามที่ผู้เข้าสิงร่าง ได้ตอบว่า มาจากน้ำหนองเทาขึ้นมาจากน้ำยาม เป็นตัวเล็กๆ ผมแดง มาตีกันจนตาย จึงเสียใจ เลยได้ตามเข้ามาในบ้านนี้ ญาติพี่น้องเมื่อทราบสาเหตุแล้วจึงแต่งขันดอกไม้บอบมา เพื่อให้ยกโทษให้ ผีจึงยกโทษให้แล้วก็ออกจากร่างของพ่อเฒ่าไป เมื่อผีออกจากร่างแล้วจึงได้ตามผู้คนที่มาเผ่าดู และเล่าเหตุการณ์ต่างๆให้ญาติๆฟัง และพาไปดูตัวเล็กๆ ผมแดงๆที่ตีแล้วฟาดไว้ที่คันนา แต่พอไปดูแล้วไม่พบเห็นอะไรเลย เห็นแต่พงหญ้าแถบนั้นล้มเกลื่อนกลาด เมื่อเล่าโจทก์บ้านกันแล้วคนเฒ่าคนแก่ในสมัยนั้นจึงสรุปว่า ผีนั้นเป็นกองกอย ซึ่งในสมัยก่อนนั้นมีจริง

นอกจากนี้เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับแม่เฒ่าสอน (แง) หาย ของ นางสาวอุตร แก้วมะณี อายุ 60 ปี เป็นลูกสาวของแม่เฒ่าแง ป้าอุตรเล่าให้ฟังว่า แม่เฒ่าว่าในสมัยที่แม่เป็นสาวได้หมั้นกับ นายบ้าย ไชยมาตร แต่ยังไม่ได้แต่งงานกัน ต่อมาในฤดูฝนแม่ได้ไปที่ลำน้ำ ยามไปนั่งเรือค้ากับแฟน ชื่อสงบทอง ไปถึงปากน้ำยาม คุยกับแฟนเป็นเวลา 2 วันกับ 1 คืน แม่บอกว่ารักกันมาก แฟนของแม่นั้นบอกว่าถ้าแม่ไม่หมั้นกับคนอื่นเขาจะพาแม่ไปอยู่ด้วยเลย แต่เขากลัวว่าจะบาปมาก เพราะเขาเป็นผู้รักษาศีลธรรมจึงไม่อยากทำบาป และในหลายปีต่อมาแม่ได้แต่งงานกับพ่อสิงห์แล้ว สงบทองแฟนของแม่ก็มาเยี่ยมเยียนเหมือนเดิม แต่ไม่ได้พาไปเหมือนก่อนโน้น แต่จะมาเข้าสิงร่างของแม่แล้วร้องไห้บ่นว่าคิดถึงแม่ บอกว่าแม่นี้สวย คิดถึงมากเหลือเกิน เสียใจที่ไม่ได้แต่งงานและอยู่ด้วย พ่อแม่มีอาการแบบนี้ญาติพี่น้องก็จะขึ้นบ้านตามไต่ความเป็นมา แล้วคนเฒ่าคนแก่ก็จะเบียดเบียนกลับถิ่นเดิม โดยสร้างเป็นเรือค้า ส่งลงน้ำยามศึกออกจากตัวของแม่ไป ชาวบ้านบางคนจึงมีความเชื่อเรื่องผีน้ำมีจริง

อนึ่ง นายสนิท แก้วไพฑูรย์ เห็นงูใหญ่ขวางลำน้ำยาม ซึ่งเชื่อกันว่าจะเป็นผีน้ำหรือเงือกน้ำก็ได้

3.4 เสียดัง

ความเชื่อนี้มีตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ปัจจุบันยังมีคนเฒ่าคนแก่เชื่อดัง แต่คนหนุ่มๆ ในสมัยนั้นไม่รู้จักและไม่เคยเห็น

บุคคลที่เคยทำเสียดังมีดังนี้ เริ่มทำตั้งแต่ปี พ.ศ.2507-2520

1. นางฟอง เหมือนพรหม อายุ 72 ปี
2. พ่อเฒ่าปัด เขื่อนหงษ์ อายุ 80 ปี
3. นางแมว อินภูมิ อายุ 78 ปี ปัจจุบันเลิกทำแล้ว
4. นางใบ จันทร์หล้า อายุ 72 ปี ปัจจุบันเลิกทำแล้ว
5. นายเข้ม (ไม่ทราบนามสกุล)

เสียดังจะเสียดังหาว่าของหาย เช่น แหวน สร้อย ทำเสียดังหาว่าหายอยู่ตรงไหน ให้หาไปหา ก็พบจริงๆที่ทำกันมา อุปกรณ์ ข้องหาปลา 1 อัน หมากน้ำเต้ามัดผ้าแดงใส่ปากบ้อง เอาไม้ 2 อันมัดคนละข้างเอาไว้ให้คนจับคนละฟาก แล้วมีบันธ 5 ดอกไม้ รูปเขียนเบียดลงมาจากสวรรค์ เบียดหัวเขียง ไม้เขียง ลงมาจึงใส่บ้อง แล้วพูดว่า "ไอ้เขียงเอ๊ยให้หูตากวางให้หาไปหาของหายแทน ถ้าเจ้าเห็นอยู่บ่อนใดให้หาไปเอา" เสร็จแล้วบ้องนั้นก็

เด่นอย่างแรง สองคนจับถักจับให้อยู่ เต้นแล้วก็พาเดินไปปีบของที่หาย ปรากฏว่าพบจริงๆ พบแล้วเบญไฉ่เพียงออก

แม่เผ่าสีผา บั้วพินธ์ อายุ 85 ปี เล่าให้ฟังว่าในสมัยที่อายุ 25 ปี ได้มาอยู่บ้าน โพนแพง มาเป็นสะไก จึงได้เห็นพิธีเสี่ยงคองที่บ้านโพนแพง ซึ่งพิธีเสี่ยงคองนี้มีความเชื่อในเรื่องของหาย เช่น ควายหาย เงินหาย สร้อยแหวน บั้วของต่างๆหาย แม้กระทั่งคนตาย ก็จะใช้พิธีเสี่ยงคองนี้ ท่านได้เล่าต่อไปว่าญาติของพ่อเผ่าคำแพง โพนธิ ได้ย้ายมาจากเมืองวานรนิวาส มาอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องทางนี้ เป็นคนสติไม่ดี กลุ่มใจมีปัญหาเรื่องครอบครัว จึงได้ไปผูกคอตายที่นาของพ่อเผ่าถิ่น สุริวรรณ อยู่ทางทิศใต้ของบ้านโพนแพง หาทิไหนก็ไม่เห็น จึงได้ทำพิธีเสี่ยงคอง ซึ่งคนเสี่ยงคองในสมัย 60 ปีก่อนนั้นเป็นพี่ชายของคนที่ยาย จึงได้จัดการเสี่ยงคองขึ้นทันที คองจึงพาไปหาคนที่หายไป และได้เห็นศพผูกคอใส่ต้นไม้ซึ่งตายไปนานแล้ว

3.5 ความเชื่อหรือข้อห้ามเกี่ยวกับการทำงาน

ชาวบ้านนับถือผีปู่ตาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน กล่าวคือ

1. ในฤดูทำนาหมอจ่าจะมากล่าวแก่ผีปู่ตาให้ทำนาได้ผล โดยมีการเลี้ยงหอย การเลี้ยงจะแบ่งเลี้ยงครั้งละ 2 คู่ เมื่อบอกกล่าวเสร็จชาวบ้านก็ดำนา เกี่ยวข้าว เอาข้าวขึ้นเล้าบนฉาง เมื่อข้าวขึ้นฉางเสร็จก็มีการเลี้ยงอีกครั้ง เลี้ยงบอกกล่าวว่าจะทำนาเสร็จแล้ว

2. การเลี้ยงเนื่องจากลูกหลานที่ไปทำงานที่ไกลมา บอกกล่าวให้ดูแลลูกหลานอีกครั้ง

3. ความเชื่ออีกอย่างที่มีมานานแล้ว คือ ทำงานตามบ้าน เช่น

- วันพระไม้ไ้แรงควาย
- วันพระไม้ส่งเสียงดัง ไม่ประกาศโดยไ้เครื่องเสียง
- วันพระไม้สร้างบ้านเรือน เสียงตีหมอนตีดัง ไม่ทำงาน
- วันพระไม้สีข้าว

4. ความเชื่อเหล่านี้กำลังจะเลือนหาย เช่น

- คนตายไม่ทำงานที่บ้านตน
- คนตายไม่ซักผ้า ตากผ้า
- คนตายไม่สระผม
- คนตายไม่หาฝืนเข้าบ้าน

สถาบันสาธารณสุข

สถานีอนามัยตำบลหนองสนมตั้งอยู่หมู่ที่ 6 บ้านโพนแพง ต.หนองสนม อ.วานรนิวาส จ.สกลนคร เริ่มตั้งเมื่อปี พ.ศ.2506 ตั้งอยู่ที่หน้าวัด ถนนสายวานร-อากาศ พอสร้างเสร็จก็มีหมอมมาอยู่คนแรกชื่อว่า นางสาวเครือวัลย์ ศรีศิลา กับ นายจรัส เพชราเหนือ เริ่มมาอยู่ปี พ.ศ.2508-2514 การรักษาไม่ดีเท่าไร เพราะอุปกรณ์ที่ใช้รักษายังไม่มีครบ เพราะเป็นอาคารสร้างใหม่

การรักษาของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขก็เอาใจใส่ประชาชนดีมาก แต่ก็มีส่วนไม่มารักษา ยังหันไปรักษาแผนโบราณ บางคนก็กลัวเข็มฉีดยา บางคนก็กลัวไม่อยากกินยา สู้กินน้ำมันตับหรืออาบน้ำมนต์ดีกว่า เพราะประชาชนยังโง่ ยังไม่อยากมีความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ ต่อมาหลายปีก็มีการอบรมให้ความรู้แก่ประชาชน ชาวบ้านก็หันมารักษาบ้าง

ต่อมาหมู่บ้านโพนแพงมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสาธารณสุขมากขึ้นกว่าสมัยก่อน เนื่องจากรัฐบาลได้ให้ความช่วยเหลือในด้านบริการ และให้ความสนใจแก่ประชาชน ในด้านอนามัยและสาธารณสุขมากขึ้นกว่าเดิม ประกอบกับความเจริญและการเปลี่ยนแปลงทางด้านอื่นๆ เช่น การคมนาคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และการศึกษา ทำให้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของชาวบ้านในด้านการรักษาและการป้องกันความเจ็บป่วยได้ทั้งหมด อย่างไรก็ตามมีการรักษาแบบดั้งเดิมควบคู่กับการรักษาแบบปัจจุบันจนถึงปัจจุบัน

1. การรักษาพยาบาลแผนปัจจุบันในหมู่บ้าน

การรักษาพยาบาลในหมู่บ้านเมื่อเจ็บป่วย อาการของโรค เช่น ปวดหัว เป็นไข้ ปวดท้อง ท้องเสีย ก็หาซื้อยากินเอง บางคนก็ไปรักษาหาสมุนไพร บางคนก็ไปซื้อยากินเอง เพราะที่บ้านจะมีร้านขายยา สมัยก่อนเมื่อ 10 ปีที่แล้วก็มีชื่อว่าร้านคำมีพานิช ปัจจุบันก็มีอีกร้านหนึ่งชื่อว่าธรรมบุญอิสด แต่ร้านคำมีได้เลิกกิจการไปแล้ว เหลือแต่ร้านธรรมบุญอิสด ยังขายอยู่จนถึงปีปัจจุบันนี้ ชาวบ้านมักจะไปซื้อยากินเองประมาณร้อยละ 80 เพราะบางคนก็เกียจไปหาหมอ บางคนก็เกียจรอหมอ บางที่หมอไม่อยู่ บางคนป่วยกลางคืนก็ไปซื้อยากิน พอประทังไว้ เมื่อไปหาหมอที่โรงพยาบาลวานรนิวาส

สรุปแล้วชาวบ้านส่วนใหญ่จะชอบไปซื้อยากินเอง เวลากลางวันชาวบ้านก็จะไปที่สถานีอนามัย ปัจจุบันนี้การรักษาด้วยไม่หนักมากก็จะรักษาที่บ้าน ถ้าเป็นมากก็จะไปรักษาที่โรงพยาบาลอำเภอและจังหวัด หรือก็รักษาเอง คือ กินยาสมุนไพรที่บ้าน จะมีหมอผีเมื่อมีอาการผีเข้าก็รักษากับหมอผี ผีปอบก็รักษากับหมอผีปอบ

ปัจจุบันนี้ที่บ้านโพนแพงสร้างสถานีนามัยใหม่ คือ ได้งบประมาณแบบใหม่ ย้ายไปอยู่นอกบ้าน สร้างเสร็จเมื่อปี 2538 มีบ้านพัก 2 หลัง ในตำบลหนองสนมก็มีสถานี นามัยอยู่ 2 แห่ง คือ

1. สถานีอนามัยบ้านโพนแพง
2. สถานีอนามัยบ้านทุ่งโพธิ์

เพราะเห็นตำบลใหญ่กว่าเพื่อนในอำเภอวารินวิสา ก็เลยได้สถานีอนามัย 2 แห่ง ชาวบ้านมาใช้บริการมาก

การรักษาหรือการบริการแก่ประชาชน มีดังนี้

1. รักษาคนเจ็บป่วย
2. รักษาอุบัติเหตุ ดอนฟัน
3. บริการยาคุมกำเนิด
4. คลอดลูก
5. บริการบัตรสุขภาพ
6. อบรมให้ความรู้แก่ประชาชน
7. ประสานงานกับหน่วยราชการอื่นๆ เช่น เกี่ยวกับโรงเรียน

ถ้าประชาชนจะไปรักษาต้องทำใบส่งตัวที่สถานีอนามัยก่อน ถ้าใครไม่ผ่านคน นั้นจะได้เสียเงินที่โรงพยาบาลอำเภอหรือโรงพยาบาลจังหวัด ชาวบ้านไทยโย้ยบ้านโพน แพงจะมีบัตรสุขภาพ เสียเงิน 500 บาท บัตรคนสูงอายุ และบัตรสุขภาพนักเรียน

ชาวบ้านที่ทำบัตรเหล่านี้จะไม่ได้เสียเงิน จะไปรักษาที่ไหนก็ได้ภายในจังหวัด ของตน สถานีอนามัยปัจจุบันนี้ย้ายมาอยู่หลังใหม่ มีนางสาววานิช ขาวประภา เป็นหัวหน้า สถานีอนามัย นอกจากนี้ยังมี นายสุรพงษ์ พุฒธรรม และ นางสาวกนิดา อัครจันทร์ ประจำ อยู่ที่สถานีอนามัย

เจ้าหน้าที่สาธารณสุขก็ให้บริการแก่ประชาชน และบริการแก่นักเรียน บางครั้งก็ ไปให้ความรู้แก่นักเรียน มีการแจกยามาหยาดิ ยามาเทา ยาขาดแคลเซียม เมื่อโรงเรียน เปิดเรียนจะออกฉีดยาให้เด็ก ป.1 และเด็ก ป.6 แต่อย่างไรก็ตามผู้ปกครองเองก็ยังรักษา ยาแผนโบราณอยู่

ในหมู่บ้านโพนแพงจะไม่มีธนาคารยา แต่เดิมมีร้านค้าร้านหนึ่งชื่อว่าร้านคำมีพานิช เจ้าของร้านชื่อว่า นายคำมี แก้วไพฑูรย์ เพราะแต่ก่อนบ้านโพนแพงจะยังไม่มีสถานีอนามัย ถ้าใครเจ็บป่วยเล็กน้อยๆ หรือเป็นมาก ก็จะไปซื้อยาที่ร้านนี้มารับประทานเอง ต่อมาชาวบ้านมีอาการป่วยหนัก นายคำมีคนนี้จะจัดยาให้คนไข้ไปกินเองแล้วหาย และบางครั้งก็จัดยาให้ ทำเรื่อยๆมา เมื่อชาวบ้านเป็นไขก็จะไปให้ นายคำมี แก้วไพฑูรย์ ตรวจ พร้อมกินยาและจัดยา บางคนก็หายขาด บางคนก็ไม่หาย แต่เปอร์เซ็นต์หายนั้นมีมาก คนก็เลยนิยมกันจนดังทั่วไปตามหมู่บ้านต่างๆ แล้งยังมีคนนอกหมู่บ้านมาซื้อยาไปกิน หรืออาจจะตามไปจัดยาให้ นายคำมีมักจะปั่นจักรยานไปหาจัดยาตามหลังคาบ้านหรือนอกบ้าน เป็นคนดังเลย ร้านขายยานี้แกตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2502 จนต่อมาปี พ.ศ.2506 ได้ตั้งสถานีอนามัยขึ้นมา เรียกว่า สถานีอนามัยตำบลหนองสนม อ.วานรนิวาส จ.สกลนคร

ในช่วงที่มีสถานีอนามัยมาตั้งนั้น แต่ชาวบ้านบางคนยังหันไปรักษากับ นายคำมี แก้วไพฑูรย์ อยู่ จน พ.ศ.2526 แก่ถึงแก่กรรมแล้ว ผลจากการที่มีสถานีอนามัยประจำตำบลมาตั้งที่หมู่บ้านโพนแพง ทำให้วิธีการรักษาโรคภัยไข้เจ็บตามแบบเดิมเปลี่ยนไป โดยหันมาใช้วิทยาการแพทย์แผนใหม่มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันการรักษาแบบเดิมยังคงมีอยู่ไม่มากนัก และยังมีการอบรม ผสส. อสม. ขึ้น เพื่อทำงานช่วยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ชื่อว่า นายเตียง โพนิตาล (ถึงแก่กรรม) จะทำหน้าที่ช่วยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เช่น เขียนใบส่งตัวจากตำบลส่งไปโรงพยาบาลอำเภอ

ต่อมาปี พ.ศ.2517-ปัจจุบัน ก็ยังมีการอบรม ผสส. อสม. มากขึ้น และยังให้เป็นตัวแทนแต่ละหมู่บ้านเข้ามาอบรมที่บ้านโพนแพง เป็นตัวแทนในการรักษาชั้นปฐมพยาบาลขั้นพื้นฐานในหมู่บ้านของตนเองก่อน แล้วค่อยส่งมายังสถานีอนามัยตำบล เดียวนี้ในตำบลมีสถานีอนามัย 2 แห่งแล้ว ได้ในปี 2537 สถานีอนามัยตำบลหนองสนมที่บ้านโพนแพงสร้างปี 2507

รายชื่อเจ้าหน้าที่สาธารณสุขครั้งแรก-ปัจจุบัน

1. นางเครือวัลย์ ศรีศิลา	2508-2514	ย้าย
2. นายจรัส เษษฐาเหนือ	2508-2514	ตาย
3. นายพิชัย เมืองมงคล	2514-2515	ย้าย
4. นายสมเดช ไชยงาม	2514-2515	ย้าย
5. นางไพบลูย์ หล้าพิศาล	2515-2516	ย้าย

6. นายเคบ ไชยนาม	2517-2519	ตาย
7. นางสาววานิช ขาวประภา	2517-ปัจจุบัน	
8. นายรังสฤทธ์ พงษ์สิทธิศักดิ์	2519-2529	ย้าย
9. นายเคบวัฒน์ บิคพาย	2528-2533	ย้าย
10. นายสุระพงษ์ พุฒธรรม	2529-ปัจจุบัน	
11. นายสุดสาคร สังกฤษ	2537-2538	ย้าย
12. นางสาวภนิกา อัครจันทร์	2537-ปัจจุบัน	

สำหรับประวัติสถานีนอนามัยเก่า คือ เริ่มตั้งสถานีนอนามัยปี พ.ศ.2509 (สอบถาม นายอินตา โหธิ อายุ 62 ปี) แต่ก่อนมีบ้านพัก 1 หลัง นอนามัย 1 หลัง มีหมอจรัส เศรษฐาไชย มาอยู่เป็นคนแรก อยู่มาได้ประมาณ 1 ปี พ.ศ.2510

ต่อมาปี พ.ศ.2510-2511 มีฝรั่งคนหนึ่งมาอยู่ชื่อว่า นายบ็อบ แต่นายจรัส เศรษฐาไชย ย้ายแล้ว อยู่ประมาณ 2 ปี (ฝรั่งก็ย้ายด้วย)

ต่อมา พ.ศ.2512 มีนายวิชัย ข่วงนี้ย้ายนอนามัยกว้างออกไป เพราะมีประชาชน หันมาหาหมอมามาก อยู่มาได้ประมาณ 1 ปี มีหมอผู้หญิงชื่อว่า นางสาวเครือวัลย์ ก็ได้ขาย นอนามัยออก และมีบ้านพักหม่อีก 1 หลัง รวมเป็นมีบ้านพัก 2 หลัง

หมอเครือวัลย์มาอยู่ได้ 5 ปี ชาวบ้านก็มีความรักและผูกพันกับหมอนี้มาก หมอเครือวัลย์ย้าย

พ.ศ.2516 ชื่อหมอตุ้ หมอเคบ ไชยงาม พ.ศ.2516-2518

ส่วนประวัติสถานีนอนามัยใหม่พอสรุปได้ว่า สถานีนอนามัยใหม่ได้ย้ายไปอยู่นอก บ้านทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ก่อนจะเป็นที่ดินสาธารณะ ชื่อว่า ป่าหมากแขว เริ่มตั้งสถานีนอนามัยใหม่ พ.ศ.2538-2540

1. นางสาววานิช ขาวประภา เป็นหัวหน้าอนามัย อายุ 56 ปี
2. นายสุระพงษ์ พุฒธรรม เป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข อายุ 30 ปี
3. นางสาวภนิกา อัครจันทร์ เป็นเจ้าหน้าที่ศัลยกรรม อายุ 23 ปี

2. การรักษาพยาบาลแผนโบราณ

การรักษาพยาบาลแผนโบราณในหมู่บ้านโพนแพงที่นิยมกันก็คือ

2.1 การรักษากับหมอแผนโบราณ

การรักษากับหมอแผนโบราณในช่วงที่ความเจริญทางด้านสาธารณสุขไม่ค่อยเข้าถึงหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านนิยมไปรักษาหมอแผนโบราณถึงร้อยละ 90.00 ปัจจุบันไปรักษาเพียงร้อยละ 20 การรักษาแบบนี้ส่วนมากเป็นการรักษาด้วยยาสมุนไพร ซึ่งมีหลายวิธี

ใช้วิธีผสมสมุนไพรกับก้อนหินผสมกับรากไม้ แล้วให้ดื่ม และเอาไว้ทา ถ้าเป็นมากๆอาจเอาไว้อาบก็มี แล้วแต่ชนิดของโรค ที่บ้านโพนแพงมีหมอคนหนึ่งชื่อว่า นายสุข จันทร์หล้า (ปัจจุบันถึงแก่กรรม) เป็นหมอรักษาตุ่ม อีสุกอีใส ถ้าหากใครเป็นเอามากิน มีเปอร์เซ็นต์หายร้อยละ 80 แต่ พ.ศ.2538 ย้อนหลังบางคนก็ไปเอากับหมอสุเทพ ที่อำเภอวานรนิวาส หมอคนนี้ใช้วิธีการเป่าด้วย

2.2 การรักษาคด้วยเวทมนต์คาถา

จากการศึกษาในเรื่องสุขภาพอนามัย พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ยังเข้าใจว่าโรคภัยไข้เจ็บเกิดจากภูติผีปีศาจ และใช้ไสยศาสตร์เข้ามารักษาคคนเจ็บป่วย ดังเห็นได้จากแบบสอบถามที่รักษาแบบหมอเป่าในช่วงความเจริญในด้านสาธารณสุขไม่เข้ามาถึงหมู่บ้าน ในอดีตจะรักษาประเภทนี้ร้อยละ 90 ปัจจุบันก็ยังคงมีอยู่ ยังรักษาอยู่ร้อยละ 50 ของคนในหมู่บ้าน ในหมู่บ้านมีหมอทางไสยศาสตร์จำนวนหลายคน

- นายสีนอ บัวพันธ์ เป็นหมอเป่า เช่น คนเจ็บข้อเท้า เจ็บตา แขนหัก ขาหัก ก็จะไปให้เป่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2510-2527 แต่ปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้ว

- นายทอน บัวพันธ์ อายุ 75 ปี เดิมนั้นยังรักษาอยู่ เช่น คนแขนหัก ขาหัก แขนหัก ก็จะไปให้แกเป่า และทาน้ำมันต์ด้วย เริ่มรักษาตั้งแต่ปี พ.ศ.2510 จนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังรักษาอยู่

- นายสุข จันทร์หล้า อายุ 75 ปี เป็นหมอเป่ารักษาอาการของคนเป็นไข้ ออกตุ่ม อีสุกอีใส ยาที่รักษาเป็นสมุนไพร เช่น รากไม้ต่างๆ นำมาผสมผสมกับน้ำ แล้วนำไปทาและกิน ในปัจจุบันภรรยาจึงดำเนินการรักษาต่อ เริ่มทำมา 20 ปี

- นายโสม พลเวียง อายุ 75 ปี เป็นหมอเป่า รคน้ำมันต์ หูดคาถา แล้วพ่นใส่ ดึงน้ำเอาให้คนที่มืออาการป่วย เช่น ฝีโร ฝีนา มาเทียม คล้ายกับรักษาคคนเป็นโรคประสาท

คาถาของแกมีชื่อว่าพระไตรปิฎก สมาคม 9 บั้น บินบัญชา อธิปไตย 8

จะขอยุติแต่ดาคาอิลิปโต 8 คาถามีความว่า

อิราชา บตะราชา ดิหัง จะโต บัษทินัง

นิสัมพะละโต บทุปันทุ ทะมะ ยะอะ สมุณี

- นายล้วน สุผา อายุ 78 ปี เป็นหมอมอ (หมอเสียงทาย) เริ่มมาแต่ปี พ.ศ. 2531 ปัจจุบันยังเป็นหมอมอ ถ้ามีควายหรือมีสิ่งของต่างๆหาย ก็มามอคู่ว่าของเหล่านั้นจะได้คืนไหม ถ้าหากสิ่งของได้คืนจะไข้แบนวาลอกมาวัดไม้ (อุปกรณ์ในการไข้มอมี ชั้นธ 5 กุญเทียน ดอกไม้ 5 คู่ กับเงิน 20 บาท เป็นคาย และไม้กลมๆเล็กๆยาว 1 วา)

นายล้วนก็จะพูดว่า สมมุติว่าควายหายได้ 3 วันแล้ว แต่ยังไม่เจอ จะไปหาหมอมอ พูดว่าถ้าควายหายจะได้คืนนี้ให้วาลอกไปให้พันไม้นั้น ถ้าไม่ได้ออกมือจะไม่ถึงปลายไม้ จะพูด 3 ครั้งแล้วก็พอ ตามที่ได้ปฏิบัติมานั้นถูกต้อง

- ฝั้ให้ หรือฝั้ไร่

นางยมนา พรหมบิต เป็นฝั้เข้าทรง อายุ 55 ปี เริ่มทำมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2510 แต่ปัจจุบันนี้เลิกทำแล้ว ได้สืบทอดมาจากยายสัง ซึ่งเป็นผู้นำมาเริ่มแรกมาสู่บ้านโพนแพง ต่อมายายแฉว ยายใบ ยายคำสา บุคคลเหล่านี้เป็นหมอมอฝั้เข้าทรง ถ้าใครนับถือฝั้ให้ ถ้ามีอาการป่วยจะรักษาโรค คือ

อุปกรณ์ ฝั้ไร่ ชั้นธ 5 ชั้นธ 8 เหล้าก่อง ไบ่ 1 ฟอง มีเงิน 3 บาท และเงินคาย อ้อ 1 สตางค์ มีห่อขันนิมนต์ ขวย 4 ขวย (ไบตอง) บั้นเป็นรูปข้าง ม้า มีหมอมอแฉน เรือไม้ หาย กลอง ไบ่ฆ้อง ไบ่กลอง สิ้นฝั้นแพรวา

พิธีการ

ในปีหนึ่งจะมี 1 ครั้ง สมาชิกทั้งหลายที่นับถือฝั้ให้ก็เชิญพวกเพื่อนๆฉลองกัน เริ่มแรกคนที่เป็้นหัวหน้าก็กราบไหว้ในชั้นธ 5' เบ็ญฝั้เข้ามาทรง จะมีป้อเป็้นของใครของมัน ป้อนี้จะตั้งขึ้นเอง สังเกตดูถ้าฝั้เข้าทรงจะลุกร้ายรำเป็นเวลา 2 วัน ถ้าฝั้มาทางน้ำจะใส่บุตสีแฉง เสียบดอกไม้แฉง มีรูปเรือไม้พายด้วย

อาหารการกิน มีการบะล่ำด้วย ไม้ลอครั้ว ไม้ลอคผ้า ไม้กินอาหารบนบ้านงานศพ นอกนั้นกินได้ทุกอย่าง

3. การอยู่ไฟ

วิธีคลอดบุตรตั้งแต่สมัยก่อน คือ 10 ปีก่อนหลัง ในการคลอดบุตรนี้จะไม่ไปคลอดที่สถานอนามัย เพราะยังไม่มี จึงมีการคลอดเอง หรือบางคนอาจให้หมอตำแยทำการคลอดให้ ถ้าคนใดท้องเตรียมจะคลอดเขาให้ไปนั่งตรงทางแยก แล้วใส่ผ้าถุง 2 ผืนซ้อนกัน แล้วนั่งลงคุกเข่าเอาหินหรือทรายมาผูกตรงท้อง เสร็จแล้วให้ลุกขึ้นยืนดอคผ้าถุงอีกผืนหนึ่งออกไปแล้วโยนทิ้ง เวลาคลอดลูกจะคลอดได้เร็ว จะไม่เจ็บนาน

วิธีคลอด คือ ให้คนนั่งคุกเข่ามือตั้งเป็อกที่มุมบ้าน ระหว่างนั้นหมอตำแยจะช่วยนวดที่ท้อง เพื่อให้คลอดง่ายขึ้น (บางคนถ้านานคลอดจะเอาน้ำปัสสาวะของสามีให้กินจึงจะคลอดง่ายขึ้น เรื่องนี้ก็มีคนทำประมาณร้อยละ 10 ของคนในหมู่บ้านนั้น) เมื่อคลอดเสร็จหมอตำแยจะให้แม่ของเด็กนั่งตั้ง (เก้าอี้เล็กๆ) อาบน้ำ ส่วนการตัดรกนั้นก็จะมีไม้ไผ่คมๆ หรือกรรไกรก็ได้ จากนั้นจะนำรกไปฝังไต้บันไดบ้าน แล้วจะก่อไฟตั้งบนดินไว้ 3 วัน ในช่วงฝังรกก้นพ่อเป็นคนนำไปฝังไต้บันไดบ้าน ห้ามมองซ้ายมองขวา เคี้ยวลูกโตขึ้นตาลูกจะเหล่ ส่วนแม่นั้นชาวบ้านก็เตรียมก่อไฟต้มน้ำร้อนไว้อาบและไว้กิน ทำเป็น 2 เตา พอคลอดเสร็จก็จะอาบน้ำร้อนให้แล้วไปนอนบนเตียง กินน้ำร้อนด้วย

ในช่วงอยู่ไฟนั้นจะให้กินน้ำร้อนและอาบน้ำร้อน ในน้ำกินน้ำอาบนั้นจะมีเปลือกไม้ลงไปต้ม เช่น เปลือกไม้จิก ไม้กะเบา ไม้เขือก ใบหนาด เอาไปต้มรวมกันแยกคนละหม้อไว้กินไว้อาบ การอยู่ไฟบางคนอยู่ถึง 20-30 วัน แต่คนสมัยนี้อยู่ได้แค่ 7 วันก็ตีดมไป

เมื่อคลอดเสร็จแล้วหมอตำแยก็จะนำเด็กไปอาบน้ำทำความสะอาด เอาผ้าอ้อมมาห่มให้ และมีผ้าห่มให้อีก เวลาเอาน้ำให้กินก็เอาแม่เข้ม 1 อัน เพื่อให้เด็กคนนั้นเรียนเก่ง (เรียนป่องเหมือนเข้ม)

จากนั้นเอาแม่ไปนอนที่ตะแคร (เป็นเตียงทำด้วยไม้ไผ่) แต่ปัจจุบันนี้ (20 ปีมานี้) ส่วนมากจะขึ้นแคร่ตั้งแต่คืนแรกที่คลอดเลย ในระหว่างอยู่ไฟต้องต้มน้ำกินน้ำอาบตลอด อาบน้ำก็ต้องอาบร้อนๆด้วย มดลูกจะได้เข้าอุ้งเร็ว และก่อไฟไว้ไต้ตะแครตลอดเวลา คนที่อยู่ไฟจะต้องนอนยัดตรง ต้องพลิกตัวเป็นระยะ และก็มีญาติพี่น้องมารุมกินน้ำร้อนช่วยกัน บางบ้านมีการจันกรรมด้วย 3 คืน

สำหรับน้ำไต้ต้ม-อาบนั้นต้องมีใบเป่ล่า ใบหนาด โส่ลงไปด้วย ส่วนน้ำดื่มจะต้มจากไม้ กิ่งไม้ของใบเป่ล่า ใบหนาดด้วย และเปลือกไม้ต่างๆ

ในเรื่องอาหารการกินระหว่างอยู่ไฟ ต้องกินข้าวกับเกลือและน้ำเผาเท่านั้น ส่วนกำหนดการอยู่ไฟกำหนดไม่แน่นอน ถ้าเป็นแม่คลอดใหม่ต้องอยู่นานหน่อย 20-30 วัน ถ้าแม่คลอดเก่าแล้วอาจอยู่ประมาณ 10-20 วัน ขึ้นอยู่กับคนที่แข็งแรงพอที่จะออกจากไปได้หรือยัง การกินอยู่ต้องมีการบะลำด้วย บางคนกินแค่ข้าวจี๋

บะลำ (หมายถึง บ้อห้าม) จะให้แม่เด็กกินข้าวได้เฉพาะข้าวกับเกลือ บ้า เพราะถ้ากินอาหารควแล้วน้ำนมแม่จะควด้วย เมื่อลูกกินน้ำนมแม่จะทำให้ด้าย หรือทำให้เด็กเหม็นควด้วย และมดลูกจะนานเข้าอู่ คนแก่ว่า

อาหารที่ห้ามกินที่สุดคือ ผักขบอม ปลาตุก ปลาบ่อน และอาหารรสจืดๆ และควายค้อนก็ห้ามกิน ไบ้ก็ห้ามกิน

ถ้าออกมาจากอยู่กรรมแล้วแม่ที่คลอดลูกก็จะทำขันธุ์ 5 และน้ำหอมไปคารวะคนที่เป้นหมอต้าแย หรือคนที่มาค้าหม้อกรรมด้วย เพื่อบอคารวะอย่าให้มีบาปกรรมต่อกันในตอนที่ย่อยคลอดลูก ส่วนอาหารก็จะกินไก่ ปลา วัว ได้

หมอต้าแยในหมู่บ้านโพนแพงก็จะมี 3 คน ถึงแก่กรรมหมดแล้ว ปัจจุบันนี้มี 1 คน ชื่อว่า นางละออง โพนี ทำหน้าที่ทำคลอดหรือแปลงท้อง ให้คนทำท้องได้ 4-5 เดือน เมื่อคลอดหมอต้าแยจะทำหน้าที่ตัดรกสายสะดือให้ โดยใช้น้ำมันหรือกรรไกรตัด

แต่ปัจจุบันนี้ชาวบ้านโพนแพงส่วนมากก็ไปคลอดกับเจ้าหน้าที่ผดุงครรภ์ที่อยู่ในหมู่บ้าน หรือบางคนมีเงินน้อยก็ไปคลอดที่โรงพยาบาลอำเภอหรือโรงพยาบาลจังหวัด หรือของเอกชน อย่างไรก็ตามการอยู่ไฟยังคงปฏิบัติอยู่เช่นเดิม

4. ลักษณะอาหารการกิน

4.1 อาหารการกิน

ตั้งแต่สมัยก่อนจนถึงปัจจุบัน อาหารการกินของชาวบ้านโพนแพงส่วนมากมักจะเป้นไปตามฤดูกาล เป้น หน้าฝน ชาวบ้านก็ออกไปก้านเขียด ก้านกบ ก้านปลา และอึ่งอ่าง โดยหลังจากฝนหยุดตกใหม่ๆช่วงกลางคืน ชาวบ้านจะออกไปจับกด เขียด อึ่งอ่าง ปลา อาจใช้ตะเคียงแก๊ส สมัยก่อนใช้กระบองไปได้ เขียด กบ ปลา แต่เดี๋ยวนี้นั้นสมัยใช้โคมไฟไปจับ ถ้าจับได้มากๆก็จะนำไปย่างตากแดดให้แห้ง เพื่อเก็บไว้กินได้นานๆ หรือมีมากๆก็จะขาย สมัยก่อนเขียด กบ ปลา มีมาก ขอกินกันได้ แต่เดี๋ยวนี้นั้นต้องมีการซื้อกันกิน เพราะเศรษฐกิจรัดกุม ต่างคนก็ต่างหาเลี้ยงครอบครัวของใครของมัน ส่วนมากอาหารจะเน้นทางผัก เพราะว่าผักต่างๆมันอาจเกิดเองได้ ปลูกก็มี เป้น ผักตำลึง ผักกระถิน ผักบุง จะเกิดขึ้น

เอง ผักเหล่านี้ขอกินกันได้ ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนจะเก็บผักกินตามฤดูกาล หรือจะปลูกผักหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ผักที่ปลูกจะมีผักกาด ผักหอม กระบี่ กะหล่ำ ผักที่จะทานจะมีทั้งทานสดๆ หรือทำให้สุก โดยการทำ ลวก แง และสิ่งที่น่าสนใจจะมีผักที่เกิดเองตามทุ่งนาในฤดูทำนา เช่น ผักแว่น ผักคะนัง ผักพลาย ผักเหล่านี้ชาวบ้านจะนำมาทานสดๆ ปัจจุบันหมอวิจัยว่าผักที่อยู่ตามน้ำดำกินดิบจะทำให้เป็นโรคมะเร็งในตับ ปัจจุบันหมอจะแนะนำให้กินสุกเพื่อกันพยาธิ และกินปลาร้าดิบก็จะทำให้เป็นพยาธิได้ และกินลาบ ก้อยปลาก็กินเหมือนกัน ชาวบ้านสมัยก่อนกินกันมาก จนมาถึงปัจจุบันก็ยังกินกันอยู่ เพราะคนส่วนใหญ่ตายเป็นโรคตับกันมาก ชาวบ้านจึงกลัว ก็เลยมีเปอร์เซ็นต์กินดิบประมาณร้อยละ 20 จนถึงปัจจุบันนี้

นอกจากชาวบ้านจะหากินพวกปลา กบ เขียด อึ่งอ่าง แล้ว ยังมีอาหารที่เกิดเองทางธรรมชาติ คือ หน่อไม้

หน่อไม้สมัยก่อนหาได้ง่ายเพราะมันมีมาก มันเกิดขึ้นรอบๆ หมู่บ้านเลย จนบ้านอื่นๆ เขามาเอาไปกินเป็นคันรด เพื่อที่จะทำหน่อไม้คอง หน่อไม้ปิ้ง ไว้กินในฤดูที่มันไม่มี แต่เมื่อประมาณ 20 ปีก่อนหน่อไม้มีมากมาย แต่มาปัจจุบันนี้มันแก่เต่า เขาเรียกว่ามันเป็นขี้ คือ มันจะตาย ชาวบ้านก็ทำรั้วล้อมรอบนาของตนเอง ห้ามไม่ให้คนอื่นมาเอาโดยเด็ดขาด เพราะลำอ่อนของหน่อไม้ได้ก็จะไว้ทำดอกข้าวมัดฟ่อนข้าว จนถึงปัจจุบันชาวบ้านก็ได้ปลูกใส่ไร่นาของตัวเองเอาไว้กิน

นอกจากมีหน่อไม้แล้วมีเห็ดอีก เช่น เห็ดขบด เห็ดกิน เห็ดระโงก เห็ดฟาง เห็ดขาว สำหรับเห็ดดิน เห็ดระโงก จะเกิดในเดือนพฤษภาคม เห็ดขบด เห็ดขาว จะเกิดเดือนพฤศจิกายน เห็ดเฟือง เห็ดขาว เขาจะนำมาปลูกเองได้ ไปซื้อเห็ดมาก็จะทำการปลูกทำเป็นแปลง รดน้ำด้วย งอกออกมากก็นำไปขายเป็นรายได้ของครอบครัว

นอกจากอาหารประเภทผักแล้วยังมีพวกเนื้อ วัว ควาย หมู ไก่ เป็ด แต่ควาย หมู วัว นั้นนานๆ ชาวบ้านจึงจะร่วมมือกันฆ่าครั้งหนึ่ง ส่วนเป็ด ไก่ จะเลี้ยงที่บ้าน แต่ก็ไม่มากนัก เลี้ยงพอได้เป็นอาหาร ส่วนเป็ดเลี้ยงไว้กินไข่

สำหรับอาหารทะเล ปลาหมึก ปลาทุ หอยแครง ส่วนมากจะมีแต่ข้าราชการที่ไปซื้อรับประทานสมัยก่อน แต่สมัยนี้ชาวบ้านโพนแพงไปทำงานเมืองนอกกันมากประมาณร้อยละ 90 ของคนในหมู่บ้าน จึงมีเงินซื้ออาหารเหล่านี้กินได้ และจะมีแม่น้ำที่บ้านไปซื้อจากในเมืองมาขายที่บ้าน ทำให้สะดวกสบายในการหาซื้ออาหารกิน ไม่เหมือน 10 ปีก่อน

หลัง ทำให้หากินตามประสาอยู่บ้านนอก อาหารที่นิยมรับประทานกันบ่อยๆ คือ แกงหน่อไม้กับแจ่วบอง คือ เอาปลาร้าทำ กินกับผักลวก หนึ่ง ชาวบ้านโพนแพงชอบชอยชอยแย้กันมาก ถ้ามีงานมาว่าวควายจะทำอาหารลาบก้อย ชอยแย้ คือ เอาใส่เลือดคัสแดงๆ ทำแล้วนำกิน ถ้ามีการจัดงานต่างๆ เช่น ทำบุญบ้าน แต่งงาน งานศพ อื่นๆ หลักการทำอาหารหัวใจคือ ลาบกับชอยแย้ ถ้ามาว่าวคนมาก็จะหมดไปแล้ว 1 ขา ถ้าจัดงานใหญ่ว่าว 1 ตัวไม่พอ จะต้องได้มา 2-3 ตัวถึงจะพอกับงานเสร็จ

4.2 อาหารของชาวไทยโย้ย

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงนิยมการทำอาหาร ดังนี้

1. แกงหน่อไม้ ส่วนประกอบมีหน่อไม้ หนุ่ยนาง ข้าวสาร ผัก ปลา พริก ผักชะอม ผักสะแหงะ ผักแขยง ปลาร้า ผงชูรส

วิธีทำ

1. ต้มหน่อไม้เป็นฝอยๆก่อน แล้วไปต้มให้จืดก่อน
2. บั๊หนุ่ยนางพร้อมกับโบลกข้าวสารที่แช่น้ำให้อ่อนเอาพอประมาณ

โบลกใส่พริกพอสมควร

3. นำไปตั้งไฟ เตรียมผัก ปลา ที่จะใส่ แล้วใส่ปลาร้าด้วย

4. บิมตุรส

2. อ่อมบี้เหล็ก ส่วนประกอบ บี้เหล็ก หนุ่ยนาง พริก ข้าวสาร ผักชะอม ใบแมงลัก หนังกึม ปลา ปลาร้า

วิธีทำ ทำเช่นเดียวกับแกงหน่อไม้

3. ชุปหน่อไม้ ส่วนประกอบ หน่อไม้ที่เผา งาม หนุ่ยนาง ปลาร้า พริก หอมปลา เนื้อหมู

วิธีทำ ชอยหน่อไม้ให้เป็นฝอยๆ แล้วต้มให้จืด นำหนุ่ยนางที่บั๊แล้วนำไปตั้งไฟ และนำปลาร้าใส่ด้วย แล้วคั่วงาใส่กับหอม ปรุงรสให้อร่อย

4. แกงอ่อม ส่วนประกอบ มีแกงอ่อมไก่ แกงอ่อมปลา

5. ลาบเทา ส่วนประกอบ ตะไคร้ น้ำที่มันเป็นสีเขียวอยู่ตามน้ำ (เรียกว่าเทา) หอย ถั่วฝักยาว บิง ข่า ตะไคร้ ปลา ปลาร้า พริก หอม แล้วนำมาคลุกให้เข้ากัน ต้องทำให้สุกด้วย

4.3 อาหารในแต่ละฤดู

ฤดูฝนมีกบ เขียด อึ่งอ่าง ปลา หน่อไม้ ฐู กุ้ง ลูกกบ ลูกปลา เหนียว ฟู เห็ด ไข่

ฤดูร้อน ในฤดูนี้อาหารในหน้าบ้านจะออกอากาศมาก ส่วนมากจะกิน หน่อไม้เป็นหลัก เพราะไปหาปลาไม่ค่อยได้ ปลาหูจากตลาด ไข่ เนื้อ

ฤดูหนาว ในฤดูก็มีกบ เขียด แมงกูดจี่ แมงตับเต่า แมงปอน แมงจี่ล่อ วิธีการ หา โดยการไปหลอดไฟมัดติดไว้กับไม้กลางคั่นมันจะบินมาตอมหลอดไฟ

อาหารในแต่ละฤดูก็กินคล้ายๆกัน ก็หมุนเวียนกันอยู่แบบนี้ตลอดไป แต่บาง ฤดูมีอยู่แต่มีน้อย

4.4 อาหารที่กินประจำวัน

อาหารที่กินในตอนเช้า เป็นอาหารที่ทำง่ายๆ ส่วนมากอาหารที่กินเป็นอาหาร ที่มีในท้องถิ่น เพื่อจะหามาได้ หาไม่ได้ก็ไม่ได้กิน

เช่น ตื่นเข้าไปหาหน่อไม้ กลับมาก็แกงหน่อไม้กิน ถ้าลูกรอที่บ้านบางคนก็กิน กับปลาร้าดิบ บางคนที่ทำข้าวจี่ไว้ให้ลูก ลูกกินแล้วก็ไปเล่น หรือไปยามปลาที่เอามองไปใส่ กลับมาก็มาทำกิน

สรุปแล้วอยากกินอะไรก็ไปหา ถ้าหาไม่ได้ก็ไม่ได้กิน ก็กินข้าวกับปลาร้า แต่ สมัยนี้ก็มีแม่ค้าไปซื้อของจาก ในอำเภอมาขายก็ได้นำเงินไปซื้อกินบ้าง

อาหารเที่ยง คนส่วนใหญ่ชอบกินส้มตำกับข้าว

อาหารเย็น ส่วนมากก็ทำง่ายๆ กินง่ายๆ และทำอาหารทางอีสานหมดเลย ผล ไม้ก็กินตามที่มีอยู่ในท้องถิ่น

5. การไร่ส้ม

เริ่มไร่เมื่อประมาณ 20 ปีมาแล้ว เมื่อครั้ง นายบ้าย ไชยมาตย์ เป็นกำนันตำบล หนองสนม โดยเริ่มจากบ้านของ นายบ้าย ไชยมาตย์ เนื่องจากมีความจำเป็นด้านรับแขก จากทางอำเภอออกไปเยี่ยมเยียนหมู่บ้าน ต่อมานายจรัสเป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ก็ไปแนะนำ ให้กับชาวบ้านทำส้มไว้ไร่ ในปี พ.ศ.2510 มีการตั้งอนามัยขึ้นมา ก็มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุข 2 คน ได้แนะนำให้ชาวบ้านทำส้ม ทางราชการได้แจกหัวส้มให้ และไปขุดหลุมเอาท่อนไม้ที่มันเป็นรูไปใส่ตรงที่ขุดหลุม แล้วฝังท่อนไม้ขึ้นปิดด้วยฝากระดาษ หรือบางบ้านปิดด้วยใบตองกุง แต่ไม่มีหลังคา

ต่อมาประมาณปี 2520 ก็มีการบังคับด้วย ถ้าใครสร้างบ้านเสร็จจะต้องมีส้วมทุกหลังคาบ้าน ปัจจุบันต่อมากการไปส้วมก็เริ่มทยอยมีเรื่อยๆ จาก 5-10 หลัง การสร้างส้วมจะสร้างห่างจากตัวบ้าน ส่วนมากมักจะสร้างติดกับรั้วบ้าน ลักษณะเป็นเพิงเล็กๆ บางบ้านไปห้วยคาบุง บางบ้านไปสังกะสีสูง 2-3 แผ่น ฝาผนังปิดด้วยไม้ และบางบ้านปิดด้วยฝากระดาษ ประตูส้วมมักจะไม่มีกลอนปิด-เปิด ไปเปือกหรือปอมักเอา

ต่อมาปี 2530 เริ่มมี นางสาววานิช ขาวประภา เป็นหัวหน้าสถานีอนามัย กับ นาย เชนาร์ตน์ บิดชาย กับ นายสุระพงษ์ พุฒธรรม เป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ได้มีการอบรม อสส. อสม. ขึ้นตามหมู่บ้าน เกี่ยวกับการสร้างส้วม ถ้าใครไม่มีเงินก็จะทำเป็นเงินหมุนยืม เช่น บ้านนาย ก. อยากได้ส้วม ก็ทำเรื่องยืมเงินงบประมาณไปสร้าง ค่าแรงจะเอาพวก อสม. ไปช่วยกันทำฟรี เจ้าของบ้านก็จะเลี้ยงข้าวเลี้ยงอาหาร ทำหมุนเวียนกันไป ช่วงนั้นชาวบ้าน โพนแพงก็จะมีส้วมใช้กันมาก แล้วก็ทำอย่างถาวรด้วย มีลาคปีเมนต์ฝาผนังปิดด้วยคอนกรีตอย่างดี ประตูปิดมีกลอนเรียบร้อย จนมาถึงปัจจุบันนี้ถ้าใครสร้างบ้านใหม่จะทำบ้านเลขที่บ้านจะต้องทำส้วมเสร็จก่อน ผู้ใหญ่บ้านก็จะรายงานไปด้วย แล้วจะได้บ้านเลขที่ และมีหม้อไฟฟ้าด้วย แต่บ้านที่สร้างใหม่ในหมู่บ้านจะเลียนแบบเหมือนคนในเมือง จะสร้างส้วมติดกับตัวบ้านเลย จะไม่ลำบากเดินไปไกลบ้าน

สรุปแล้วส้วมในหมู่บ้านโพนแพงเดี๋ยวนี้นี้ปี 2530-2539 มีส้วมครบเกือบทุกหลังแล้ว เป็นหมู่บ้านพัฒนา เพราะในช่วงปี 2537 ชาวบ้านส่งหมู่บ้านเข้าประกวดหมู่บ้านพัฒนา ผู้ใหญ่บ้านพร้อมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขรณรงค์ให้ชาวบ้านทำส้วมให้ครบทุกหลังคาบ้าน และมีน้ำประปาใช้ด้วย ได้อันดับที่ 2 ของจังหวัด

สถาบันปกครอง

ความเป็นมาของหมู่บ้านโพนแพงอพยพมาจากบ้านข่าด (ปัจจุบันเป็นบ้านร้าง) ครั้งแรกเมื่อประมาณ พ.ศ.2407 โดย นายไยธราบ นายปี และนายเทพ บักขวนเพื่อนฝูงมาตั้งบ้านเรือน โดยแต่เดิมนั้นเรียกว่าบ้านตูปหมู จนกระทั่งตั้งเป็นหมู่บ้าน โดยมีผู้นำคือ นายไยธราบเป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก จากคำบอกเล่าประมาณว่าคงจะเห็นชอบจากชาวบ้านให้แต่งตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านโพนแพงมีมาจนถึงปัจจุบันนี้ มีทั้งหมด 10 คน คือ

1. นายไวยราภ โภธิ	ปกครอง 12 ปี พ.ศ.2422-2534
2. นายบุคตา แก้วไพฑูรย์	ปกครอง 15 ปี พ.ศ.2434-2449
3. นายเทพ สุริยวงศ์โพธิ	ปกครอง 10 ปี พ.ศ.2449-2459
4. นายบุคตา แก้วไพฑูรย์	ปกครอง 16 ปี พ.ศ.2459-2475
5. นายพิมพ์ แก้วไพฑูรย์	ปกครอง 29 ปี พ.ศ.2475-2504
6. นายบาย ไชยมาตร	ปกครอง 12 ปี พ.ศ.2504-2516
7. นายสรวิทย์ โภธิ	ปกครอง 8 ปี พ.ศ.2516-2524
8. นายอินแปลง แก้วไพฑูรย์	ปกครอง 6 ปี พ.ศ.2524-2528
9. นายถาวร พรหมพิต	ปกครอง 9 ปี พ.ศ.2528-2537
10. นายสังคม แก้วมะณี	ปกครอง - ปี พ.ศ.2537-ปัจจุบัน

ประวัติของผู้นำในหมู่บ้าน มีดังนี้

1. นายบุคตา แก้วไพฑูรย์ (พ.ศ.2459-2475)

นายบุคตา แก้วไพฑูรย์ เป็นผู้ใหญ่วัยคนที่ 4 ของหมู่บ้านโพนแพง นายบุคตา แก้วไพฑูรย์ เป็นต้นตระกูลแก้วไพฑูรย์ที่ย้ายมาจากบ้านวานรมาอยู่บ้านโพนแพง ๖ ไร่ติดครอบครัว นายบุคตา แก้วไพฑูรย์ แต่งงานกับนางเทพ มีบุตรด้วยกัน 5 คน

คือ

1. นายพิมพ์ แต่งงานกับ นางบัวพรรณ แก้วมะณี มีบุตร 8 คน คือ

- นางไสว แต่งงานกับ นายบุญไทย คันธะราช (ทำนา)
- นางสินชัย แต่งงานกับ นายธานี โพศรี (ทำนา)
- นายสนั่น แต่งงานกับ นางเสลา แก้วมะณี (ทำนา)
- นายบรรจง แต่งงานกับ นางสี (ทำนา)
- นางบานเย็น แต่งงานกับ นายอินตา โภธิ (รับราชการ)
- นายสำเนียง แต่งงานกับ นางสมัย (รับราชการ)
- นายชำนาญ แต่งงานกับ นางสด ขำมัย (ทำนา)
- นางบันเทิง แต่งงานกับ นายนิ่ม แก้วไพฑูรย์ (ทำนา)

2. นายคำพา แต่งงานกับ นางพรหมมา เหมือนพรหม มีบุตร 7 คน

- นางบุญธรรม แต่งงานกับ นายมนัส ๗ นครพนม (รับราชการ)
- นางคำบิล แต่งงานกับ นายโสม พลเมือง (ทำนา)
- นายอินแปลง แต่งงานกับ นางบุญตา (ทำนา)
- นายแสง แต่งงานกับ นางจันทร์เพ็ญ (รับราชการ)
- นางหนูเรศ แต่งงานกับ นายสมไพร บุญกุศล (ทำนา)
- นางเกษชา แต่งงานกับ นายนพดล บันธูปักษ์ (รับราชการครู)
- นางคำมูล (เสียชีวิตแล้ว)

3. นายคำมี แต่งงานกับ นางอืด มีบุตร 7 คน

- นางคำเหลือน แต่งงานกับ นายพั่ง (ทำนา)
- นางคำไหล แต่งงานกับ นายสวัสดิ์ อินทฤทธิ์ (ทำนา)
- นางมาลัย แต่งงานกับ นายบุญหัน พ่อปากดี (ทำนา)
- นายสนธิ์ แต่งงานกับ นางวาริพท์ โพธิ์ (ทำนา)
- นายสมฤทธิ์ แต่งงานกับ นางคำเผย (ทำนา)
- นายสมัย แต่งงานกับ นางฉวิล (ทำนา)
- นายบุญเอื้อ แต่งงานกับ นางหวานใจ (ทำนา เป็นผู้ใหญ่บ้าน บ้านแหลมทอง)

4. นางกลองศรี แต่งงานกับ นายบุญหัน พรหมขิต ย้ายไปอยู่ที่อำเภอสว่างแดนดิน

5. นางลีกา แต่งงานกับ นายเคน เดา มี มีบุตร 8 คน

นายบุคดา แก้วไพฑูรย์ อพยพจากบ้านวานรมาอยู่บ้านโพนแพง เนื่องจากเป็นผู้มีความขยันขันแข็ง อดทน และเล็งเห็นการณ์ไกล จึงพาลูกหักล้างดาวพง (ดาวป่า) จับจองเอาที่ดิน สมัยนั้นยังไม่มีโฉนด ใครต้องการตรงไหนก็ดาวป่าทำเครื่องหมายไว้เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของหรือกรรมสิทธิ์ของตนเอง

นายบุคดาเป็นคนที่ขยันขันแข็งให้การเคารพนับถือ เพราะว่าเป็นคนดี มีศีลธรรม หุดจริงทำจริง ไม่ชอบเล่นการพนัน สอนลูกบ้านให้ทำมาหากินในทางสุจริต สมัยนั้นไม่มีโจรผู้ร้าย มีแต่พวกขโมยวัวควายมาจากถิ่นอื่น แต่ก็สามารถพาลูกบ้านตามกลับคืนมาได้

โครงการสมัย นายบุคดา แก้วไพฑูรย์

สมัยนี้ความเจริญด้านการศึกษายังไม่เข้ามาถึง แดงหมู่บ้านมีแต่ป่า ถนนหนทาง ยังไม่มี การติดต่อกับอำเภอไม่ค่อยมาก การเดินทางทางเท้าหรือขี่ม้าในการสื่อสาร ผู้ใหญ่บ้าน เป็นตัวแทนของชาวบ้านมากกว่าของรัฐ ส่วนชาวบ้านไปวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายๆ ไม่ค่อยมีการจับจ่ายใช้เงิน เพราะพืชผักก็ปลูกเอง เนื้อหมู วัว ควาย ก็ฆ่าเอง แม้กระทั่งปูปลาก็มี เหลือเฟือ ไม่มีการนำไปขาย ภายในหมู่บ้านมีการแลกเปลี่ยนกันเท่านั้น

นายบุคดา แก้วไพฑูรย์ เป็นคนดี ปกครองลูกบ้านด้วยความยุติธรรม รักลูกบ้าน ทุกคนเสมอเป็นลูกเป็นหลาน อบรมสั่งสอน ตอนกลางคืนที่ว่างจากการทำงานก็จะเรียกลูก หลาน ลูกบ้าน มาชุมนุมกัน ปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับปัญหาต่างๆภายในหมู่บ้าน

การศึกษาศึกษาสมัยนี้คนส่วนมากจบแค่ชั้น ป.4 บางคนจบชั้น ป.1 สมัยที่เรียกไปเรียน ที่บ้านส่งเปื่อย

บทบาทของ นายบุคดา แก้วไพฑูรย์ มีไม่มากนัก เพราะความเจริญยังเข้ามาไม่ถึง แต่ชาวบ้านก็ให้ความเคารพนับถือยกย่อง และความศรัทธาเป็นอย่างมาก

ส่วนด้านฐานะ นายบุคดามีฐานะดีในหมู่บ้าน ลูกทุกคนขยันขันแข็งในการทำงาน มีที่ดินมากมาย ต่อมาก็ได้แบ่งสรรปันส่วนให้แก่ลูกทุกคน ตกถึงลูกหลานทุกคนสมัยนี้ก็ยังมี ฐานะดีเกือบทุกคน ส่วนมากก็ได้รับราชการ ซึ่งถือได้ว่าสกุลแก้วไพฑูรย์มีระดับเป็นผู้นำต่อมา

โครงการที่นายบุคดาได้วางไว้

- โครงการสร้างวัดภายในหมู่บ้าน
- โครงการขุดบ่อน้ำไว้ใช้ไว้ดื่ม
- โครงการทำถนนภายในหมู่บ้าน

นอกจากนายบุคดาจะเป็นผู้นำที่เป็นทางการแล้ว ยังเป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ ทำหน้าที่เป็นหมอแผนโบราณรักษาลูกบ้านที่เจ็บป่วยเล็กน้อย ส่วนภรรยาลูกบ้านก็ยกย่องนับถือเป็นแม่ในหมู่บ้าน

2. นายพิมพ์ แก้วไพฑูรย์ (พ.ศ.2475-2504)

นายพิมพ์ แก้วไพฑูรย์ เป็นผู้มีบุคลิก น่าเสียดายน่าเกรงขาม เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 5 ของหมู่บ้านโพนแหง นอกจากเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว ยังเป็นกำนันตำบลขี้ก่าย เป็นบุตรของ นายบุคดา แก้วไพฑูรย์ ชาวบ้านนิยมเคารพนับถือ นายบุคดา แก้วไพฑูรย์มาก เพราะเป็น

บุคคลที่มีฐานะดี ประกอบกับนิสัยที่ดี การปกครองลูกบ้านก็ให้ความยุติธรรมกับทุกคน พอ นายบุคคลเสียชีวิตแล้ว จึงได้ลงคะแนนเสียงให้ นายพิมพ์ แก้วไพฑูรย์ ซึ่งเป็นบุตรชายทำหน้าที่เป็นผู้นำคนต่อไป ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคือ นายคำสี เหมือนพรหม และ นายบ้าย ไชยมาตร

ชีวิตครอบครัว นายพิมพ์ แก้วไพฑูรย์ แต่งงานกับ นางบัวผัน แก้วมะณี มีบุตร 8 คน คือ

1. นางไสว	แต่งงานกับ	นายบุญไธ คัดธะราบ	(ทำนา)
2. นางสินชัย	แต่งงานกับ	นายธานี โพศรี	(ทำนา)
3. นายสนั่น	แต่งงานกับ	นางเสลา แก้วมะณี	(ทำนา)
4. นายบรรจง	แต่งงานกับ	นางสี	(รับราชการ)
5. นางบานเย็น	แต่งงานกับ	นายอินตา โพธิ์	(ทำนา)
6. นายสำเนียง	แต่งงานกับ	นางสมัย	(รับราชการ)
7. นายบ้านาญ	แต่งงานกับ	นางสด ขามัย	(ทำนา)
8. นางบันเทิง	แต่งงานกับ	นายนิ่ม แก้วไพฑูรย์	(ทำนา)

นายพิมพ์ แก้วไพฑูรย์ เป็นผู้ใหญ่ที่มีความสามารถ และเป็นนักปกครองที่ชาวบ้านโพนแพงเคารพนับถือและเกรงกลัวมากที่สุด เพราะนายพิมพ์เป็นคนเด็ดเดี่ยวจริงจังในการทำงาน เป็นตัวแทนของชาวบ้านมากกว่าของรัฐ เกรงครัดในการทำงานมาก สมัยนั้นความซื่อตรงซื่อสัตย์ของคนภายในหมู่บ้านมีมาก การศึกษาของชาวบ้านน้อยมาก มีการติดต่อกับอำเภอเล็กน้อย ประมาณเดือนละครั้ง การติดต่ოსื่อสารไปมาเป็นพาหนะ ตอนนั้นเรียกว่าม้าสื่อสาร ซึ่งก่อนนั้นเขาเรียกว่าม้าหลวง ใช้จ่ายเงินส่วนกลางซื้อ เพื่อให้ผู้ใหญ่บ้านไปเป็นพาหนะในการติดต่อกับอำเภอ ถนนหนทางยังไม่ได้ตัดจากอำเภอมาสู่หมู่บ้าน การเดินทางติดต่อกับอำเภอแต่ละครั้งก็ต้องข้ามห้วย ข้ามทุ่ง ข้ามป่า จึงจะถึงอำเภอ ถ้าเดินทางค้ำยเท้าจากหมู่บ้านถึงอำเภอใช้เวลา 1 วัน เจ้าหน้าที่มาตรวจพื้นที่แต่ละครั้งก็ต้องไปม้าเป็นพาหนะ อย่างเช่น มีครั้งหนึ่งตำรวจสรรพสามิตที่มาตรวจเหล้าเดือนจับได้ 3-4 โห (เป็นเหล้าสาโท) มีการปรับเงิน 150 บาท ส่วนไหนเหล้าให้คนที่ถูกจับแบกหามไปส่งที่อำเภอ เจ้าหน้าที่ขี่ม้าควบคุมไป ซึ่งแสดงให้เห็นความซื่อสัตย์และซื่อตรงของชาวบ้านที่มีความเกรงกลัวต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเป็นอย่างมาก เจ้าหน้าที่ (เมื่อก่อนเรียกเจ้านาย) มาตรวจเยี่ยม

หมู่บ้านแต่ละครั้งชาวบ้านมีความเกรงกลัวต้อนรับกับสู่เป็นอย่างดี ต้มไก่ ม้าวัว ทำเป็นอาหารต้อนรับ

สมัย นายพิมพ์ แก้วไพฑูรย์ การพนันก็แทบไม่มีเลย เพราะนายพิมพ์สั่งห้ามไม่ให้เล่น ถ้าห้ามใครเล่นก็ถูกจับมาสั่งสอน (อบรม) จึงไม่มีใครกล้าเล่น นายพิมพ์ตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อตั้งกฎเกณฑ์หลายอย่าง ที่สำคัญคือ ไม่ให้คนแปลกหน้าจากถิ่นอื่นมาตั้งปลูกบ้านเรือนที่อยู่อาศัยภายในหมู่บ้าน ก็คือ ไม่รับคนจากถิ่นอื่นมาอยู่ร่วมด้วย สาเหตุก็คือ กลัวความวุ่นวาย ความเดือดร้อนที่จะได้รับภายในหมู่บ้าน นอกจากจะมาในรูปแบบของเบส สะไก มาช่วยสร้างช่วยแปลงให้ดีขึ้น

เนื่องจากว่า นายพิมพ์ แก้วไพฑูรย์ เป็นบุคคลที่มีบุคลิกสูงใหญ่สง่าน่าเกรงขาม จึงเสริมให้ชาวบ้านเชื่อถือและเกรงกลัว อีกอย่างเป็นผู้มีฐานะดีพอสมควร มีชาวบ้าน (คนแก่เฒ่าเล่าให้ฟัง) บางคนเล่าว่าแค่เห็นหลังก็กลัวแล้ว มีความสามารถในการจับโจรผู้ร้าย มีครั้งหนึ่งจับโจรผู้ร้ายมาหัดผูกไว้ลงโทษเล็กน้อยแล้วส่งอำเภอ โดยการผูกมัดจูงไป ระยะเวลาหลังไม่มีโจรผู้ร้ายเลย

ด้านการรักษาความปลอดภัยภายในหมู่บ้าน นายพิมพ์และผู้ช่วยจะถือปืนเดินตรวจตราดูรอบหมู่บ้าน (ยามวิกาล) ปกติคนต่างถิ่นจะไม่กล้าเข้ามาตอนกลางคืนเลย

นายพิมพ์นอกจากจะเป็นผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านโพนแหงแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นกำนันอีก โดยนายอำเภอเป็นผู้แต่งตั้ง โดยได้รับการเลือกตั้งจากลูกบ้าน เดิมที่ตำบลหนองสนมยังไม่ตั้ง ยังไปตำบลบัวก่าอยู่

การศึกษาในสมัยนี้เมื่อก่อนเดินทางข้ามลำน้ำยามทุ่งนาไปเรียนที่บ้านโสร้งเป็อย ต่อมาจึงแยกมาเรียนที่วัดจอมแจ้ง (ปัจจุบัน) นายฉัตร ต้นภูบาล เป็นครูใหญ่คนแรก

นายพิมพ์ แก้วไพฑูรย์ วางรากฐานการตัดถนนเข้าหมู่บ้าน ตลอดถนนภายในหมู่บ้าน ขอบริจาคที่ดินในการตัดถนนจากลูกบ้านและตัวนายพิมพ์ก็บริจาที่ดินเพื่อส่วนรวมมากกว่าลูกบ้าน และวางรากฐานขอบริจาคที่ดินเพื่อสร้างโรงเรียน นับว่าสมัยนี้ได้โรงเรียนอาคารไม้หนึ่งหลัง โดยผู้ใหญ่บ้านและลูกบ้านช่วยกันสร้างโดยเงินของรัฐบาลนำมาช่วยในการสร้างโรงเรียน

สมัยนายพิมพ์หมู่บ้านอุดมสมบูรณ์มาก มีของป่าสัตว์ป่ามากมาย ในลำน้ำยามกุ้ง หอยปูปลามีมาก โดยเฉพาะปลาในลำน้ำยามมีเป็นฝูงๆ ชาวบ้านยังไม่มีการซื้อขายกัน ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนกัน ความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้านดีมาก เพราะสมัยนี้ชาวบ้านเชื่อฟังผู้ใหญ่บ้านมากกว่าใครๆ

โครงการที่เด่นของนายพิมพ์

- โครงการตัดถนนเข้าสู่หมู่บ้าน
- โครงการสร้างโรงเรียนประชาบาล
- โครงการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน
- โครงการสร้างวัดจอมแจ้ง

ส่วนผู้นำที่ไม่เป็นทางการในสมัยกำนันพิมพ์ก็คือ นายกัณฑ์ แก้วไพฑูรย์ ซึ่งเป็นจ่าบ้าน และ นายล้วน แก้วไพฑูรย์ ทั้งสองคนเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความนับถือและเคารพเป็นอย่างมาก โดยให้คำปรึกษาปัญหาต่างๆ

3. นายบ้าย ไชยมาตร (พ.ศ.2504-2516)

นายบ้าย ไชยมาตร สมัยนั้นได้รับเงินเดือน 80 บาท โดยมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คือ นายคำสี เหมือนพรหม ซึ่งได้รับเงินเดือน 50 บาท นอกจากจะเป็นผู้ใหญ่บ้านในบ้านโพนแพงแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นกำนันควบคู่ไปด้วย เดิมทีเป็นครูประชาบาล ได้ลาออกเพราะว่าเงินเดือนน้อยไม่พอกิน ออกมาค้าขายเล็กๆน้อยๆ นายบ้ายเป็นชาวสกลนคร ได้เป็นเขยของหมู่บ้านโพนแพง เนื่องจากเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ประกอบกับการทำคุณงามความดีไว้มาก ชาวบ้านจึงไว้วางใจ และได้เลือกเป็นผู้นำ

ชีวิตครอบครัว นายบ้าย ไชยมาตร แต่งงานกับ นางสาว แก้วมะณี มีบุตร 4 คน

1. นางอรพิน	แต่งงานกับ	นายเกิง อนุศาสน์
2. นางอรพรรณ	แต่งงานกับ	นายจันทร์ แสงกล้า
3. นางพิกุล	แต่งงานกับ	นายเวียง สิงห์เปรม
4. นางกรณี	เสียชีวิต	

สมัย นายบ้าย ไชยมาตร นายบ้ายได้สานงานโครงการของ นายพิมพ์ แก้วไพฑูรย์ ต่อ โดยขยายตัดถนนหนทางตามหมู่บ้านให้กว้างขวางขึ้น

นายบ้ายเป็นตัวแทนของรัฐมากกว่าเป็นตัวแทนของชาวบ้าน ในช่วงนี้เป็นช่วงที่รัฐบาลมีนโยบายที่จะพัฒนาชนบท ตัดถนนจากอำเภอเข้าหมู่บ้าน ช่วงนั้นถนนเป็นถนนดินทราย การติดต่ออำเภอมีจักรยานปั่นบ้าง ตรงไหนมีดินทรายมากก็จูงไปด้วย ต่อมาทางอำเภอได้ให้แยกจากตำบล้วยกายออกมาตั้งเป็นตำบลหนองสนม

สมัยนายบ้ายเป็นสมัยที่ทางราชการให้มีการจับจองที่ดินและออกโฉนดถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินไว้เป็นหลักฐาน การจับจองมีมานานแล้วจึงไม่ยากนัก ลูกบ้านสามารถขอลอกโฉนดได้เลย

สำหรับด้านการศึกษา สมัยนี้ก็ยังไม่มีการส่งลูกหลานหรือสนับสนุนการศึกษาให้เรียนต่อจากชั้นระดับประถมศึกษาไปต่อระดับมัธยมศึกษา เพราะคิดว่าไกลจากอำเภอมาก ก็ประมาณ 2-4 คนที่ได้เรียนต่อ

สมัยนี้ไม่ค่อยทราบระบบประชาธิปไตย การบ้านการเมืองชาวบ้านไม่สนใจเลย และเป็นสิ่งที่น่าแปลกอย่างหนึ่งคือ ทางราชการมีคำสั่งให้ปฏิบัติอะไรก็ทำไป มีผู้ก่อการร้ายมาชักชวนให้เข้าร่วมขบวนการด้วย แต่ผู้นำก็ไม่พาลูกบ้านเข้าร่วมด้วย ทางอำเภอมีคำสั่งให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ส.ส. ที่ตำบล้วยกาย ก็ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งเกือบทุกคน (คนที่ไม่ไปเป็นผู้หญิงที่อยู่ยากเกี่ยวกับการเดินทาง) ผู้ที่ลงสมัคร ส.ส. ก็ไม่มาหาเสียงเลย ชาวบ้านที่ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งก็ใช้วิธีการกากบาทหย่อนบัตรเลือก โดยการเขาไม่ทราบว่าจะกาถูกบุคคลใด

สมัยนั้นมีการเลือกผู้แทน (ส.ส.) ส.ส.ที่สมัครชาวบ้านไม่รู้จักและไม่เห็นหน้าเห็นแต่รายชื่อที่สมัครในหน่วยเลือกตั้ง ชาวบ้านไม่ทราบว่าเลือก ส.ส. ไปแล้วเขาทำหน้าที่อะไร

โครงการในสมัย นายบ้าย ไชยมาตร มีดังนี้

- โครงการพัฒนาถนนเข้าสู่หมู่บ้าน
- โครงการบำรุงซ่อมแซมวัดภายในหมู่บ้าน
- โครงการพัฒนาหมู่บ้าน
- โครงการส่งเสริมด้านการศึกษา
- ดำเนินงานตามโครงการที่ผู้ใหญ่บ้านคนก่อนได้วางไว้
- โครงการอนามัยของหมู่บ้าน

ส่วนผู้นำที่ไม่เป็นทางการ มีดังนี้

1. นายเกา โพิธิ เป็นผู้อาวุโสของชาวบ้าน ให้ความคิดเห็นและให้คำปรึกษาปัญหาต่างๆแก่ชาวบ้าน
2. นายคำมา ผลศรีตา ชาวบ้านยกย่องให้เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่สูงอายุ
3. นายคำมี แก้วไพฑูรย์ เป็นหมอแผนโบราณรักษาโรคต่างๆให้แก่ชาวบ้าน
4. นายคำพา แก้วไพฑูรย์ ผู้นำทางด้านการศึกษาและค้าขาย (เป็นพ่อค้า)
5. นายกัณฑ์ แก้วไพฑูรย์ เป็นเจ้า
6. นายทองดี เขื่อนพงษ์ เป็นหมอสุนทร ผู้บัญญัติ
7. นางพอง เหลืองลาย เป็นหมอต้มยา
8. นางพาดิ เขื่อนพงษ์ เป็นหมอต้มยา
9. นางกัลยา อินธิฤทธิ์ หมอไล่ผี ปอบ

4. นายสรวิทย์ โพิธิ (พ.ศ.2516-2524)

นายสรวิทย์ โพิธิ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 7 ของบ้านโนนแพง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมี นายเวียง สิงห์เปรม และ นายหัส เบ้าพงษ์

บิวิตครอบครัว นายสรวิทย์ โพิธิ แต่งกับ นางเกศ โยธี มีบุตร 4 คน คือ

1. นางจีราภรณ์ แต่งงานกับ นายวีระ โพิธิ นางจีราภรณ์เป็นผู้มีบทบาทบุคคลหนึ่งของหมู่บ้านในการจัดตั้งกลุ่มสตรีแม่บ้าน ช่วยเหลืองานต่างๆภายในหมู่บ้าน เป็นผู้มีความเสียสละเพื่อสังคม

2. นายชาญฤทธิ์ ทำนา

3. นายยุทธกิจ เป็นครูโรงเรียนบ้านทุ่งโพิธิ ตำบลหนองสนม ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ใกล้หมู่บ้านโนนแพง

4. นางภิรมพิศ ทำงานที่ต่างจังหวัด

นายสรวิทย์นอกจากจะทำหน้าที่เป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นแพทย์ประจำหมู่บ้าน โดยรักษาคนที่เจ็บไข้ได้ป่วยทั่วไป ได้เคยไปอบรมที่ส่วนกลาง (กรุงเทพฯ) ในโครงการแพทย์สู่ชนบท ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมาก และที่สำคัญเป็นผู้มีฐานะคนหนึ่ง

ในการเลือกตั้งนายสรวิทย์เป็นผู้ใหญ่บ้าน ในสมัยนั้นยังใช้วิธีการยกมือเป็นการเปิดเผย ผู้ที่ไปใช้สิทธิ์อายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ นายสรวิทย์คะแนนนำ ได้รับเลือกและแต่งตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านอย่างเป็นทางการ

ในสมัยนั้นนับว่าเป็นก้าวใหม่ของการพัฒนาหมู่บ้านจากรัฐสู่ชนบท นายสรวิทย์จะเป็นตัวแทนของชาวบ้านมากกว่ารัฐ มีการติดต่ออำเภอเดือนละครั้งเดียว มีบุคลากรจากรัฐเรียกว่าพัฒนากร พัฒนาการคนแรกที่ลงมาเพชร มาพักอยู่กับผู้ใหญ่บ้าน แนะนำชาวบ้านให้ไปตะเกียงเจ้าพายุ ร่วมพัฒนาจัดตั้งเป็นกลุ่มสตรีแม่บ้าน เปิดโรงเรียนอาชีวะผู้ใหญ่ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ครูใหญ่คือนายวานเป็นผู้ดำเนินการ มีคนมาสมัครเป็นจำนวนมาก จบออกมาได้ใบประกาศจากสถาบัน ต่อมานายเพชรได้ย้ายไปที่อื่น มีนายลอยซึ่งเป็นพัฒนากรคนแรกของหมู่บ้านที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ผู้ใหญ่สรวิทย์ในการวางแผนผังของหมู่บ้านในการปลูกบ้าน และการทำถนนรอบๆหมู่บ้าน แนะนำนายสรวิทย์ให้มีการจัดระบบการปกครอง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตลอดจนการทำมาหากิน การประกอบอาชีพ มีอาชีพทำปูน ข่างไม้ ก่อสร้าง และได้นำเครื่องมือเครื่องมาให้ฝึก แนะนำการไป จนชาวบ้านบางกลุ่มสามารถนำไปประกอบอาชีพได้จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2540) การคมนาคมถนนดินทรายไปเกี่ยวเนื่องเต็มส่วนตัว (วัวต่าง วัวตัวเดียว) แบกของไปขายตามอำเภอ จังหวัด (เหมือนแยงข้าง) ผู้ใหญ่บ้านไปอำเภอโดยปั่นดียวจักรยาน การสื่อสารมีวิทยุสื่อสารจากอำเภอสู่หมู่บ้าน (ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน)

โครงการของรัฐที่นำสู่หมู่บ้านในสมัยนายสรวิทย์ เริ่มมีโครงการนำไฟฟ้าเข้ามาใช้เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2524

โครงการถนนจากอำเภอเข้าสู่หมู่บ้าน เริ่มปลูกด้วยหินลูกรังเป็นบางส่วน และผู้ใหญ่บ้านมีรถเครื่อง (มอเตอร์ไซค์) เป็นคนแรกของหมู่บ้าน

ชาวบ้านบางคนไปทำงานต่างประเทศและต่างจังหวัด

ผลงานของ นายสรวิทย์ โพนธิ

เนื่องจากนายสรวิทย์เป็นผู้ใหญ่บ้านที่มีการศึกษาได้วุฒิ ม.3 (ป.7) สมัยนั้นนับว่าเป็นผู้มีความรู้ และเป็นผู้มีฐานะมั่นคงบุคคลหนึ่ง ชาวบ้านจึงให้ความเคารพนับถือ การจะทำการใดๆก็จะรับฟังเสียงส่วนใหญ่ของชาวบ้านเป็นส่วนมาก จึงมีบทบาทในการพัฒนาหมู่บ้าน สร้างความสามัคคีกลมเกลียวเป็นหมู่คณะช่วยเหลือกันฉันทันทีพี่น้อง จึงได้หาลูกบ้านพัฒนาถนนต่างๆเข้าสู่หมู่บ้าน สร้างสะพาน 3 สะพาน คือ 1. สะพานระหว่างบ้านโพนแพง

กับหมู่บ้านชนบท 2. สะพานระหว่างบ้านโพนแพงกับหมู่บ้านนาคอย 3. สะพานข้ามลำน้ำ
ยามจากบ้านโพนแพงกับหมู่บ้านสังเปือย หนึ่งโครงการต่างๆที่ได้ทำในสมัยนายสรวิทย์มีดัง
ต่อไปนี้

- โครงการไฟฟ้าสู่ชนบท
- โครงการพัฒนาจังหวัดสู่หมู่บ้าน
- โครงการทำฝายน้ำล้นทางทิศเหนือลำน้ำก้าม
- โครงการทำถนนรอบหมู่บ้าน
- โครงการจัดระบบการปกครอง
- โครงการตัดถนนจากอำเภอเข้าสู่หมู่บ้าน
- โครงการจัดตั้งศูนย์เด็กเล็ก
- โครงการแยกตั้งหมู่บ้านต่างๆ

บทบาททางด้านการเมืองและการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านชาวบ้านจะเป็นผู้ไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้ง มีอายุไม่ต่ำกว่า
20 ปีบริบูรณ์ โดยเปิดเผย ใช้วิธีการยกมือ การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านทุกครั้งจะต้องมีเจ้า
หน้าที่จากอำเภอมาดูแลควบคุมการเลือกตั้งให้เป็นไปด้วยขบวนการยุติธรรม เจ้าหน้าที่ที่มา
เช่น นายอำเภอ ปลัดอำเภอ พัฒนาการ ตำรวจ ส่วนการเลือกตั้งกำนันนั้นก็มีกระบวนการ
เหมือนกัน แต่ให้ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านเป็นตัวแทนของชาวบ้านในการใช้สิทธิ์ออกเสียง

ในสมัยนี้การศึกษาเริ่มต้นตัวมากขึ้น มีการส่งลูกหลานที่จบชั้นประถมศึกษาไป
เรียนต่อระดับมัธยมที่อำเภอ บางคนไปเรียนต่อระดับอุดมศึกษา ผู้ที่จบประถมศึกษาไป
เรียนต่อระดับมัธยมศึกษาร้อยละ 30 ชาวบ้านรู้จักประชาธิปไตยมากขึ้น หันเหตุการณ์บ้าน
เมืองมากขึ้น ยังไม่มีทีวี ได้ฟังข่าวสารจากวิทยุ ถนนหนทางลงหินลูกรังจากอำเภอสู่หมู่บ้าน

การเลือกตั้ง ส.ส. สมัยนี้เริ่มมีการหาเสียง ผู้สมัครหาเสียงตามหมู่บ้านบางคนให้
เงินเป็นค่าตอบแทนหัวละ 5-10 บาท ชาวบ้านเลือกเบอร์ที่ให้เงินเป็นค่าตอบแทน ซึ่งสมัยนี้
ชาวบ้านยังมีความซื่อตรงอยู่ โดยถือว่ารับเงินเขาแล้วก็ต้องเลือก

สำหรับผู้นำอย่างไม่เป็นทางการมีดังนี้

1. นายทองดี เขื่อนพงษ์ อายุ 97 ปี ยังมีชีวิตอยู่ (พ.ศ.2540) อดีตเป็นผู้นำงาน
ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ บายศรีสู่ขวัญ ประเพณีงานวัดงาน
บุญของท้องถิ่น (ปัจจุบันเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ)

2. นายทองมา โปธิ อายุ 78 ปี เป็นจำ ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว (2540)

3. นายศรีโว อินธิฤทธิ์ อายุ 70 ปี เสียชีวิตแล้ว ช่วยเหลือทุกด้านภายในหมู่บ้าน มีเครื่องทำไฟ (สมัยก่อนยังไม่มีไฟฟ้าใช้) ขยายเสียง ในงานบวช งานคนตาย งานบุญ ช่วยเหลือโดยไม่เรียกร้องค่าจ้าง

4. นายหัส เบ้าพงษ์ อายุ 70 ปี เสียชีวิตแล้ว เป็นหมอสุนทรสู่วัฒนบายศรีมาตั้งแต่ เริ่มเป็นหนุ่มน้อย จนมีการประกวดบายศรีสู่วัฒนบายในอำเภอ ได้รางวัลชนะเลิศ (พัฒนาการนำเข้าประกวด)

5. นางเกศ โปธิ อายุ 69 ปี ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่ (2540) ต้อนรับแขกบ้านแขก เมือง เป็นผู้นำทางด้านสังคม

5. นายอินแปลง แก้วไพฑูรย์ (พ.ศ.2524-2528) (เงินเดือน 610 บาท)

นายอินแปลง แก้วไพฑูรย์ เป็นบุตร นายคำพา แก้วไพฑูรย์ กับ นางพรหมา เหมือนพรหม นายคำพาเป็นน้องชาย นายพิมพ์ แก้วไพฑูรย์ ซึ่งเป็นลูกชาย นายบุตรดา แก้วไพฑูรย์ นายอินแปลงจบการศึกษา ม.3 (ป.7)

มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คือ นายดวิล โปธิ และ นางเวียง สิงห์เปรม เงินเดือนคนละ 240 บาท

นายอินแปลงแต่งงานกับ นางสุดตา คันธะราช มีบุตร 6 คน คือ

1. นายปลุกใจ	แต่งงานกับ	นางนิवास	(ทำนา)
2. นางปรีดา	แต่งงานกับ	นายนิพนธ์ เถายบุตร	(รับราชการ)
3. นายอดิศร	แต่งงานกับ	นางหมอนตา	(รับราชการ)
4. นายภูษา	แต่งงานกับ	นางทองใบ	(รับจ้าง)
5. นางวัชรวิงศ์	แต่งงานกับ	นายโกวิทย์	(รับจ้าง)
6. นายนุตา	แก้วไพฑูรย์		(ทำนา)

ช่วงสมัยนี้รัฐบาลมีนโยบายพัฒนาชนบทตัดถนนเข้าสู่หมู่บ้าน เริ่มปลูกข้าวไร่ก็ ฝักร้างไปมาติดต่อกับอำเภอเริ่มสะดวกขึ้น การศึกษาก็มีมากขึ้น ชาวบ้านมีระบบในการ ทำงาน รู้จักการพัฒนาที่ดินทำมาหากิน โดยการนำปุ๋ยคอกไปใส่ที่นา ข้าวไม่งามก็ไปปุ๋ยเคมี ผลไม้ต่างๆก็นำมาปลูกภายในบ้าน เช่น ลำไย มะไฟ ขนุน อาจจะกล่าวได้ว่าการ พัฒนาการเกิดขึ้นเรื่อยๆ ชาวบ้านบางกลุ่มเดินทางไปทำงานต่างประเทศ โดยการชักจูงของ นายทุนแล้วส่งเงินมาให้หนี้ หลังจากนั้นก็ส่งมาทางบ้าน ชาวบ้านมีฐานะดีขึ้น

นายอินแปลงเป็นผู้ใหญ่บ้านที่ใจดีและอารมณ์ดี ชอบสนุกสนาน เล่นคลุกคลีกับลูกบ้านอย่างเป็นที่รัก โดยเฉพาะนางสุดตาผู้เป็นภรรยา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ลูกบ้านเป็นอย่างมาก แยกไปมหาสุกกี้ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือนายอินแปลง

ในสมัยนายอินแปลงการพัฒนาหมู่บ้านเจริญขึ้นเรื่อยๆ โดยได้รับความเอาใจใส่จากอำเภอและจังหวัด ผู้ใหญ่บ้านมีการติดต่อกับอำเภอบ่อยขึ้นจากเดิม มีการนำความรู้ข่าวสารจากอำเภอสู่หมู่บ้าน ชาวบ้านแต่เดิมมีนิสัยที่โกหกไม่เป็น เป็นคนขี้อตรงมาก คำพูดและการปฏิบัติจะเป็นอย่างเดียวกัน แต่สมัยนี้ยุคนี้ชาวบ้านฉลาดขึ้น ทนต่อเหตุการณ์บ้านเมืองมากขึ้น

โครงการที่มีในสมัยนายอินแปลง มีดังนี้

- โครงการพัฒนาหมู่บ้าน
- โครงการตัดถนนติดต่อกับหมู่บ้านต่างๆ
- โครงการพัฒนาถนนรอบหมู่บ้านและภายในหมู่บ้าน
- โครงการจัดตั้งศูนย์เด็กเล็ก
- โครงการการนำไฟฟ้าเข้ามาใช้ภายในหมู่บ้าน
- โครงการขุดฝายน้ำล้นลำน้ำยามทางทิศเหนือของหมู่บ้าน
- โครงการสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ (เป็นโครงการของรัฐบาล)
- โครงการจัดตั้งกองทุนของหมู่บ้านในรูปร้านค้า
- โครงการทำที่อ่านหนังสือภายในหมู่บ้าน
- เสนอโครงการการประปาภายในหมู่บ้านผ่านสภาตำบล

ส่วนผู้นำไม่เป็นทางการมีดังนี้

1. นายมาก บัวพันธ์	เป็นหมอสูตร สู้บวญบายศรีแต่งงาน ผูกแขนเดือน 3 สู้บวญว้าวควาย
2. นายทองดี เป็อนพงษ์	เป็นผู้นำทางศาสนา
3. นายทร บัวพันธ์	หมอน้ำมนต์ ต่อกะตุก
4. นายสุข จันทรหล้า	รักษาเด็ก
5. นายหัสบดี เบ้าพงษ์	เป็นหมอสูตร ไล่ปอบ ไล่ผี
6. นายสอน แก้วไพฑูรย์	เป็นหมอแผนโบราณรักษาผู้ป่วยทั่วไป

7. นายกิ่ง แก้วมะณี เป็นจำ
8. นางพรหมมา แก้วไพฑูรย์ หมอตำแยช่วยทำคลอด ในปัจจุบันหมอตำแยจะ
ช่วยหมอที่อยู่สถานีอนามัยได้เป็นบางครั้ง

6. นายถาวร พรหมบิต (พ.ศ.2528-2537)

นายถาวร พรหมบิต อายุ 54 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 9 ของหมู่บ้านโพนแพง เงิน
เดือนสมัยนั้นได้เดือนละ 400 บาท

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คือ นายบุญหนา เสนีย์ชัย อายุ 53 ปี เงินเดือน 300 บาท (เสีย
ปีวิตแล้ว) และ นายเวียง สิงห์เปรม อายุ 64 ปี เงินเดือน 300 บาท (ยังมีปีวิตอยู่)

ปีวิตส่วนตัวของนายถาวร แต่งงานกับ ทางทองเหรียญ แก้วมะณี มีบุตร 5 คน คือ

1. นายหลักชัย อาชีพทำนา
2. นายทรงกรด อาชีพทำนา
3. นายไวพจน์ อาชีพทำนา
4. นายสมยศ อาชีพทำนา
5. นายธนูศร อาชีพทำนา

ปัจจุบันบุตรมีอาชีพทำมาหากินภายในหมู่บ้าน มีบางครั้งที่ไปทำงานต่างถิ่น

นายถาวร พรหมบิต นอกจากจะเป็นผู้นำทางการของชาวบ้านแล้ว ยังเป็นตัวแทน
ของรัฐบาล มีการติดต่อกับทางอำเภอบ่อยครั้งกว่าสมัยก่อน นำความรู้ข่าวสารมาเผยแพร่แก่
หมู่บ้าน ที่สำคัญเป็นบุคคลที่ริเริ่มส่งเสริมวัฒนธรรมเก่าแก่ของไทยโย้ย ประเพณีที่เก่าแก่
คือ ตีกลองเลง แห่เรือไฟ สืบขวัญบาศรีเดือน 3 ทุกปีไม่ให้ขาด มีการอบรมบุตรหลานให้
มีความสัมมาคารวะต่อผู้เฒ่าผู้แก่จนเป็นนิสัย ในสมัย นายถาวร พรหมบิต ได้ดำเนินโครงการ
เดิมที่ผู้ใหญ่คนก่อนได้วางไว้ โดยเฉพาะการพัฒนาถนนรอบบ้าน ถนนจากอำเภอมาสู่หมู่
บ้านสะควกสวาย ถนนผ่านในหมู่บ้านลาดยางจากอำเภอมาลาดยางยาว 10 กิโลเมตร ถนน
ลูกรังยาว 5 กิโลเมตร นับว่าความเจริญมาถึงหมู่บ้านใกล้จะครบบริบูรณ์แล้ว ประชาชนภายใน
หมู่บ้านส่วนมากได้รับการศึกษาสูงขึ้นทันเหตุการณ์ต่างๆภายในบ้านเมือง และส่วนมาก
มักจะไปทำงานที่ต่างประเทศกัน ประเทศที่ไม่มีประเทศขาดอาหารระเบียบ ไต้หวัน บรูไน
สิงคโปร์ ญี่ปุ่น บางคนแต่งงานกับคนต่างชาติ เช่น ชาตอังกฤษ อเมริกา ไต้หวัน ทำให้
ฐานะดีขึ้นพอสมควร มีการค้าขายภายในหมู่บ้านเล็กๆน้อยๆ เมื่อก่อนใช้ระบบการแลก

เปลี่ยนกัน ส่วนในครอบครัวของหมู่บ้านมีเครื่องอำนวยความสะดวกเกือบทุกครัวเรือน เช่น ตู้เย็น พัดลม โทรทัศน์ เครื่องซักผ้า สเตอริโอ เต้าแก๊ส เตาหุงข้าวไฟฟ้า ทีวีสี วิทยุ โทรทัศน์สี ฟ้า เตาอบไฟฟ้า ฯลฯ

นายถาวรได้ดำเนินโครงการด้านงานปกครอง และแบ่งการปกครองออกเป็นคุ้มต่างๆ 10 คุ้ม ต่อมา นายสังคม แก้วมะณี ได้ดำเนินงานต่อ

โครงการสมัยนายถาวร ทางโครงการเป็นโครงการพัฒนาจังหวัดสกลนคร สนับสนุนส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น จากสำนักงานโยธาธิการจังหวัด เช่น

- โครงการน้ำประปาระบบหมู่บ้าน
- โครงการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยโย้ย
- โครงการทำรั้วล้อมบ้านเรือนของตนภายในหมู่บ้าน
- โครงการสานงานเดิมปรับปรุงถนน ขยายต่างๆภายในหมู่บ้าน
- โครงการระบบแบ่งงานการปกครองหมู่บ้าน
- โครงการรักษาความปลอดภัยภายในหมู่บ้าน
- ดำเนินต่องานโครงการเดิมของผู้ใหญ่บ้านคนก่อน

ผู้นำไม่เป็นทางการมีความสำคัญเช่นกันที่ชาวบ้านเคารพนับถือ มีบุคคลดังต่อไปนี้

นี้

1. นายมาก บัวพันธ์ อายุ 68 ปี ขณะนี้เสียชีวิตแล้ว เป็นหมอลำคู่ขวัญว้าววย คู่ขวัญนายศรีแต่งงาน ผูกแขนเดือน 3
2. นายทองดี เขื่อนพงษ์ อายุ 97 ปี (ยังมีชีวิตอยู่) ปฏิบัติเกี่ยวกับวัดวาอาราม เป็นหมอธรรมเป่าหวัคนเจ็บไข้ได้ป่วย ทางด้านพราหมณ์เป็นผู้เริ่มสิ่งต่างๆให้แก่ชาวบ้าน เพื่อให้เกิดความเจริญเป็นสิริมงคล
3. นางละออง โพนี อายุ 66 ปี เป็นหมอต้มยาช่วยทำคลอด (ยังมีชีวิต)
4. นายทร บัวพันธ์ อายุ 80 ปี เป็นหมอเป่าน้ำมนต์ หมอกระดูก ต่อกระดูกที่หัก (ยังมีชีวิต)
5. นายสุข จันทร์เหล่า เป็นหมอรักษาเด็กที่เจ็บไข้ได้ป่วย เช่น ไขร้อนใน ไขออก หัด อีสุกอีใส อายุ 70 กว่าปี (เสียชีวิตแล้ว)
6. นายหัสบดี เข้าพงษ์ อายุประมาณ 70 กว่าปี เป็นหมอสูต รุ่งขวัญนายศรี ไล่ผีไล่ปอบ (เสียชีวิตแล้ว)

7. นายสอน แก้วไพฑูรย์ อายุประมาณ 70 กว่าปี เสียชีวิตแล้ว เป็นหมอยาแผนโบราณรากไม้ เป็นนักแสงบุญขบไปจำศีลตามป่า ออกหัวเป็นเวลา 1-3 เดือน รักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วยทั่วไป

บทบาททางด้านการเมืองและการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านสมัยนี้ไปกระบวนการเหมือนเดิม และนิยมในตัวบุคคลเป็นหลัก ที่สำคัญต้องเป็นคนพื้นเพเดิม (คือ เกิดที่บ้านโพนแพง)

ในสมัยนั้นคนในหมู่บ้านได้รับการศึกษาในระดับสูงมากขึ้น เด็กที่จบการศึกษาชั้น ป.6 ได้เรียนต่อมัธยมร้อยละ 70 บางคนจบการศึกษาจากวิทยาลัยครูก็กลับมาทำการสอนที่บ้าน มาพัฒนาให้การศึกษาแก่หมู่บ้าน บางคนก็ไปทำงานที่ในเมือง กรุงเทพฯ พัฒนากรบ้าง บริษัทห้างร้านบ้าง และไปทำงานต่างประเทศ ทำให้ฐานะของครอบครัวหมู่บ้านโพนแพงดีขึ้น

การเลือก ส.ส.สมัยนี้เลือกตัวบุคคลไม่ได้คำนึงถึงพรรค บุคคลใดให้เงินเป็นค่าตอบแทนมากก็เลือกบุคคลนั้น ไม่ได้คำนึงถึงสิ่งใดๆ ส่วนระดับผู้มีการศึกษาบางส่วนจะเลือกพรรคการเมืองมากกว่าตัวบุคคล

7. นายสังคม แก้วมะณี (พ.ศ.2537-ปัจจุบัน)

นายสังคม แก้วมะณี เป็นผู้ใหญ่วัยบ้านโพนแพงคนปัจจุบัน โดยจากการเลือกตั้งจากชาวบ้าน โดยมีนายอำเภอและปลัดอำเภอเป็นสักขีพยาน ผู้สมัครมีทั้งหมด 3 คน คือ

1. นายสังคม แก้วมะณี
2. นางพรรณอร อินทรสิทธิ
3. นายทองไสว คันธาราช

นายสังคม แก้วมะณี ได้คะแนนนำ จึงได้รับการแต่งตั้งเป็นทางการ มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คือ นายจรูญ แก้วไพฑูรย์ และ นายนิรัตน์ โปธิ ผู้ใหญ่วัยบ้านปัจจุบันได้รับเงินเดือนจากรัฐบาลเดือนละ 1,500-2,100 บาท ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้เดือนละ 800-1,400 บาท

วิจิตรครอบครัวของ นายสังคม แก้วมะณี เป็นบุตรของ นายสีทา และนาง แก้วมะณี มีพี่น้องร่วมกัน 6 คน คือ

1. นายสังคม แก้วมะณี
2. นายนิยม แก้วมะณี

3. นายสมเสริฐ แก้วมะณี

4. นางบรรทม แก้วมะณี

5. นางวิเลิศ แก้วมะณี

6. นางวิไล แก้วมะณี

นายสังคม แก้วมะณี แต่งงานกับ นางวาสนา มีบุตรด้วยกัน 2 คน คือ ค.บ.กิตติพงษ์ และ ค.บ.สังสิทธิ์ แก้วมะณี

บทบาทของ นายสังคม แก้วมะณี

นายสังคม แก้วมะณี เป็นผู้ใหญ่วัยบ้านที่มีบทบาทสำคัญบุคคลหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นคนรุ่นใหม่ มีวุฒิการศึกษาระดับ ม.ศ.3 เป็นตัวแทนเจ้าหน้าที่ของรัฐ และมีผลงานมากบุคคลหนึ่ง กล่าวคือ สมัยนี้เป็นสมัยที่หมู่บ้านเปลี่ยนแปลงและพัฒนามากที่สุด และมีการติดต่อกับทางราชการโดยประมาณอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และมีการประชุมทุกๆเดือน และมีโครงการจากรัฐบาลเข้าสู่หมู่บ้านหลายโครงการ งานที่เด่นหรือบทบาทที่เด่นของ นายสังคม แก้วมะณี คือ

- การปรับปรุงซ่อมแซมถนนหนทางให้อยู่ในสภาพดี
- การพัฒนาหมู่บ้านจนเป็นที่ยอมรับ ได้รับรางวัลที่ 2 ของจังหวัดสกลนคร ในการประกวดหมู่บ้านดีเด่น
- การตั้งกองทุนออมเงินสังจะหมู่แนะนำให้ชาวบ้านรู้จักออม
- การให้ข่าวสารข้อมูลต่างๆจากทางราชการสู่หมู่บ้าน
- การให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษาแก่ลูกบ้าน
- การส่งเสริมด้านการศึกษาแก่เยาวชนเด็กๆเป็นอย่างดี และร่วมมือกับคณะครูเป็นอย่างดี
- การควบคุมดูแลความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน โดยจัดตั้งเวรยาม
- โครงการต่างๆจากรัฐสู่หมู่บ้าน เช่น โครงการฝายน้ำล้น โครงการให้สระ ร.ร. ภูดินแดง (มัธยม) โครงการบุคคลออกหนองอนามัย โครงการลงหินลูกรังภายในหมู่บ้าน (ตามข้อยต่างๆ)

สำหรับผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการของหมู่บ้านโพนแพงมีความสำคัญอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก เหมือนผู้นำอย่างเป็นทางการ ส่วนมากแล้วมักจะเป็นผู้อาวุโสของหมู่บ้าน ได้แก่บุคคลต่อไปนี้

1. นายกิ่ง แก้วมะณี อายุ 70 ปี เป็นบุคคลที่ชาวบ้านโพนแพงให้ความเคารพยกย่อง เพราะเป็น "จ่า" บ้าน (เป็นผู้ติดต่อสื่อสารกับผีเจ้าบ้านประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านเรียกว่าเจ้าปู่) มีศาลเจ้าปู่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือมีความเชื่อว่าท่านศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองหมู่บ้าน ชาวบ้าน ถ้าหากว่าชาวบ้านบุคคลใดต้องการทำการใดก็จะไปบนบานศาลกล่าว โดย นายกิ่ง แก้วมะณี เป็นผู้นำพาไปบนบานศาลกล่าว ถ้าสำเร็จแล้วก็จะมาแก้บนโดยผ่าน นายกิ่ง แก้วมะณี เป็นประจำ ส่วนมากชาวบ้านจะเชื่อมากกว่าถ้าได้บนบานศาลกล่าวจะสำเร็จทุกราย

2. นายล้วน สุมา อายุ 70 ปี เป็นจ่าคนที่ 2 รองจาก นายกิ่ง แก้วมะณี

3. นายทร บัวพันธ์ อายุ 80 ปี เป็นผู้เฒ่า ชาวบ้านถือว่าเป็นผู้สูงอายุ

4. นางเป็รื่อง เบ็ญชัย อายุ 70 ปี เป็นผู้นำในเรื่องศาสนา จะทำพิธีทางศาสนา นางเป็รื่อง เบ็ญชัย จะให้คำแนะนำและเป็นผู้นำอยู่เสมอ

5. นายสวัสดิ์ อินธิฤทธิ์ อายุ 65 ปี เป็นผู้นำทางศาสนา รองจาก นางเป็รื่อง เบ็ญชัย

6. นางพรรณอร อินทรสิทธิ์ อายุ 38 ปี เป็นผู้นำด้านสังคม เป็นหัวหน้ากลุ่มสตรีแม่บ้านโพนแพง ต้อนรับแขกในงานต่างๆของหมู่บ้าน เช่น งานทอดผ้าป่าจากที่อื่นนำมาสู่บ้านโพนแพง รองลงมาคือ นางจิราภรณ์ โภธิ เป็นผู้ช่วยให้คำปรึกษาแนะนำ

7. นายสิทธิ์ เชื้อนพงษ์ อายุ 80 ปี เคยเป็นจ่าในอดีตมาแล้ว 3-5 ปีให้หลัง ปัจจุบันทำอะไรไม่ได้ จึงยกย่องในฐานะเป็นผู้สูงอายุ

8. นางสดสยาม เขียมเจริญ อายุ 45 ปี เป็นผู้มีความสามารถในด้านการจัดดอกไม้ พานบายศรีสู่ขวัญ การจัดดอกไม้ในงานศพ และที่สำคัญสามารถร้องรำทำเพลง และร้องสวระกัญญาได้เก่งมาก สรุปแล้วว่าเป็นผู้นำในงานต่างๆสำเร็จลุล่วงได้ดี และมีความสุข สนุกสนาน มีชีวิตชีวา

9. นายสมฤทธิ์ แก้วไพฑูรย์ อายุ 51 ปี ชาวบ้านโพนแพงให้ความนับถือมาก บุคคลหนึ่ง เป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ในตัวเองและผู้อื่น ตรงไปตรงมา ไม่เอารัดเอาเปรียบ สังคม และครองชีวิตอย่างราบเรียบ เป็นบุคคลที่มีฐานะบุคคลหนึ่งของหมู่บ้านโพนแพง ช่วยเหลือสังคมบ่อยครั้ง ไม่ว่าจะป็นวัดหรือหมู่บ้าน จะให้การบริจาคทั้งกำลังทรัพย์ กำลังกาย ด้วยความเต็มใจ

10. นายทองดี เชื้อนพงษ์ อายุ 97 ปี เป็นผู้สูงอายุที่ชาวบ้านเคารพนับถือ

11. อาจารย์ภาสี เชื้อนพงษ์ อายุ 70 ปี ข้าราชการบำนาญ

12. อาจารย์สุภชัย ไชยปัญญา อายุ 73 ปี ข้าราชการบำนาญ
(ลำดับที่ 11-12 สองท่านนี้แนะนำการศึกษาและประสบการณ์ต่างๆให้แก่
ลูกหลานภายในหมู่บ้าน)

13. พ่อเผ่าสิทธิ์ เขื่อนพงษ์ อายุ 80 ปี เป็นผู้สูงอายุ อดีตเคยเป็นเจ้า
งานด้านการปกครองของ นายสังคม แก้วมะณี

งานด้านการปกครองในปัจจุบันซึ่งมี นายสังคม แก้วมะณี เป็นผู้ใหญ่วาง ได้
แบ่งการปกครองออกเป็นคุ้ม รวม 10 คุ้ม มีดังนี้

1. คุ้มน้ำยาม	หัวหน้าคุ้ม	นายโฉมยง แก้วไพฑูรย์
2. คุ้มหลักเมือง	หัวหน้าคุ้ม	นายแส้วสง กิตมาต
3. คุ้มประชาสุขสันติ	หัวหน้าคุ้ม	นายแดง เบ็ญชัย
4. คุ้มธรรมมงคล	หัวหน้าคุ้ม	นายเดชา บัวพันธ์
5. คุ้มก่าวหน้า	หัวหน้าคุ้ม	นายทันสมัย อินธิฤทธิ์
6. คุ้มไมตรีจิตร	หัวหน้าคุ้ม	นายประจวบ สุมา
7. คุ้มประชาสามัคคี	หัวหน้าคุ้ม	นายประวัติ เป้าพงษ์
8. คุ้มเจ้าปู่	หัวหน้าคุ้ม	นายสมทรัพย์ แก้วไพฑูรย์
9. คุ้มทุ่งสว่าง	หัวหน้าคุ้ม	นายสุ่ม เบ็ญชัย

หัวหน้าคุ้มมีหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างสมาชิกภายในคุ้มกับคณะกรรมการ
หมู่บ้านฝ่ายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือพัฒนาหมู่บ้าน ทำบุญตามประเพณีหมู่บ้าน
หรือร่วมมือกันทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อส่วนรวม ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ และสิ่งของที่มีตามอัธ
ภาพ

ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2538 ได้มีการประกวดกิจกรรมคุ้มต่างๆของหมู่บ้านโพน
แขวง (ผลผลิต งานฝีมือ ความสะอาดของคุ้ม การจัดคุ้มสวยงาม) ผลการประกวดได้ดังนี้

- ลำดับที่ 1 คุ้มประชาสามัคคี
ลำดับที่ 2 คุ้มธรรมมงคล
ลำดับที่ 3 คุ้มสันติภาพ

และหลังจากนั้นได้มีการประกวดหมู่บ้านดีเด่นของจังหวัดสกลนคร หมู่บ้านโพน
แขวงได้ลำดับที่ 2 ของจังหวัด ชาวบ้านให้ความร่วมมือและสามัคคีกัน โดยได้รับคำแนะนำ
และการร่วมมือจากคณะครูบาอาจารย์ของโรงเรียนบ้านโพนแขวงเป็นอย่างดี

นอกจากจะแบ่งหน้าที่การปกครองออกเป็นคุ้มแล้ว ยังมีคณะกรรมการหมู่บ้านรับผิดชอบฝ่ายต่างๆ ดังนี้

1. ฝ่ายการปกครอง	นายสังคม แก้วมะณี	หัวหน้าฝ่าย
2. ฝ่ายพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ	นายบุญเลิศ โภธิ	หัวหน้าฝ่าย
3. ฝ่ายป้องกันและรักษาความสงบ	นายประวัตี เป้าพงษ์	หัวหน้าฝ่าย
4. ฝ่ายสาธารณสุข	นายสุคนธ์ แก้วมะณี	หัวหน้าฝ่าย
5. ฝ่ายการศึกษาและวัฒนธรรม	นางสดสยาม เขียมเจริญ	หัวหน้าฝ่าย
6. ฝ่ายกิจการสตรี	นางพรรณอร อินทรสิทธิ์	หัวหน้าฝ่าย
- งานด้านพัฒนาชุมชน

- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 1 กลุ่ม จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2537 สมาชิกก่อตั้ง 101 คน ปัจจุบัน คน เงินสัจจะขายเดือนละ 2,960 บาท ปัจจุบันมีเงินสัจจะสะสมจำนวน บาท มีคณะกรรมการบริหารกลุ่ม 1 คณะ ประกอบด้วย

1. นายสังคม แก้วมะณี	ประธานกรรมการ
2. นายโกวิทย์ เหมือนพรหม	รองประธานกรรมการ
3. นายแส้วสง กิตมาต	เหรัญญิก
4. นายสมยงค์ แก้วไพฑูรย์	กรรมการ
5. นายนิรัตน์ โภธิ	เลขานุการ

ปี พ.ศ.2537 ส่งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเข้าประกวดระดับจังหวัด ได้ลำดับที่ 2

- เงินกองทุนอาหารกลางวันเด็ก ปัจจุบันมีเงิน 43,000 บาท

- กลุ่มเยาวชนบ้านโพนแพง 1 กลุ่ม

สมาชิกปัจจุบัน (2538-2539) จำนวน 70 คน กรรมการศูนย์เยาวชน มีดังนี้

1. นายธรรมบุญ เหมือนพรหม	ประธาน
2. นางสาวประภัสสร อินธิฤทธิ์	รองประธาน
3. นางสาวกาญจนา แก้วไพฑูรย์	การเงิน
4. นางสาวศรีประภา แก้วไพฑูรย์	เลขานุการ
5. นายเศรษฐา โภธิ	ฝ่ายส่งเสริมอาชีพ
6. นายสุรศักดิ์ จันทร์หล้า	ฝ่ายบำเพ็ญประโยชน์
7. นายโสภณ โภธิ	ฝ่ายกีฬา นันทนาการ

8. นายทวี เบ็ญชัย

ฝ่ายศาสนาและวัฒนธรรม

9. นางสาวมณี เบ็ญชัย

ฝ่ายส่งเสริมการออมทรัพย์

- กลุ่มสตรี

สมาชิกปัจจุบัน 50 คน

กิจกรรมกลุ่ม

1. ทอผ้าพื้นเมือง (หลังจากว่างในการทำนา) เช่น ผ้ามัดหมี่ ผ้าขาวม้า ผ้าท่ม
ไหมพรม

2. ทอเสื่อ (สาต)

3. เย็บผ้าสำเร็จรูป

คณะกรรมการกลุ่มสตรี ประกอบด้วย

1. นางพรรณอร อินทรสิทธิ์	ประธานกรรมการ
2. นางจีราภรณ์ โปธิ	รองประธานกรรมการ
3. นางสาวภัสศรี อินธิฤทธิ์	เลขานุการ
4. นางไพรสวรรค์ โปธิ	เหรัญญิก
5. นางอรุณี พรหมนัม	ปฏิคม
6. นางสดสยาม เขี่ยมเจริญ	กรรมการ
7. นางวิवास แก้วไพฑูรย์	กรรมการ

- งานด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

- ครัวเรือนที่มีส่วนที่ถูกลูกขยะเกือบทุกครัวเรือน
- ครัวเรือนที่มีน้ำสะอาดดื่มเพียงพอ 212 ครัวเรือน
- ครัวเรือนที่มีที่รองขยะ 212 ครัวเรือน
- คอกปุ๋ยหมัก 50 ที่
- เรือนเพาะชำพันธุ์กล้าไม้ 10 แห่ง
- ปลูกผักสวนครัว 130 ครัวเรือน
- ปลูกไม้ยืนต้นที่ดินสาธารณะ 5 ไร่
- ปลูกไม้ยืนต้นตามหัวไร่ปลายนา 10 ไร่

- งานส่งเสริมการเกษตร
  - โครงการเร่งรัดการผลิตข้าวขาวดอกมะลิ 105 เพื่อส่งขาย สมาชิก 48 คน
  - มีเงินทุนหมุนเวียนเกษตรกร 45,000 บาท
  - จัดหาเมล็ดข้าวพันธุ์ดีมาบริการแก่สมาชิก
  - โครงการเพาะเห็ดในโรงเรียน เห็ดนางฟ้า จำนวน 1 แห่ง
  - โครงการจัดไร่นาสวนผสม กล้วย หวาย ปลา เบ็ด และไก่
- งานด้านสาธารณสุข
  - ส่วนที่ดูแลสุขภาพเกือบทุกครัวเรือน
  - ครัวเรือนที่มีน้ำสะอาดดื่มได้เพียงพอ 212 ครัวเรือน
  - ประสานงานกับอนามัยในด้านสุขภาพ
  - ชั่งน้ำหนักเด็ก 1 วัคซีนป้องกันโรค
  - จัดตั้งศูนย์สาธารณสุขมูลฐานในหมู่บ้าน
  - จัดตั้งกองทุนบัตรสุขภาพ (กองทุนสาธิต)
  - คัดเลือกชาวบ้านเป็น อสม. เพื่อดำเนินงาน สสพ.
  - ให้การสนับสนุนสุขภาพิบาลและสิ่งแวดล้อม
  - ให้การสนับสนุนกลุ่ม อสม. แม่บ้าน เยาวชน ผู้สูงอายุ
  - ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้าน โดยสนับสนุนให้มีการ
ประกันสุขภาพ
- งานด้านสวัสดิการและสังคม
  - ให้การสงเคราะห์ผู้เดือดร้อน เช่น
จัดทำบัญชีผู้เดือดร้อนยากจน คนพิการ คนสูงอายุ และผู้ช่วยเหลือตนเอง
ไม่ได้ 32 คน
  - จัดกลุ่มฌาปนกิจศพประจำหมู่บ้าน 1 กลุ่ม ให้การสงเคราะห์เงินทำศพครั้ง
ละ 5,000 บาท
  - ด้านการเงินหมู่บ้าน (ปี 2538-2539)
    - รายได้จากการขายปลาในหนองสาธารณะ ปี 2537 จำนวน 54,000 บาท
    - รายได้จากเงินปันผลศูนย์สาธิตฯ เงิน 90,000 บาท

- รายได้จากการทำประมงข้าวเปลือก (ข้าวที่ชาวบ้านนำมาบริจาค)
เป็นเงิน 13,000 บาท
- รายได้จากคณะผ้าป่าสามัคคีฯ เป็นเงิน 60,000 บาท
- ด้านการศึกษาและวัฒนธรรม (ปี พ.ศ.2538)
  - ส่งเสริมและให้ความร่วมมือช่วยเหลือทั้งทางโรงเรียน (ประถมศึกษา) และผู้ปกครอง
  - เด็กที่เรียนจบการศึกษาภาคบังคับได้เรียนต่อร้อยละ 80 คน
  - จบมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 28 คน
  - จบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 40 คน
  - กำลังศึกษาระดับอุดมศึกษา 25 คน
  - จบระดับอุดมศึกษา 27 คน
  - กำลังเรียนการศึกษานอกโรงเรียน 35 คน

จัดงานทำบุญตามประเพณีของชาวอีสานหรือท้องถิ่น เช่น บุญเดือนสี่ (บุญพระเวส) ตักลงเลง ลอยกระทงแห่เรือไฟ บุญข้าวสาก บายศรีสู่ขวัญเดือนสาม สู่ขวัญวัวควาย เป็นต้น

- ด้านการศึกษา ความสงบเรียบร้อย และการป้องกัน
  - จัดเวรยามเป็นประจำวันละ 1 ผักด ผลิตละ 30 คน คอยสอดส่องดูแลคนแปลกหน้าทุกคืน
- งานฝ่ายกิจการสตรี
  - จัดหาสมาชิกเข้าร่วมกองทุนพัฒนาสตรี
  - เป็นคณะกรรมการรับผิดชอบด้านสตรี เด็ก
  - ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มสตรีในหมู่บ้าน
  - ประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
  - ให้ความร่วมมือและประสานงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่มาปฏิบัติงานในหมู่บ้าน
  - ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงานของ กพสม. (กลุ่มพัฒนาสตรีแม่บ้าน)

บทบาททางด้านการเมืองและการเลือกตั้ง

โดยส่วนมากแล้วชาวบ้านโพนแพงมีความสนใจในการเลือกตั้งอยู่บ้าง และการลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้งมักจะขึ้นอยู่กับความชอบส่วนบุคคลเป็นหลัก และการเลือกตั้ง (ส.ส.) แต่ละครั้งชาวบ้านไปใช้สิทธิ์ทุกคน (ยกเว้นผู้ที่ไม่ได้กลับบ้าน หมายถึง ไปทำงานต่างถิ่น ไม่สามารถเดินทางมาเลือกตั้งได้)

การเลือกตั้ง ส.ส.ครั้งที่แล้ว (เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2539) ชาวบ้านไปใช้สิทธิ์ทุกคน (ยกเว้นคนที่ไปทำงานต่างถิ่น) การเลือกตั้งครั้งนี้ชาวบ้านให้คะแนนเสียง นายสิทธิรัตน์ รัตนวิจารณ์ อันดับหนึ่ง อันดับสอง นายวัชรินทร์ ศรีดาพร อันดับสาม นายสาคร พรหมภักดี

เหตุที่เลือก นายสิทธิรัตน์ รัตนวิจารณ์ ชาวบ้านให้เหตุผลว่า นายสิทธิรัตน์เป็นบุคคลที่มีน้ำใจช่วยเหลือชาวบ้านเท่าที่จะช่วยได้ หรือเมื่อคราวจำเป็น นายสิทธิรัตน์ไม่อยู่ก็จะมีตัวแทนมาทำหน้าที่แทน และที่สำคัญนายสิทธิรัตน์เป็นชาวอำเภอรณนิवास ชาวบ้านหวังว่านายสิทธิรัตน์จะช่วยนำความเจริญมาสู่ท้องถิ่น

เหตุผลที่เลือกนายวัชรินทร์ก็เช่นเดียวกัน นายวัชรินทร์เป็นชาวรณนิवास ถ้าได้เป็นคู่ (ส.ส.) กับนายสิทธิรัตน์จะยิ่งดี เพราะจะช่วยกันนำความเจริญทันสมัยมาสู่ท้องถิ่น

เหตุผลที่เลือก นายสาคร พรหมภักดี ก็เพราะว่านายสาครให้เงินเป็นค่าตอบแทนในการเลือกตั้ง และให้สัญญาว่าจะมาพัฒนาหมู่บ้านในทุกๆด้าน และจะให้การช่วยเหลือชาวบ้านเพื่อส่วนรวมเสมอ นายสาครเป็นชาวอำเภอน้ำอูน

ผลการเลือกตั้ง ส.ส. ครั้งนี้ได้ นายวัชรินทร์ และนายสาคร ชาวบ้านเสียใจมากที่ไม่ได้นายสิทธิรัตน์ และมีการวิพากษ์วิจารณ์เป็นบางกลุ่มว่า ถ้าพวกเขาไม่เห็นแก่ได้โดยหวังนายสาครเข้าไปด้วย นายสิทธิรัตน์คงไม่สอบตก

สถาบันพักผ่อนหย่อนใจ

ชาวบ้านโพนแพงจะได้เวลาพักผ่อนหย่อนใจหลังจากการทำไร่ทำนา การพักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้านในอดีตจนถึงปัจจุบันเกี่ยวข้องกับงานบุญประเพณีต่างๆภายในหมู่บ้าน ที่หมู่บ้านจะมีการจัดงานบุญประจำปี ชาวบ้านจะลงมาช่วยกันเตรียมงานนานเป็นเดือน โดยเฉพาะบุญมหาชาติ

1. งานบุญมหาชาติ

สิ่งที่ชาวบ้านโพนแพงลงมาเตรียมเครื่องต่างๆ ได้แก่

เครื่องอัญเชิญพระเวฬุสัณคร ได้แก่ ข้าวปั้นเป็นก้อน เมียง หมาก เทียนคาตา เทียนน้ำมัน ข้าวตอก ดอกไม้ ธงบ่อ ธงชัย ธูปเงิน ธูปทอง ธงพันหาง (ตัดผ้าสามเหลี่ยมแล้วนำมาเย็บติดผ้าขาวยาวประมาณ 2.20 เมตร) ทุกอย่างที่กล่าวมาจะต้องมีตั้งอย่างละหนึ่งพัน

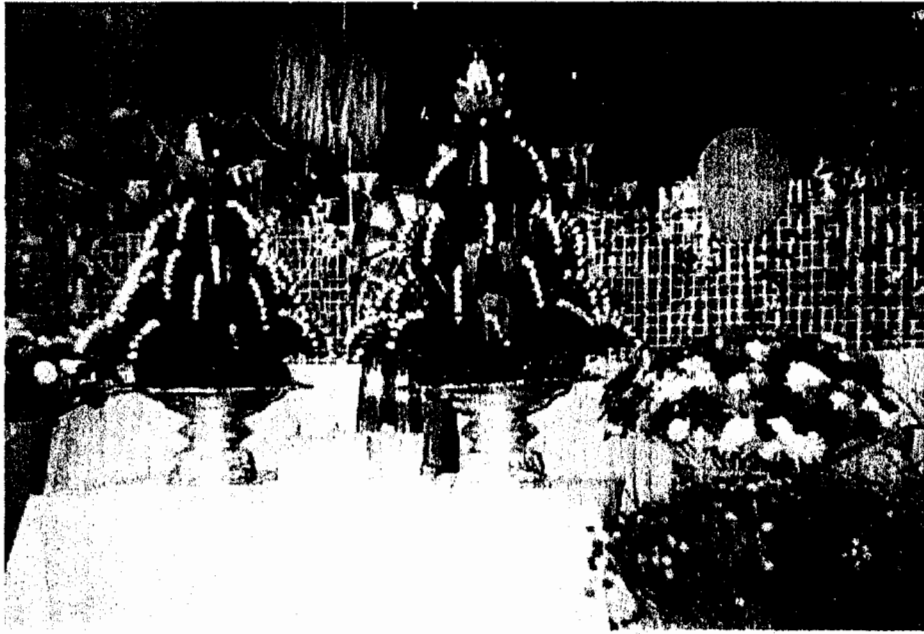
เครื่องสักการะ ชั้นหมากเง็งพันล้าน (บัว จอก แหน ปลา ปู หอย เต่า) ทุกอย่างปล่อยลงในอ่างน้ำ อ่างน้ำนี้จะวางไว้ใต้หอพระเทศน์

บนศาลาการเปรียญ มีหอพระเทศน์บริเวณรอบๆหอพระเทศน์จะมีการสานตะแกรงปิดรอบทั้ง 4 ด้าน เพื่อนำเครื่องสักการะมาประดับ ตกแต่งด้วยดอกสะแบง ดอกไม้ที่ทำจากลำมอนเพื่อให้สวยงาม

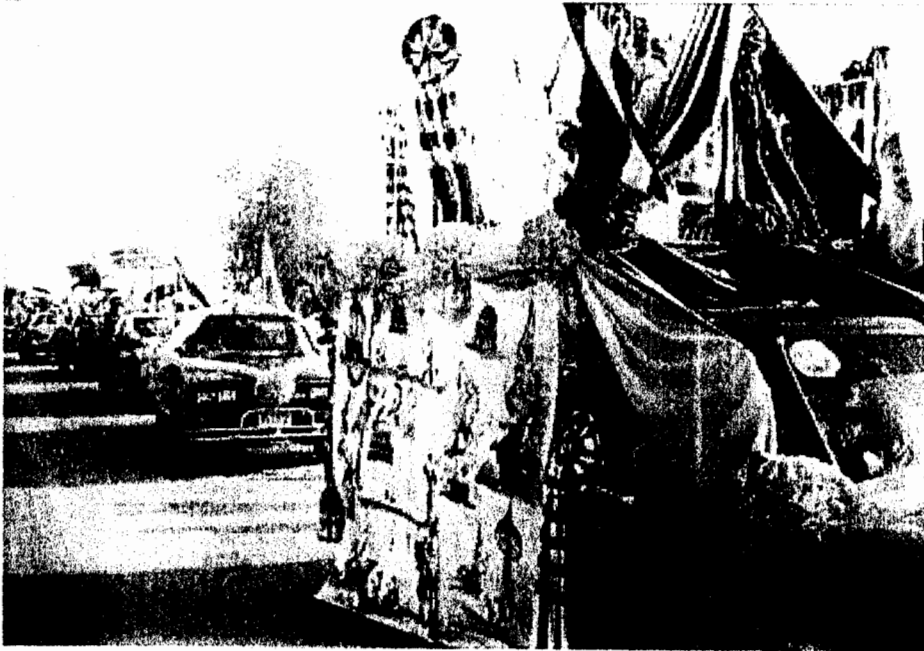
ในบริเวณวัดปลูกกล้วย อ้อย น้ำมะพร้าว 7 ทะลาย กล้วย 7 เครือ และปักธงหางขาว 13 อัน เท่ากับกัณฑ์เทศน์มหาชาติ ยังมีหอพระครุฑด้านตะวันออกเฉียงเหนือของศาลาการเปรียญ มีการสร้างตูบ (กระท่อมหลังเล็กๆ) เพื่อให้พระจากที่อื่นที่อุกนิมนต์มาในงานบุญครั้งนี้พักอาศัยชั่วคราว เมื่อเสร็จงานแล้วจะเก็บ เมื่อก่อนในตูบจะมีญาติโยมที่ติดตามมาด้วย ในตอนกลางคืนของวันงานจะมีหนุ่มๆจากหมู่บ้านต่างๆไปหาสาวๆที่ตูบ จะมีการพูดคุยกันด้วยการแจกผลญาใส่กันเป็นที่สนุกสนานเฮฮา หูตโต้ตอบกันไปเรื่อยๆ ถ้าโต้ตอบไม่ได้ก็จะดอชไปเอง หรือไปที่ตูบใหม่

2. บุญเดือน 3 ออกใหม่ 3 คำ (ขึ้น 3 คำ เดือน 3)

ทุกหลังคาเรือนจะห่อข้าวต้ม (ข้าวสารห่อใบกล้วยแล้วนำไปต้มให้สุก) จะห่อเป็นรูปเขาวัวเขาควาย เตรียมเครื่องสู่ขวัญมีใบโก๋ 1 ฟอง โก๋ 1 ตัว ชั้นหมากเบ็ง 1 คู่ ใบคูณ 9 ใบ ใบยอ 9 ใบ เตรียมด้วยดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ ผ้ายศกแบน อันดับแรกจะวางสิ่งของที่กล่าวมาทั้งหมดลงบนดาด แล้วยังมีขันน้ำส่มป่อย บนขันน้ำส่มป่อยจะมีใบหน้าคา 7 ใบ ผัดรวมกันไว้ มีข้าวเหนียว 1 กอง ยกของทั้งหมดขึ้นบนขึงข้าวจะมีขัน 5 ขึ้นไปด้วย แล้วจะมีเทียนอีก 1 คู่ เพื่อนำไปจุดไฟ ผู้ที่จะทำพิธีคือหัวหน้าครอบครัว หลังจากนั้นยกไปยังคอกควายทำพิธีเสร็จยกไปยังคอกวัว เสร็จพิธี แล้วนำผ้ายศกแบนไปผูกเขาวัวเขาควาย เสร็จแล้วนำน้ำส่มป่อยโดยใช้น้ำหน้าคาผสมใส่หัววัวหัวควาย เหลือจากนั้นนำไปรดเส้าบ้านทุกต้นเพื่อเป็นสิริมงคล เสร็จจากบ้านใครบ้านนั้นจะมารวมกันเพื่อไปผูกแขนผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้าน

ภาพที่ 9 : เครื่องบูชาบุญมหาชาติพระเวสสันดร

ภาพที่ 10 : ขบวนแห่ในงานบุญมหาชาติพระเวสสันดร

3. งานลอยกระทง

ชาวบ้านจะลงไปช่วยกันทำเรือไฟที่วัด หลังวันออกพรรษาหนึ่งวัน ในการทำเรือไฟ ไม้ก้านกล้วยมามัดเป็นรูปเรือก่อนจะมัดก้านกล้วยจะต้องทำโครงสร้างก่อน โดยไม้ไผ่ไม่มามัดเป็นฐาน เพื่อความแข็งแรงของเรือ เสร็จจึงใช้ก้านกล้วยมามัดติดเป็นเรือ เสร็จแล้วก็นำดอกไม้ธูปเทียนมาประดับ ชาวบ้านจะทำกระทงสามเหลี่ยมโดยใช้ก้านกล้วยมาพันเป็นสามเหลี่ยม แล้วใช้ไม้เสียบยึดติดกันไว้ แล้วผูกกระทงด้านในด้วยก้านกล้วยเล็ก แล้วชาวบ้านใช้ก้านกล้วยตัดเป็นรูปคน เอาผ้าพันรอบตัวตุ๊กตาแล้วเสียบไข่มุกโคมุมนึ่งหนึ่งของกระทง ในกระถางมีข้าวหอมสีคำ (ใช้เขมาไฟที่ติดตรงกันหม้อ) ข้าวแดง (ใช้ปูนแดง) ปลาร้า พริกเกลือ ก่อนจะใส่ข้าวดำข้าวแดงลงในกระทง ชาวบ้านจะนำข้าวดังกล่าวไปจำใส่ตัวบุตรหลานและตนเอง โดยมีความเชื่อว่ากระทงดังกล่าวจะนำความไม่ดีไปจากตัว ต่อไปจะมีแต่สิ่งดีๆเข้ามาสู่ตนเองและครอบครัว

เวลาประมาณหนึ่งทุ่มชาวบ้านจะลงมาที่วัด เพื่อมาช่วยกันแห่เรือไฟไปรอบๆหมู่บ้าน เรือไฟนี้จะใช้คนในการแห่ไปรอบๆหมู่บ้าน ใช้คนประมาณ 30 คน เพราะว่าหนักมาก ในการแห่รอบๆนี้จะมีการร้องรำทำเพลงสนุกสนาน ในการแห่เรือไฟก็จะเดินไปข้างหน้า แล้วก็มีการผลัดไปข้างหลัง ผู้คนที่ไปร่วมในขบวนแห่ก็จะวิ่งหลบหลีกกลัวเรือไฟชน พอเดินไปถึงทางแยกก็จะมีการวางเรือลง แล้วชาวบ้านบริเวณนั้นยื่นรอนำกระทงสามเหลี่ยมใส่ลงในเรือไฟ แล้วแห่ต่อไปเรื่อยๆ เมื่อรอบหมู่บ้านแล้วก็แห่เรือลงไปที่ลำน้ำยาม แล้วนำเรือไฟลงไปปล่อย หลังจากนั้นบางคนก็กลับ บางคนไปเที่ยวงานที่วัด ในบริเวณวัดจะมีมหรสพคบขัน โดยกลุ่มสตรีแม่บ้านจัดให้มีรางวัลการกุศลประมาณ 3 ชั่วโมง หลังจากนั้นก็มีหมอลำขึง ชาวบ้านเต้นรำอย่างสนุกสนาน เพราะเป็นจังหวะที่เราใจมาก ใช้เวลาตั้งแต่ 6 ทุ่ม - ตี 4 ถึงเลิก

4. งานปีใหม่

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแหงจะมีการทำบุญอุทิศข้าว โดยชาวบ้านจะนำข้าวมารวมกันที่วัด จะมีกรรมการหมู่บ้านรอรับข้าวแล้วขังว่าแต่ละครอบครัวได้กี่กิโลกรัม จะมีชาวบ้านบางกลุ่มร้องเพลงตีกลองรอบๆหมู่บ้าน ถึงบ้านเพื่อนก็จะแวะดื่มสุราร้องเพลงเต้นพอสมควร แล้วก็แห่ไปยังบ้านคนอื่นๆต่อไป ชาวบ้านคนอื่นที่ไปทำงานจากที่อื่นจะกลับมาที่หมู่บ้านมาสนุกสนาน ในเวลากลางคืนจะมีชาวบ้านมาสนุกสนานกันที่วัด โดยจะมีการแข่งขันกันว่าคุ้ม

โพนจะมาที่วัดมากกว่ากัน แล้วจึงสนุกสนานร่วมกัน โดยมีการร้องเพลง เต้นรำ ตลอดคืน จนกว่าจะสว่างถึงเลิกจากกันไป

5. งานวันสงกรานต์

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแขวงในงานวันสงกรานต์จะทำกัน 3 วัน ชาวบ้านจะนำพระจากบ้านลงมาวัด และนำพระที่วัดออกมาสร้างน้ำทำความสะอาดโดยใช้น้ำหอม (น้ำหอม คือน้ำสะอาดผสมน้ำมัน) แล้วสร้างหอพระชั่วคราวเพื่อนำพระบางองค์ลงมาสร้างน้ำ จะมีไม้เป็นร่องเพื่อให้ชาวบ้านนำน้ำหอมมาสร้างพระทุกวันในวันสงกรานต์ ในตอนเย็นทุกวันชาวบ้านจะตีกลองร้องเพลงเต้นรำเพื่อไปเก็บดอกไม้ที่ป่ามาบูชาพระที่หอพระ ในงานสงกรานต์ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นการขอฝนจากพระยาแดน และขอให้พระคุ้มครอง ปกป้องดูแลให้ทุกคนมีความสามัคคีอยู่กันอย่างมีความสุข ในตอนกลางวันบางกลุ่มเล่นสงกรานต์สาดน้ำกันที่หน้ากองทุนประจำหมู่บ้าน เวลารดหรือคนเดินทางผ่านจะมีการสาดน้ำกินตลอดทั้งวัน

วันสงกรานต์ในอดีต

จะมีวันสงกรานต์ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 จนถึงแรม 8 ค่ำ จึงจะนำพระขึ้น เริ่มแรกจะนำพระพุทธรูปทุกองค์ลงมาทำความสะอาด ปัดกวาดทั้งพระ แล้วรดด้วยน้ำหอม แล้วนำพระไปวางไว้ในที่สมควร แล้วชาวบ้านจะไปนำไม้ไผ่มาปักเป็นสี่เสาแล้วผูกด้วยไม้ระแนงขนาดกว้างด้านละ 1 เมตร แล้วนำไม้ไผ่อีกลำยาวประมาณ 2 เมตร มาทำเป็นรางน้ำ เพื่อใช้เวลาสร้างน้ำพระ แล้วนำพระพุทธรูปองค์หนึ่งมาวางไว้ที่หอพระที่สร้างชั่วคราว มุงหลังคาด้วยผ้าขาวยาวประมาณ 2 เมตร เสร็จในวันแรก วันที่สองเวลาบ่ายสองโมงจะพากันลงไปสร้างน้ำพระโดยใช้น้ำหอม พอถึงเวลา 4 โมงเย็นพระจะตีกลองรวมญาติโยมไปเก็บดอกไม้ที่ป่ามาบูชาพระ ชาวบ้านเรียกว่าไปนำดอกไม้ ตอนกลางคืนจะมีการทำพิธีสวดมนต์ (ปริมนกลสามคืน) หลังจากสวดมนต์จบกลุ่มหนุ่มสาวจะมีการเล่นต่างๆ เช่น เล่นสะบ้า เล่นเก็บหอย เล่นโยนข้าวเหนียว ม้าหางแดง มอญช้อนผ้า หมุนช้อน เล่นไก่ต้อไก่ ฯลฯ ตอนกลางวันจะมีการเล่นสะบ้า เล่นแข่งไม้โยกเยก บักเยื่อ เล่นม้าหางแดง หมุนเวียนกันไปตลอด 7 วัน

วันสุดท้ายหลังจากพระฉันจังหันเสร็จจะตีกลองให้ญาติโยมหนุ่มสาวมารวมกันที่วัดมาก่อเจดีย์ทรายโดยการขนทรายเข้าวัด ก่อเจดีย์ทรายสององค์ ก่อเสร็จแล้วชาวบ้านจะนำไปนำไม้จอกจากป่ายาวประมาณ 1.50 เมตร มาปักตรงกลาง แล้วก่อดีร์รูปเล็กรอบรูปใหญ่ (โดยใช้น้ำขี้เถ้าหรือด้วยมาทำแบบ) พอเสร็จจะใช้น้ำแป้งละลายน้ำแล้วนำมาพรมพระทรายให้

สวยงาม ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการก่อเจดีย์ถวายบูชานางสงกรานต์ พระอินทร์ พระพรหม ใน
ตอนเย็นทุกคนที่ใช้น้ำในบริเวณวัดจะมารวมกันเพื่อคารวะพระรัตนตรัย โดยแต่ละคนจะนำ
ขันธ 5 มาบูชา (ขันธ 5 คือ เทียน ดอกไม้ อย่างละ 5 คู่) ตอนเช้าของวันใหม่ก็จะนำพระไว้
ที่ทิ้งบูชาดังเดิม

6. การฟังวิทยุ

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงมีวิทยุใช้เป็นที่แรกประมาณ พ.ศ.2500 วิทยุที่บ้านคนอื่น ๆ ยังไม่มี ช่วงนี้ชาวบ้านนิยมฟังเพลง หมอลำ มวย หลังจากนั้นชาวบ้านก็หา
กันทยอยซื้อวิทยุกันเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ชาวบ้านชอบฟังวิทยุ เนื่องจากราคาไม่
แพง รวมทั้งสะดวกในการนำไปสถานที่ต่างๆ โดยเฉลี่ยแล้วทุกครัวเรือนจะมีวิทยุประจำ 1
เครื่อง ปัจจุบันจะมีคนใช้วิทยุน้อยลง ทุกวันนี้ชาวบ้านจะซื้อเครื่องเสียงกันมาก เพราะชาว
บ้านในหมู่บ้านไปทำงานต่างประเทศมากขึ้น จึงทำให้เศรษฐกิจในครอบครัวดีขึ้นกว่าเดิม
สามารถซื้อวิทยุได้ หรือไม่ก็ไปทำงานที่กรุงเทพฯ ชาวบ้านจะฟังเทปหรือฟังวิทยุแบบ FM
มากขึ้น

7. การดูโทรทัศน์

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงดูโทรทัศน์เมื่อประมาณ พ.ศ.2510 โดย นายเฉลิม โพิ
และ นายสมิง เหมือนพรหม ได้นำโทรทัศน์ขาวดำเข้ามาในหมู่บ้าน ในตอนนั้นในหมู่บ้าน
ยังไม่มีไฟฟ้า โดยคนเหล่านี้ใช้เครื่องทำไฟฟ้าเปิดดูโทรทัศน์ คนในหมู่บ้านก็จะไปดูราย
การโทรทัศน์จากบ้านสองคนนี้ ต่อมา นายสมัย แก้วไพฑูรย์ ก็ซื้อมาดู ครั้นเมื่อปี พ.ศ.2526
ไฟฟ้าได้เข้ามาในหมู่บ้าน ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงจึงมีโอกาสดูโทรทัศน์มากขึ้น ระยะเวลา
แรกๆชาวบ้านโพนแพงที่มีโทรทัศน์ดูจะเป็นผู้มีฐานะดี ส่วนมากจะเป็นข้าราชการและพ่อค้า
ถ้าเป็นชาวบ้านก็จะเป็นผู้ที่ไปทำงานต่างประเทศ ต่อมาชาวบ้านโพนแพงก็พากันซื้อโทร
ทัศน์มากขึ้น เนื่องจากราคาไม่แพงนัก ดูได้ช่องเดียว คือ ช่อง 7 โดยการติดตั้งแผง และมี
รายการที่ชาวบ้านชอบชม เช่น มวย ละคร ภาพยนตร์ ข่าว และด้วยเหตุนี้ชาวบ้านนิยมดู
โทรทัศน์มากขึ้น ปัจจุบันชมได้ถึง 5 ช่อง คือ 3, 5, 7, 9, 11 ชาวบ้านดูโทรทัศน์ถึงร้อยละ

100

ผลจากการดูโทรทัศน์ทำให้รดหนังขายยาและฉายหนังประเภทล่อมผ้ามีรายได้ลด
ลงอย่างมาก เนื่องจากชาวบ้านไม่นิยมดู

8. การดูภาพยนตร์

เมื่อประมาณ 15 ปีที่ผ่านมา มีทั้งหนังขายยาและหนังเร่ ช่วงนั้นไฟฟ้ายังไม่เข้าหมู่บ้าน ชาวบ้านนิยมดูภาพยนตร์ เคยมีหนังขายยามาไปบริเวณวัดฉายหนังอยู่ถึง 7 วัน ชาวบ้านก็พากันลงไปดูทุกวัน

9. การไปเที่ยวงานบุญหมู่บ้านอื่น

การเที่ยวงานบุญหมู่บ้านอื่นเป็นการแลกเปลี่ยนการเที่ยวงานระหว่างหมู่บ้าน หมู่สาวนิยมไปเที่ยวหมู่บ้านอื่น ส่วนมากจะเป็นหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น สังกะแยง หนองบัวแดง นาคอย ขะนกกทา บ้านขาม หนองสนม หมู่บ้านเหล่านี้ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงติดต่อกันเคยเป็นอย่างมาก เพราะลูกหลานแต่งงานกับคนหมู่บ้านเหล่านี้ แต่ปัจจุบันจะลดลงเพราะไปเที่ยวงานแล้วมีการทะเลาะกันได้รับบาดเจ็บ หรือไม่ก็เสียเงินถึงขั้นต้องไปสถานีตำรวจ

10. นิทานชาวบ้าน

นิทานของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงเมื่อก่อนจะเป็นนิทานท้าวเชียงเมือง หรือผีกองก้อย

10.1 เรื่องท้าวเชียงเมือง

มีครอบครัวหนึ่งมีลูก 2 คน คนที่ชื่อท้าวเชียงเมืองและน้องอีกคน วันหนึ่งพ่อแม่ต้องไปทำไร่ บอกท้าวเชียงเมืองว่าคือน้องเด้ออย่าให้น้องร้องไห้ พออยู่ๆไปน้องก็ร้องไห้ ท้าวเชียงเมืองก็ทำตามแม่สั่งทันที คือ คัวน้อง โดยการเอาน้องมาผ่าเอาขี้ออกให้หมด ล้างให้สะอาด แล้วเอาไปนอนไว้คังเดิม พอพ่อแม่กลับมาจากไร่ก็ถามท้าวเชียงเมืองว่า น้องนอนตื่น ร้องไห้อยู่ บ่ ท้าวเชียงเมืองตอบว่าร้องไห้ครั้งเดียว แล้วก็คัวไปแล้ว แม่ก็ไปดูน้องปรากฏว่าน้องตายไปแล้ว

10.2 เรื่องงูเหลือมบ่มีพิษ

เมื่อก่อนเล่ากันว่างูเหลือมมีพิษมากมายกัดอะไรก็ตายหมด อยู่มาวันหนึ่งงูเหลือมไปกัดตาบ่ตาย แล้วก็มีการพูดคุยกันว่า "งูเหลือมกัดบ่ตาย" งูเหลือมได้ยินดังนั้นงูเหลือมโมโหมาก จึงคายพิษในตัวออกให้หมด งูตัวเล็กตัวน้อยก็พากันมากินพิษงูเหลือมหมด ตัวไหนกินมากมีพิษมาก ตั้งแต่นั้นมางูเหลือมเลยไม่มีพิษอีกเลย

10.3 เรื่องผีกองก้อย

มีครอบครัวตาสี่ ตาสี่จะไปหาปลาโดยการใส่ไซ ตาสี่ไปภูไซขึ้นมาเมื่อไรก็ไม่มีปลา เขาเล่ากันว่าผีกองก้อยแม่ลูกอยู่บริเวณนี้ แล้วอยู่มาวันหนึ่งตาสี่ไปแอบดูจึงเห็นผีกองก้อย

มาบโฆยปลา ตาสี่ก็เข้าไปบักขวาง แต่แพ้ฝีกองก้อย ตาสี่จึงโดนฝีกองก้อยแบกเอาไปไว้ที่
ดำ แล้วปิดปากดำด้วยก้อนหินขนาดใหญ่ บังตาสี่ไว้ 7 วัน โดยไม่ได้กินข้าว อยู่มาวันหนึ่ง
ตาสี่จึงไข่มือลูกฝีกองก้อยไปสลักหินที่ปิดปากดำ มันก็เปิดออก แล้วตาสี่ก็วิ่งหนีไป ได้สักพัก
ก็เหนื่อยมาก มาถึงบริเวณที่คนเขาขุดเผือกขุดมัน ตาสี่เลยเอาหัวขุดลงไปในหลุม กล่าวถึงฝีก
องก้อยกลับมาจากหากิน ปรากฏว่าดำเปิดอยู่จึงถามลูกว่าตาสี่ไปทางไหน ฝีกองก้อยก็ตาม
ไปทางที่ลูกบอก ก็ไปเจอตาสี่ เหน็บไว้ที่เอวก็ไม่สะกุง ไม่หัวเราะ และตาสี่ก็ผายลมออกมา
ฝีกองก้อยเหม็นจึงคิดว่าตาสี่ตายแล้ว จึงกลับไปเอาไหเงินไหทองมาให้ตาสี่แล้วกลับดำไป
ตาสี่เมื่อเห็นว่าฝีกองก้อยกลับไปแล้วจึงลุกขึ้น แล้วแบกไหเงินไหทองกลับบ้าน ตาสี่จึง
รำรวย อยู่มาวันหนึ่งมีเพื่อนรักของตาสี่ชื่อว่าตามี จึงมาถามข่าวว่าทำไมตาสี่จึงมีเงินทองมาก
มาย ตาสี่จึงเล่าความจริงทั้งหมดให้ตามีฟัง ตามีได้ฟังอย่างนั้นแล้วจึงทำตามตาสี่ เพราะ
ต้องการรำรวยเหมือนตาสี่ ฝีกองก้อยแบกตามีไปยังดำ ตามีอยู่ได้ 3 วันจึงหิวมาก และ
ต้องการเงินทองจึงไข่มือลูกของฝีกองก้อยสลักให้หินเปิด จึงวิ่งหนีไปบริเวณที่เขาขุดเผือก
ขุดมัน แล้วเอาหัวไปขุดลงที่หลุม ฝีกองก้อยเดินมาหาแล้วเจอจึงไข่มือไว้ที่เอว ตามีเดินและ
หัวเราะ ฝีกองก้อยจึงตมดูแล้วไม่มีกลิ่นเหม็น ฝีกองก้อยจึงโมโหที่ถูกลอก จึงไข่มือล้วงลง
ไปตรงทวารหนักล้วงเข้าไปกินตับ กินไต ตามีก็เลยตาย

11. คำสัญญา

คำสัญญาของชาวบ้านที่ไว้กัน ในสมัยก่อนจะไว้คำเหล่านี้ตอนลงบ่วง หนุ่มสาวสมัย
ก่อนจะลงมาเล่นที่บริเวณลานบ้าน เช่น

พญาบ้อยเต็มสังกกระปิด ตีตไล่ น้ำกะเหลื่อ ตีตไล่ เอื้อกะลัน ตีตไล่ ต้นดอกไม้มังงา
ก่อนจำดิน (ถ้ารักแล้วรักมากมันคง)

เจ้าเคี้ยวหมากเจ้าอย่าแค้นปูนผง เจ้าอย่าปลงใจตั้งนำหญิงคนอื่น มากะเลาะหยอก
น้องพลอ้อนบัวควรว เต๋ออายเต๋อ (กลัวขายที่เรารักหมายปองหญิงอื่น)

แวแวก เจ้าบ่แวนี้สีไปแวไส อ้ายเอย (เชิญให้มาแวกที่บ้าน)

เห็นผักหมเอี้ยนกลางทางเจ้าอย่าหัวเหยียบย่ำ บัดสาบักปวตตีนเป็นกำหมื่นปี เต๋อ
อายเต๋อ (บอกหนุ่มอย่าดูถูกผู้หญิง ถ้าผู้หญิงทำร้ายจะเจ็บใจจนวันตาย)

บ้านห่างบ้าน บ้านผัดห่างไกลกัน อยากเที่ยวไปลัน เสือกินย่านพินฆ่า เสือกินจัวกิน
ควายพินฆ่าไกล เสือกินน้องพินฆ่าไกล (สมัยก่อนหญิงจะไปบ้านขายไม่ได้ เพราะชาว
บ้านจะล่าลือไปในทางที่ไม่ดี)

ถามข่าวเจ้าถามข่าวทางปลา ถามข่าวนาถามข่าวทางเข่า ถามข่าวอายุมีเมียแล้วบ่
หรือว่ามีแต่ขู้เมียข้อนอายุบ่มี (หญิงถามชายหนุ่มว่ามีเมียหรือยัง)

ข่อยนี้บ่อดออยข่อยเสมอดอออกกลางกอ กาบกะบ่ห่อ หน่อกะบ่ข่อน ขู้กะบ่ข้อน เมีย
อายุกะบ่มี (ชายหนุ่มตอบไม่มีคู่ครอง)

ข่อยอยากหยับสวนม่อนมาข้อนสวนหมี่ หยับสวนหมากมีไปข้อนหมากขนุน บั้นว่า
จั่งขึ้นกะสืบสวนบุญสวน บุญสวนมีสิปลูกปลีน้ำกล้วย (อยากได้สาวมาเป็นคู่ครอง สาวตกลง
ปลงใจกับชายคนนี้)

ใจประสงค์ต่อใหม่จั่งไค่แบกขวานมา ใจประสงค์ต่อปลาจั่งแบกแหไปคว้าง หรือ
สิตัวให้้องล่อมเสมอเฮือไหม้ม ทั่วให้้องจ่อมเสมอเฮือไม้บ้าง ทั่วให้้องฮ้างขู้เสมอดั่ง
เดือนเพ็ญ (แต่งแล้วจะทำให้เลิกราที่หลัง)

เจ้าอย่าตีแดงเว้าเอาเลามาจักตอก จักบ่แม่บ่ข่อยอบแม่เบื่องมันสิเลี้ยวใส่มือ (ให้
พูดแต่ความจริง)

คิดฮอดอายุมีมือสองหยาม หยามหนึ่งนั้นหยามงัวควายตอมแหล่ง หยามหนึ่งนั้นหยาม
ค่างหม้อเข่าแดง บ่เห็นหน้า เห็นแต่นากะพ่อยอยู่ เห็นแพพาดไว้ ทางบ่อดกะอุ้นใจ (สาวรัก
ชายคนนั้นมาก)

โอนออายุเออ เจ้าอย่าตัวแดงส้ม กินหมากยมเบ็ดมือดำ กินหมากหว้าเบ็ดมือตัน
ทางสิส้มบ่มีอายุเออ (ไม่ให้ชายหนุ่มหลอกสาว)

ปรารณาท่อยนำฮอยคู่บาดหย่าง แหละนางเออ ปรารณาหยาดน้ำนำเจ้าผู้ฮ่มโพธิ์
(ชายรักคนนั้นมาก ขาดไหนก็จะให้ไค้กับคนนี้)

พักอู้ตู่เตี้ยตันตำไบคก กกมันอยู่ฝั่งทะเลแม่น้ำใหญ่ อ้ายฮู้น้อฮอยเข่าบ่แดง (ชาย
หนุ่มคนจนรักสาวคนมั่งมีกว่า)

เจ้าเรือดอกข้อนซอนฮากสะเลเต ผัวพาเพจจั่งไค่เป็นแม่ข่าง (แต่งงานแล้วหัวหน้า
ครอบครัวไม่รับผิดชอบ)

12. เพลงกล่อมเด็ก

เมื่อก่อนเพลงกล่อมเด็กใช้ในการกล่อมเด็กก่อนนอน แต่ในสมัยนี้ไม่มีใช้แล้ว เช่น

อ้อ อ้อ นอนเต้อหล้าหลับตา แม่สิกล่อม ตื่นมือเข้ามาแล้วแม่สิหนี แม่สิไปเมื่อ ไซ่เก็บหมากไม้มาหา แม่สิไปเมื่อนาเก็บหมากมกมาต่อน นกคอก่านขี้ค่านคานา ปะกอกยา อยู่ในเตียงนาน้อย ขี้ย้อยกันกินหมากขามโจ้ง สักกะโยกขี้กอกไม้ไผ่ เขาใส่หัวล้านแตก เป๊ะ

อ้อ อ้อ นอนเต้อหล้าหลับตาแม่สิกล่อม เจ้านอนบ่หลับไก่น้อยสิตอตา หมูหมาสิคบ แก้ม นอนอุ่แก้วหลับแล้วแม่สิไกล แม่ไปไซ่เอาไซ่ไก่มาหา แม่ไปนาเอาไซ่กามาต่อน เลา ไบ่กะจอนมาต่อนรับผู้อยู่เฮือน

13. การเล่นต่างๆ

13.1 ไก่ต๋อไก่ ไซ่เล่นเทศกาลสงกรานต์

ในการเล่นจะต้องเล่นเวลากลางคืน จะมีกลุ่มหนุ่มสาวแบ่งเป็นฝ่าย 2 ฝ่าย ประมาณ 10-20 คน แยกกันอยู่ห่างกันประมาณ 10 เมตร และจะมีจุดนัดพบแต่ละกลุ่มจะนำผ้าคลุม ตัวคนที่เป็นไก่วัมาตรวจจุดนัดพบ แล้วหัวหน้าแต่ละฝ่ายจะให้ส่งเสียงขับ แล้วฝ่ายตรงข้ามทายว่าคนที่เป็นไก่อื่อว่าอะไร ถ้าทายถูกจะได้รางวัล ถ้าทายผิดจะเสียรางวัล รางวัลนี้แล้วแต่จะลงกันจะเอาอะไร ในปัจจุบันไม่มีการเล่นนี้แล้ว

13.2 เล่นเก็บหอย เทศกาลสงกรานต์

การเล่นจะแบ่งเป็น 2 ฝ่าย จะมีตั้งแต่เก็บหอยโดยไซ่ตัวหอยจริงมา 10 ตัว เริ่มเล่น ตั้งแต่เก็บหนึ่ง-สิบ แล้วต่อก้วยไซ่นิ้วหนีบทั้งหมดแล้วเก็บทีละ 1-10 จนจบเกมส์ ถ้ามีการผิด คือ เก็บได้ไม่หมดจะให้คนต่อไปที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันเล่นกันจนครบทุกคน ถ้าไม่จบเกมส์จะเป็นฝ่ายแพ้ จะถูกตีมือหรือไม้ก้โดนบ่หลัง

13.3 โยนข้าวเหนียว เทศกาลสงกรานต์

จะมีข้าวเหนียวหนึ่งก้อนประมาณเท่าหัวแม่มือปั้นเป็นก้อนกลมๆ แล้วกลุ่มหนุ่มสาว จะมานั่งล้อมวงเป็นวงกลม แล้วโยนข้าวเหนียว ใครรับไม่ได้จะโดนตี ก็จะไปเรื่อยๆจนเหนื่อยก็จะเลิกกันไป

13.4 มาหางแดง เทศกาลสงกรานต์

จะแบ่งเป็นสองฝ่าย แล้วเป่ายิงขุบใครเป็นฝ่ายแพ้จะเป็นม้าให้ฝ่ายชนะที่หลัง แล้วโยนผ้าไปจนกว่าผ้าจะตกพื้น แล้วเปลี่ยนคนที่เป็นม้าขึ้นที่หลังคนที่นั่งหลังตอนแรก เล่นไปเรื่อยๆจนกว่าจะเลิกเล่น

13.5 มอญซ่อนผ้า

จะนั่งเป็นวงกลมแล้วมีคนหนึ่งเป็นคนเล่นก่อน โดยถือผ้าเดินไปรอบๆวง คนที่นั่งในวงจะร้องเพลง คนที่ถือผ้าจะวางผ้าไว้ที่หลังคนใดคนหนึ่งแล้วเดินไปรอบๆ แล้วกลับมาที่หลังคนที่ถือผ้าแอบไว้ข้างหลังแล้ววิ่งหนี คนที่โดนผ้าตีจะวิ่งตาม ถ้าวิ่งตามทันคนที่เล่นคนแรกจะเป็นเหมือนเดิม ถ้าวิ่งตามไม่ทันคนโดนตีจะเป็นคนเล่นต่อไป

13.6 การเล่นหมუნซ่อน เทศกาลสงกรานต์

จะมีอุปกรณ์คือ ซ้อนและดาต ขณะเล่นจะนั่งเป็นวงกลม จะวางดาตและวางซ่อนไว้บนดาต จะให้คนใดคนหนึ่งหมუნซ่อนก่อน ถ้าซ่อนหมუნไปตรงใครคนนั้นจะโดนตีมือ แล้วคนที่โดนตีมือจะเป็นคนหมუნซ่อนคนต่อไป จะเล่นไปเรื่อยๆจนกว่าจะเลิก

13.7 การเล่นโยกเยก เทศกาลสงกรานต์

จะมีการนำไม้ไผ่มาคนละคู่ โดยให้เหลือหางไม้ไผ่ไว้เพื่อทำเป็นที่เหยียบขณะวิ่งแข่งกัน ในการวิ่งแข่งกันนั้นจะมีรางวัลสำหรับผู้วิ่งได้เร็วที่สุด

13.8 การเล่นปักเยื่อ เทศกาลสงกรานต์

จะแบ่งผู้เล่นออกเป็นสองฝ่ายแล้วขีดเส้นไว้ตรงกลาง ดึงเชือกฝ่ายใดเกินเส้นครึ่งมาจะแพ้ จะมีการปรับโดยยอมให้ฝ่ายชนะปักหลังไปส่งยังเส้นชัย จะมีการกำหนดไว้ก่อน

13.9 การเล่นสะบ้า เทศกาลสงกรานต์

ผู้เล่นจะแบ่งเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายละ 10 คน จะหมุนเวียนกันเล่น ลูกสะบ้าจะมีฝ่ายละ 10 ลูก สะบ้าทั้งหมดมี 20 ลูก คนแรกจะนำสะบ้ามา 1 อัน จะห่างจากลูกสะบ้าที่ตั้งสะบ้าห่างกันประมาณ 4 เมตร โดยนำสะบ้ามาวางบนหลังเท้าแล้วเหวี่ยงสะบ้าไปข้างหน้าให้ไปโดนสะบ้าที่ตั้งไว้ ถ้าสะบ้าล้มก็บออก เล่นแบบที่ 2 นำสะบ้าลงบนดินแล้วกระโดดเตะสะบ้าให้ไปโดนสะบ้าที่ตั้งไว้ ถ้าไม่ถูกก็เปลี่ยนคนต่อไปเล่นที่อยู่ในฝ่ายเดียวกัน เล่นแบบที่ 3 หนีบใส่ตาตุ่ม แล้วกระโดดไปตกที่ไหนไข่มือยังให้โดนสะบ้าที่ตั้งไว้ แบบที่ 4 หนีบใส่แก้มด้านในแล้วกระโดดตกตรงไหนยังให้โดน แบบที่ 5 หนีบใส่เข่า ทำเหมือนกัน แบบที่ 6 หนีบใส่หว่างขา แล้วทำเหมือนกัน แบบที่ 7 หนีบลูกสะบ้าใส่ตรงนิ้วโป้งและนิ้วชี้ของเท้าแล้วเขย่งไปเรื่อยๆ จนถึงลูกสะบ้าที่ตั้งไว้ แล้วนำไปตีให้ล้มลง แล้วเขย่งกลับมายังจุดเริ่มต้น แบบที่ 8 เขย่งแล้วไข่มือที่เหยียบดินลูกสะบ้าห้ามหลุดจากเท้า หรือเอาเท้าที่เขย่งลงเหยียบดินใส่ไปชนกับลูกสะบ้าที่ตั้งไว้ แล้วไข่มือกลับมาที่เดิม ขณะเล่นจะมีกองเชียร์อยู่ข้างๆ ฝ่ายไหนแพ้จะโดนปักหลังไปส่งที่สนามชัย (จะมีการตกลงกันก่อน)

13.10 เล่นกลองเลง วันงานบุญมหาชาติ

จะเริ่มเล่นตั้งแต่ 18.00 น.ก่อนวันงาน ไปจนถึงเวลา 14.00 น.ของวันงาน หลังจากนั้นจะรวมกันแล้วนำไปแห่พระเวฬุวันนครเข้าเมือง

การเล่นจะเล่นเป็นคุ้ม ในบ้านโพนแพงจะแบ่งออกเป็น 10 คุ้ม แต่ละคุ้มรับผิดชอบ 2 ชั่วโมง โดยหัวหน้าคุ้มจะไปจับสลากที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน แต่ละคุ้มได้เวลาอะไรบ้าง ขณะแห่กลองเลงจะมีกลองใหญ่ มีฉิ่ง ฉาบ มโหรี พังซาค (ทองเหลืองที่มีลักษณะเหมือนฆ้อง) จะมีหัวหน้าคุ้มนำขบวนมารับอุปกรณ์ต่างๆที่กล่าวมาไปแห่รอบหมู่บ้าน ในขณะที่แห่ไปนั้นจะมีการตีกลองตีฆ้องพร้อมทั้งเต้นรำสนุกสนาน พร้อมทั้งบอกริชาตามศรัทธาของแต่ละครอบครัว จะเล่นไปเรื่อยๆจนหมดเวลา แล้วนำไปส่งยังหัวหน้าคุ้มต่อไป

14. การสอย

ตัวอย่างของการสอย มีดังนี้

สอย สอย นกคุ้มสี่ตีนคุ้มสี่ คนในนี้กะอยากสี่คือกันเบ็ด (คนที่มาขุมขุมในที่นี้รักกันหมด)

สอย สอย ส่างตีนส่าง ส่างตีนสังกะสี ถ้าผู้ใดจะมีให้หย่างหนีจากนี้ (ผู้หญิงที่ไม่มีความรักให้หนีไป)

สอย สอย นกคุ้มดำสี่นคุ้มดำ ลูกสาวอยู่กำ แม่เผาสี่ท่า (แม่ยายหวงลูกเขย)

สอย สอย รดแต่แกลบคือรดโรงสี รดแก่ที่คือรดโดยสาร (อยากได้ความรักจากผู้หญิง)

สอย สอย นกจิมเฟื่องพาเหลืองอ้อยห้อย มักผู้สาวสำน่อยค้อยเว้าคอยจา (ผู้มีอายุมากรักเด็ก)

สอย สอย หัวอยู่นำแต่หัวสี่ตุ บัดหัวไปขาอุบัตสี่ตุกว่าหัว (รักเมียมากก็บอกเมียไว้)

สอย สอย ของน้อยๆอยากได้ราคาแสน บัดของผู้ขายเท่าแขนบได้พอบาท (หนุ่มว่าสินสอดของสาวแพง)

สอย สอย เกิดมาในชาตินี้เห็นแต่แดดกับฝน สนุกอยู่ในเมืองคนมีแต่กินกับเล่น (คนที่มีความสุข มีทรัพย์สินพร้อมทุกอย่าง)

สอย สอย นกตีนแต้บินข้ามเสาธง ผู้สาวใส่กระโปรง หน่อแตกเรียบวูธ (ผู้หญิงเรียบร้อย)

สอย สอย สาวนักเรียนรักครูประจำชั้น ถ้านำให้ครูค้นผิดบ่ได้คะแนน (ทำทุกอย่าง
เพื่อให้ได้คะแนน)

สอย สอย ปุ๋ยใส่บัวคือปุ๋ยเคมี ปุ๋ยใส่ผักปืคือปุ๋ยไก่แห้ง (ปลุกผักให้งามต้องหมั่นใส่
ปุ๋ยคอก)

ภาพที่ 11 : การตีกลองเลง

ภาพที่ 12 : ชาวบ้านเต้นอย่างสนุกสนานตามจังหวะการตีกลองเลง

บทที่ 5

วิถีชีวิตครอบครัว และการเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย

โครงสร้างครอบครัวและเครือญาติ

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง ตำบลหนองสนม อำเภอวานรนิวาส จังหวัดสกลนคร สมัย 40-50 ปีก่อนย้อนหลังไป ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงจะอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ เป็นครอบครัวขยาย คือ ในครอบครัวขยายที่ว่าจะมี ปู่ย่า (ตายาย) พ่อแม่ ลูกของปู่ย่า (บองตายาย) ลูกของลูก (เรียกว่าหลาน) ก็จะอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน พ่อลูกหลานแต่งงานก็จะหาที่ใกล้ๆติดกันปลูกบ้าน เพื่อจะได้อบอุ่นและดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ พ่อแม่ ปู่ย่า ณะนาก็เชื้อฟ้ง รักใคร่กัน ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและทางเทคโนโลยีมากมาย ทำให้ครอบครัวชาวไทยโย้ยจำเป็นต้องแบ่งแยกออกเป็นครอบครัวเดี่ยวเป็นส่วนใหญ่ คือ มีพ่อ แม่ ลูก ดังโครงสร้างของครอบครัวชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง ดังนี้

1. พ่อ แม่ ลูก
2. พ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสะใภ้ และหลาน
3. พ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสะใภ้ หลาน และลูกชายลูกสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน
4. พ่อ แม่ ลูกสาว ลูกเขย และหลาน
5. พ่อ แม่ ลูกสาว ลูกเขย หลาน และลูกชายลูกสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน

1. ครอบครัวขยาย

ครอบครัวใหญ่หรือครอบครัวขยาย ในปัจจุบันยังมีครอบครัวขยายอยู่ ซึ่งประกอบด้วย ปู่ย่า พ่อแม่ หลาน เช่น ครอบครัว นายประทอง เหลาทอง บ้านเลขที่ 78 มีคู่สมรสอยู่ด้วยกัน 3 คู่ คือ ตา ยาย พ่อ แม่ ลูกเขย ลูกสาว ลูกหลาน เต็มบ้าน ครอบครัว นายอินพงษ์ แก้วมณี จะมีคู่สมรสด้วยกัน 3 คู่ คือ มีตา ยาย พ่อ แม่ ลูกสาว ลูกเขย ลูกหลาน เต็มบ้าน และยังมีครอบครัวอื่นอีก 8 ครอบครัวที่มีลักษณะอย่างนี้

2. ครอบครัวเดี่ยว

ครอบครัวเดี่ยวประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก ครอบครัวอย่างนี้มีลูก 2-3 คน (เกิน 5 คนมีเป็นส่วนน้อยแล้ว) การมีลูกไม่มากเกิดจากการรณรงค์ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และ อสม.ประจำหมู่บ้าน ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันเศรษฐกิจทุกอย่างและพร้อมทั้งเทคโนโลยี ระบาดไปตามไม่ค่อยทัน ถ้ามีลูกมากจะลำบากในการเลี้ยงดู การอบรมดูแล และการจะมีชีวิตที่ติงามในสังคมปัจจุบัน อาจเกิดปัญหาต่างๆตามมาในวันข้างหน้า ดังนั้นพ่อแม่สมัยใหม่หรือปัจจุบันนี้จะมีลูกเพียง 1-2 คนเท่านั้น เพื่อให้ลูกได้มีคุณภาพ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในอนาคต จึงวางแผนครอบครัวมีลูกเพียง 1-2 คนเท่านั้น ระบาดในหมู่บ้านเริ่มลดลงเรื่อยๆ

3. ความสัมพันธ์และการสืบสกุล

3.1 ความสัมพันธ์ของครอบครัวและเครือญาติ

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความรักเผ่าพันธุ์ รักญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านใกล้ชิด มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนสนิทมิตรสหาย ในอดีตบรรพบุรุษเคยแบ่งปันอาหารการกิน สิ่งของต้อนรับเครือญาติ เพื่อนสนิท หรือแขก ด้วยอหยาศัยไมตรีที่ดีงาม ช่วยเหลือดูแลทุกข์สุขกัน ไปมาหาสู่กัน เช่น ยามเจ็บป่วย งานศพ งานแต่งงาน งานทำบุญ งานสำคัญต่าง ๆ ญาติพี่น้องจะให้ความร่วมมือช่วยเหลือมาเยี่ยมเยียนให้คำปรึกษา มาเฝ้าพยาบาลดูแลแนะนำตักเตือน จนงานเสร็จลุล่วงไปด้วยดี

ในปัจจุบันชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงยังคงมีความรักครอบครัว ญาติพี่น้องตามแบบฉบับของบรรพบุรุษเหมือนเดิม เช่น ถ้าพี่น้องป่วยบรรดาญาติๆพากันไปเยี่ยมเยียนและให้ความช่วยเหลือ หรือไม่ก็ไปร่วมงานญาติ ถ้ามีการจัดงานจนแล้วเสร็จจึงกลับ

3.2 การสืบสายตระกูล

ในอดีตที่ผ่านมามีส่วนใหญ่มูลหลานสุดท้ายที่เป็นลูกชายจะสืบตระกูลรับมรดก ในส่วนของพ่อแม่ สุภษิตชาวโย้ยว่า "ลูกกกได้หน้า ลูกหล่าได้มูล" คือ ลูกคนแรกถ้าเป็นชายแต่งงานจะอยู่เลี้ยงพ่อแม่ก่อน เพราะน้องๆยังเล็กอยู่ พ่อน้องคนถัดมาแต่งงานคนโตก็ต้องหาทางสร้างบ้านใหม่ สร้างไกลพ่อแม่ที่นั่นแหละ แต่ลูกผู้หญิงส่วนมากจะไปอยู่กับสามี เหลือคนสุดท้ายต้องเลี้ยงพ่อแม่ และช่วงนี้พ่อแม่ก็แก่แล้ว พ่อคนสุดท้ายแต่งงานจำเป็นต้องเลี้ยงพ่อแม่ เพราะพี่ชายพี่สาวต่างมีครอบครัวกันหมดแล้ว นอกจากว่าน้องคนเล็กเป็นหญิงพ่อแต่งงานต้องไปอยู่กับสามี จำเป็นต้องให้ลูกชายสืบตระกูลต่อไป (หมายถึง ลูกชาย

ส่วนใหญ่ แม่เป็นเพียงข้างเท้าหลัง ปัจจุบันบทบาทของแม่เปลี่ยนไป การอบรมเลี้ยงดูลูก ในช่วงลูกยังเล็ก พ่อลูกโตขึ้นก็ออกนอกบ้านไปทำงานทำ แม่จึงเป็นเพียงผู้ดูแลต่างๆ นานาที่ลูกกลับมาคอยแนะนำตักเตือนหรือที่แนะนำ การครองตนให้ปลอดภัย ตลอดจนการทำงาน การใช้ชีวิตนอกบ้าน เพื่อความเป็นอยู่จะได้ดีขึ้นในอนาคต แม่ยังต้องออกนอกบ้านไปทำงานเหมือนกับลูก อย่างนี้ก็มี เพราะอยากให้เศรษฐกิจในครอบครัวดีขึ้น คือ ต่างคนต่างช่วยกันทำงาน เพื่อหารายได้ให้ครอบครัวของตัวเองดีขึ้นบ้าง

4.3 บทบาทของลูกและสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว

ลูกและสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว ในอดีตเพื่อพึ่งพ่อกันมากเกือบทุกเรื่อง ลูกผู้ชายจะให้เรียนหนังสือ (ถ้าอยากเรียน) ลูกผู้หญิงอยู่บ้าน ทำงานทุกอย่างช่วยพ่อกัน แม่อยากเรียนหนังสือก็ไม่ให้ไป เพราะสถานที่เรียนอยู่ไกลต้องไปพักกับวัดหรือญาติพี่น้อง กลัวลูกหญิงลำบากและห่วงลูกหญิงมาก จึงให้แต่ลูกชายผู้ที่ยากเรียนไปเรียน แต่ส่วนมากไม่ให้ไปเรียน จะช่วยพ่อกันทำงานอยู่บ้าน ไม่ได้ไปไหน ช่วยพ่อกันหาเงิน ลูกหญิงทำงานเย็บผ้า ตัดผม (ไม่มีเสริมสวย) ลูกชายตัดผม เย็บผ้าชาย

ปัจจุบันลูกเรียนหนังสือชั้นประถมทุกคน เรียนต่อมัธยมหรือไม่ก็เรียน กศน. หรือไปทำงานนอกบ้าน ทำงานต่างประเทศ พอมีรายได้ก็ส่งกลับมาบ้าน ทำให้เศรษฐกิจในครอบครัวดีขึ้นกว่าเดิม 40-50 ปีย้อนหลังอยู่มาก ขยันขันแข็งในการทำงาน ประหยัดคดออมเงินเป็นส่วนใหญ่ เนื่องมาจากการอบรมเพื่อพึ่งพ่อกัน แต่เอาชีวิตไม่รอดก็มี แต่เป็นส่วนน้อย เนื่องมาจากออกนอกบ้านคบเพื่อนไม่ดีทำให้เสียอนาคต แต่พ่อกันพี่น้องก็ไม่ได้ทอดทิ้ง แนะนำตักเตือนช่วยหาทางแก้ไข

4.4 บทบาทของสมาชิกในครอบครัวต่อผู้สูงอายุ

ในอดีต 30 ปีย้อนหลังไป สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติต่อผู้อาวุโส เป็นต้นว่า การเชื่อฟังผู้อาวุโส ผู้เฒ่าผู้แก่บอกกล่าวอะไรก็เชื่อฟัง ทำตามอย่างว่าง่าย ดีต่อสุขภาพที่ว่า เดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด คือ เป็นคนหัวอ่อน เชื่อฟัง ยกผู้อาวุโสเหนือกว่า เช่น ผู้ใหญ่บ้านไม่รับคนเฒ่าอื่นมาตั้งบ้านเรือนร่วมด้วย ก็พากันเชื่อฟังไม่รับเข้ามา และก็ไม่บอกลูกหลานต่อไปให้ปฏิบัติตาม แม้แต่ผู้อาวุโสแนะนำให้แต่งงานกับคนนี้ก็ต้องแต่ง แม้ไม่ได้รักกันก็ตาม อย่างนี้ก็มี คือ เชื่อฟังมาก ส่วนมากก็รัก ใครกันมั่งคั่งสมบูรณ์ก็มี บางครั้งก็ไม่สมบูรณ์ พ่อกันผู้ใหญ่ไม่ทอดทิ้งช่วยเหลือจนถึงที่สุด

การแสดงกิริยาอ่อนน้อมต่อมตน เช่นว่า การกินก็ต้องให้ผู้อาวุโสลงมือกินก่อน ลูกหลานลงมือกินทีหลัง การนั่ง ผู้อาวุโสต้องนั่งสูงกว่าเล็กน้อย ลูกหลานนั่งต่ำลงมา เช่น ผู้อาวุโสนั่งเก้าอี้ ลูกหลานนั่งพื้น ลูกหลานนั่งต่อหน้าก็เสียมเจียมตัว ต้องนั่งพับเพียบ กิริยาวาจาคอยพูดจา ลูกหลานเกรงผู้อาวุโสมาก การนอนก็ให้ผู้อาวุโสนอนเหนือหัวขึ้นไป ลูกหลานนอนใต้เท้าต่ำลงมา ที่หลับนอนลูกหลานไม่กล้าเข้าไปนอนหรือไปเล่น กลัวบาป ไปในที่ของผู้ใหญ่ บ้านลุงบ้านป้าก็ไปอยู่ แต่เล่นอยู่ข้างล่าง เพราะเจียมตัวกลัวลุงป้าว่ากล่าว

การพูดจาที่ไม่ได้เดียง ถือผู้ใหญ่ถูกหมด ฟังอย่างเดียว ถ้าไม่ทำตามก็ไม่พูด เก็บไว้ในใจ เพียงไม่ปฏิบัติตามเท่านั้น แล้วผู้ใหญ่รู้เอง ยิ่งลูกสะใภ้ลูกเขยฟังผู้อาวุโสตลอด ผลก็ดีไป ถ้าผลเสียผู้ใหญ่รับแก้ต่างเอง เพราะผู้ใหญ่ออกคำสั่งเสนอแนะเอง กล่าวคือ ผู้ใหญ่ให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาหาทางแก้ไขเท่าที่สามารถทำได้ เช่น เลี้ยงวัวควาย แบ่งควายวัวให้ ลูกหลานไม่มีนา ไปช่วยทำนา ต่อมาผู้อาวุโสแบ่งนาให้ได้มีที่ทำกิน ไม่มีที่ปลูกบ้านก็แบ่งให้ลูกให้หลานปลูกบ้าน เป็นต้น ถ้าผู้อาวุโสเจ็บป่วยสมาชิกในครอบครัวจะรีบไปเยี่ยมทุกวัน ไปเฝ้านอนอยู่บ้านนั้นหลายคืน เช่น ถ้าปู่ย่าป่วย ญาติพี่น้องจะพากันไปนอนเฝ้าพร้อมหน้า ถ้าป่วยหนักถ้ามีงานการอะไรก็งดไว้ก่อน ต้องมาดูแลผู้อาวุโสที่เคาระพริกก่อน ถ้าตายลูกหลานก็รีบจัดการงานช่วยกันเต็มไม้เต็มมือ จนงานลุล่วงไปจึงกลับบ้าน การทำงานก็เหมือนกัน เช่น ทำนามากเสร็จทีหลัง ลูกหลานทำนาเสร็จก่อนก็รีบมาช่วยลุงป้าปู่ย่า หันที หรือไม่กี่วันวาน (ลงแขก) จนแล้วเสร็จจึงกลับบ้าน เป็นต้น

แต่ปัจจุบันดังที่กล่าวข้างต้น สมาชิกในครัวเรือนปฏิบัติต่อผู้อาวุโสลดลงบ้างเล็กน้อยไม่เท่าที่ควร เนื่องจากอาชีพการงาน เศรษฐกิจ และความจำเป็นต่างๆบีบบังคับ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่หลังไหลเข้ามา ผู้คนก็เปลี่ยนแปลงไปตามยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้การปฏิบัติลดน้อยด้อยลงไป แต่ก็ยังยึดถือหลักกฎเกณฑ์ประเพณีบางอย่างไว้อยู่ ยังสืบทอดกันมาตลอดทุกวันนี้

4.5 บทบาทของสมาชิกในครอบครัวต่อญาติพี่น้อง

ในอดีตพ่อแม่พี่น้องในครัวเรือนจะรู้จักญาติพี่น้องทั้งทางพ่อและทางฝ่ายแม่ ทั้งนี้เพราะญาติมีการไปมาหาสู่กันช่วยเหลือกัน ว่าบ้านหลังนี้คือบ้านลุง บ้านป้า น้า อา ให้ลูกไปช่วย พร้อมทั้งหาของขบเคี้ยวอาหารต่างๆไปฝาก พร้อมทั้งช่วยงานด้วยจนงานแล้วเสร็จจึงกลับบ้าน ญาติพี่น้องมากี่ต้อนรับ ทั้งปูปลาอาหาร เนื้อต่างๆ สมัยนั้นหาง่ายไม่ยากนัก จะทำกันดังกล่าว ความสามัคคีปรองดองกันย่อมเหนียวแน่น

แต่ปัจจุบันต่างคนต่างทำงานนอกบ้าน ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ต่างจังหวัดต่างบ้านไกลออกไป ญาตินานๆที่หรือมีงานสำคัญๆมาเจอกัน ไม่นานก็กลับ ช่วยเหลือเป็นครั้งคราว บางครั้งยังไม่ทันได้พูดคุยกันจากกันไปแล้ว แต่ส่วนญาติที่อยู่รวมบ้านเดียวกันก็ยังคงรัก เคารพนับถือกันอยู่ แต่ก็ยังลดน้อยด้อยลงไป ไม่ค่อยเหมือนในอดีตเท่าใดนัก เพราะการประกอบอาชีพ เศรษฐกิจ เวลา ไม่ค่อยจะอำนวยให้ เพราะสมัยนี้ทำอะไรก็ต้องนึกถึง เศรษฐกิจเป็นใหญ่ บทบาทของสมาชิกในครัวเรือนต่อญาติพี่น้องลดลงไปตัก

5. การอบรมเลี้ยงดู

ในอดีตบรรพบุรุษการอบรมเลี้ยงดูของชาวไทยโย้ย คือ พ่อแม่ลูกอยู่กันพร้อมหน้า ชาวบ้านส่วนมากจะทำงานในหมู่บ้าน เด็กจะได้รับการเลี้ยงดูและความอบอุ่นจากพ่อแม่ ตลอดจนญาติพี่น้อง ช่วยดูแลเอาใจใส่อย่างดี ถ้าหากพ่อแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตไป ย่อมส่งผลทางด้าน การอบรมเลี้ยงดูเป็นอย่างมาก ถ้าหากกำพร้าแม่เหลือแต่พ่อ การบ้านการเรือนพ่อไม่ค่อยทำ ปัญหาตามมาคือ ต้องหาแม่ใหม่ หรือแม่ก็ปรับปรุงตัวเอง ทำทุกอย่างเพื่อลูกจะได้อบอุ่น ถ้าหากกำพร้าพ่อยังคงมีแต่แม่ลูกๆจะไม่ค่อยมีปัญหาเท่าใดนัก เพราะแม่ใกล้ชิดกับลูกมากอยู่แล้ว แม่เข้มแข็งการบ้านการปกครองแม่อุ้มชูลูกตลอด และถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตไป ส่วนมากญาติพี่น้องจะพยายามให้ความร่วมมือช่วยเหลือให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือ ปัญหาที่เกิดขึ้นค่อยคลี่คลายไปในทางที่ดี คือ พยายามแก้ไขช่วยตามความจำเป็น ปัจจุบัน 10 กว่าปีมานี้การดูแลอบรมเลี้ยงดูลูกเป็นแบบสมัยใหม่แล้ว เลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียง 1-2 เดือน หรืออย่างมาก 1-3 เดือน ต้องรีบไปทำงาน ข้อนมกระป๋องเลี้ยงแทน แล้วภาระเลี้ยงลูกตกอยู่กับพ่อแม่ ญาติพี่น้อง หรือแม่ก็จ้างผู้ดูแลเด็กเป็นวันๆไป หรือเป็นเดือนๆไป ที่เลี้ยงลูกด้วยพ่อแม่จริงๆให้ความอบอุ่นลูกก็มี แต่น้อย เนื่องมาจากเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน การดูแลให้ความอบอุ่นลูกห่างออกไป บางครั้ง 1 เดือนมาเยี่ยมลูกครั้งหนึ่ง หรือบางครั้งนานกว่านั้นก็มี ทำให้เด็กรับเอาแบบอย่างจากผู้เลี้ยงดูผู้ที่ใกล้ชิดทุกวัน ถ้าผู้เลี้ยงดูที่รักเด็กอบรมเด็กให้แบบอย่างเด็กในทางดี ลูกก็จะดี แต่ถ้าถูกผู้ดูแลลูกมีนิสัยไม่รักเด็กรังแกเด็กตั้งแต่ยังเล็กๆ ปัญหาที่ตามมา และต้องแก้ไขต่อไปด้วย ส่งปัญหาให้ครอบครัวยุ่งยากไปตลอด บางคนก็แก้ไขได้ บางคนก็ยากแก่การแก้ไข แต่ส่วนที่แก้ไขยากก็มีญาติพี่น้องคอยตักเตือนดูแลช่วยเหลือ ก็พอแก้ปัญหาไปได้บ้างไม่รุนแรงมากนัก แต่ก็ยังเป็นเพียงส่วนน้อยๆ

การใช้ชีวิตประจำวัน

1. การกิน

ในอดีตเมื่อ 30 ปีที่ผ่านมาชาวบ้านสามารถหาอาหารได้ตามธรรมชาติ เช่น กบ เขียด ปลา นก หนู งู เต่า หอย กระจอก กระจง พาน กระจง แล่น จูจี่ กิ้งก่า จิ้งจัน ผึ้ง ต่อ แตน ผักหวาน ดอกกระเจียว มันแขง หน่อไม้ เพราะหาได้ง่าย เมื่อถึงฤดูแล้งสิ่งต่างๆเหล่านี้จะมีขึ้นเอง

การกินในอดีตตอนเช้าแม่บ้านก็จะนั่งข้าวแล้วจิบข้าวให้เด็กๆคนละปั้น หรือไม่กี่ทาเกือใส่ไข่ข้างใน แล้วแจกให้ลูกหลานคนละปั้น ปริมาณใหญ่หรือเล็กตามขนาดของคน แล้วเด็กๆก็ไปโรงเรียน ผู้ใหญ่ก็จะไปหาอาหารแล้วมาทำกับข้าวแล้วค่อยกิน

ตอนที่ทุกคนในครอบครัวจะกินอาหารพร้อมกัน เพราะทุกคนอยู่บ้านไม่หนีไปไหน ก่อนจะทำอาหารเที่ยงคนจะถือเอาวัสดุสัตว์หินข้าวแล้วจะทำกับข้าว แล้วทุกคนก็จะรับประทานอาหารร่วมกัน เสร็จแล้วในฤดูแล้งผู้หญิงจะทอผ้า ผู้ชายจะไปหาอาหาร ตัดไม้สร้างบ้าน

อาหารค่ำหรืออาหารเย็น เมื่อ 30 ปีย้อนหลังไปก่อนไฟนั่งข้าวแล้วทำอาหารเลยเสร็จแล้วทุกคนก็จะรับประทานอาหารร่วมกัน

แม่บ้านและพี่สาวคนโตจะเป็นคนปรุงอาหาร อาหารส่วนมากจะเป็นอาหารอย่างเดียวในแต่ละมื้อ เช่น แกงปลา เมื่อทำอาหารเสร็จทุกคนจะมารับประทานอาหารพร้อมๆกัน

การกินอาหารในปัจจุบันอาจจะแตกต่างกับอดีตบ้าง ในเรื่องอาหารที่ได้จากธรรมชาติไม่มากเท่ากับสมัยก่อน บางอย่างก็ซื้อมาจากตลาดในเมือง หรืออาหารถุงสำเร็จรูป คนส่วนใหญ่จะกินอาหารเช้าและเย็นพร้อมกัน เพราะตอนเที่ยงต้องไปทำงานที่อื่น

2. แหล่งหากิน

แหล่งหากินจะอยู่รอบๆหมู่บ้านทางทิศเหนือออกไปทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน เป็นแหล่งน้ำที่ชื่อว่า "ลำน้ำยาม" ปัจจุบันนี้ลำน้ำยามจะมีน้ำขังตลอดปี มีปลาพอลกร หากินได้ตลอดปี ส่วนสองฝั่งของลำน้ำก็จะเป่าไร่ เป่าหัวหมาน และต้นไม้อื่นๆขึ้นสลับแซมกันไป เป่าสองฝั่งริมลำน้ำอันยวนี้ก็มี หนู นก ผึ้ง ต่อ กบ เขียด แต่ปัจจุบันสัตว์ต่างๆเหล่านี้ลดน้อยลงไปมาก เพราะคนตัดไม้ถางป่าเพื่อทำไร่ทำสวน ทางทิศเหนือของหมู่บ้านจะมีหนองมะเขว นาม่อง ป่าแคน ทั้งสามแหล่งนี้จะอยู่ติดๆกัน บริเวณนี้จะมีต้นยางขึ้นมาก เป็นที่เกิดของเห็ดต่างๆ เป็นที่อยู่ของมดแดง งู และเป็นที่อยู่ของสัตว์ชนิดอื่นในอดีต

ทางทิศตะวันตกเป็นทุ่งนา ในหน้าแล้งก็จะเป็นที่เลี้ยงวัวควาย แต่ในหน้าฝนก็จะเป็นแหล่งที่อยู่ของลูกกบ ลูกเขียด ปลาเล็กปลาน้อย

ทางทิศใต้ของหมู่บ้านจะเป็นทุ่งนาขนาดใหญ่ หน้าแล้งก็จะเป็นที่เลี้ยงวัวควาย ถ้าเป็นหน้าฝนก็จะเป็นแหล่งที่อยู่ของลูกกบ ลูกเขียด ปลาเล็กปลาน้อย ไกลไปประมาณ 1 กม. ก็จะมีลำห้วยเขียงลมเป็นแหล่งน้ำอีกแห่งหนึ่งของหมู่บ้าน ชาวบ้านสามารถไปหาอาหารได้ ลักษณะของริมฝั่งเป็นป่าไผ่และป่าผีผวน ป่าเหล่านี้มีเห็ด หน่อไม้ ไข่มดแดง แหล่งเหล่านี้เคยเป็นที่ทำกินอุดมสมบูรณ์ในอดีต แต่ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมาก โดยเฉพาะป่า

ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 1 กม. ก็จะมีโคกอีกแห่ง เรียกว่า "โคกบ้านน้อย" เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์อีกแห่ง ที่ป่าแห่งนี้มีเห็ด ต่อ แตน ฐ นก ดอกกระเจียว

ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือมีแหล่งน้ำอีกแห่ง คือ "ฝายชัยสิทธิ์" ที่หนองน้ำแห่งนี้จะมีกุ่ม ปลูก ปลา กบ เขียด นก หูก ฐ เป็นแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ของชาวบ้าน จะมีน้ำขังตลอดปี

3. การปรุงอาหารและผู้ปรุงอาหาร

การปรุงอาหารในอดีตเมื่อ 30 ปีก่อน ตอนเช้าจะนำอาหารไปวัดเพื่อถวายพระ ที่เหลือก็ให้ลูกหลานในครอบครัวได้กิน ส่วนตอนเที่ยงก็ทำอาหารกิน อาหารของชาวไทยโย้ยจะเป็นอาหารประเภทแกงอ่อมปลา กบ เขียด ไก่ เนื้อ นอกจากแกงอ่อมแล้วยังปรุงอาหารประเภทป่น ลาบ ต้ม ย่าง ก้อย เผา นึ่ง คนโย้ยไม่ชอบผัด ทอด แต่ปัจจุบันคนส่วนใหญ่ต้องทำและชอบ เพราะทำได้เร็วกว่าอาหารชนิดอื่น

นอกจากนี้แล้วชาวไทยโย้ยยังพึ่งพาตลาด โดยซื้ออาหารสำเร็จรูปที่เขาทำมาขายในตลาด หรือบางครั้งอาหารกลางวันก็มาซื้อจากร้าน ในหมู่บ้านจะเปิดร้านขายของป่าแล้วทำกวยเตี๋ยว ส้มตำ อาหารตามสั่ง เช่น ข้าวผัด ราดหน้า ผัดไทย ฯลฯ

4. อุปนิสัยในการกิน

สมัยก่อนการกินข้าวต้องกินพร้อมกัน ยกเว้นเด็กๆที่ต้องไปโรงเรียนจะรีบกินข้าวแล้วไปโรงเรียน ส่วนผู้ใหญ่ก็จะไปหาอาหารมาก่อนแล้วค่อยทำกิน เพราะว่ารอบๆหมู่บ้านแหล่งทำมาหากินอุดมสมบูรณ์ ไปหาเมื่อไรก็ได้ตามต้องการ แล้วก็ไปทำงานตามที่ตนเองรับผิดชอบ แล้วตอนเที่ยงตอนเย็นก็กลับมากินข้าวร่วมกัน

ปัจจุบันนี้การรับประทานอาหารไม่พร้อมกัน เพราะทุกคนมีหน้าที่การงานที่ต้องรับผิดชอบ ใครไปทำงานก็รีบกินข้าวแล้วก็ไป ส่วนใครที่อยู่บ้านก็ทำงานบ้านเสร็จแล้วค่อยปรุงอาหาร จึงจะได้รับประทาน ตอนกลางวันก็จะไม่กินพร้อมกัน เพราะต่างคนต่างไปทำงาน ตอนเย็นจะกินรวมกันทั้งครอบครัว ทำให้ครอบครัวอบอุ่น เข้าอกเข้าใจกัน

การกินอาหารในสมัยก่อนส่วนใหญ่จะกินอาหารทั้งสุกและดิบ บางทีก็สุกๆดิบๆ ไม่เลือกอาหาร มีอะไรก็กิน ไม่คำนึงเรื่องของสารอาหาร กินอาหารจากธรรมชาติที่หามาได้ แต่ปัจจุบันต้องอาศัยตลาด นอกจากนี้ชาวบ้านได้รับความรู้จากแพทย์และเจ้าหน้าที่อนามัย สื่อต่างๆทำให้ชาวบ้านเลือกกินอาหารที่มีประโยชน์ และกินอาหารที่สุก

5. ความเชื่อหรือข้อห้ามเกี่ยวกับอาหาร

ในอดีตเมื่อ 20 ปีมาแล้วชาวไทยโย้ยทั่วไปจะกินอาหารได้ไม่เหมือนกัน เพราะมีความเชื่อเรื่องขะล่าอาหาร เช่น บางคนไม่กินกบ ปลาไหล งู ควายเผือก เพราะวกินแล้วเกิดอาการแพ้ อาเจียน ปวดตามตัว ต้องไปหาหมอ แต่คนปัจจุบันกินทุกอย่างที่ได้รับคำแนะนำจากแพทย์และเจ้าหน้าที่อนามัย

สมัยก่อนการกินอาหารก็กินดิบ เช่น เนื้อวัว ควาย จะทำดิบๆ เช่น ลาบดิบ ปลายแซ่ เชื่อว่าอาหารมีรสชาติดีร่อย และวิตามินครบถ้วน

ความเชื่ออีกอย่างหนึ่งคือ เรื่องอาหารที่ได้ฝากใครก็ตามซึ่งเป็นตัวกลางถืออาหารจากคนหนึ่งไปให้อีกคน ห้ามหยิบเป็นอันขาด เพราะกลัวจะเป็นโรคคอเอิม (คอพอก)

ความเชื่ออีกอย่างคือ คนที่ออกลูกใหม่จะได้กินแต่ปลาและข้าวจี เพราะวากล้ามตลกจะขึ้น มีลูกเร็ว แต่ปัจจุบันกินอาหารทุกอย่างที่หมอแนะนำ จะมีน้ำมันเลี้ยงลูก

การนำอาหารไปให้บ้านพี่น้องแล้วห้ามล้างด้วยขาม เพราะว่ามันจะทำให้ห่างไกลกัน

ความเชื่อเรื่องผู้ป่วยเป็นไข้ย้าสมุนไพรร ห้ามกินปลาตุก ปลาที่มีเงียง เป็นแผลที่โคนของมีคมบาดที่มีแผลขนาดใหญ่ เช่น โคนขวาน มีด ไข่มอที่มีวิชาเป่าคัวยน้ำมันต์ ห้ามไม่พูดกับเพศตรงข้าม เช่น ชายห้ามพูดกับหญิง อาหารให้กินเฉพาะปลากระบอกอย่างเดียวจนกว่าแผลจะหาย

คนที่เรียนวิชาเทหามักกินมังสังเนื้อ (งู หม่า รกของสัตว์ ถมน้ำลาย ปัสสาวะ อุจจาระลงในแม่น้ำ) ไม่กินข้าวบ้านงานศพ (วิชาเป่ารักษา)

แม่ฆาน (หญิงที่มีลูกในท้อง) ห้ามกินอาหารขณะเดินตามถนน เพราะเพื่อว่าจะทำให้คลอดลูกยาก เด็กห้ามกินโตสัตว์ เพื่อจะทำให้เด็กปึก (เรียนหนังสือไม่ได้)

ที่อยู่อาศัย

1. ลักษณะโครงสร้างของบ้านเรือน

ลักษณะโครงสร้างแบบของบ้านเรือนของบ้านโพนแพงมีดังนี้

แบบที่ 1 บ้านเรือนแบบแรกเริ่มตั้งหมู่บ้านใหม่ๆ เป็นบ้านใต้ถุนสูง หลังคามุงหญ้าแฝก หญ้าแฝกเป็นวัสดุหาง่าย ฝาบ้านใบไผ่ตองหรือไม้ไผ่ป่าสับให้เป็นแผ่นเป็นฝายบ้าน ห้องนอน และห้องครัวอยู่บนบ้าน แยกห้องนอนคั่นละมูม เป็นบ้านไม้ถาวร สร้างประมาณ 2-3 ปีหรือสร้างใหม่ เพราะหญ้าคาไม้ถาวร ฝนตกจะรั่ว ปัจจุบันไม่มีแล้ว

แบบที่ 2 เมื่อ 40 ปีมาแล้วบ้านเรือนเป็นบ้านใต้ถุนสูงชั้นเดียว มีครัวเรือนแยกออกต่างหาก (ภาษาอีสานเรียกว่า เสียนไฟ) ไม่มีห้องน้ำห้องส้วม มีตัวบ้านมีบ้านไม้มุงหลังคาถันฝน หลังคามุงด้วยหญ้าไม้ ส่วนมากมี 4-5 ห้อง เป็นบ้านใหญ่ คำนในกันห้องนอน (ภาษาอีสานเรียกว่า ส้วม) มีห้องพ่อแม่ ลูกสาว ลูกสะใภ้-ลูกชายนอนห้องพระ ที่กันห้อง เพราะในบ้านมีพ่อแม่ ลูกสาว ลูกชาย ลูกสะใภ้ ลูกเขย หลาน เป็นครอบครัวใหญ่ คือครอบครัวของบ้าน นายหิม แก้วไพฑูรย์ นายคำพา แก้วไพฑูรย์ และ นายสี โพนธิ ต่อมาเมื่อลูกแต่งงานแยกครัวเรือนออกไป พ่อแม่เสียชีวิต มีการแบ่งมรดกแบ่งบ้าน ไร่ นา วัวควาย ทำให้บ้านที่ใหญ่ก็เล็กลง ที่ดินมากก็แบ่งให้ลูกทุกคนได้คนละน้อย ควายวัวหลายๆก็แบ่งให้ลูกทุกคนไปเป็นน้อยลง เป็นต้น ปัจจุบันบ้านแบบนี้ไม่มีแล้ว

แบบที่ 3 เป็นบ้านชั้นเดียวแต่ใต้ถุนสูง 1 เมตร สร้างด้วยไม้ทั้งหลัง มุงหลังคาด้วยสังกะสี มีห้องครัวแยกต่างหากอยู่คั่นหลัง มีบ้านยื่นออกไป จะเป็นห้องครัว มีห้องน้ำแต่ไม่มีส้วม สร้างมาประมาณ 50 กว่าปี เหตุที่สร้างแบบนี้เพราะจะประกอบอาชีพค้าขาย ตัดผม เย็บผ้า ในสมัยก่อน จำนวนห้องก็สร้าง 3 ห้อง เป็นส่วนมาก มีบ้าน นายเภา โพนธิ สร้าง 5 ห้อง เปิดร้านขายของ พ่อนายเภาเสียชีวิตต่อมาได้รื้อไปแล้ว อย่างไรก็ตามขณะนั้นยังมีให้เห็น 4 หลัง คือ บ้านของ นายสมฤทธิ์ แก้วไพฑูรย์ ของเดิมยังพอเห็นอยู่ มีบ้านของ นายสมัย แก้วไพฑูรย์ เป็นร้านค้ากองทุนด้วย และบ้านของ นายประวิทย์ จันทรหล้า แต่ก็ได้ตัดแปลงไปบ้าง

แบบที่ 4 เป็นบ้านไม้ 2 ชั้นทั้งหลัง ยกพื้นสูง 1 เมตร สร้าง 3 ห้อง มีห้องครัว แยกต่างหาก สร้างมาได้ 60 กว่าปีแล้ว รูปทรงบ้านยังเหมือนเดิมให้เห็นอยู่ คือ บ้านของ อาจารย์วาน บุญสุณีย์ อดีตครูใหญ่โรงเรียนบ้านโพนแพง ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว เหตุที่สร้างแบบนี้ก็เพราะจะได้มีที่อยู่อาศัยมากขึ้น ถ้ามีญาติพี่น้อง เพื่อนมาเยี่ยมเยียนจะได้มีที่นอน คือ ให้นอนชั้นล่าง รับแขกก็ง่ายขึ้น บ้านแบบนี้มีหลังเดียว และยังมีให้ลูกหลานเห็นอยู่ในปัจจุบัน

แบบที่ 5 เป็นบ้านไม้ดีบุก 2 ชั้น ชั้นบนเป็นไม้ ชั้นล่างเป็นปูน หลังคามุงสังกะสี บางบ้านก็มุงด้วยกระเบื้องตามสมัยนิยม การสร้างแบบนี้สร้างอยู่ชั้นเดียวก่อน พอมีงบประมาณต่อเติม ชั้นล่างสร้างด้วยปูน มีห้องน้ำ ห้องส้วม ห้องครัวอยู่ชั้นล่าง สะดวกในการใช้ประโยชน์ต่างๆ บ้านแบบนี้เริ่มสร้างมาได้ 10 กว่าปีแล้ว และชาวบ้านส่วนมากก็นิยมแบบที่ 5 นี้มากในขณะนี้

แบบที่ 6 เป็นบ้านชั้นเดียวสร้างด้วยปูนทั้งหลัง เริ่มสร้างประมาณ 5-6 ปีมานี้เอง เนื่องจากหาไม้มาสร้างบ้านยาก แต่ปูนซีเมนต์มีขายทั่วไป หลังคามุงสังกะสีหรือกระเบื้อง ใช้อิฐบล็อกจากโรงงาน พื้นลาดปูนซีเมนต์ บนนี้มี 7 หลังคา

แบบบ้านทั้งหกแบบที่กล่าวมานี้ คือ แบบบ้านของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง จากการศึกษาก็เกี่ยวกับการสร้างบ้าน พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคให้ชาวบ้านต้องแก้ไข และต่อสู้กันในขณะนี้คือ ปลูก แต่ก่อนเมื่อ 20 ปีก่อนไม่มีปลวกกินบ้าน 20 ปีมานี้เริ่มมีปัญหา ปลวกกินบ้าน จะเป็นบ้านเล็กบ้านใหญ่กินหมด เช่น บ้านของ นางหนูเรศ บุญกุศล และบ้านของ นายพันธ์ บัวพันธ์ สำหรับบ้านของ นายนพดล บันธูปัทม์ ได้รื้อสร้างใหม่ สาเหตุมาจาก ปลวกกินบ้าน และนอกจากนี้ยังมีอีกหลายบ้านแก้ปัญหาโดยยาม่าก็ได้แต่ชั่วคราว หมดฤทธิ์ยาปลวกก็ขึ้นมากินบ้านอีก หรือมาไม่หมด ปลวกนี้บางคนก็ว่ามาจากการเอาดินมาถมที่สร้างบ้านเลยกินบ้าน เป็นปัญหาและอุปสรรคต้องให้ชาวบ้านแก้ไขต่อไป

2. การตั้งบ้านเรือน

สภาพบ้านเรือนปลูกกันเป็นกระจุกติดกัน ในหมู่ญาติสกุลเดียวกันบ้าง ต่างเครือญาติบ้าง ตัวบ้านใหญ่บ้างเล็กบ้าง แต่ก็ใกล้เคียงกันมาก สภาพความเป็นอยู่ไม่แตกต่างกันเท่าไรนัก ความรวยความจนไม่ค่อยจะแตกต่างกัน เพราะมีการช่วยเหลือจุนเจือของญาติพี่น้อง ทำให้มีพออยู่พอกินไม่ได้ออกไปขทานกิน การไปมาติดต่อกันระหว่างครัวเรือนยังไป

ภาพที่ 13 : บ้านสมัยเก่า

ภาพที่ 14 : บ้านสมัยใหม่

มาสะดวก มีถนนช่วยตัดผ่านตามครัวเรือน บางครัวเรือนยังไม่มีรั้วกันจึงไปมาหาสู่กันสะดวก
อยู่บ้าง

สภาพบ้านเรือนในอดีตเมื่อ 40 ปีที่ผ่านมา สภาพบ้านเป็นบ้านชั้นเดียว ใต้ถุนสูง
บ้านกับครัวเรือนแยกกันต่างหาก หลังคาทรงธรรมาคือ ชายคาตกหน้าบ้าน บางคนจะสร้าง
3 ห้อง หรือ 5 ห้องนับคานหน้าบ้าน หน้าบ้านจะมีชานบ้านก่อนจึงเป็นระเบียงจึงเข้าไปใน
ตัวบ้าน ครัวจะสร้างติดกับชานทางด้านตะวันตก ครัวเรือนเป็นส่วนมากเรือนครัวไม่ใหญ่
เหมือนตัวบ้าน บางบ้านก็สร้างห้อง 1 หรือ 2 ห้องเล็กลง เพราะใช้สอยแค่ประกอบอาหาร
และเก็บสิ่งของเครื่องใช้การครัวเท่านั้นไม่มาก ในชานหน้าบ้านจะมีโถงน้ำใช้ตรงทางด้าน
เรือนครัว เพื่อจะได้อาบน้ำชำระร่างกาย ล้างผักปลาอาหารในชานหน้าบ้าน เพราะไม่มีห้อง
น้ำห้องส้วมเหมือนสมัยนี้ ต้องไปใช้ป่าไถลบ้าน โถงน้ำส้วมจะจัดทำไว้ไถลบันไดชั้นลงของ
บ้าน เพื่อผู้คนหรือเจ้าของบ้านไปดื่มกินได้สบาย สมัยปัจจุบันบางบ้านเลิกใช้ บางบ้านยัง
ใช้อยู่ หลังคาบ้านใช้ 2 อย่าง คือ ใช้แป้นไม้มุงหลังคา (คือ ใช้ไม้เนื้อแข็งตัดเป็นท่อนยาว
ประมาณศอกกว่าๆ แล้วใช้ขวานเหล็กและค้อนตอกให้ไม้ท่อนนั้นแตกออกมาเป็นแผ่นๆ
แล้วตบแต่ง นำมามุงหลังคา เป็นงานหนักมาก เพราะใช้แผ่นไม้บากมุงหลังคาจนพอบ้าน
หลังหนึ่ง และต้องใช้เวลาพอสมควร) และอย่างที่สอง ใช้หญ้าแฝกหญ้าคามุงหลังคา อันนี้
ง่ายดี ไม่ต้องออกแรงมากใช้เวลาไม่มาก ปัจจุบันนี้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปมากแล้วตัว
เสาบ้านคอนกรีต ไม้ผสมคอนกรีต พื้นสูงหรือพื้นเตี้ย ตัวบ้านชั้นเดียวหรือสองชั้น หลังคามุง
สังกะสี มุงกระเบื้องก็มี ขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัว ที่มุงไม้มุงหญ้าคา หญ้าแฝก
ไม่มีแล้ว

ในอดีตเมื่อตั้งบ้าน ลักษณะตัวบ้านจะปลูกพื้นสูงชั้นเดียว ครัวเรือนแยกอยู่ต่าง
หาก สมาชิกครัวเรือนอยู่บนบ้าน ใต้ถุนบ้านเป็นคอกสัตว์ เนื่องจากชาวไทยโย้ยบ้านโพน
แพงมีอาชีพทำนา ต้องเลี้ยงวัวควายมาก วัวเลี้ยงไว้ขายและเป็นอาหาร ควายเลี้ยงไว้ใช้
งานและขาย จึงมีวัวควายคอกละหลายๆตัว วัวผูกไว้กับเสาบ้านตอนกลางคืน ส่วนควายผูก
ไว้ข้างบ้าน ทำคอกไว้ต่างหาก ทำรั้วรอบรั้วไม้ไผ่ไม้ทั้งต้นลำยาวๆต่อกันเป็นคอกสัตว์ (คอก
ควาย) เพราะควายถูกฝนได้หรือไม่กลัวฝน ที่ต้องสร้างรั้วไม้ล้อมบ้านไว้อย่างดี เพราะสมัย
ก่อนป่าไม้มากยังรกที่บอยู่ สัตว์ป่ามาก เสือมีมากตอนกลางคืน เสือจะออกจากป่าจับลูกวัว
ควายไปกิน และภัยพิบัติอีกอย่างหนึ่งคือ ขโมย คนมาขโมยวัวควาย ต้องดูแลตอนกลางคืน
ด้วย ด้วยเหตุนี้เองชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงต้องสร้างบ้าน 3 ห้องหรือ 5 ห้อง ใต้ถุนสูง

สร้างรั้วรอบบ้านด้วยไม้ เพื่อกันขโมยและสัตว์ป่า เพื่อรักษาทรัพย์สินของตนเอง ปัจจุบันลักษณะบ้านเปลี่ยนไปบ้างแล้ว วัควายผูกไต้ดูนบ้านไม่ค่อยมี คือ มีอยู่แต่น้อย ประมาณ 4-5 หลังคาบ้าน นอกนั้นถ้ามีควายมีวัคว์สร้างคอกให้อยู่ต่างหาก แต่มีการเลี้ยงวัวน้อยกว่าควาย เพราะควายเอาไว้ไถนา ในช่วง 4-5 ปีมานี้จะเปลี่ยนควายเลี้ยงเป็นควายเหล็ก คือรดไถนา เป็นส่วนมากแล้วคิดประมาณร้อยละ 70 กว่าแล้ว เพราะไ้ใช้งานไ้มากกว่า ดูแลง่าย มีรายไ้จากรดไถนาอีก ลักษณะตัวบ้านก็เปลี่ยนเป็นบ้านชั้นเดียว บ้าน 2 ชั้น ไ้ดูนบ้านก็ดัดแปลงเป็นที่หลับนอนอยู่อาศัย หรือทำการค้าขาย หลังคาบ้านก็มีแบบรูปทรงต่างๆ คนสมัยใหม่เขานิยมกัน เช่น ทรงเล่า ทรงสเปน ส่วนที่ยังคงรูปลักษณะเดิมก็มีอยู่

3. รูปทรงของบ้าน

รูปทรงของบ้านไทยโย้ยบ้านโพนแพง ไ้มีบางส่วนเปลี่ยนแปลงไปบ้าง บางครัวเรือนก็ยังรักษารูปทรงเดิมอยู่ ส่วนที่เปลี่ยนแปลงไม่มีให้เห็นอีก คือ หลังคามุงไม้กับมุงด้วยหญ้า เพราะในอดีตที่มุงไม้และหญ้าเป็นของที่หาง่าย อายุการใช้งานความทนทานมีน้อย ดังนั้นในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงดังนี้

3.1 เสา สมัยอดีตเสาไม้กลมทั้งต้น ต่อมาเสาเหลี่ยมข้างบนและท่อนล่าง ปัจจุบันเป็นเสาคอนกรีตท่อนล่างเกือบจะส่วนมากแล้ว จะมีบ้างก็ประมาณ 40 กว่าหลังคาเรือน เพราะเนื่องจากปลวกกินเสาบ้านและกินบ้าน จึงเปลี่ยนเป็นเสาคอนกรีต จะอยู่ได้ทนนานกว่าเสาไม้

3.2 ส่วนที่มุงหลังคาบ้าน เมื่อ 40 ปีที่แล้วไ้ไม้มุงหญ้าคา หญ้าแฝก มุงหลังคาแต่ในปัจจุบันมีสังกะสี กระเบื้องสีต่างๆชนิดแปลกใหม่ ส่วนโครงหลังคาไ้ไม้บ้างเหล็กบ้าง แต่ยังไ้เหล็กเป็นส่วนน้อย

3.3 พื้นและเพดาน สมัยอดีตพื้นชั้นเดียวแต่เป็นพื้นสูง ปูด้วยไม้เนื้อแข็ง ไม่มีเพดาน เพราะไม้ค่อนข้างร้อน หลังคาเป็นไม้เป็นหญ้า ชั้นล่างเป็นคอกควายคอกวัว อากาศไม่ค้อยดี เพราะกลิ่นมูลสัตว์ แต่ปัจจุบันพื้นบ้านเป็นที่อยู่ของคนอยู่แทน ทั้งชั้นบนและล่าง บางบ้านก็เทคอนกรีตชั้นล่างไ้อาศัยอยู่สบาย เป็นห้องพักหรือรับแขกก็ได้

3.4 ประตูหน้าต่าง ในอดีต 60 ปีก่อน โน้นบ้านของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงไม่ค่อยจะมีหน้าต่าง หมคบ้านมีหน้าต่างอยู่ 2 บาน ทำบานเล็กๆ แต่ประตูจะทำเป็นแผ่นไม้หนาๆต่อกันยาวเท่าช่องห้อง แล้วเวลาปิดก็ดันแผ่นไม้เข้าไปที่ละแผ่น เวลาเปิดก็ดันแผ่นไม้ออกที่ละแผ่น แล้วก็แผ่นไม้จะพับไปพับมา แล้วไ้ตะขอเกี่ยวไ้ตรงเสาแต่ละข้าง คือ

จะเริ่มเปิดตรงกลางห้องก่อน ห้องไม้แรงดันด้วย และต้องระวังมาก หรือไม้ก็ทำเป็นประตู ปิดเปิดเล็กๆพอคนเข้าออกได้เท่านั้น ทำไม้ประตูเดียว ส่วนปัจจุบันประตูหน้าต่างเปลี่ยนไป มาก มีประตูหน้าต่างมาก ไม้ไม้เนื้อแข็งใส่กระจก มีลวดลายสวยงาม มีเหล็กค้ำข้อขึ้นทับอีก ที่ มีกลอนอย่างดี มีมุ้งลวดตาข่ายยุงเข้าไม่ได้ ทั้งกันโจรขโมยด้วยก็มี

สำหรับรูปทรงบ้านมีหลายชนิดต่างๆกัน เช่น บ้าน นางจำลอง บุญวิเศษ บ้าน นายนิพนธ์ เถาบุตร บ้าน นายสมศักดิ์ ศรีพรหมทัต บ้าน นายประยงค์ เถาตาจันทร์ บ้าน นายนพพล บันธูปัทม์ รูปแบบเปลี่ยนไปตามสมัยนิยม

รูปทรงบ้านที่เปลี่ยนไปในลักษณะคนละรูปแบบแต่เป็นส่วนน้อย แต่ส่วนใหญ่ยังคงไว้รูปแบบเดิมในอดีต เพียงแต่เปลี่ยนแปลงวัสดุการก่อสร้างเพื่อความคงทนถาวร และ เพื่อประโยชน์ในการใช้สอยและอื่นๆอีกมากมาย ส่วนคอกสัตว์วัวควายต้องทำคอกไว้ให้ ต่างหากใกล้ๆตัวบ้าน เพื่อจะได้สะดวกในการดูแลรักษา

4. วัสดุในการก่อสร้าง

วัสดุในการก่อสร้าง สมัยอดีตใช้ไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่ หญ้าแฝก หญ้าคา บ้านทั้ง หลังไม้เหล็กเพียงตะปู กลอน นอกนั้นจะใช้ไม้ทั้งนั้น เพราะช่างสมัยก่อนก็กรรมวิธีเช่นกัน แต่ปัจจุบันวัสดุในการก่อสร้างจะเป็นวัสดุ ส่วนที่เป็นไม้อาจจะใช้จากไม้บ้านหลังเก่าที่รื้อ ออกไป ส่วนบ้านที่จะสร้างใหม่หมดเลยต้องซื้อ ไม้มาจากโรงเลื่อยเป็นส่วนมาก เพราะที่ร้าน ขายไม้ที่อำเภอวานรนิวาส อำเภออากาศอำนวย ก็มีขาย ซึ่งไม้ไกลนั้ก บางคนจะสร้างบ้านก็ สะสมจากต้นไม้ในแปลงนาของเขา ปัจจุบันนี้หายากมากแทบไม่มีเลย หรือมีก็ส่วนน้อยมาก ขณะนี้ราคาไม้มาสร้างบ้านแพงมาก หายากอีกด้วย การก่อสร้างที่รวดเร็ว ได้แก่ หิน ปูน หวาย เหล็ก เสาเหล็กที่เขาค้ำให้แล้วสลาย จะสร้างหลายชั้นก็สลาย แต่บางบ้านก็สร้าง แบบส่วนบนไม้ ไม้ ส่วนล่างสร้างปูน บางคนก็สร้างแบบชั้นเดียวปูนหมดเลย

5. รูปแบบและประโยชน์ในการใช้สอย

5.1 การใช้บริเวณบ้าน

ในอดีตประมาณ 40 ปีก่อนหลังไป บริเวณบ้านแต่ละหลังกว้างขวางมาก พอที่จะเป็นที่วางให้วัวควายได้เล็มหญ้ากินได้ ทั้งยังมีสวนกล้วย สวนอ้อย ปลูกเผือก ปลูกมัน พืชผักสวนครัวไว้กิน แต่ปัจจุบันที่ดินบริเวณต่างๆได้หมดไป เพราะต้องแบ่งที่ดินให้ลูก หลานปลูกบ้าน เมื่อลูกหลานแต่งงานมีคู่ครอง เมื่อบริเวณแคบเข้าชาวบ้านก็ทำรั้วเพื่อความ สวยงาม บางครัวเรือนก็ปลูกไม้ดอกไม้ประดับหรือรั้วกินได้ เช่น รั้วมะขาม รั้วกระถิน เช่น

บ้าน นายสมศรี พลเวียง ปลูกรั้วมะขาม รั้วบ้านนางจำลองทำรั้วกระดิน ปลุกพีชยืนต้น เช่น กล้วย มะม่วง มะขาม น้อยหน้า ขนุน ลำไย มะเฟือง มะไฟ มะกรูด มะนาว มะพร้าว ส้มโอ ชาวไทยบ้านโพนแพงชอบปลูกพืชผักผลไม้ แต่ปลูกไว้แต่พอกิน ยังไม่มีใครทำสวนผลไม้เพื่อธุรกิจเลย เพราะที่ดินไม่มีมาก แต่ที่ดินบ้านดีมากปลูกพืชผักอะไรได้ผลดี จะมีผลไม้กินได้ตลอดปี ในปี พ.ศ.2538 ที่ผ่านมานี้ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงได้รับรางวัลที่ 1 จากการประกวดหมู่บ้านของอำเภอวานรนิวาส และได้รับรางวัลที่ 2 ของจังหวัด จึงมีคุ้ม 10 คุ้มเกิดขึ้น คุ้มละ 20-25 หลังคา บริเวณบ้านหัวหน้าคุ้มจะปลูกศูนย์ย่อยเป็นสถานที่ประชุมปรึกษา คุ้มได้ และติดป้ายคำขวัญต่างๆของแต่ละคุ้มเอาไว้ด้วย

5.2 ขานบ้านและการใช้ประโยชน์

ขานบ้านที่มีพื้นที่สูงชันเดียว สมัยอดีตเจ้าบ้านแต่ละบ้านจะสร้างขานบ้านกว้างกว่าระเบียงบ้าน เพราะสมาชิกในครอบครัวจะจัดเป็นที่รับลม รับแขก ปรึกษาพูดคุยกันในยามค่ำคืน หรือยามเย็นแดดอ่อนแล้ว หรือใช้ตากผ้าแพรของใช้สิ่งของต่างๆ เพราะบ้านพื้นสูง ไม้หมาขึ้นไม่ได้ มีบันไดขี้กขึ้นลง ขานบ้านเล็กจะสร้างต่อระหว่างขานบ้านใหญ่ไปหาครัวเรือนหรือครัว ขานบ้านเล็กนี้จะมีโถงน้ำใช้ตั้งเรียงราย 2-3 ใบ ไม้โอบานน้ำชำระร่างกายและล้างสิ่งสกปรกต่างๆ ใต้ถุนตรงขานเล็กนี้จะแฉะสกปรก จะมีน้ำสกปรกไหลลงเพือ่นออกตามบริเวณใกล้เคียงด้วย แต่ชาวบ้านจะปลูกต้นไม้ไว้เพื่อคลุมขานน้ำเอาไว้ เช่น ต้นมะพร้าวต้นพลู (เขียวหมาก) ต้นหมาก ต้นกล้วย พืชจำพวกนี้เอาไว้ในบริเวณน้ำและจะได้เป็นปุ๋ยของต้นไม้ไปด้วย จะมีทุกครัวเรือนปลูกไว้แบบนี้ เจ้าของบ้านก็ทำความสะอาดเมื่อเห็นว่าสกปรก แต่ปัจจุบันทุกครัวเรือนก็มีขานอยู่ แต่ลักษณะจะเปลี่ยนแปลงไป ส่วนประโยชน์ในการใช้สอยก็คล้ายๆแบบเดิม แต่บางครัวเรือนจะสร้างห้องน้ำห้องส้วมติดกับขานบ้านไว้เพื่อความสะดวกในการใช้สอย ไม่ต้องอาบน้ำในขานเล็ก เป็นขานที่ชำระล้างสิ่งสกปรกต่างๆ ด้านความสะอาดบริเวณขานจะมีถังขยะเพื่อดูแลรักษาความสะอาดเป็นอย่างดี ชาวบ้านตื่นตัวเรื่องความสะอาดมากในขณะนี้ มีที่ทิ้งขยะบุดคลองปล่อยน้ำเสีย บุดหลุมเพื่อทิ้งขยะ เผาขยะ จะสังเกตขานตลอดบริเวณจะสะอาด จัดสิ่งของเป็นระเบียบ

5.3 ห้องนอน

ห้องนอนของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง สมัยอดีต 40 ปีกว่าย้อนหลังไปจะกันห้อง มีห้องพ่อแม่ ห้องลูกสาว ถ้าลูกแต่งงานจะกันห้องให้อีกต่างหาก เพราะถือว่าการหลับนอนร่วมเพศของชายหญิงเป็นเรื่องลับและส่วนตัว ไม่อยากให้ใครเห็นเรื่องน่าละอาย

และที่กันเป็นห้องก็จะได้เก็บสิ่งของไว้ส่วนตัวด้วย ห้องพ่อแม่ก็เก็บสิ่งของของพ่อแม่เอาไว้ ของลูกก็เก็บสิ่งของลูกเอาไว้ แต่สำหรับลูกชายที่ยังไม่แต่งงานจะให้นอนห้องพระ คือ ห้องว่างที่ไม่ได้กันห้อง แต่จะจัดหิ้งพระเอาไว้ทุกบ้านทุกครัวเรือน แต่ถ้าบ้านไหนมีลูกหญิงมาก ก็ให้นอนหน้าห้องของลูกสาว หรือหน้าห้องของพ่อแม่ก็ได้ จะไม่ให้นอนห้องพระ เพราะถือว่าห้องพระสำคัญมาก ต้องสะอาด และถือว่าเป็นห้องศักดิ์สิทธิ์กว่าห้องอื่นๆ จะให้มานอนแต่เฉพาะผู้ชายเท่านั้น หมายความว่าผู้ชายจับต้องพระได้ ไกล่พระได้ เป็นต้น

ส่วนห้องนอนแบบที่มาเยี่ยมแบ่งออกเป็น 2 อย่าง อย่างหนึ่งถ้าแยกเป็นญาติพี่น้องเดียวกันก็เข้าไปนอนข้างในบ้านตรงห้องโถงที่ลูกหลานนอน อย่างที่สองแยกไม่รู้จัก ไกล่ชิดกันเลย ให้นอนตรงระเบียงหน้าข้างนอกบ้าน จะจัดที่หลับนอนให้เรียบร้อย

แต่ปัจจุบันนี้ห้องนอนได้เปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้ว เพราะรูปทรงของบ้าน ห้องนอนก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ถ้าเป็นบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูงจะกันห้อง โดยไม้กระดานหรือเอาตุ๊กกันไว้เป็นห้องๆ ถ้าเป็นบ้าน 2 ชั้นก็กันห้องนอน ชั้นบนก็มี ชั้นล่างก็มี แต่ทุกห้องต้องคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นหลัก ยิ่งบ้านชั้นเดียวติดพื้นต้องคำนึงถึงความปลอดภัยมาก สำหรับห้องนอนของพ่อแม่หรือของลูกๆทุกคน บางบ้านห้องนอนจะต้องหนีไฟหนีดินเรื่องความปลอดภัย ต้องติดเหล็กคัต มุ้งลวด กันยุง กันขโมยด้วย ประตูห้องอย่างดี มีกลอนปิดเปิดได้ กุญแจที่มั่นคง

5.4 ห้องครัว

ห้องครัวของชาวไทยโยยเมื่อ 40 ปีก่อนย้อนหลังไป ห้องครัวจะสร้างเล็กกว่าบ้าน เป็นหลังหนึ่งต่างหากต่อจากบ้านเล็ก ที่ทำเล็กเพราะสมัยอดีตจะมีเตาไฟ มีฝืน (ท่อนไม้แห้ง) หม้อ ถ้วย หวดหนึ่งข้าว เกลือ ปลาร้า ชั้นวางของไว้ทำเล็กๆพอวาง นอกนั้นก็ไม่มีอะไร อาหารที่ทำส่วนมากก็ทำอย่างเดียว ด้วยจานไม่มีมาก กินอาหารง่ายๆ ไม่หนีดิน เช่น ถ้ามีปลาแห้งหรือต้มก็พอ ถ้าจะกินไก่ก็ไม่ว่างก็แกง ปิ้ง ทำอย่างใดอย่างหนึ่งก็แล้วไป ดังนั้นอุปกรณ์ในการประกอบอาหารจึงไม่มีอะไรมากมายอะไรในครัว แต่ข้างในครัวไว้เตาฝืน คือ ไม้หิน 3 ก้อน หรือเหล็ก 3 ขา สำหรับตั้งหม้อ การไว้ฝืนจะต้องมีควันค้ำ ดังนั้นเตาครัวด้านบนจึงมีสีค้ำเป็นซี่ และในเตาจะมีซี่เต้า และถ้ามีเต้ามากก็กวาดลงใต้ถุนครัวไว้ไม้กวาดแต่ก็ไม่สะอาดพอ เพราะตามซอกตามมุมยังสกปรกอยู่ ประตูเข้าครัวมีทางเดียว หน้าต่างครัวจะไม่ค่อยมี คือ เปิดแต่ช่องลมสามเหลี่ยมหน้าจั่วด้านบนเท่านั้นให้ลมเข้า ดังนั้นครัวจึงไม่ค่อยจะสะอาดเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะงานด้านทำกับข้าวทำความสะอาดจะเป็น

เพียงแม่บ้านเป็นส่วนมาก แม่บ้านต้องทำทุกอย่างกว่าจะได้รับประทาน เช่น ฟืนต้องหาจากป่า ผักต้องปลูกเอง หรือไปหาจากป่า น้ำต้องไปตักจากบ่อ เชื้อไฟต้องไปเก็บจากป่า (ขี้ไต้หรือขี้ตก) น้ำยาล้างถ้วยจานก็ไม่มี ต้องอาศัยล้างหลายๆครั้ง

ดังนั้นหน้าที่ปรุงอาหารประกอบอาหารส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของแม่และลูกผู้หญิง ถ้าลูกผู้หญิงโตเป็นสาวจะช่วยแม่เก็บกวาดทำความสะอาดครัวช่วยแม่

ในปัจจุบัน 20 กว่าปีนี้ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงได้ไปมาหาสู่ในถิ่นต่างๆ หรือไปทำงานกรุงเทพฯ หรือไปทำงานต่างประเทศ ได้นำเอาเทคโนโลยี มีเตาไฟฟ้า เตาแก๊ส กาน้ำร้อนน้ำเย็น ตู้เย็น เตาปิ้ง เตาอบ มองเห็นสุขภาพที่ดีและไม่ดีเนื่องมาจากการกินอาหาร แม่บ้านของแต่ละบ้านจึงนึกถึงความสะอาดไว้ก่อน เป็นต้นว่า ครัวเรือนจะต้องสะอาด อุปกรณ์เครื่องใช้สะอาด มีตู้เก็บอาหารไว้มิดชิด ด้วยงานจัดวางถูกลักษณะ ประเภทเครื่องปรุงก็จัดวางเป็นระเบียบหยิบฉวยได้ง่ายดูงามตา เตาปิ้งเตาถ่านก็หาที่วางในที่เหมาะที่ควร สะดวกต่อการใช้ ขี้เถ้าเก็บกวาดไม่ทิ้งเกะกะ ห้องครัวสะอาดสะอาดอันน่ารับประทาน การใช้ฟืนใช้ถ่านยังมีอยู่ เพราะอาหารบางอย่าง เช่น ปิ้ง เผา จี่ ย่าง ยังเป็นอาหารอร่อยของชาวไทยโย้ยอยู่

6. ความเชื่อที่อยู่อาศัย

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงในอดีต 40 ปีย้อนหลังไป บ้านโคกขึ้นบ้านตอคือ คือ มี 3-5-7-9 ชั้น ไม่นั่งธรณีบ้าน ไม่เหยียบธรณีบ้าน การสร้างบ้านไม่นิยมหันหน้าไปทางตะวันตก การขึ้นบ้านต้องมีฤกษ์ยาม การปลูกบ้านก็ต้องมีฤกษ์ยาม โดยให้พราหมณ์ในหมู่บ้านเป็นผู้ดูให้ มีพราหมณ์ทำพิธียกเสาเอกให้ด้วย ต้นไม้ฟ้าผ่าก็ไม่เอามาสร้างบ้าน ในอดีตจะปฏิบัติตามความเชื่อของปู่ย่าตายายบอกมาก เพราะปฏิบัติแล้วมีความสุขเกิดขึ้น เลยเชื่อดูกันต่อมาเรื่อยๆจนถึงเดี๋ยวนี้ ปัจจุบันนี้ความเชื่อยังเชื่อดูกันมาตลอด ยังไม่แตกต่างกันเท่าไรนัก แต่การสร้างบ้านที่หันหน้าไปทิศต่างๆไม่ค่อยถือแล้ว เพราะเป็นไปตามรูปที่ดินหรือตามถนน

เครื่องนุ่งห่ม

เครื่องนุ่งห่มของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง 50 กว่าปีย้อนหลัง ผู้หญิงต้องทำงานแต่ละขั้นตอนทุกอย่างอย่างพิถีพิถัน และด้วยความอดทนพากเพียร เพราะเริ่มต้นจากศูนย์ เครื่องนุ่งห่มต้องมาจากต้นฝ้าย ต้องไปดางป่าเผาป่าบุตดิน หวานเม็ดฝ้าย ตายหญ้า เก็บ

ดอกฝ้าย อี้วฝ้าย ตีตฝ้าย เบ็นฝ้าย ทอหูกเป็นผืนผ้า ตัดเย็บ ถ้าอยากได้สีต่างๆจึงไปย้อมหา สีธรรมชาติย้อมเอง เบ็น สีคราม ก็ต้องดางป่าบุดดิน หวานเมล็ดคราม คายหญ้า พอตันคราม โดดเอาแบ่น้ำกว่าจะได้สีครามก็ลำบาก จะต้องมีการย้อมสีอีกมาก แล้วเอาฝ้ายมาย้อมจึงจะได้ ฝ้ายสีคราม มีสีเบจากต้นเข คือ สีเหลืองแก่ ผ้าเหลืองของพระสงฆ์ไข่มุ่่งห่ม คือ ไข่มุ่่งกันตัน เขมาตุ้ม จะเป็นสีเหลืองแก่ๆ แล้วเอาฝ้ายมาย้อม เป็นการยากลำบากมาก เพื่อจะได้เครื่องนุ่ง ห่มแต่ละอย่างซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้หญิง เป็นต้น การเบ็นฝ้ายจนเกิดพิธิลงข่งขั้น พิธิลงข่ง คือ เบ็นฝ้ายตอนคำคั้น อุปกรณ์ก็มีหลายตัวเครื่องเบ็นฝ้ายและหลอดฝ้าย หลาจะปั่นหลอด ฝ้ายออกมาเป็นเส้นค้าย แล้วจึงเอาเส้นค้ายไปทอหูก ที่เบ็นฝ้ายตอนคำคั้นเนื่องจากผู้หญิง ตอนกลางวันก็ทำงานเกี่ยวกับทำนา ทำอาหาร ตอนกลางคืนว่างก็เบ็นฝ้าย ถ้าไม่ทำก็ไม่มี เครื่องนุ่งห่ม เพราะในครัวเรือนหนึ่งๆมีหลายคน ต้องเตรียมผ้าแหรไว้ก่อน ถ้าขาดแคลนก็ เอาไปตัดเย็บนุ่งได้ หรือทำผ้าห่มได้เลย ยิ่งผ้าห่มต้องทำไว้เพื่อแบกมาพักนอนด้วย หมอนก็ ต้องทำไว้มากเพื่อแบกหรือญาติมาพักด้วย

แต่ในปัจจุบันเครื่องนุ่งห่มต่างๆสามารถหาซื้อได้จากตลาด ยกเว้นบางครัวเรือนจะ ทอผ้าฝ้ายทำเป็นผ้าถุง หรือผ้าขาวม้าไว้ในครัวเรือน

ยารักษาโรค

ยารักษาโรคในปัจจุบันมี 2 พวก คือ ยาแผนปัจจุบันและแผนโบราณ ยาสมุนไพร ส่วนยาแผนปัจจุบันแหล่งยาได้จากโรงพยาบาล สถานิอนามัย และร้านขายยาโดยทั่วยุไป ส่วนที่เป็นยาสมุนไพรแหล่งที่ได้จากป่ารอบบ้านหรือบริเวณทุ่งนา อย่างเช่น ผู้หญิงที่คลอด ลูกไข้ไข้ใบเป่าต้มอาบ แกนจึก แกนแดง แกนเดือกา รากทองโทอง ผลมะตูมอ่อนหรือแก่ก็ได้ ไข้ต้มรับประทานในขณะที่อยู่ไฟ

แม้คลอดใหม่จะให้ั้งเกลือไข้เป็นยาสมานแผล ต้นแก่นขาม (ต้นชะขาม) มากิน มาอาบ แม่อุ้มกำไข้เปลือกแดง ใบเป่า ใบหนาด น้ำต้มมีแก่นจึก แกนแดง ต้นเกลือกา ต้น นมสาว (จะทำให้มีน้ำนมมาก) แก่นกระเบา (ยารักมดลูกให้ไข้เร็ว)

วิธีการรักษาแบบแผนโบราณมีดังนี้

แขนขาหัก จะไข้น้ำมันตรักษา ทาและเป่า ต้มด้วย

บาดแผล ไข้ น้ำมันตและทาเป่า

ตาแดง ไข้ไข้ปีกไก่ค้ำมาแบ่น้ำล้างหน้า เป่าด้วยกระเทียม

ปากนกกระจอก (สมที่โก) ใ้ย่างต้นประสง

หุ้อ ใ้ก้านต้นละหุ่งมาเป่าโดยใ้ลูกคนสุดท้อง ถ้าหญิงเป็นใ้ชายเป่า เป่าเบาๆ

ริดสีดวงจมูก ใ้บัวหลวงชอยตากแห้ง แล้วนำใบตองกล้วยมาพันเป็นเหมือนบุหรี

แล้วนำมาดูด

ถ้าเด็กเป็นลิ้นขาว ใ้ผ้าอ้อมที่เด็กใช้สวาระรดแล้วนำมากวาดลิ้นเด็ก 3-4 ครั้งก็หาย
ก้างติดคอ ใ้ น้ำมันตะมาสะเดาะออก

คางทูม ใ้ปูนขาวแต้มบริเวณที่เป็น แล้วใ้หมอบเป่า

ปวดท้อง ท้องร่วง ใ้ย่างต้นขาคมาคิม

จุดเสียดแน่น ใ้รากต้นคังคี่มาเคี้ยว จะมีรสขมมาก รากต้นส่องฟ้า

เด็กท้องอืด ใ้ต้นหวานไฟฝานตัวหวานไฟจิมกะเกลือ

ปวดฟัน ใ้รากมะเขือคั้นมาฝนทา กระทบม ตะไคร้

กลากเกลื้อน ใ้ต้นขี้เหล็กป้า (ขุมเหล็กเทศ) ข่าแก่ผสมสุรา

ตาปลา ใ้เผาเปลือกผลนุ่นมาแตะบริเวณที่เป็น

น้ำกัดเท้า ใ้ยอดตัว ยอดสมอ ก่อนใ้ต้องนำไปย่างไฟแล้วมาปั่นน้ำใส่ ใ้ น้ำมาก

เป็นฝี ใ้ น้อยหน่าที่เหี่ยวแห้ง

สระผม ใ้ น้ำแม่ข้าว

แปรงฟัน ใ้เกลือ ก่อนดำนใ้ขี้คให้ฟันขาว

บทที่ 6

สถาบันครอบครัวกับชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์

ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับประเพณีพิธีกรรมของชุมชน

สถาบันครอบครัวมีบทบาทต่อประเพณีพิธีกรรมของชุมชนชาติพันธุ์ไทย โย้ยเป็นอย่างมาก ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ของสถาบันครอบครัวกับชุมชน ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การทำบุญประจำปี

การทำบุญประจำปีนี้ทำกันมาทุกปี แต่การทำบุญประจำปีนั้นไม่ใช่ว่าเป็นการทำบุญพระเวสสันดรเสมอไป เพราะคนเฒ่าคนแก่ที่บ้านโพนแพงบอกว่า การทำบุญพระเวสสันดรนั้นเมื่อทำติดต่อกัน 3 ปีก็จะหยุดไป 3 ปี จึงจะมาจัดทำใหม่อีก ในช่วงที่หยุดทำบุญพระเวสสันดรนั้นก็จะมีการทำบุญผ้าป่า กฐิน หรือบุญกองข้าว จะจัดทำในช่วงข้าวขึ้นแล้วเสร็จจากการทำนา

1.1 การทำบุญพระเวสสันดร หรือบุญเดือน 4

การทำบุญพระเวสสันดรหรือบุญมหาชาติ เป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ประจำบ้าน ชาวบ้านจะช่วยกันจัดทำเครื่องประกอบพิธีซึ่งมีหลายอย่าง แต่ละอย่างนั้นจะมี 1 พันขึ้น ชาวบ้านจะช่วยกันเป็นพิเศษ โดยพระและคณะกรรมการวัดจะตั้งกองประชุม และรวมคนที่วัดประมาณ 2-3 เดือน เพื่อจัดทำของประกอบพิธีจนเสร็จทุกอย่างครบถ้วน พอถึงวันทำบุญทุกอย่างจะต้องเสร็จ ถ้าหากว่าการทำเครื่องพระเวสสันดรไม่เสร็จจะมีฝนตกในวันทำบุญ เรื่องนี้เป็นเรื่องเล่าของคนเฒ่าคนแก่

เครื่องประกอบพิธีมีดังนี้

เทียน ดอกไม้ เทียนรอบหัวบัวตั้ง ดอกผ้า ดอกบัวแห้งสีต่างๆ มะพร้าว กล้วย อ้อย บ่อคุง ชูงไชย ข้าวพันก้อน เทียนธูป บันหมากเบงใหญ่ 1 คู่ บันหมากเบงน้อย เมียงหมาก บ้าง ม้า วัว ควาย อ่างมีน้ำ ในน้ำมีปลา 1 คู่ หอย 1 คู่ เต่า 1 คู่ ปู 1 คู่ ต้นบัว จอกแหวน ต้นกล้วย ต้นอ้อย ธงพันหาง ดุ๊ยแม่งมูม ปลาไม้ นกไม้ นกसान รั้งต่อ รั้งฝั่ง บัวตอก ฯลฯ

ก่อนวันบุญ 1 วันในตอนค่ำ แม่เต่าเปรี๊ยะ เบ็ญชัย อายุ 60 ปี เล่าว่า จะต้องไปแก้พระอุปคุตจากหนองน้ำมาก่อน เพื่อเบญจมารักษาไม่ให้เหตุอันตรายใดๆเกิดขึ้นในขณะที่มีบุญพระเวสสันดร อุปกรรมในการเบญจพระอุปคุตมีเทียนบันธ 5 ดอกไม้ บาตร รม ผ้ายสะบง ม้อง กลอง แห่เข้ามาที่วัดในศาลา และจัดทำที่ให้สำหรับตั้งพระอุปคุต

ในวันต่อมาการเตรียมแก้พระเวสสันดรโดยเตรียมรถยนต์เพื่อตกแต่งรถ เครื่องทุกอย่างที่จัดทำนำลงไปแต่งที่รถให้สวยงาม มีหีบกระจาด ในกระจาดจะมีบอบกินทุกอย่าง เตรียมคนที่จะเป็นตัวสมมุติเป็นพระเวสสันดร นางมัทรี พระเจ้าสุณัฎฐ์ นางผัสสิ กัญญา ขาลี นางอนิตตา พราหมณ์ นายพราณดิถีธนู กลองเลงดนตรีแห่

พอถึงเวลาบ่ายสามโมงก็เริ่มเคลื่อนย้ายกันออกเดินทางไปทางทิศใต้ของหมู่บ้าน เพื่อทำพิธีเบญจพระเวสสันดรเข้าเมือง การเบญจพระเวสสันดรนั้นพระสงฆ์จะเป็นผู้ทำพิธี เมื่อเสร็จพิธีแล้วจึงหันรถ หันข้าง ม้า สิ่งต่างๆ หันหน้าสู่ทางกลับบ้าน ตัวพระต่างๆที่สมมุติไว้ก็ขึ้นรถ พราหมณ์ กัญญา และขาลี เดินบอทานตามถนน นายพราณเดินยิงธนู นางอนิตตาหอบสิ่งของกินของใช้ โดยตั้งขบวนโดยนางอนิตตาหอบกระจาด ขบวนพ้อน ขบวนแห่ พระเวสสันดร และขบวนแห่กลองเลง เมื่อมาถึงวัดก็เดินวน 3 รอบ จึงป็นนั่งบนศาลา จัดสิ่งของทุกอย่างเข้าที่ตกแต่งให้สวยงาม พระจะเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน เป็นเสร็จพิธี ส่วนในตอนกลางคืนจะมีมหรสพตลอดคืน พอถึงตี 5 พระตีกลองแห่ข้าวพันก้อน ชาวบ้านก็จะลงมาแห่ข้าวพันก้อน ต่อจากนั้นพระสงฆ์ก็จะเทศน์มหาชาติ (พระเวสสันดร) จนถึงเวลา 4 โมง หรือ 5 โมงเย็น แล้วแต่พระสงฆ์จะเทศน์ช้าหรือเทศน์เร็ว พระสงฆ์ที่เทศน์นั้นมาจากวัดอื่นบ้างและวัดประจำบ้านบ้าง ทางกรรมการได้ไปปักสลากไว้ก่อนวันทำบุญ ในขณะที่กำลังเทศน์จะมีกัณฑ์หอนแห่ลงมาเป็นปัจจัยให้พระที่กำลังเทศน์

พระสงฆ์วัดบ้านอื่นคณะกรรมการจะจัดให้ตั้งตุงไว้ที่อยู่เป็นสัดส่วน และมีชาวบ้านแต่ละคุ้มจะเป็นฝ่ายต้อนรับดูแลการหูกคุยกับพระสงฆ์เหล่านั้น ส่วนพระทางไกลซึ่งมาจากหนองคายนั้นจะอยู่บนศาลา

1.2 การทำบุญห่อข้าวหรือบุญข้าวประดับดิน

การทำห่อข้าวนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งคือ บุญเดือน 9-10 ซึ่งการทำบุญนี้ชาวบ้านจะเริ่มเตรียมตั้งแต่ก่อนวันธรรมสวนะหนึ่งวัน เพื่อเตรียมที่ ขนม ข้าวต้ม หาเครื่องคาวหวานต่างๆให้พร้อม

หอดังวันสี่พระสงฆ์จะตักลงตั้งแต่ตี 4 เพื่อให้ชาวบ้านนำข้าวประดับดินและข้าวสากรมารวมกัน อาหารหวานคาว ข้าวพันก้อน เพื่อทำพิธีในตอนดึกนี้ เพราะเชื่อกันว่าการเอาอาหารมาทำพิธีตอนดึกนี้ ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้วจะได้มากินและเก็บเอาของทานต่างๆนี้ไปกินด้วย และเมื่อเสร็จพิธีแล้วพระก็ฉันท์อาหาร ชาวบ้านก็กลับบ้าน

ในเวลา 6 นาฬิกา พระก็ตักลงอีกครั้งหนึ่ง ชาวบ้านก็จะลงมาวัด มาทำบุญตักบาตรตามปกติ ในช่วงนี้เป็นเวลาเข้าพรรษา ในวัดจึงมีแม่ขาวมารักษาศีลที่วัดเป็นประจำ

1.3 ประเพณีการบวช

ประเพณีการบวชของชาวบ้านโพนแพงจะมีการบวชพระ บวชเณร และบวชหน้าศพ การบวชหน้าศพจะมีการบวชชายและการบวชหญิง จะบวชและสึกภายในวันเดียว ผู้ชายจะนุ่งเหลืองห่มเหลือง โทนสม โทนคิ้ว ถือศีล 10 ส่วนผู้หญิงนุ่งขาวห่มขาว ไม่ได้ โทนสม โทนคิ้ว ถือศีล 8

การบวชของชาวไทยโย้ยจะบวชเด็กที่หันเกณฑ์โรงเรียนประถมแล้วเมื่อพ่อแม่อนุญาต และเด็กที่มีความพร้อมก็จะบวชได้เลย ไม่มีพิธีอะไรมากมาย ส่วนการบวชพระมีพิธีพอสมควร แต่ปัจจุบันนี้ผู้ขายบ้านโพนแพงไม่นิยมบวชเหมือนในอดีต ส่วนมากจะเป็นหลวงพ่อบวชแต่หลวงพ่อนั้นก็ไม่มาก มีแค่ 2 รูป 3 รูป พระหนุ่มจะบวชระยะสั้น 3 เดือน 6 เดือน ก็ลาสิกขาเพศออกไป

ในอดีตเมื่อประมาณ 14 ปีที่แล้ว การบวชของชาวไทยโย้ยผู้ที่บวชทุกคนต้องเรียนครองนาค ครองนาคที่ว่านี้คือ วิธีการบวช บวชแล้วรับผ้ารับกองบุญให้ศีลให้พร เหล่านี้ผู้บวชต้องเรียนสวดมนต์ก่อนจึงจะทำการบวชได้ แต่ปัจจุบันคนบวชไม่ค่อยมี เมื่อบวชแล้วก็อยู่ได้ไม่นาน ในกรณีผู้บวชคือ นายเรงชัย คอบุต เป็นข้าราชการตำรวจ ได้ลาบวชก็บวชได้ 1 พรรษา ก็ต้องสึกเพื่อรับราชการต่อ

1.4 ประเพณีทอดคันเทียน

ประเพณีทอดคันเทียนเป็นประเพณีที่มีมานานแล้ว และมีการทอดคันเทียนในช่วงเข้าพรรษา 3 เดือน การทอดคันของชาวบ้านโพนแพงที่นำไปทอดบ้านอื่นๆ คือ ในบริเวณอำเภอรามรนิวาสและอำเภออากาศอำนวยนั้นจะมีปัจจัย ของไข่ อาหารแห้ง และผลไม้ต่างๆ ส่วนของไข่จะมีเสื้อ

การทอดคันนั้นจะมีการเปลี่ยนกันมาทอด เช่น ปีก่อนชาวบ้านโพนแพงไปทอดวัดบ้านหนองสนม อีกปีต่อมาทางบ้านหนองสนมก็จะมาทอดคันบ้านโพนแพง การต้อนรับขณะที่ชาวบ้านทางอื่นมาทอดคันบ้านโพนแพง ในสมัยก่อนผู้ใหญ่จะตักลงประชุม แต่ในปัจจุบันนี้ผู้ใหญ่บ้านจะประกาศทางหอกระจายข่าว บอกให้ชาวบ้านทราบว่าจะมีชาวบ้านมาทอดคันเทียน ตัวอย่างเช่น ในปี 2537 ชาวบ้านห้วยแสงจะมาทอด (สาต เสื้อ) ที่บ้านโพนแพง ขอให้ญาติพี่น้องทุกคนลงไปรวมกันที่วัด และให้นำพริก ปลาร้า หน่อไม้ หอมเทา ฯลฯ ที่มีเหลือไว้ที่บ้านให้นำมารวมกัน และจัดแจงทำอาหารต้อนรับแขกบ้านอื่น

เมื่อได้ฟังประกาศและเสร็จธุระการงานที่บ้าน ชาวบ้านก็ลงไปวัดโดยพร้อมเพรียงกัน และช่วยกันทำอาหารรับแขกตามสภาพ เมื่อแขกมาถึงวัดแขกก็จะขึ้นมาทอดคันที่ศาลาวัด จะมีพระนำมาพร้อมกับพ้อออกแม่ออก ถวายของท่าน เมื่อเสร็จพิธีชาวบ้านโพนแพงจะยกอาหารที่เตรียมไว้มาให้แขกรับประทาน พอได้เวลาอันสมควรแขกก็ลากลับ

1.5 บุญออกพรรษาและบูชาดอกบัว

ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 นั้นถือว่าเป็นวันออกพรรษา แต่ชาวบ้านโพนแพงที่เป็นหนุ่มสาวจะมาไหว้พระและบูชาดอกบัวและดอกบัว การบูชาดอกบัวและดอกบัวนี้ทางวัดจะจัดที่สำหรับเก็บดอกบัวและดอกบัวไว้ให้ และพระจัดพาทำพิธีไหว้ เมื่อเสร็จพิธีชาวบ้านจึงกลับบ้าน

1.6 ประเพณีขึ้นบ้านใหม่

การขึ้นบ้านใหม่เป็นการปฏิบัติกันมาช้านาน และได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ พิธีมีดังนี้ หาวันตีก่อน พอได้วันดีแล้วจึงเชิญเฒ่าแก่ญาติพี่น้องมาขึ้นบ้านใหม่

อุปกรณ์ที่จะเตรียมก่อนขึ้นบ้านใหม่มีดังนี้ ย่ามใส่ของ เบ็น ตะปู ฆอน เงิน ทอง หมากพลู บุหรี่ ใบคูณ ไชยขอ ตะไคร้ ใส่ลงในย่าม นอกจากนี้มีแส้ไม้ไล่ ร่ม ที่นอน เสื้อ ผ้าห่ม เตาตั้งข้าว

พอได้เวลาเท่าแก่ผู้เป็นผู้นำก็เดินนำหน้าสะพายย่าม กางร่ม ถือไม้ไล่เดินวนขวา พร้อมกับบ่นพูดไปตามทาง และใช้ไม้ไล่เคาะเสาบ้าน พูดว่าที่ยังลอดปลอดงามเป็นตาอยู่ ตาเย็นเป็นสุข เป็นตาอยู่ตาเขา เดินวนไปได้ 3 รอบ

มีคนแก่คนหนึ่งทำที่เป็นเจ้าของบ้าน ตามคนทั้งหลายที่จะขึ้นบันไดว่า มาเช็ดหยิ่ง

คนที่กำลังจะขึ้นบันไดจึงตอบไปว่า "มาแต่เมืองหมั้นสาระวันพานทองโพ้นแล้ว เห็นเขื่อนหลังนี้เป็นตาอยู่ตาเขา เขื่อนปลูกไม้ไล่หญ้าตีมุงสังกะสีอ้อมแป้น คือสืออยู่เย็น จึงมาขอพักขอเช่า" คนอยู่บ้านจึงเชิญมาพักมาเช่า พอขึ้นไปก็หาเสาหวัดหวาดตะปูในยามมาตีห้อยย่าม (โด่ง) ตามบริวาร 3 ครั้งว่าจะตีตรงไหน พอได้ที่แล้วจึงตีลงไปพร้อมกับพูดว่า (บ่มเบ็ด บ่มโบริง) 3 ครั้ง จึงห้อยย่ามใส่

จึงนั่งพักเหนื่อยและนอน ก่อนจะนอนก็ทำพิธีไหว้พระตั้งอะหัง แล้วจึงนอน นอนหลับห่มผ้า บริวารทั้งหลายจึงทำไถ่ขัน 3 ครั้ง คือ ขันกก ขันกลาง ขันกระษัตริย์ คนที่นอนทำทำบิดคิงลุกขึ้นจากตึนนอน บริวารทั้งหลายจึงถามว่า "เป็นจิงไตนอนหลับฝันคืออยู่บ่อ คนที่นอนหลับตื่นจึงตอบว่า นอนหลับฝันดีหลาย ฝันครั้งที่ 1 ฝันว่า "แก้วอยู่ฟ้าเสด็จควนลงมาคว้ามือจับใส่โด่งเอาไว" ฝันครั้งที่ 2 ฝันว่า "อินตาให้เทวดาลงเล็งล่าทางฝ่ายพื้นเมืองไต้มนุษย์คน" ฝันครั้งที่ 3 ฝันว่าวู ควาย ข้าง เต็มดูไนไตกลาง ฝันว่าข้างและม้าเต็มไตกลางเขื่อน ฝันว่าเดือนดาวแจ่งแจ่งเงาใส่ส่อง ผูกพี่น้องไหลเข้าเพิงหา โรคาใบของจิงไรบ่มมาเบียด ของเสนียดบ่ให้ไกล ยืนหมั้นหมั้นปี"

พอเล่าความฝันเสร็จจึงได้หาพาน้ำมาให้ชาวเมืองหมั้นสาระวันพันทองกิน พออ้อมหน้าสำราญแล้ว หลังจากกินข้าวอิ่มแล้วเท่าแก่ที่เชิญมาจะกลับ จึงให้พรแก่เจ้าของบ้านดังนี้

คำให้พรมีว่า "ขึ้นตังนั่งเขื่อนแล้ว เลี้ยงให้เหลือเกือให้อิ่ม เหลือทองฮาก เหลือปากคาย เหลือยาธาณังกะจืดจางบางบก บ่จืดตั้งแต่เหล่า จืดทางเคราะห์มือเว้นจืดทั้งเบ้นมือเข้า บัดนี้ขีแถมพอให้ไบโยสิทธิโชค โทษบ่ให้ต้อง ภัยหายบ่ให้มี เลี้ยงควายค่อนเกิดเป็นปายเขาคำ เลี้ยงควายคำเกิดเป็นปายเขาแก้ว เลี้ยงใหญ่แล้วให้ขายเอาเงินพัน นอนหลับไปฝันให้ได้เงินหมื่น นอนตื่นให้ได้เงินแสน แบบมือมาให้ได้แก้วมณีโชติ โทษบ่ให้ต้อง ภัยหายบ่ให้มี อายุวรรณโณ สุขังพลั่ง"

ปัจจุบันยังคงปฏิบัติเหมือนเดิม ส่วนเผาแก่นนั้นมีเผาแก่ที่หาขึ้นบ้านใหม่มาตาม
คุ่มต่างๆ

1.7 ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์เป็นงานประเพณีที่ทำกันมานานแล้ว ชาวบ้านจะทำพิธีนี้
สงกรานต์ในวันที่ 13-14-15 ในเดือนเมษายนของทุกปี ในวันแรกนี้ชาวบ้านจะรวมกันลง
ไปวัด ในตอนบ่าย 3 โมงเพื่อทำพิธีสงฆ์หน้าพระ พระสงฆ์จะนิมนต์พระพุทธรูปลงมาเพื่อสง
ฆ์หน้าพระ และจะสงพระไปจนครบ 3 วัน ในช่วงเวลา 7 วันนี้จะมีการรดน้ำดำหัวกันทุกวัน
และจะมีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ญาติพี่น้อง ขอลพรจากคนแก่หรือคนที่อาวุโสกว่า ในตอนเย็น
จะมีการแห่ดอกไม้ไปถวายวัด และจะมีการก่อพระเจดีย์ในวัดด้วย

พิธีกรรมในวันสงกรานต์

ชาวบ้านจะพากันลงไปทำที่สำหรับพระพุทธรูป เสร็จแล้วชาวบ้านก็จะนิมนต์พระ
สงฆ์ทั้งพระสงฆ์และพระพุทธรูป อุปกรณ์ที่สงฆ์พระมีน้ำหอมทำด้วยขมิ้น ดอกไม้ เทียน

ส่วนในตอนกลางคืนพระสงฆ์ก็จะตักสองรวมให้คนเฒ่าคนแก่และหนุ่มสาวไป
รวมกันที่วัด เพื่อไหว้พระสวดมนต์ ตักประมาณ 3-4 ทุ่ม ก็จะแยกย้ายกันขึ้นบ้านนอน

1.8 ประเพณีสะเดาะเคราะห์

ประเพณีสะเดาะเคราะห์เป็นประเพณีที่ทำกันมาแต่สมัยโบราณ แต่ก่อนที่สะเดาะ
เคราะห์นั้นต้องมีเหตุการณ์เกิดขึ้นเสียก่อน เช่น สุนัขบัสสาวะใส่คน เห็นงูสามเหลี่ยมกลาง
วัน เห็นตัวผึ้งบินอยู่ยอดไม้กลางวัน นิ่งข้าวเหนียวสุกเป็นสีแดง เห็นใบแมลงวันที่กระตบ
ข้าว ฯลฯ เมื่อเห็นสิ่งเหล่านี้แล้วก็จะไปหาหมอยาทำนายว่าเป็นสิ่งดีหรือสิ่งร้าย ถ้าเป็นสิ่งร้าย
หมอยาจะบอกให้แต่งแก้เพื่อสะเดาะเคราะห์ เป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและครอบครัว การหา
วันแต่งแก้ั้นหมอยาจะให้ เครื่องแต่งแก้หมอยาบอก และจะมาทำเอาเองที่บ้าน

สำหรับการแต่งแก้ต่างๆไปของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงนั้นจะทำกระทงอยู่ 2
อย่าง คือ กระทงหน้าวัว และกระทงสี่เหลี่ยม จะเลือกตามความเหมาะสมของเคราะห์ที่พบ
เห็น ส่วนประกอบที่มีในกระทงนั้นจะมีข้าวดำ ข้าวแดง เมียง หมาก ทำกระทง 9 ห่อง ดังนั้น
ต้องใส่ทุกอย่างละ 9 ธงชัย หุ่นคน หุ่นสัตว์ ใส่ลงในกระทงนั้นจนพอ แล้วเตรียมบัน 5
พร้อมกับเงินที่หมอยากำหนดไว้ ส่วนมากการสะเดาะเคราะห์นั้นจะทำกันตอนบ่ายเสมอ

1.9 ประเพณีลอยเรือไฟ

การลอยเรือไฟของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงได้ทำเป็นประจำทุกปีมา ซึ่งถือว่ามีความสำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่อย่างหนึ่ง เพราะพิธีนี้มีความเชื่อว่าได้บูชาพระแม่คงคาและสะเดาะเคราะห์เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข

ลอยเรือไฟจะลอยในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งต่อจากวันออกพรรษา และในวันนี้ชาวบ้านจะลงมาทำบุญที่วัดเป็นจำนวนมากจนเต็มศาลา หลังจากพระฉันอาหารเช้าแล้วผู้ใหญ่บ้านจะประกาศให้ลูกบ้าน คนเฒ่าคนแก่ ให้มารวมกันที่วัดเพื่อทำเรือไฟ เวลาประมาณ 10-11 นาฬิกา ชาวบ้านจะมารวมกันอีกครั้งเพื่อทำเรือไฟ คนเฒ่าคนหนึ่งจะบอกลูกหลานให้นำไม้ไผ่ ต้นกล้วย กาบกล้วย ก้านกล้วย ฯลฯ พอดีของของต่างๆครบก็ลงมือทำช่วยกันจนเสร็จ เรือไฟยาวประมาณ 10 เมตร ภายในเรือนั้นจะมีกระทงหน้าวัว ซึ่งชาวบ้านจัดทำขึ้นทุกครอบครัว ภายในกระทงจะมีดังนี้ ข้าวดำ ข้าวแดง บั้งปลา ข้าวต้มห่อ เทียนรูป ดอกไม้ ชาวบ้านจะนำมารวมกันที่เรือไฟ เพราะเชื่อว่าสิ่งต่างๆที่เลวร้ายต่างๆจะใส่ลงในกระทง และกระทงก็จะลอยอยู่ในเรือไฟไหลไปตามน้ำ

ในตอนเวลาค่ำพระจะตีกลองรวมกระทงและทำพิธีสวด ชาวบ้านจะมารวมกันทำพิธีแล้วจึงแห่กระทงและเรือไฟไปตามถนนในหมู่บ้าน ในช่วงเวลาแห่งนั้นจะสนุกสนาน มีกลองเลงแห่และตีไปด้วยพร้อมกันกับเต็นกลองเลง จุดประทัดเป็นระยะๆ ประมาณ 3 ทุ่มการแห่ก็ถึงที่หมาย คือ น้ำยามทางทิศตะวันออก และพร้อมกัลจุดเทียนที่เรือไฟ แล้วปล่อยลงในน้ำ ถือเป็นเสร็จพิธี

หลังจากลอยเรือไฟเสร็จก็จะมารวมกันที่วัดเพื่อคบขัน แต่ละปีนั้นการคบขันต่างกัน เช่น มีภาพยนตร์ เต็นรำวงหนุ่มสาว หมอลำ ประภควคนางนพมาศ แต่ปี 2539 นี้แม่บ้านชาวโพนแพงได้จัดรำวงการกุศล

1.10 ประเพณีตีกลองเลง

กลองเลงเป็นชื่อกลองขนาดกลาง มีหน้า 2 หน้า แต่การตีนั้นจะประกอบด้วยเครื่องตีดังนี้

กลอง 2 หน้า ขนาดกลาง	2 กลอง
ฉาบ ไม้ตี	2 ฉาบ
ฆ้อง	1 ฆ้อง

ลักษณะการตี ทาบกลองๆละ 2 คน คนตีกลอง 2 คน การตีนั้นจะมีจังหวะกลอง ฉาบและมโหรีจะตีเข้ากับเสียงกลอง

วิธีเล่นกลองเลง มีการละเล่นในงานเทศกาลต่างๆ เช่น งานบุญมหาชาติ และแห่ ผ้าป่า แห่กฐิน แห่เรือไฟ การแห่ต่างๆจะมีขบวนการแห่มีหญิงชายร่วมเป็นจำนวนมาก เดิน ให้เข้ากับเสียงกลองที่ตี ขณะที่เดินนั้นมีการตีหมอลำเพื่อความสนุกสนาน

งานบุญมหาชาติ เดือน 4 กลองเลงนี้จะถูกตีโดยไม่ให้เสียงกลองขาดหายไปเป็น อันขาด จนครบ 2 วัน 2 คืน คือ วันรวมบุญแห่พระเวฬุวัน ในตอนกลางคืนทุกคุ้มจะต้อง แห่กลองเลงผลัดกันจนสว่าง แห่ไปตามบ้านและเรียกบ้านนั้นลงมาโมบุญ หรือบางบ้านก็ เอาสุรามานำให้กิน ไม่นานก็เคลื่อนไปบ้านหลังอื่นเรื่อยๆ แบบนี้จนหมดครบทุกคุ้มในหมู่บ้าน

2. พิธีกรรม

2.1 การเกิด

ชาวไทยโยธสมัยใหม่ คือ ประมาณ 15 ปีเป็นต้นมา การเกิดนั้นจะต้องฝากท้องที่ สถานีอนามัย ได้รับคำแนะนำจากหมอในการปฏิบัติตอนลูกอยู่ในครรภ์ การกินอาหารของ หญิงมีครรภ์นั้นไม่ค่อยมีข้อห้าม (บะลำ) เหมือนก่อนๆ การคลอดก็ไปคลอดที่อนามัยหรือ โรงพยาบาลวานรนิวาส ไม่ได้คลอดลูกตามบ้านเหมือน 10 ปีที่แล้ว คือ พอปวดท้องลูกจะ คลอด ญาติก็จะเรียกหมอดำแยมมาเผ่า เมื่อลูกออกก็จะตัดสายสะดือและอาบน้ำทำความสะอาดให้เด็ก ดูแลแม่ให้เข้าฝืนเข้าไฟ จึงกลับบ้าน แม่ที่อยู่ไฟนั้นก็ปฏิบัติตามคำบอก ของคนเฒ่าคนแก่อย่างเคร่งครัด คือ ต้องกินน้ำร้อนให้ได้หลายหม้อที่สุด อาบน้ำร้อนให้ได้ หลายครั้งที่สุด ออกลูกใหม่จะต้องกินข้าวจีตตลอดถึง 3 วันจึงจะกินอาหารอื่นได้ จะต้องอยู่ทำ ไฟได้ 10 วันขึ้นไป ถ้าอยู่ได้นานเท่าไรยิ่งดีเท่านั้น

เมื่อหมอดำแยมตั้งน้ำทำความสะอาดให้เด็ก ญาติๆก็จะรับเด็กมานอนที่กระดังฝัด ข้าว โดยมีผ้าห่มคลุมและผ้าอ้อมห่อเด็ก แต่ปัจจุบันนั้นเอาเด็กนอนที่เบาะนุ่มๆแทนกระดัง แล้ว แต่การอยู่ไฟนั้นเมื่อคลอดจากอนามัยหรือโรงพยาบาลแล้วก็ต้องมาอยู่ไฟที่บ้าน แต่ บางรายไม่อยู่ไฟจะอยู่เย็นแทน การอยู่เย็นนี้ไม่ได้นอนใกล้ไฟ นอนห่มผ้าธรรมดา อาบน้ำ เย็น กินน้ำเย็น มียาเย็นต่างหาก ต้องไปเอาจากบ้านอื่นมา แต่การอยู่ไฟนั้นใช้ไม้แก่นแดง กำลั้งเสือโคร่ง ไบยานางแดง ยาสตรีที่ขายในร้านขายยา ต้มจนยาออก จึงตักออกมากิน และใส่ยาสตรีลงไป

การผูกแขนโก๋ขาวนั้น ในสมัย 15 ปีก่อนนั้นชาวไทยโย้ยก็ทำเหมือนกัน จะทำเฉพาะแม่ใหม่ คือ คนที่ยังไม่เคยมีลูกเท่านั้น แต่เดี๋ยวนี้ไม่นิยมทำกันแล้ว เพราะบ้านเมืองเจริญขึ้น และหมู่บ้านโพนแพงเป็นหมู่บ้านที่ตั้งสถานีอนามัย คนจึงหันสมัยกว่าบ้านอื่นๆ

การผูกแขนออกจากกำ (หลังอยู่ไฟ)

หลังจากอยู่ไฟหรืออยู่ยาเย็นนานแล้ว ได้กำหนดวันที่จะออกกำแล้ว พ่อ แม่ ผู้ และญาติๆ ก็จะจัดเตรียมไม้ ข้าว ปลา อาหาร บอกญาติบ้านใกล้เคียงให้ผูกแขน แม่ และลูกจะออกจากกำ ในตอนเช้าวันใหม่ก็จะดับไฟ แม่ลูกอ่อนก็จะอาบน้ำแต่งตัวใหม่ใส่เสื้อผ้าที่สวยงาม ออกมานั่งข้างนอกบริเวณที่เหมาะสมของบ้าน เมื่อญาติๆ มาพร้อมก็จะให้คนแก่คนหนึ่งเป็นคนผูกแขนก่อน และติดตามด้วยญาติๆ เมื่อผูกเสร็จแล้วก็เลี้ยงข้าวปลาอาหารจนอิ่มหน้าสำราญแล้วญาติก็ลากลับบ้าน

2.2 การแต่งงาน

การเลือกคู่ เมื่อครั้ง 10 ปีก่อนคนหนุ่มคนสาวชาวไทยโย้ยจะคุยกันได้ต่อเมื่อกินข้าวเย็นเสร็จแล้ว ประมาณ 1 ทุ่มเป็นต้นไป คือ ตอนกลางคืน ฝ่ายสาวจะก่อไฟกองใหญ่ไว้แล้วจะเป็นฝ่ายที่ล้านหน้าบ้านหรือหลังบ้าน ภาษาบ้านไทยโย้ยว่า "ลงบ่วง" ฝ่ายชายพอกินข้าวแดงเสร็จก็รวมกัน คนหนึ่งก็เป่าแคน คนหนึ่งขยับปี คนหนึ่งสีซอ คนทำอะไรไม่เป็นที่ตบมือ หรือร้องเพลงเป็นที่ร้องเพลง พอไปถึงบ่วงสาวเป็นฝ่ายรอ บ่าวสาวก็คุยกัน ถ้าบ่าวคนใดชอบสาวก็อยู่ต่อ พวกบ่าวเหลือก็เป่าแคน ตีคสีซอ ขยับปี ร้องเพลงต่อไป "บ่วง" ใหม่ แต่ละบ่วงจะมีสาวเป็นฝ่าย 2-3 คน ฝ่ายบ่าวจะมีกลุ่มละ 5-6 คน ในจำนวนนี้จะมีบ่าวนอกบ้านมาสมทบด้วย กลุ่มสาวเป็นฝ่ายบ้านโพนแพงประมาณ 4-5 กลุ่ม ฝ่ายสาวในช่วงนั้นไม่ได้ไปทำงานที่ไหน ช่วยพ่อแม่ทำงานในหมู่บ้าน ไม่ค่อยจะไปทำงานนอกบ้าน แต่การเลือกคู่ครองส่วนมากพ่อแม่จะเลือกให้ทั้งผู้บ่าวและผู้สาว บางทีก็ให้เลือกนอกหมู่บ้าน ส่วนมากจะเลือกสาวบ่าวในบ้านตัวเองก่อน แล้วค่อยเลือกบ้านอื่นที่หลัง พ่อแม่เป็นคนเลือกให้ เช่น พ่อแม่เลือกสะไก่นอกหมู่บ้านให้ลูกชาย ถ้าเป็นสาวที่อยู่บ้านไกลบางครั้งเดินไปหรือขี่ม้าไป การเดินทางจึงลำบากมาก เพราะถนนหนทางไม่ค่อยสะดวก สมัยนั้นเป็นป่ารกมีป่าไม้จำนวนมาก สัตว์ป่ามีเสือและช้าง เป็นต้น การเดินทางไม่ต้องคิดระยะทางเดินให้ถึงบ้านสาวในตอนค่ำ ถ้ายังเหลือระยะทางมาก คำก็ยังไม่ถึง ก็ต้องวิ่งตัวจะได้ถึงบ้านสาวตอนค่ำ บางครั้งก็ไปกับเพื่อน ถ้าชวนเพื่อนไม่ไปก็ไปคนเดียว หากพบเสือและช้างหากยังอดทนสู้ไม่ถอยเที่ยวไปหาสาวมี 1-2 ปี ดังตัวอย่าง พ่อเผ่าสีดา บัวพันธ์ จึงได้แต่งงานกับแม่เผ่า

บุญใส อนุศาสน์ (เป็นคนบ้านตาตโตน บ้านนี้อยู่ทางทิศใต้บ้านโพนแพง เป็นสาวสวยของบ้านตาตโตน มีหนุ่มมารักชอบหลายคน แต่ผู้หญิงเฒ่าเสียดาหนุ่มบ้านโพนแพงไม่ได้ เพราะตอนหนุ่มรูปร่างสูง ขาว และหล่อ จากการสัมภาษณ์ผู้หญิงเฒ่าเสียดา บั้วพินธ์

ดังนั้นคนหนุ่มคนสาวสมัยก่อนจะถูกคู่ครองกันไปนานๆ ดังสุภาษิตที่ว่า คู่ข้างให้คู่หาง คุณางให้คู่แม่ คู่ให้แม่คู่ถึงปู่ย่าตายาย จึงจะดี สำหรับการเลือกคู่ครองสมัย 60 ปีต่อมาจะได้คู่ครองดี คือ ครอบครัวว่าครอบครัวสาวเห็นพ้องต้องกันและอยู่ด้วยกัน ก็ยึดถึงเช่นลูก เช่นหลานเป็นส่วนมาร้อยละ 99 หย่าร้างกันเป็นส่วนน้อย

ส่วนปัจจุบันหนุ่มสาวมีโอกาสในการเลือกคู่กันมากขึ้น เนื่องจากการไปทำงานต่างถิ่น ส่วนมากคนหนุ่มมองตาไม่รู้นิสัยใจคอไปอยู่ด้วยกันแล้ว อีกสักหน่อยเพื่อหน่ายอยู่กันไม่ได้เลิกกันหาเอาใหม่ สมัยโลกโลกาภิวัตน์ปัญหาตามมามากมายต่อครอบครัวและสังคม ด้วย ที่ต้องให้พ่อแม่เลี้ยงลูกของหนุ่มสาวเหล่านั้น

กล่าวคือ หนุ่มสาวบ้านโพนแพงจะมีเวลาพบปะกันทุกโอกาส แล้วแต่จะนัดกันจากการศึกษาพบว่าหนุ่มสาวในหมู่บ้านโพนแพงจะมีความคิดอยู่หลายประการ ประการแรกเลือกมองหาคนในหมู่บ้านเดียวกันก่อน และพ่อแม่พี่น้องเห็นดีด้วยจึงเลือกคู่ครอง ประการที่ 2 ความใกล้ชิดในด้านการทำงาน ทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน ทำให้สนิทสนมกัน รู้จักนิสัยใจกัน หนุ่มสาวเลือกกันเองโดยที่พ่อแม่รู้เห็นด้วยและไม่รู้เห็นด้วย ประการที่สามเนื่องจากการคมนาคมไปมาสะดวกสบาย มีรถยนต์ รถจักรยานยนต์ และจักรยาน เข้ามาใช้ ทำให้มีการติดต่อกันระหว่างหนุ่มสาวมีมากขึ้น ประมาณ 4-5 ปีมานี้มีโทรศัพท์ใกล้บ้านคือ ที่อำเภอวานรนิวาส ที่บ้านกลาง อำเภออากาศอำนวย สามารถโทรศัพท์ทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ เมื่อปี 2538 มีโทรศัพท์ที่บ้านนาคอย ปี 2539 ที่บ้านโพนแพงมีในหมู่บ้าน 2 แห่ง คือ ที่บ้าน นายมณู ภูหลัก อายุ 45 ปี และที่บ้าน นายนิ่ม แก้วมะณี อายุ 48 ปี ทำให้หนุ่มสาวสามารถโทรศัพท์คุยกันได้ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้เองหมู่บ้านโพนแพงจึงมีเบียดและสะเภาต่างบ้านเพิ่มมากขึ้น ทั้งไกลและใกล้หมู่บ้าน

2.2.1 พิธีสู่ขอสาวของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง

หลังจากหนุ่มสาวตกลงรักกันแล้ว หรือพ่อแม่เลือกคู่ให้แล้ว ลูกก็ตัดสินใจที่จะแต่งงาน พ่อแม่ก็ให้ล่ำ (ผู้ที่เป็นสื่อซึ่งต้องเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือไว้วางใจ) ไปเจรจาวางจริงหวังแต่งงานอยู่ร่วมกัน ทั้งถามค่าสินสอด แล้วล่ำก็มาบอก ทางพ่อแม่พี่น้องก็มาที่บ้านชาย ล่ำก็บอกความทางฝ่ายสาวทุกประการ ถ้าพ่อแม่พี่น้องฝ่ายชายตกลงพอใจในค่าสิน

สอด ก็ให้ล้ามเอาดอกไม้ธูปเทียนไปสู่มอบทางฝ่ายสาว (ฝ่ายสาวก็มีเผาแก่ฝ่ายสาว) ล้ามฝ่ายชายไป 2 คน ล้ามใหญ่กับล้ามน้อย นอกนั้นก็มียาตีฟั่นองไปด้วยกันไม่เกิน 10 คน ฝ่ายสาวเมื่อตกลงแล้วก็แจกไม้ขีดไฟคนละกับ (ละอัน) ถือกลับบ้าน บางคนก็มัดจำค่าสินสอด บางคนก็ไม่มัดจำ แล้วหาฤกษ์ยามยามตีแจ้งข่าวฟั่นองทุกคนบ้านใกล้บ้านไกลมาทำพิธีแต่งงาน ฝ่ายสาวก็เตรียมเสื้อผ้า ที่นอน หมอน มุ้ง เสื้อ และเครื่องสมมา สำหรับเครื่องสมมามีที่นอน ผ้าห่ม หมอน มุ้ง แพร ผ้าถุง เสื้อ (เดี๋ยวนี้นิยมเตีงนอน) จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับค่าสินสอด ค่าสินสอดมากของก็มาก

2.2.2 การไปสู่มอบ

สมัยก่อนเมื่อ 60-70 ปี พ่อแม่จะถามลูกชายเกี่ยวกับการขอมกับสาวบ้านไหน เมื่อพ่อแม่ทราบแล้วพ่อแม่จะแต่งตั้งหรือให้ญาติไปถามฝ่ายหญิง ว่าได้พูดได้คุยขบขันนี้ไหม ฝ่ายหญิงได้พูดคุยขบขันอยู่ รักขอมกันแต่งงานด้วยอยู่ ค่าสินสอดสเอาเท่าไร ฝ่ายสาวส่วนมากจะพูดว่าแล้วแต่พ่อแม่จะคาค่าสินสอด พ่อแม่บางคนจะเรียกสินสอดมากจนฝ่ายชายไม่มีเงินแต่งก็ต้องเลิกกัน ทั้งๆที่มีการต่อรองอยู่หลายครั้ง แต่ก็ต้องเลิกกันไป เลยไม่ได้แต่ง เพราะลูกเอาใจพ่อแม่ พ่อแม่ไม่แต่งก็ไม่ได้แต่งงาน แต่บางคนพ่อแม่ฝ่ายสาวขอมฝ่ายชายก็เรียกค่าสินสอดพอจะแต่งได้ ประมาณ 80 ปีผ่านมา 4-5 บาท หรือ 40 บาท เพราะเงินสมัยนั้นมีค่ามาก วิวัวละ 1-2 บาท ไม่เกิน 6 บาท ฝ่ายหญิงจะเรียกค่ามัดจำไว้จงไว้ เงินมัดจำไว้มีสัญญาว่าถ้าฝ่ายหญิงไม่เป็นใจอื่น ไม่หาคนใหม่แต่งงาน ถ้าผิดสัญญาต้องปรับบาทออกบาท หมายความว่าจงไว้ 10 บาท ฝ่ายหญิงต้องจ่ายคืนฝ่ายชาย 20 บาท ฝ่ายชายก็มีสัญญาเหมือนกัน สัญญาว่าถ้าไม่มีหญิงอื่นหรือไม่อยากแต่งด้วยประการใดก็ตาม เงินที่ขอมมัดจำฝ่ายหญิงไม่จ่ายคืนให้ แล้วต่อจากนั้นก็หาฤกษ์ยามนัดวันแต่งงาน โดยให้ฝ่ายชายหาฤกษ์แล้วมาบอกฝ่ายหญิง เพื่อบอกญาติฟั่นอง ก่อนที่จะเสร็จพิธีสู่มอบฝ่ายหญิงก็แจกไม้ขีด แล้วถ้าฝ่ายหญิงอยู่บ้านอื่นก่อนลงบ้านก็ต้องแต่งสำหรับข่าวให้ญาติฝ่ายชายรับประทานก่อนจึงเลิกลากัน

ปัจจุบันนี้ประมาณ 40 ปี ค่าสินสอด 2-5-6 บาทไม่มีแล้ว เปลี่ยนมาเป็น 4,000-70,000 บาท ยังไม่ถึงแสน พูดเฉพาะค่าสินสอด แต่ถ้าพูดเรื่องค่าใช้จ่ายในงานแต่งงาน บางคนเก็บค่าสินสอดเพราะเศรษฐกิจแพง พิธีแต่งงานจัดดี อาหารดีตามฐานะเจ้าภาพ การไปสู่มอบก็ไม่ยาก เพราะบางทีบ่าวสาวตกลงกันเองก็มี บางทีก็บั้นกับพ่อแม่ก็มี แต่ต้องตกลงกันค่าอาหารว่า ถ้าฝ่ายหญิงว่าวิวัวกลม (หมายความว่าให้ฝ่ายหญิงทั้งตัว) แต่ถ้าพูดว่าฝ่าย

ชายขอแบ่งหัวไม้หาง หางมาเท่า หมายถึงแบ่งวัวคนละครึ่งตัวหรือไม่ครึ่งก็แล้วแต่จะตกลงกัน บางคนก็ให้หลังเขาหรือบ่าหน้าเขา

2.2.3 การแต่งงาน

เมื่อพ่อแม่ทั้งสองฝ่ายตกลงจะแต่งงานให้ลูกแล้ว มีการดำเนินงานดังนี้ นักร้อง คือ ต้องหาวันที่ดีสำหรับการแต่งงาน ฝ่ายชายเป็นคนหาฤกษ์หาเวลา เพราะเป็นเวลาฝ่ายชายมอบคนและฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายรับคนไว้ในบ้าน เมื่อหาวันเวลาได้แล้วก็นัดญาติพี่น้องสมัยก่อนประมาณ 70-80 ปีก่อน ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงให้ญาติไปหาบอกเล่าต่อกันไปให้ครบญาติตั้งแต่เน้นๆ แล้วก็จดจำเอาไว้

ปัจจุบันนี้ 4-5 ปีมานี้ ภายในหมู่บ้านโดยให้ญาติไปบอกกล่าวเรื่องวันแต่งงานยังดีอยู่แต่บางคนก็พิมพ์การ์ดส่งทั้งใกล้และไกลให้ครบญาติที่จะบอกเล่า งานวันแต่งงานก็จะพร้อม

ฝ่ายหญิงเมื่อมีฝ่ายชายมาสู่บ่อนัดวันแล้วก็ต้องเตรียมเครื่องสมมา เครื่องสมมาเป็นประเพณีโบราณยึดถือกันมากมี ที่นอน หมอน ผ้าห่ม มุ้ง เตียนนอน (สำหรับเตียนนอนแล้วแต่จะตกลงกัน) ผ้าถุง ผ้าขาวม้า เสื้อ ผ้าโสร่ง และในปัจจุบันก็ยังเตรียมอยู่ จะมากหรือน้อยแล้วแต่ราคาค่าทอง หรือขึ้นอยู่กับฝ่ายสาว

2.2.3.1 พิธีแต่งงาน

พอถึงวันนัดหมายการแต่งงาน ทั้งฝ่ายเจ้าบ่าวและฝ่ายเจ้าสาว 1 วัน จะมีพี่น้องมารวมกันจัดเตรียม ผักปลาอาหารหวานคาว ตำพริก ข้าวคั่ว หัวหอม อาหารคาวก็มี ไก่ ปลาเท่านั้น เมื่อ 70-80 ปีก่อน แต่ปัจจุบันนี้มีการล้มวัว ควาย หมู เพราะเนื่องจากมีแขกรับเชิญมามาก

ในตอนเช้าวันแต่งงานฝ่ายชายจะมีลำ 2 คน พร้อมญาติบริวาร เอาเหล่า 4 ไท ไก่ 4 ตัว (ไก่สุกแล้ว) ไปบ้านเจ้าสาวก่อน ฝ่ายเฒ่าแก่ทางเจ้าสาวก็พร้อมรับเจรจา เหล่า 4 ไท (ปัจจุบันใช้ขวด 4 ขวด) ให้ผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งลำที่มากินกัน ส่วนไก่ 4 ตัว ตัวหนึ่งให้บอกข่าวผีเรือน พ่อแม่พี่น้องที่ตายไป ตัวที่ 2 ไปบอกข่าวเจ้าปู่ (ผีเจ้าปู่) ยังอีก 2 ตัวมอบให้เฒ่าแก่ในที่นั้นกินกัน เป็นการเสร็จจารีตประเพณี การมอบของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง แล้วผู้เฒ่าผู้แก่ (ลำและบริวาร) ก็กลับไปบ้านฝ่ายชายเพื่อแห่ขันหมากมา

2.2.3.2 แห่ขันหมาก

ฝ่ายชายจะเตรียมขันหมากแห่ไปบ้านฝ่ายสาว เพื่อมอบตัวเข้าพิธีแต่งงาน ใน ขบวนขันหมากนั้นจะมีดังนี้

1. เงินค่าทอง (ค่าสินสอด) ใส่ขันเงินหรือขันทองเอาผ้าห่อเงินปิดไว้ให้มิดปิด ให้เจ้าโคตรฝ่ายชายเป็นคนถือ และล้ามเป็นคนเดินออกก่อน

2. พาวัวฝ่ายชายนี้เป็นพาวัวคู่ คือ แต่งไปคู่ฝ่ายสาว จะแต่งใส่พาทานอย่าง ดี หาเปลือกด้ายมาทำเป็นสายข่วงเพื่อห้าม ไม้คานห้ามให้เอากำพัน (ไม้ม้วนผ้าทอหูก) อย่างเดียว ไม้อื่นไม่นิยม ใช้คนห้ามให้เอาหญิงสาวพรหมจารีย์ คือ สาวบริสุทธิ์ 2 คน เท่านั้น

การจัดแจงขบวนในข้อ 1 ยังจัดทำกันอยู่ สำหรับห้ามพาวัวนั้นในปัจจุบันใช้ รดยนต์หรือสามล้อนำไป เพราะหนัก และหาไม้อำพันไม่ค่อยมี เพราะคนทอหูกไม่ค่อยจะ ทอหูกกันแล้ว

3. ขันใส่หมากใส่พลูและเหล้ายา (บุหรี) มอบให้ผู้เฒ่าผู้แก่ถือเดินไปพร้อมพา ขวัญและเงินสินสอด

ดังนั้นกระบวนแห่ก็มีลำดับดังนี้ (1) คนถือขันสินสอดนำหน้า (2) เจ้าบ่าว (3) พาวัว ขันหมาก เหล้ายา (4) ญาติพี่น้อง (5) ขบวนกลอง แคน คนร้องรำทำเพลง ตาม ความสนุกสนานให้ทันเวลาฤกษ์ยามที่จะมอบค่าทองมอบตัวเจ้าบ่าว เจ้าบ่าวจะถือเดี่ยวออก กล้วย ยอดอ้อย ดอกไม้ เทียนคู่หนึ่งมัดเป็นกำให้เจ้าบ่าวถือ เพื่อนเจ้าบ่าวถือร่มกางให้เจ้า บ่าวไปตลอดทาง (คู่เจ้าบ่าวจะต้องเอาบ่าวบริสุทธิ์)

พอถึงบ้านเจ้าสาวตรงที่ขันบันไดจะมีหินลับมีดมาวางไว้ เอาใบตองกล้วยวางไว้ ข้างบนหิน เพื่อให้เจ้าบ่าวเหยียบแล้วล้างเท้าก่อนขึ้นบ้าน ผู้ที่มาล้างเท้าจะต้องเป็นเด็กหญิง บริสุทธิ์ทางฝ่ายสาว น้ำล้าง 1 ขันเป็นน้ำขมิ้นผสมน้ำ หรือใช้น้ำหอมก็ได้ ให้เป็นน้ำหอมก็ พอ ปัจจุบันก็ยังทำกันอยู่ การล้างเท้าเป็นการแสดงอัธยาศัยไมตรีต้อนรับ (พี่เบย) ว่าที่ พี่เบยจะต้องให้รางวัลแก่เด็ก จะมากหรือน้อยแล้วแต่อัธยาศัยของพี่เบย

ในประตูบ้านทางบ้านเจ้าสาวจะมีผู้เฒ่าผู้แก่ตามไปอย่างไร มาอย่างไร โดยมี การล้า (หมอล้า) ขอบ้านเจ้าสาว ล้าม 2 ล้ามจะต้องเป็นคนล้าเป็นสัก 1 คน เพื่อขอบ้าน บ้าน ถ้าล้าไม่เป็นที่ต้องจ้างขึ้นตามคำเรียกร้องของเขา ส่วนมากคือ เหล้า 1 ขวดหรือ 2 ขวด ปัจจุบันยังทำอยู่ พอเข้าประตูจะมีคนกันประตูเงิน เจ้าบ่าวต้องจ้างเข้าอีก อาจจะเป็นสุรา

ภาพที่ 15 : การลำขอขึ้นบ้านเจ้าสาวในพิธีแต่งงาน

ภาพที่ 16 : เหล้า 4 ไหโก่ 4 ตัว ของเจ้าบ่าวและพานบายศรีของเจ้าสาว
ในพิธีแต่งงาน

หรือเงินก็ได้ตามแต่เขาจะเรียก หรือตามอัธยาศัยของเจ้าบ่าว เมื่อผ่านประตูเงินแล้วจะเป็นประตูทอง ไ้สร้อยทองกัน เจ้าบ่าวต้องให้รางวัลอีกตามอัธยาศัย แต่สมัยก่อนไม่ทำกัน ฟังทำกันประมาณ 50 กว่าปีมานี้ ทำจนปัจจุบันนี้

เมื่อเข้าไปในบ้านก็เอาพานขันหมากไปตั้งคู่กับของเจ้าสาวในกรณีเป็นเขยคู่ แต่ถ้าเอาเจ้าสาวไปบ้านเจ้าบ่าวพานขันหมากเจ้าบ่าวไม่ต้องนำมาบ้านเจ้าสาว หลังจากนั้นเจ้าบ่าวก็นั่งรอ ผู้เฒ่าฝ่ายเจ้าบ่าวคนหนึ่งเข้าไปลูบมือเจ้าสาวออกมาจากห้องเจ้าสาว (สมัยก่อนคนที่จะเข้าไปลูบมือเจ้าสาวออกมาจากห้องต้องล่ำบอเจ้าสาวก่อน ปัจจุบันไม่มีทำเพราะล่ำไม่เป็น) ถ้าล่ำเป็นก็ให้ล่ำล่ำบอเจ้าสาว เจ้าสาวนั่งคู่กับเจ้าบ่าว และมีเพื่อนเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าสาวมานั่งคู่กัน เมื่อเวลาได้ฤกษ์แล้วก็เอาสินสอดทองหมั้นออกมา ประกาศ (พูด) ให้ผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งสองฝ่ายทราบ และเมื่อนับเงินสินสอดแล้วมอบให้พ่อแม่ฝ่ายเจ้าสาวเก็บเอาไว้ ถ้ามีทองคำมอบทองให้เจ้าสาว เช่น สวมสร้อย สวมแหวน กำไลแขน ถ้ามี สวมใส่ในช่วงนี้แล้วขันหมากก็เปิดเหล่าแจกกันกิน และเคี้ยวหมาก

เมื่อนับสินสอดพร้อมทองหมั้นเสร็จแล้ว ก็ทำเงินงานขันหมากให้คู่บ่าวสาว ขณะขันหมากคู่บ่าวสาวและเพื่อนเจ้าบ่าวเจ้าสาวประนมมือตลอดเสร็จพิธีสวดนั้น ผู้สวดคือหมอสวดหรือหมอสวดขวัญเจ้าภาพต้องผูกแขนหมอสวดก่อน มีเทียน 1 คู่ ดอกไม้ 1 คู่ และเงินด้วย แล้วแต่อัธยาศัยของเจ้าภาพ สมัยก่อนประมาณ 70-80 ปีก่อนไม่ได้ผูกแขน หรือมีก็เป็นเพียงดอกไม้ เทียน 1 คู่

เครื่องพานขันหมากจะมีพานขันหมาก บัวต้ม กล้วย ไข่ต้มสุก 1 ตัว ตีนไก่ (เท้าไก่) ต้มสุก 1 คู่ ไช้ไก่ 2 ฟอง ต้มสุกแล้ว ฝ่ายผูกแขน ขันน้ำมันต์ ขันห้า ขวดน้ำ แก้วน้ำ พานบัว 1 สำหรับ สุรา 1 ขวด ข้าวเต็มกระติบ มัดหญ้าคาใต้พานขันหมากมีผ้ารองรับ เทียนสำหรับไหว้ผู้เฒ่าผู้แก่ เทียนจุดในพานขันหมากบนยอดพานขันหมากแล้วแต่ยอดพานขันหมากมีกี่ยอด

เมื่อสวดขวัญเสร็จก็เอาไช้ไก่ 2 ฟอง เท้าไก่และคางไก่ออกมาดู ไช้ไก่ปอกเปลือกออก พยายามอย่าให้เนื้ออ่อนฉีกขาด คางไก่ก็ดึงออกมาจากช่องล่างของปากไก่ แล้วจะส่งให้พ่อพร้าหมัดหรือบัณฑิตในที่นั่งตรวจทำนาย ครั้นตรวจทำนายแล้วก็เอาไช้ไก่มาป้อนบ่าวสาว

2.2.4 พิธีป้อนไช้

ขั้นตอนต่อไปก็คือพิธีป้อนไช้ กล่าวคือ ผู้เฒ่าฝ่ายหญิงซึ่งเป็นผู้ที่มีศีลธรรม เป็นที่นับถือของลูกหลาน สามียังมีปี่วิตอยู่และมีสุขภาพดี เป็นคนป้อนไช้ สำหรับพิธีป้อนไช้ผู้เฒ่า

จะอยู่ข้างหน้าหรือข้างหลังก็ได้ เอาใบครึ่งหนึ่ง บัวคำหนึ่ง ใส่มือขวাপ้อนเจ้าบัว ใบใก้ อีกครึ่งหนึ่ง บัวคำหนึ่ง ใส่มือซ้ายป้อนเจ้าสาว เวลาป้อนมือต้องไขว้กัน ฝ่ายชายอยู่มือบน หญิงอยู่มือล่าง เรียกภาษาอีสานว่า "มือขวাপ้อนไขว้ซ้าย มือซ้ายป้อนไขว้ขวา" เจ้าบัวและเจ้าสาวต้องกินให้หมด ปัจจุบันก็ยังถือเป็นประเพณีและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

2.2.5 พิธีผูกแขน

หมอลสูตรจะทำพิธีสูตรโดยจะท่องคาถารคนำมนต์แก่คู่บ่าวสาว และคนที่นั่งใกล้บริเวณหาขวัญ หลังจากนั้นก็เริ่มผูกแขนให้กับคู่บ่าวสาว โดยให้หมอลสูตรผูกก่อน หลังจากนั้นให้ผู้เฒ่าผู้แก่ผูกแขน โดยถือธูปธูปสามดอกผูกแขนลงตามลำดับ บางคนนำค้ายาวผูกค้ายกับเงินติดกันก่อนแล้วจึงผูกแขน ระหว่างผูกแขนก็ให้ศีลให้พรแก่คู่บ่าวสาวในทางที่ดีงาม เสร็จแล้วก็นับเงินที่ผูกแขนได้ เพื่อบอกแก่ญาติพี่น้องที่มาในงานทราบ โดยล่ำหรือเจ้าโคตรฝ่ายหญิงคนหนึ่งบอกแนะนำว่า เงินจำนวนนี้เป็นของเจ้าบัวสาว ให้นำเงินนี้ไปใช้จ่ายในทางที่ทำให้พอกพูนขึ้น ไม่ให้เอาไปใช้ในทางการพนัน เป็นเงินกันดูงทำการค้าขายต่อไปให้เจริญก้าวหน้า แล้วมอบเงินให้แก่เจ้าบัว แล้วเจ้าบัวมอบต่อเจ้าสาว เจ้าสาวเอาผ้าห่อเอาเงินไว้

2.2.6 พิธีการสมมาปูย่า

เมื่อเสร็จพิธีผูกแขนแล้ว จะมีการสมมาปูย่า คือ พ่อแม่ฝ่ายชาย และญาติพี่น้องฝ่ายชาย ของสมมามีดังนี้

1. ของสมมาของปูย่ามี ผ้าโสร่ง 1 ผืน ผ้าขาวม้า 1 ผืน ผ้าถุง 1 ผืน หมอน 1 ลูก ผ้าห่ม 1 ผืน ที่นอน 1 เครื่อง เสื้อ 1 ผืน

2. ของสมมาของลุง ป้า อา เป็นไปตามอชยาศัย แต่ต้องให้ทุกคนที่ทางฝ่ายชาย แนะนำให้สมมา ผู้ที่ถูกสมมาสมัยก่อน 60-70 ปีได้เครื่องสมมามีแต่ปูย่า นอกนั้นได้แต่เทียน ดอกไม้ ไม่มีการผูกแขน แต่ในปัจจุบันนอกจากปูย่า ลุง ป้า อา ทั้งหลาย ญาติพี่น้องให้หมดถ้าฝ่ายจัดให้สมมา แล้วมีการผูกแขนเจ้าบัวสาวคืน มากน้อยแล้วแต่อชยาศัยของญาติ ปัจจุบันเริ่มมีการผูกแขนช่วงระหว่างสมมานี้เลย แต่ก่อนสมัย 60-70 ปีก่อนไม่มีทำกันสมมาที่สมมาเฉยๆ เพราะถือว่าตอบแทนบุญคุณปูย่า เป็นการมีอชยาศัยไมตรีต่อปูย่า

2.2.7 พิธีไหว้ญาติ

พิธีไหว้ญาติเป็นการไหว้ผู้เฒ่าผู้แก่ญาติทั้งสองฝ่าย ของที่ไหว้คือ ดอกไม้ 1 คู่ เทียน 1 คู่มัดเป็นคู่ๆ เจ้าสาวจะหยิบดอกไม้เทียนคู่ให้เจ้าบัวแล้วกราบลง ไม่แบ่มือ หมอบ

อยู่นั้นจนกว่าผู้เฒ่าคนนั้นจะอวยพรเสร็จ แล้วกราบคนใหม่ต่อไปจนครบหรือหมดดอกไม้ เทียนคู่ นั้น เป็นอันเสร็จ ปัจจุบันยังทำพิธีนี้อยู่ตลอดไม่ลืม เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ส่วนมากจะจัดไว้ด้วยกันในวันงานหลังจากสมมาเสร็จแล้ว

สมัยก่อนการสมมาปูย่าและการไหว้ญาติ สมัย 60-70 ปีเจ้าสาวมาอยู่บ้านเจ้าบ่าว แล้วประมาณ 3 วัน เจ้าบ่าวจะพาเจ้าสาว (ภรรยา) พร้อมกับสิ่งของที่สมมาและดอกไม้ เทียนคู่ นั้นไปขึ้นเรือน ถ้าห่างออกไปนิกัดขึ้นแคบ้านที่เคารพนับถือ ซึ่งต้องใช้เวลาสมมาอยู่ 4-5 วันก็มี เพราะเวลาไปสมมาจะไปช่วงกินข้าวแลง (อาหารเย็น) เสร็จแล้วจึงไปได้ พอขึ้นบ้านญาติก็มีการคุยกันตามความทุกข์สุขเป็นอย่างไร จะขึ้นบ้านญาติอีกเวลาก็ด่วงเลยไปถึง 3-4 ทุ่มต้องกลับบ้าน เพราะบางบ้านก็นอนหลับแล้ว ต้องรอวันใหม่ จึงต้องใช้เวลาหลายวัน ลักษณะแบบนี้ทำให้ภรรยารู้จักบ้านญาติ และญาติก็รู้จักภรรยาด้วย ซึ่งถือเป็นสมาชิกใหม่ของบ้าน

ในปัจจุบันจะทำพิธีไหว้ญาติในงานก็เสร็จพิธี ทั้งนี้เนื่องจากเศรษฐกิจรัดตัวไม่มีเวลาเหมือนสมัยก่อน แต่บางคนก็ยังทำอยู่ก็มี

2.2.8 พิธีส่งขบวนสาว

หลังจากไหว้ญาติเสร็จแล้วก็จะเป็นการเลี้ยงแขกหรือที่มาในงาน มีข้าวปลาอาหารให้ญาติพี่น้องรับประทานกัน การส่งขบวนสาวเข้าห้องจะมีผู้เฒ่าฝ่ายชายซึ่งเป็นผู้ที่เคารพนับถือของฝ่ายชายมาจูงขบวนสาวเข้าไปในห้องที่จัดเตรียมเอาไว้ เป็นการปูที่นอนหมอน ผ้าห่ม โดยจัดเตรียมให้สวยงามก่อน เมื่อเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้ามา เจ้าบ่าวจะนั่งคู่เจ้าสาว ผู้เฒ่าคนนั้นจะบอกหน้าที่สามีที่ดี และหน้าที่ภรรยาที่ดี และอวยพรให้ทั้งสองรักกัน หุดแต่สิ่งที่ดีงาม เป็นครอบครัวที่ดี หลังจากนั้นขบวนสาวไหว้ผู้เฒ่าก่อนออกจากห้อง หลังจากนั้นจะมีผู้จัดสำหรับอาหารเข้ามาในห้องเจ้าบ่าวเจ้าสาว ขบวนสาวจะรับประทานกันอย่างเป็นกันเองเพื่อให้คุ้นเคยกัน สมัยก่อน 60-70 ปีก่อนขบวนสาวไม่ค่อยจะได้คุ้นเคยกัน ปัจจุบันพิธีนี้ก็ยังคงทำกันอยู่ ถึงแม้จะคุ้นเคยแล้วก็ตาม เพราะเป็นประเพณีที่ดีงาม ในห้องเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะมีเพื่อนร่วมรับประทานอาหารกันด้วย จะมีการพูดคุยกันสนุกสนานตามสมควร หลังจากนั้นขบวนสาวจะเปลี่ยนเครื่องแต่งกายออกมาช่วยญาติดูแลจัดอาหารรับแขกที่ยังพอมืออยู่ หรือส่งญาติที่มาในงานกลับบ้าน

2.2.9 พิธีนำรอย (นำฮอย)

ในช่วงที่แห่เจ้าบ่าวเจ้าสาวมาบ้านเจ้าบ่าวแล้ว ญาติพี่น้อง 3-4 คนฝ่ายเจ้าสาวเดินทางมาภายหลัง โดยคาดคะเนว่าเจ้าสาวถึงบ้านเจ้าบ่าวและทำพิธีเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ให้ผู้เฒ่าผู้แก่แต่งตัว ถือไม้เท้าหน้าไป พอไปถึงบ้านเจ้าบ่าวถามหาควายแม่ นาง พูดว่า "ควายแม่ นางเห็นผ่านมาทางบ้านนี้ไหม ควายแม่ นางของแม่เจ้าสาว เห็นรอยมันแฉะเข้ามาบ้านหลังนี้" ปู่ย่าเจ้าบ่าวออกมารับ พูดว่า "ได้จับควายแม่ นางไว้แล้ว เห็นรูปพันธุสวอยฮากเอาไว้ทำพันธุ์ให้สืบหน่อแทนแนวต่อไป ขอยอมรับผิดว่าได้จับไว้แล้ว ขอบมารับผิด" หลังจากนั้นจะนำเทียน ขันห้า เหล้า 1 ขวด ไก่ 1 ตัว เอาให้ฝ่ายผู้เฒ่าของฝ่ายเจ้าสาวที่นำทางตรงหน้าบ้านไม่ได้ขึ้นเรือนเจ้าบ่าว ได้เลี้ยงอาหารแก่ญาติพี่น้องที่มา เมื่อฝ่ายผู้เฒ่าผู้แก่ขอลากลับญาติทางฝ่ายทางเจ้าบ่าวก็สาคน้ำรดฝ่ายผู้เฒ่าผู้แก่ที่ไปตาม โดยถือว่าการสาคน้ำให้กลับบ้านด้วยความเย็นชุ่มชื่น แสดงถึงให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ในปัจจุบันนี้พิธีนี้ยังทำอยู่เฉพาะเมื่อเจ้าสาวไปบ้านเจ้าบ่าวเท่านั้น

2.2.10 คำสินสอด

สำหรับการแต่งงานเมื่อ 80-90 ปีก่อนคำสินสอดบางคู่ก็บอกกันไปไม่มีคำสินสอดขอแต่รักกันจริงอยู่ด้วยกันไป บางคู่ก็ 2-4-5 บาทขึ้นไป ต่อมาประมาณ 60-70 ปี 20-100 บาทขึ้นไป 40-50 ปีคำสินสอดประมาณ 1,000-2,000 บาทขึ้นไป 30 ปีกว่ามานี้คำสินสอดประมาณ 10,000 กว่าก็มี

ปัจจุบันในการเรียกคำสินสอดมีหลายระดับ ขอแบ่งตามฐานะเป็น 3 ระดับ คือ ฐานะยากจนคำสินสอดอยู่ในระหว่าง 6,000-8,000 บาทขึ้นไป ฐานะปานกลาง 10,000 บาทขึ้นไป ฐานะดี 20,000-70,000 บาทขึ้นไป

สำหรับฝ่ายชายจากหมู่บ้านอื่นมาขอสาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง คำสินสอดของฝ่ายสาวประมาณ 20,000 บาท ฝ่ายชายต้องรองให้เหลือ 15,000 บาท ฝ่ายสาวไม่ตกลง เลยไม่ได้แต่งงานกันก็มี (ลูกสาวตามใจพ่อแม่ แล้วแต่พ่อแม่จะเรียกคำสินสอด) คือ บุตร นาย เวร โย้ย ชื่อ นางสาวอัมพร โย้ย ต่อมาก็มีหนุ่มบ้านตาดโตนมาขอและให้เฒ่าแก่มาขอ ก็มีคำสินสอด 20,000 บาท คงชอบและรักมากไม่ต่อคำสินสอดเลยแต่งงานเดือนพฤศจิกายน ปี 2536 ก็รักใคร่กันคืออยู่

สำหรับการผูกแขนบ่าวสาวสมัย 80-90 ปีที่แล้วมา เอาฝ้ายผูกอย่างเดียว ต่อมา 25-50 สตางค์ ถึง 1 บาท สมัยก่อนเป็นเงินใบบาท เมื่อ 40-50 ปีที่ผ่านมาการผูกแขนบ่าวสาวอยู่ในระหว่าง 1-5 บาท ในปัจจุบันอยู่ในระหว่าง 10-20-50-100 บาท ถ้าหากเป็นญาติใกล้ชิดกันที่มีฐานะดีจะผูกแขนบ่าวสาว 100-500 บาท (แต่ญาติใกล้ชิดมาก 1,000 บาทก็มี) เฉลี่ยในปัจจุบันประมาณ 20-50-100 บาท

สำหรับงานเลี้ยงต้อนรับ แต่ก่อนสถานที่จัดที่บ้าน เพราะแขกที่มาก็ไม่มาก เชิญแต่ญาติพี่น้อง ผู้เฒ่าผู้แก่

ปัจจุบันนี้เพื่อนสนิทมิตรสหายมาก เชิญมาก สถานที่บ้านไม่พอ ก็มีทางตั้งที่มิม โต๊ะเก้าอี้ที่โรงเรียนบ้าง หรือที่บ้านอื่นมาบ้าง และยิ่งกว่านั้นยังมีโต๊ะเก้าอี้ให้เช่า และยังมีถ้วย จาน แก้ว หม้อ ของทุกอย่างให้เช่าตามแต่ต้องการ ราคาอิมโต๊ะเก้าอี้บุตละ 40 บาท ถ้วย จาน หม้ออื่นๆ 100 ขึ้น 60 บาท

และเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2540 ได้มีการแต่งงานบุตรข้าราชการครูอยู่บ้าน โพนแพง บุตรอาจารย์วาระ และ อาจารย์รัชนี อุปสิทธิ์ บุตรชายชื่อ นายวุฒินันท์ อุปสิทธิ์ อายุ 25 ปี อาชีพรับราชการครู แต่งงานกับ นางสาวจีระพร เหมือนพรหม อายุ 25 ปี สอบบรรจุครูได้ แต่ยังไม่บรรจุอยู่ การแต่งงานครั้งนี้จัดพิธีบายศรีสู่ขวัญตอนเช้าที่บ้านเจ้าบ่าว เจ้าสาว แล้วตอนเย็นจัดเลี้ยงแขกโต๊ะจีนที่สถานที่โรงเรียนบ้านโพนแพง เลี้ยงแขกผู้มีเกียรติที่มาในงาน 400 คน จัด 40 โต๊ะ จัดเวทีมีวงดนตรีขับกล่อมแขกในงานด้วย นับว่าเป็นการจัดงานที่ใหญ่พอสมควรในบ้านโพนแพง เพราะยังไม่มีใครจัดอย่างนี้มาก่อนเลย เชิญแขกมาในงาน 18.00 น. และเลิกงานเมื่อเวลา 23.00 น.

2.2.11 พิธีการเชิญแขกมาร่วมงาน

การเชิญแขกมาร่วมงาน สมัยก่อนย้อนหลังไปประมาณ 30 ปีขึ้นไปจนถึงแต่หัวบ้าน ถ้ามีงานจะให้เชิญแขกด้วยวาจาทั้งญาติฝ่ายหญิงฝ่ายชาย บอกไปตามบ้านที่รู้จัก หรือตัวเองสนิทสนมให้มาร่วมงาน

แต่ปัจจุบันประมาณ 30 ปีขึ้นไปจะมีการแจกบัตรเชิญผู้ที่มีฐานะดี แขกที่อยู่ไกล ข้าราชการ ส่วนเพื่อนบ้านก็ใช้วิธีบอกทุกครั้งเรือนด้วยวาจา ผู้ที่ไปเล่าข่าวเรียกว่า เล่าบ้าน จะให้ญาติพี่น้อง ลูกสะใภ้ หลานสะใภ้ ประมาณ 7-8 คน ไปเล่าบ้านทุกครั้งเรือนไม่เว้นเลย การเล่าบ้านไปเล่าก่อนวันแต่งงานหนึ่งวัน ถ้าบ้านไหนไม่มีคนอยู่ก็ส่งความไว้กับคน

ข้างบ้านใกล้กัน ส่วนบัตรเชิญแขกมีหลายระดับ มีบัตรอ่อน บัตรแข็ง บัตรแข็งมีแบนทอง แบนทองผูกเชือกทอง เลือกให้ตามฐานะแขก

2.2.12 การแต่งงานกรณีอื่น

การแต่งงานที่ฝ่ายหญิงหนีตามฝ่ายชาย มีหลายสาเหตุ กล่าวคือ เมื่อฝ่ายหญิงชอบและรัก ฝ่ายชายไม่มีเงินแต่งงาน เพราะพ่อแม่ฝ่ายชายไม่มีเงินแต่งให้ จึงได้หนีตามไปกับฝ่ายชาย บางคนพ่อแม่ก็ดักกันฝ่ายชายจำเป็นต้องอยู่ด้วยกันก่อน มีลูกแล้วค่อยมาหาพ่อแม่ บางคนพ่อแม่ให้เอาคนหนึ่งแต่กลับไปรักอีกคนหนึ่ง และหนีตามคนรักไป แล้วพ่อแม่ญาติพี่น้องก็มีการปรับไหมให้มาสูบตามจารีตประเพณี หรือถ้าฝ่ายชายไม่มีก็แต่งผู้เฒ่าผู้แก่มาบอกกล่าวทำสัญญาไว้ แล้วแต่จะตกลงกัน

สาวน่ายามหนุ่มมานอนด้วยที่บ้านตนเอง ซึ่งไม่ค่อยจะมีเกิดขึ้นนัก นานๆ 10-20 ปีจึงค่อยมี จากการสัมภาษณ์สาเหตุเนื่องมาจากพ่อแม่ฝ่ายชายก็ดักกัน เพราะทั้งสองรักกันมาก แต่พ่อแม่ฝ่ายหญิงตามใจลูกหญิงเลยอนุญาตให้หนุ่มมานอนด้วย บางคนสาเหตุหลุดหยอกล้อกันเล่น แต่ในใจลึกๆรักเขาอยู่แล้ว ฝ่ายชายก็หลงใหลฝ่ายหญิง ฝ่ายชายก็รักฝ่ายหญิงเช่นกัน แต่จะลองดู (ไปนอนลองดูว่าฝ่ายหญิงจะหลุดจริงหรือไม่) เลยนอนบ้านฝ่ายหญิง แต่ถ้าพ่อแม่อยากได้ลูกเขยและกลัววัยชราขายหน้าก็ทำพิธีแต่งงาน โดยบอกแต่ญาติพี่น้องมาผูกแขนเอาเขยแล้วก็พอ คือ ถือว่ายอมรับเป็นเขยบ้านนี้แล้ว

ข้อสังเกตการเลือกคู่ในปัจจุบัน หนุ่มสาวทุกวันนี้เมื่อเป็นหนุ่มเป็นสาวไปทำงานกรุงเทพฯ หรือไปทำงานต่างประเทศ ไปทำงานก็พบกันรักกันตกลงอยู่ด้วยกัน พอกลับมาบ้านก็บอกพ่อแม่ แล้วพ่อแม่ก็ต้องผูกข้อต่อแขนให้ญาติพี่น้องรับรู้ หรือบางรายก็จัดพิธีแต่งงานตามประเพณี (เพราะหนุ่มสาวเมื่ออยู่ด้วยกันก็เก็บเงินไว้แต่งงาน) เพื่อเอาหน้าตาพ่อแม่ไว้จะได้ไม่ขายหน้าชาวบ้าน แสดงว่าหนุ่มสาวทุกวันนี้มีเสรีภาพในการเลือกคู่มาก ตัดสินใจเลือกคู่ครองเอง ประเพณีแต่งงานที่เคยทำยึดยามีพิธีนั้นนี้มากมายก็รวบรัดเข้า หรือค่อยๆจัดจางลง เพราะเนื่องจากวัฒนธรรมเมืองจะเข้าไปในเขตชนบทตามเทคโนโลยี หรือเรียกว่าโลกโลกาภิวัตน์ แล้วเส้นทางคมนาคม โทรศัพท์ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ ภาพยนตร์ ที่ชาวบ้านได้อ่านได้ชมและได้ยินมากขึ้น ดังนั้นค่านิยมต่างๆก็เปลี่ยนไป

2.2.13 การแต่งงานกับคนต่างภาคของชาวไทยอีสานบ้านโพนแพง

สมัย 60-70 ปีก่อนลูกสาวลูกชายไม่ค่อยออกไปทำงานนอกบ้าน ไม่ค่อยจะติดต่อกับภายนอกหมู่บ้านเท่าใดนัก เพราะถนนไปมาลำบาก แม่ตัวอำเภอเองต้องเดินเป็นวันจึงจะถึง

ดังนั้นการแต่งงานกับคนต่างภาคต่างจังหวัดจึงไม่มี หลังจากนั้นมาประมาณ 50 ปีกว่าก็มี ถนน มีวิทยุ มีสิ่งจดหมาย มีการออกไปทำงานนอกบ้านกระจายไปทั่วภาคต่างๆ จึงได้มีการ แต่งงานต่างภาค ต่างจังหวัดมากขึ้น มีการแต่งงานกับคนต่างจังหวัดเกือบทั่วทุกจังหวัดใน ประเทศไทย ส่วนมากจะเป็นหญิงมากกว่าชายที่แต่งงานกับคนต่างภาค ดังนี้

1. นางสาวรัตน์ บัวพันธ์ แต่งงานกับ นายพัชร์ชัย สีใส คนขาวสิงห์บุรี
2. นายมนูญ แก้วมะณี แต่งงานกับ นางน้อย คนขาวนครสวรรค์
3. นางวงศ์เดือน บัวพันธ์ แต่งงานกับ นายสุรพล คนขาวสุพรรณบุรี
4. นางเพ็ญจันทร์ กิตมาตร์ แต่งงานกับ นายทัศน์ คนขาวนครไชยศรี
5. นางมุกิตา บัวพันธ์ แต่งงานกับ นายวิชาญ คนขาวลำปาง
6. นางบุญเจือ เหมือนพรหม แต่งงานกับ นายประกอบ คนขาวสุรินทร์
7. นายปริญญา พลเวียง แต่งงานกับ นางสาวลี คนขาวนครศรีธรรมราช
8. นางสมคิด เบ็ญชัย แต่งงานกับ นายทวีศักดิ์ คนขาวกรุงเทพฯ

2.2.14 การแต่งงานกับคนต่างชาติ

การแต่งงานของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงมีหลายคู่ ดังนี้

นางมุกดา บุญสุนีย์ แต่งงานกับ นายอัลเบิร์ต เป็นชาวอังกฤษ แต่งงานเมื่อปี พ.ศ.2535 แต่งงานแล้วก็ไปอยู่ประเทศอังกฤษเลย ขณะนี้ได้ 5 ปีแล้ว ทั้งสองยังอยู่กันคืออยู่ มีความสุข 2-3 ปีมาเยี่ยมบ้านครั้งหนึ่ง

นางอัญชญา แก้วไพฑูรย์ แต่งงานกับ นายสกอตต์ บลูย์ เป็นชาวอเมริกัน เป็นทหารเรืออยู่รัฐเทกซัส ขณะนี้มีบุตรด้วยกัน 2 คนแล้ว และมีลูกติดแม่ไปอีก 1 คน คือ เด็กหญิงปิยะพร แก้วไพฑูรย์ ขณะนี้อายุ 9 ปี ไปเรียนกับพ่อใหญ่ ทั้งสองยังรักกัน คือ เขียนจดหมายมาบ้านว่าสุขสบายดี

นางบรรทม แก้วมะณี แต่งงานกับ นายอาโสง ชุน คนประเทศไต้หวัน ไปอยู่ประเทศไต้หวัน ขณะนี้มีบุตรด้วยกัน 2 คน แต่งงานปี 2537 ยังรักกันดี ทำมาหากินอยู่ด้วยกันคืออยู่ 1-2 ปีมาเยี่ยมบ้านครั้งหนึ่ง

นางยงค์ทวี บัวพันธ์ แต่งงานกับ นายอึ้งหวังเหิง คนประเทศไต้หวัน ปี พ.ศ.2531 ไม่มีบุตรด้วยกัน อยู่ด้วยกันหลายปีแล้ว มีเงินมีทองเป็นที่พึ่งของน้องๆ ส่งเงินมาให้น้องบ้านโพนแพงไปทำงานที่ประเทศไต้หวันเกือบทุกคน และน้องๆก็ต่างมีครอบครัวช่วยเหลือ

ตัวเองได้ มีบ้าน มีรถมอเตอร์ไซค์ จากภาวะไม่มีจะกินเท่าใดจนมีฐานะพอกินพอไปอยู่
บ้าง 1-2 ปีมาเยี่ยมบ้านครั้งหนึ่ง

สรุปแล้วการแต่งงานกับคนต่างชาติต่างภาษาในตอนแรกๆก็เพื่อเอาชีวิตรอดใน
สังคม เพราะอยู่ในไทยหาทำงานก็มีพอแต่อยู่กินไปวันๆ พอแต่งงานกับคนต่างชาติและเขา
ก็รักเรา เราก็รักเขา ต่อมาก็ไปอยู่กับเขาก็ต้องทำงานหาเงิน ไม่ใช่รอแต่สามีทำงานฝ่าย
เดียว ก็พอมีฐานะดีกว่าเดิมมาก บางคนก็ช่วยน้อง พ่อ แม่ ได้ เช่น นางมุกดา บุญสุนีย์ นาง
ยงค์ทวี บัวพันธ์ เป็นตัวอย่างแก่ชาวบ้านได้

2.3 การตาย

2.3.1 พิธีศพ เมื่อมีคนตายในหมู่บ้านญาติของผู้ตายก็จะยิงปืนขึ้นฟ้า ยิงไป 1-2
นัด เพื่อเป็นการบอกให้ชาวบ้านทราบว่ามีคนตายเกิดขึ้น และในเวลาต่อมาไม่นานนักผู้
ใหญ่บ้านก็จะประกาศให้ชาวบ้านทราบให้ไปรวมกันช่วยกันจัดทำงานในบ้านคนตาย การ
ประกาศนี้มีมาได้ 3-4 ปีแล้ว ชาวบ้านที่เป็นญาติสนิทและคนที่รู้จักมักคุ้นก็จะช่วยกันจัดการ
หลายๆอย่าง คือ

ตำเหมียงหมากแล้วห่อ เหมียงไม้ต้นลำขามาหั่นชิ้นเล็กๆ แล้วตำใส่พริก
เกลือ ปลาร้า และเครื่องปรุงต่างๆ แล้วห่อด้วยใบมะละกอ แล้วเสียบไม้ 10 ห่อต่อไม้ 1 อัน
ทำจนครบอายุของผู้ตาย

ไม้หลักธงยาวประมาณ 1 แขน ยอดของธงเสียบด้วยค้ายี่คำ สีแดง ทำ
ให้ครบอายุคนตาย แล้วนำทั้ง 2 อย่างวางไว้ที่พาน

ห่อขี้กอนิจา มีผ้าขาวผืนขนาดกลางใส่ของไว้ เช่น เทียน บัน 5 รูป ดอก
ไม้ สนุ่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน หวี ข้าวสาร ฯลฯ ตั้งไว้ใกล้กับพานห่อเหมียง

คนตาย ญาติพี่น้องจะอาบน้ำอุ่นให้และแต่งตัวหาแป้งประหม่น้ำหอม ใส่
รองเท้าว แล้วจึงห่อด้วยผ้าขาวมัด 3 ย่าน คือ มัดขา มือ หัว ก่อนมัดนั้นญาติพี่น้องจะใส่เงิน
ในปาก บางคนจะใส่มือ มีความเชื่อว่าเอาเงินไปจ้างทางขึ้นสวรรค์ นำไปไว้จ่ายในช่วง
เวลาตาย ห่อเสร็จแล้วเอาศพนำไปตรงกับป้อมของบ้าน หันหัวไปทางทิศตะวันออกหรือนอน
ขวางบ้าน เอาหุ้มไว้และบังผ้าหาคอีกครั้ง รอโรงศพที่ยังทำไม่เสร็จ

ที่วางรูปเทียนเพื่อเคารพศพ จัดไว้บริเวณบนหัวของศพ

ทำหีบศพและโลงศพ จะมีเหล้า 1 ขวด ข้าวหนึ่ง 1 ปั้น ไข่ดิบ 1 ฟอง จัด
เตรียมมาหูกกับคนตายแล้วห้อยไว้บริเวณที่ทำ การหูกนั้นจะหูกในเบิงบอกว่าคนตายนั้น

ตายแล้ว ญาติพี่น้องจะทำโลงให้ ไม่ให้คนที่ช่วยกันทำโลงเป็นอันตรายอะไร ให้เขาทำโลงด้วยความปลอดภัย เมื่อทำโลงเสร็จก็นำโลงขึ้นไปใส่ศพระดับตักแต่งให้สวยงาม ส่วนเหล่า ไช้ บ่าวหนึ่ง นั้นห้อยไว้ที่เดิมจนเขาไปหาฟัน จึงนำไปเสียดหาที่อยู่อีกครั้ง

นิมนต์พระมาสวดให้บุญคนตาย โดยเจ้าภาพจะนิมนต์มาตามศรัทธา เมื่อสวดเสร็จก็ถวายสัจจจัยให้พระ บางบ้านมีจิตศรัทธาต้องการเอาพระมาฉันท์อาหารก็จะนิมนต์ให้ขึ้นมาฉันท์อาหารที่บ้าน แต่บางบ้านไม่พร้อมก็จะนำอาหารลงไปวัดเพื่อให้พระฉันท์ จะเป็นอย่างไรตลอด

จัดทำอาหารเลี้ยงผู้คนที่มาช่วยงานศพ โดยเอาข้าวหรือหมูเป็นอาหาร สุรยาสูบ

จัดทำดอกไม้โดยส่วนมากจัดทำดอกไม้สด โดยเอาต้นพลับพลึงมาทำเป็นดอกไม้สดใส่ประดับไว้บนโลงศพและหน้าศพ ส่วนพวงหรีดนั้นจะได้จากญาติๆและคนคุ้นเคย และของผู้แทนราษฎร

ก่อนไปเผาศพตอนเช้าจะไปหาฟัน โดยนำเหล่า ไช้ บ่าวและไช้ที่ห้อยไว้ตอนทำโลงนั้นไปด้วย มีคนเผ่าคนแก่ไปเสียดไช้เพื่อถามคนที่ตายว่าต้องการอยู่ที่ใด แล้วโยนไช้ขึ้นไป ถ้าไช้แตกถือว่าคนที่ตายต้องการอยู่ที่นั่น จึงจัดการหาฟันกองทำเป็นกองฟอน พอใกล้เพลก็เตรียมลูกหลานกินข้าวและโกนผมเพื่อบวช ส่วนผู้หญิงจะเตรียมผ้าถุงสีขาวเพื่อเตรียมบวชปีพราหมณ์

หลังจากพระฉันท์เพลแล้วจึงนำลูกหลานที่จะบวชเณรบวชพราหมณ์ไปทำการบวชที่วัด เสร็จแล้วทั้งพระทั้งเณรและปีพราหมณ์ก็จะเดินทางจากวัดขึ้นบ้านเพื่อมาทำพิธีที่บ้าน หลังจากเสร็จพิธีจึงนำศพลงจากบ้าน ในช่วงนั้นจะมีคนหนึ่งยิงปืนหรือจุดประทัด เพื่อบอกเตรียมข้าวบ้านได้รับรู้ และเชื่อว่าบอกเตือนผู้ที่ตายให้ลงจากบ้านให้ไปอยู่ที่อื่น

ข้าวตอกจะคั่วก่อนที่จะเอาศพลงจากบ้าน เพื่อไม่ให้หว่านในตอนที่เราศพไปป่า เราจะหว่านไปตามทางจนใกล้ป่าช้า

การแห่ศพนั้นจะมีพระเดินนำหน้า และจะมีปีพราหมณ์เดินจูงตามหลัง มีลูกหลานจูงต่อและถือรูปภาพของคนตาย ต่อจากนั้นก็จะมีเกวียนซึ่งชาวบ้านจะช่วยกันลาก เกวียนศพและเดินตามไปจนถึงป่าช้า เมื่อถึงป่าช้าจะมีชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งไปรอรับสำหรับเสิร์ฟน้ำที่ป่าช้า เมื่อผู้คนนำศพไปถึงก็จะเสิร์ฟน้ำให้ดื่มแก้กระหาย จะจัดที่สำหรับพระนั่งทำพิธี และเสิร์ฟน้ำพระและปีพราหมณ์

ชาวบ้านจะช่วยกันนำโลงศพขึ้นตั้งที่กองฟอนประดับตกแต่งให้สวยงาม ญาติพี่น้องก็จะหาข้าวให้คนตายกินพร้อมกับพระ

พระสวด เมื่อพิธีพระสวดเสร็จเจ้าภาพก็จะประกาศบอกให้ชาวบ้านทราบถึง ประวัตินของผู้ตาย (ฟังมาอ่านประวัติได้ 3 ปีมานี้) เมื่ออ่านประวัติเสร็จแล้วจึงนิมนต์พระ มาทอดผ้าบังสุกุล เสร็จพิธีทอดผ้าพระจะมานั่งอีกครั้ง และให้พรทุกคน เป็นเสร็จพิธี หลังจากนั้นพระจะพานำเทียนธูปมาวางไว้ที่ตั้งศพ ชาวบ้านจะทำตาม และบางศพนั้นจะเปิดฝา โลงข้างหน้า แต่บางศพจะไม่เปิด เพราะอาจจะมึนกลิ่นจึงไม่เปิด แต่ส่วนมากจะเปิดโลงให้ ลูกหลานได้คาบเอาผ้าเช็ดหน้าที่ปกหน้าผู้ตาย (ถือว่าเป็นผ้าที่เอาไว้กันอันตรายเมื่อไปเป็น ทหาร หรือปกป้องรักษาคุ้มครองครอบครัว) เสร็จพิธีคาบผ้าเช็ดหน้าจึงเผา โดยเอาเปื้อนมา จากบ้านที่เตรียมมา และใช้ไม้บ่มเพื่อไม่ให้โลงตกลงมาเมื่อไฟไหม้

หลังจากนั้นชาวบ้านก็จะแยกย้ายกันกลับบ้าน แต่ทางออกที่ป่าช้าจะมีคุน้ำ ตั้งไว้ ให้ชาวบ้านประพรมศีรษะ (เชื่อกันว่าให้อยู่ดีมีแรง น้ำนี้เป็นน้ำสัมป่อย เมื่อพรมน้ำ สัมป่อยโรคภัยไข้เจ็บ ความไม่ดีต่างๆจะป่อยไป เหลือแต่สิ่งดีๆ)

ส่วนทางบ้านผู้ตายก็จะเตรียมน้ำพระขึ้นบ้านเพื่อมาสวด หลังจากให้นำศพไป เผาเป็นเวลา 3 คืน เมื่อเสร็จ 3 คืนแล้วก็จะทำพิธีหยาบพาท้าว คือ จะทำอาหารเลี้ยงพระอีก ครั้งหนึ่ง และเวลากลางคืนจะมีงานเฮือนตี 3 คืนที่บ้านผู้ตาย

ประเพณีหยาบพาท้าวได้ถือปฏิบัติกันมาทุกครั้งเมื่อมีคนตาย ลูกหลานญาติพี่น้องจะเป็นคนทำในบ้านของผู้ตาย เมื่อหลังจากตายไปแล้ว 3 วัน หรือเอาศพลงจากบ้าน แล้ว 3 วัน พิธีการนั้นไม่ยาก คือ นิมนต์พระสงฆ์ขึ้นบ้านเพื่อฉันอาหารเช้า เจ้าภาพจะทำ อาหารเลี้ยงพระ อีกประการหนึ่งถ้าไม่นิมนต์พระสงฆ์ขึ้นบ้านก็จะยกอาหารลงไปวัดถวาย พระ และอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ตาย ต่อมาอีกประมาณ 7-30 วันจะเก็บกระดูกเข้าวัด และ เลี้ยงพระอีกครั้งหนึ่ง ถือว่าคราวนี้เป็นการทำบุญแจกข้าว

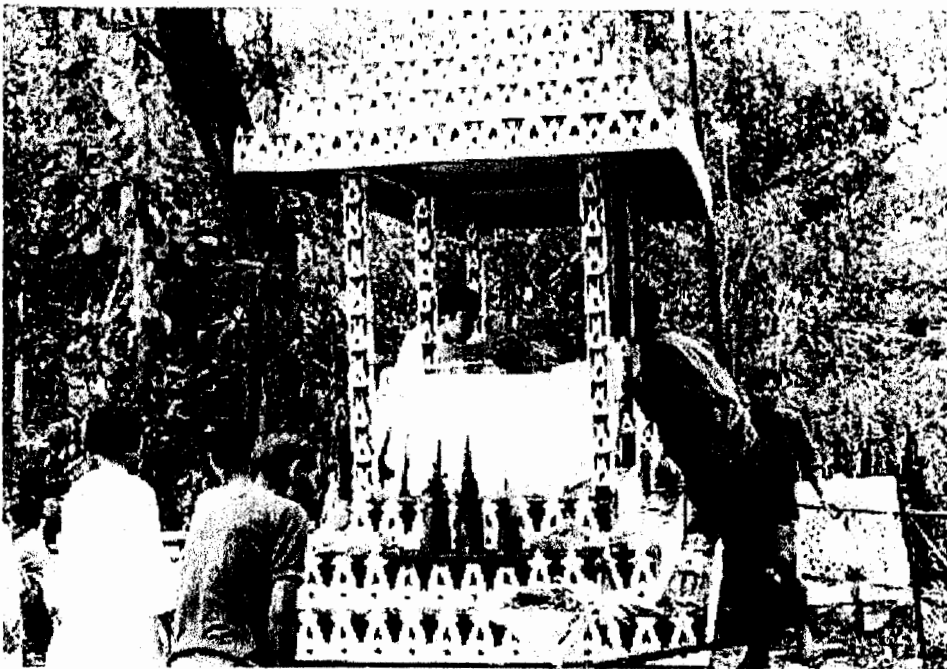
2.3.2 ความเชื่อและถือปฏิบัติเรื่องการตาย

ชาวไทยอีสานบ้านโพนแพงมีความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับการตาย ซึ่งเป็น ข้อห้ามมิให้ปฏิบัติ มีดังนี้

1. เมื่อมีคนตายในบ้านจะต้องใช้ปืนยิง หรือจุดประทัด เพื่อบอกให้ชาวบ้าน รู้ทั่วไป และอีกอย่างเพื่อบอกให้คนตายว่า เมื่อตายแล้วให้ไปอย่างสงบให้ขึ้นสวรรค์

ภาพที่ 17 : ขบวนแห่ศพไปป่าช้า

ภาพที่ 18 : การนำโลงศพขึ้นตั้งบนกองฟอนพร้อมประดับตกแต่งอย่างสวยงาม (กำลังล้างหน้าศพ)

2. ตายแล้วจะเอาศพไปวันอังคารไม่ได้ แต่ถ้าจะเอาไปต้องมีพิธีใต้กระบอง แก่กลก่อน
3. ตายแล้วไม่เอาศพไปวันรับปากเดือนและศีลแรม 15 ค่ำ (คือ แรม 15 ค่ำ และขึ้น 1 ค่ำในวันต่อมา) มีความเชื่อคือ เป็นวันแบ็ง อาจจะมีคนตายตามไปอีกหลายๆศพ หรือไม่ชาวบ้านอาจจะป่วยด้วยโรคต่างๆได้ หรืออาจเกิดภัยพิบัติอื่นๆก็ได้
4. เมื่อจะเอาศพไปเผาว่าจ้างจะต้องนำไปโกไปด้วย เพื่อเสีงหาที่อยู่ให้ผู้ที่ตายว่าต้องการอยู่ที่ไหน พอเสีงแล้วจึงโยนใบไปยังพื้นดิน ถ้าผู้ตายต้องการอยู่ใบจะแตก แต่ถ้าไม่ต้องการอยู่ใบจะไม่แตก
5. ถ้าเป็นการตายโหง เช่น ควายชน ตกต้นไม้ สุกคอตตาย ใน 5 ปีหลังจะฝังหมดไม่มีการเผา แต่ปัจจุบันนี้เผาแล้ว
6. ตายในเดือน 9 ขึ้นหรือแรม 9 ค่ำ และวันต่อไปเป็นวันอังคารก็จะไม่เอาศพไปเผา ต้องรอก่อน
7. ตายในเวลาไล่เลี่ยกัน 2 ศพ จะต้องเอาศพคนที่ตายไปก่อนหนึ่งวันไปเผา
8. ทำบุญแจกข้าวเก็บกระดูก เมื่อตายไปไม่นานจะเก็บกระดูก แต่ถ้ามีคนที่ตายตอนยังไม่เก็บกระดูกจะต้องรอให้เก็บกระดูกของศพที่ตายทีหลังก่อน คนตายก่อนจึงเก็บกระดูกได้

ครอบครัวกับการจัดการสภาพแวดล้อมของชุมชน

สภาพแวดล้อมของชุมชนในหมู่บ้านโพนแหง สมัยผู้ใหญ่ถาวร พรหมพิต ไม่สะอาด เพราะชาวบ้านไม่มีการพัฒนา ใต้ถุนบ้านมีแต่ขี้วัวขี้ควาย เพราะว่าผูกสัตว์เลี้ยงใต้ถุนบ้าน สมัยนั้นมุ่งเอาขี้วัวขี้ควายไปทำปุ๋ย ไปใส่ไรนา เพื่อให้ข้าวในนาได้ผลผลิตดี ต่อมาสมัยผู้ใหญ่สังคม แก้วมะณี มาเป็นผู้ใหญ่บ้าน ปี 2538 ได้มีการประกวดหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านก็เลยประกาศและประชุมลูกบ้านให้พากันทำความสะอาดหมู่บ้าน ใต้ถุนบ้านก็อย่าให้มีขี้วัวขี้ควาย เศษกระดาษ ใบไม้ก็นำไปทำปุ๋ยหมักได้ บ้านใครไม่มีรั้วรอบขอบชิดก็ทำให้เรียบร้อย

สำหรับครอบครัวก็มีบะเป็ยกบะแ่ง บะแ่งสิ่งที่เป็นใบไม้ เศษอื่นๆ ก็นำไปทำปุ๋ยหมัก เศษถุงพลาสติกก็นำไปเผาไปทิ้ง ผู้ใหญ่บ้านได้แนะนำตามทอกระจายข่าวทุกวัน ผลจากการประกวดหมู่บ้านก็ได้อันดับที่ 3 ของจังหวัด

เมื่อทุกคนในครอบครัวจัดรักษาความสะอาดบ้านเรือนของตน ในเรื่องของส่วนรวม ส่วนที่ไม่มีปัญหาจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ประชาชนในหมู่บ้านปกครองง่ายและมีการช่วยเหลือกัน ต่อจากนั้นมาหมู่บ้านก็สะอาดมากขึ้นกว่าเดิม พ่อแม่ผู้ปกครองและครูบาอาจารย์ช่วยกันบอกลูกหลานของทุกคนในเรื่องการทำความสะอาดของชุมชน ครอบครัวและชุมชนที่ตนอาศัย และในเมื่อถึงวันสำคัญก็จะมีผู้นำในหมู่บ้านประกาศเสียงตามสายเรื่องความสะอาด เรื่องน้ำดื่มน้ำใช้ เรื่องโรคภัยต่างๆ เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกให้ทุกคนรักบ้านเกิดเมืองนอนของตน เพื่อจะได้ร่วมพัฒนาต่อไป

1. ป่าไม้

สภาพป่าของบ้านโพนแพงมีป่าบุ่งป่าทามรอบๆลำน้ำยาม ทิศเหนือเป็นป่าหมากผีพวน ต้นหมากกล้วยเห็น ต้นหมากหูหมาน ต้นไผ่ ไม่มีทุ่งนาเลย เป็นต้นไม้เล็กๆ ไม่มีต้นไม้ใหญ่ ต้นไม้เหล่านี้จะเกิดตามริมฝั่งน้ำยาม พอถึงเดือนพฤษภาคม-กรกฎาคมเป็นฤดูทำนา เป็นหน้าฤดูหมากผีพวน หมากกล้วยเห็นสูง คนเก็บผ่านไปมาก็ได้เก็บกิน และส่งกลิ่นหอมดอกหมากกล้วยเห็นหอมเหมือนธรรมชาติ

ต้นไผ่ก็จะเกิดรอบๆบริเวณหมู่บ้าน พอให้ชาวบ้านไปหามาทำเป็นอาหาร ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือก็มีป่าหมากแขว หมากแขวนี้ก็จะเกิดในเดือนกรกฎาคม ในเดือนนี้ฝนตกหนักน้ำก็จะท่วมหมดเลยในป่านี้ ชาวบ้านก็รีบไปเอาหมากแขว หมากผีพวน หรือหน่อไม้มากินกัน

ทางด้านทิศตะวันตกมีป่าโพนมดงาม ป่านี้ก็มีหน่อไม้มาก ชาวบ้านไปหาขายและเอามาทำหน่อไม้คองบ้าง ทำเป็นรายได้เข้าสู่ครอบครัว แต่ต้องรีบเก็บน้ำยาม เพราะอยู่คนละฟากฝั่งระหว่างหมู่บ้านกับป่า

ในป่าโพนมดงามนี้มีคนไปผูกคอตายใส่ เรียกว่า คนตายหุง ชาวบ้านไปหาหน่อไม้ก็ไม่กล้าไปหาหน่อไม้คนเดียว

นอกจากมีหน่อไม้แล้วยังมีเห็ดเกิดอีก และมีผัก เช่น อีลอก อีลาย ใบกรูด เอาไว้แกงหน่อไม้ และยังมีนก หนู งู เต่า ยังมีพอมให้คนเห็น

1.1 มาตรการในการรักษาป่า

การรักษาป่าของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง เนื่องจากบรรพบุรุษส่วนใหญ่รักษาป่าและสงวนป่าไว้ เปรียบเทียบได้ว่าหมู่บ้านใกล้เคียง คือ ป่าไม้หมู่บ้านอื่นไม่เหลือ บางหมู่บ้านจะเหลือน้อยมาก

ส่วนในเขตแปลงไร่นาทุกคนรอบครัวจะรักษาต้นไม้ในแปลงของตนไว้ รุ่นปู่ย่าตายายสอนลูกหลานว่า หากต้นไม้ในนาอยู่เจ้าของก็ได้ประโยชน์หลายอย่าง เช่น ได้ร่มเงา ได้ฟืน นำไปสร้างบ้าน เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ต่างๆ เช่น สัตว์ ต่อ แตน มดแดง จักจั่น เป็นที่อยู่ของเห็ด

1.2 มาตรการสังคม

จากที่กล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นว่า ป่าเหล่านี้ให้ประโยชน์ร่วมกันกับทุกคน แต่ละคนจึงช่วยกันรักษา หากใครตัดไม้มากก็จะมีคนมาพูดว่าทำไมต้องตัดต้นไม้มากไป เสียตายหรือไม่ เป็นคำสอนคำเตือนของผู้ใหญ่บ้าน อีกประการข่าวจากโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ ก็จะมีข่าวการรักษาป่า และอีกอย่างบ้านโพนแพงก็มีความกลัวอยู่เหมือนกัน เพราะสถานีตำรวจภูธร ต.หนองสนม อยู่ใกล้กับบ้านโพนแพง ถ้าใครตัดไม้มากหรือลากไม้เถื่อนผ่านหน้าสถานีตำรวจก็ตรวจดาม ทำให้ชาวบ้านกลัวเลยไม่กล้าตัดต้นไม้มาก

1.3 มาตรการทางกฎหมาย

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการตัดไม้ทำลายป่า ชาวบ้านบางคนทราบบ้าง บางคนก็ไม่ค่อยทราบกฎหมาย ถ้าใครตัดต้นไม้มากก็ผิดกฎหมาย เช่น ชาวบ้านหลายคนที่มีเลื่อยเครื่องรับจ้างก็มีตำรวจไปจับ นำเลื่อยเครื่องไปเก็บไว้สถานีตำรวจ ก็ได้เสียค่าปรับประมาณ 2,000-3,000 บาท

1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับทรัพยากรป่า

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงมีความเชื่อเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ มีต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่งชื่อว่า ต้นยางใหญ่ ประมาณ 100 ปีแล้ว แดวนั้นเป็นถนนจากบ้านโพนแพงไปบ้านนาคอย มันจะมีต้นใหญ่ต้นหนึ่งอยู่ทางซ้ายมือใกล้สะพาน เพราะว่ามีรดที่เกิดอุบัติเหตุบ่อยที่สุด แต่ไม่มีคนตายแดวนั้น ก็เลยเชื่อกันว่าผีอยู่ที่ต้นยางใหญ่ ชาวบ้านโพนแพงก็ให้ความเคารพนับถือตลอดมา จนวันหนึ่งในฤดูฝนเกิดฟ้าผ่าต้นไม้ต้นนั้น เกิดไฟไหม้ยอดและใบเหลือแต่ลำต้น ก็มีเจ้าของดินแดวนั้นได้ทำบ้านหลักเล็กๆอยู่ และเป็นสักการะบูชาอยู่

2. ดิน

2.1 มาตรการในการรักษาดิน

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงมีดินอยู่ 2 ประเภท คือ ดินส่วนตัวที่มีหลักฐานทางราชการรับรอง ดินอีกประเภทหนึ่งคือ ดินสาธารณะในเขตหมู่บ้าน อีกประการหนึ่งของดินสาธารณะของชาวบ้านก็เอาไว้เลี้ยงสัตว์ คือ วัว ควาย ตอนเช้าก็ปล่อยวัวควายออกจากคอก ก็ปล่อยไปกินหญ้าตามดินสาธารณะประโยชน์ มันจะติดกับบ้านหนองสนม (สถานที่วัวควายกินหญ้า)

ทิศเหนือ   ทิศ บ้านสังเปือย จะมีแม่น้ำยามกันระหว่างหมู่บ้าน

ทิศใต้   ทิศ บ้านหนองสนม จะมีน้ำเพียงรมกัน

ทิศตะวันออก   ทิศ บ้านหนองบัวแดง จะมีน้ำยามกันระหว่างหมู่บ้าน

ทิศตะวันตก   ทิศ บ้านบะนงทา ไม่มีแม่น้ำกัน

สมัยก่อนตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายายดินในหมู่บ้านนี้จะเป็นของสาธารณะประโยชน์ ไม่มีคนไปจับจอง การเลี้ยงวัวควายก็สะดวกสบาย คือ ปล่อยออกจากคอกให้มันไปหากินเอง ไม่กลัวว่าจะเข้าไปไร่นาของคนอื่น เพราะมีหญ้ามีป่าไม้มากและหนาด้วย ต่อมาชาวบ้านได้ขยายครอบครัวและมีประชาชนเพิ่มขึ้นในหมู่บ้านมาก ชาวบ้านก็รีบจับจองเอาเป็นของตัวเอง ต้นไม้ที่อยู่ในดินก็ต่างปลุกบ้านกันมาก ทำให้การทำมาหากินก็ทำแค่ในดินของตัวเอง เช่น ต้นไม้แต่ก่อนมีมาก เดี่ยวนี้ตายหมด ชาวบ้านก็ได้ทำรั้วรอบขอบชิด และก็ห้ามมาหาหน่อไม้ในที่ๆไม่อยู่ในเขตของตนเอง

2.2 มาตรการในทางสังคม

ในการรักษาดินคนส่วนใหญ่เห็นว่าดินเป็นสาธารณะประโยชน์ เป็นมรดกร่วมกันที่ปู่ย่าตายายให้มา ผู้เป็นลูกหลานควรรักษาไว้ และเมื่อมีการประชุมผู้ใหญ่บ้านก็ประกาศกับชาวบ้านทุกคนว่า ขอดอย่าได้ไปบุกรุกที่ดินสาธารณะเด็ดขาด ใครนำไปเป็นของตัวเองต้องเอาคืนมาเป็นของสาธารณะเหมือนเดิม และห้ามไม่ให้คนอื่นมาทำกินที่ๆไม่ไ้ของตนเอง

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงก็ไม่มีใครไปแย่งเอาที่ของคนอื่นเลย ถ้าใครไม่มีที่ทำกินก็จะไปขอเช่านาทำกิน เช่น นาย ก. ไปเช่านาของนาย ข. ทำ นาย ก. ก็จะไม่เอาค่านาคนละครึ่ง สมมุติว่าทำนาได้ข้าว 100 หมื่น ก็แบ่งกับเจ้าของคนละ 50 หมื่น เพราะนาย ก. มี

ฐานะยากจน ไม่มีที่ทำกิน หรือถ้าไม่เข้าที่นาทำก็จะไปเป็นลูกจ้าง ก็ได้ค่าแรงแล้วแต่คนจ้างจะให้ ทำงานก็ทำได้มาก

2.3 มาตรการทางกฎหมาย

ผู้ใหญ่บ้านก็ได้บอกเสมอว่าที่ดินสาธารณะเป็นที่ดินของหลวง ใครจะไปทำกินเป็นของส่วนตัวไม่ได้ ถ้าใครขึ้นไปทำจะต้องถูกจับแน่นอน คนก็เกิดความกลัวไม่กล้าทำ

สำหรับดินชาวบ้านครอบครัวทำกินมีหลักฐานทางราชการเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านต่างก็ดูแลปรับปรุงให้ที่อยู่เสมอ ดูจากหน้าแล้งทุกครอบครัวก็นำปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ไปใส่ลงในแปลงให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ เมื่อปลูกข้าวข้าวก็น่าจะให้ผลผลิตสูง จะทำให้รายได้เข้าสู่ครอบครัวอย่างมากและอย่างภาคภูมิใจ

2.4 ความเชื่อเกี่ยวกับทรัพยากรดิน

ทุกคนของชาวไทยโย้ยบ้าน โพนแพงตระหนักถึงประโยชน์จากที่นาหรือที่ดิน เพราะส่วนที่ดินจริงของชาวบ้านได้ทำอยู่ทำกิน เช่น ปลูกบ้าน ทำนา ทำสวน ทำไร่ ทำสนามเด็ก ส่วนที่เป็นของทางราชการก็สามารถนำไปจำหน่าย ทำประกันสัญญาเงินหรือได้ถอนสัญญาผูกมัดอื่นๆได้ตามสมควร

ส่วนประเภทของดินในบริเวณนั้น ดินส่วนใหญ่จะเป็นดินร่วนปลูกพืชได้งอกงามดี แต่มาปัจจุบันนี้ดินที่อยู่ใต้ดินบ้านเอาวัวควายไปผูกไว้หน้าฝนมา มันแฉะและสั่นกลิ้งเหม็น ทำให้อากาศไม่ดี เขาจึงเอาวัวควายไปผูกนอกบ้าน หลังจากนั้นก็ซื้อหินลูกรังรดละ 300 บาท มาเทใส่ใต้ดินบ้าน หรือคนจะสร้างบ้านใหม่ก็นิยมเอาหินลูกรังเทก่อนแล้วสร้างบ้าน ทำให้ดินร่วนไม่ค่อยมี การปลูกต้นไม้ก็ไม่งอกงามดี

เราอาจกล่าวได้ว่าชาวบ้านทุกครอบครัวอยากได้ดิน เพราะดินมีประโยชน์มากมาย ชาวไทยจึงรักษาผืนดินที่เป็นสาธารณะ ซึ่งถือว่าเป็นมรดกตกทอดร่วมกัน และช่วยกันรักษาส่วนที่เป็นของส่วนตัว ชาวบ้านสนใจเอาใจใส่มาก

แหล่งดินที่เป็นสาธารณะมีชื่อว่า

1. ดินสาธารณะคอนหอ
2. ดินสาธารณะหนองหมากแขว
3. ดินป่าช้า หรือดินวัดป่า

ดินที่กล่าวมานี้ยังมีอยู่ถึงทุกวันนี้

3. น้ำ

3.1 มาตรการในการรักษาน้ำ

ชุมชนบ้านโพนแพงเมื่ออดีตเรื่องน้ำมีปัญหามาก ตั้งแต่ปี พ.ศ.2510-2520 ในช่วงเดือนเมษายนของทุกปีมีน้ำบ่ออยู่ 4 บ่อ

1. บ่อน้ำสร้างทุ่ง บ่อน้ำนี้กินอร่อยมาก จะมีรสหวานเหมือนธรรมชาติน้ำบ่อ แสดงว่าคนทั้งบ้านจะตักน้ำบ่อนี้ไปใช้กิน มันเป็นน้ำอ่อน คนส่วนใหญ่จึงชอบมากินกัน พอ คนตักมากๆน้ำจะแห้งและก็แฉงด้วย จะรอให้มันออกบ่อก่อนตักกิน วิธีการตักน้ำก็ใช้ถังมัด ใส่มั้ยาวๆแล้วหย่อนลงบ่อตักเอาน้ำ แล้วก็ลากขึ้นมา เด็กๆห้ามไปตักกั้วตกลงไป (ปัจจุบันยังมีอยู่)

2. บ่อสร้างเหนือ บ่อนี้จะมีรสจืด คนส่วนใหญ่ชอบไปตักมาใช้อาบ และนำไปรดผักต่างๆ วิธีการตักใช้วิธีเค็ม (ปัจจุบันถมแล้ว)

3. บ่อน้ำวัด เพราะอยู่ที่วัดบ่อนี้มีรสจืดเหมือนกัน ไม่นิยมนำมากินใช้อาบ และรดพืชผัก (ถมแล้วไม่มี)

4. บ่อสร้างบ้านครูวาน บ่อนี้จะอยู่ที่บ้านครูวาน บ่อนี้ก็มีรสจืดเหมือนกัน บ่อนี้ยังอยู่แต่ไม่ใช้แล้ว มีเศษไม้ไปทับถมอยู่ (ยังไม่ถม)

ต่อมาปี พ.ศ.2521-2530 ทาง รพช. ก็มาเจาะน้ำบาดาล มาเจาะให้ 2 บ่อ ก็ค่อยยังชั่ว เด็กไปโยกได้ แต่ใช้ได้ไม่นานก็พังแล้ว

ต่อมาปี พ.ศ.2530-2535 ประชาชนก็พากันซื้อมอเตอร์ปั้มน้ำมาเจาะน้ำใช้เอง จนถึงปัจจุบันนี้มีน้ำประปาใช้ ทำให้สะดวกสบายในการใช้น้ำ

น้ำดื่มก็มีโรงแจ้งรอน้ำฝนไว้กินตลอดปี

3.2 มาตรการทางสังคม

มาตรการรักษาน้ำชาวบ้านให้ความร่วมมือในการประหยัดน้ำ เพราะปัจจุบันนี้ชาวบ้านได้มีน้ำประปาใช้ ถ้าคนใช้มากก็ได้เสียเงินมาก ใช้น้อยก็เสียเงินน้อย น้ำบ่อชาวบ้านไม่ใช้แล้ว ชาวบ้านไม่เดือดร้อนในการใช้น้ำ ชาวบ้านได้ร่วมกันจัดหล่อโรงแจ้งน้ำขายเป็นปี ผ่อนส่งเดือนละ 50 บาท จะเป็นลูกละ 500 บาท หรือบางบ้านก็จะมึงบจากหน่วยสาธารณสุขให้ยืมเงิน 3,000 บาท ให้ไปหล่ออ่างซีเมนต์ไว้เก็บน้ำฝนไว้กินใช้ จะให้ยืมเงินหมุนเวียนกันไปเรื่อยๆแล้วชาวบ้านช่วยกันทำ

ส่วนน้ำตามลำห้วยก็ห้ามไม่ให้ทิ้งขยะลงในแม่น้ำ เพราะจะทำให้ปลาตาย และยังทำให้เน่าเสีย

3.3 มาตรการทางกฎหมาย

ในการรักษาน้ำยังไม่มี มีแต่ห้ามทิ้งเศษกระดาษ เศษไม้ เศษแก้ว ลงในแม่น้ำ เพราะกลัวเหยียบแก้วในยามหาปลา หรือเวลาเด็กไปเล่นน้ำ เศษกระดาษกลั้วน้ำเสีย ห้ามไม่ให้จับปลาในฤดูวางไข่ ห้ามไปบุดลอกหนองคูคลอง แม้จะทำเล็กน้อย ถ้าหากไม่เป็นที่พอใจก็ต้องห้าม ต้องผ่านคณะกรรมการหมู่บ้าน เพราะนอกจากน้ำดื่มน้ำใช้แล้วยังมีประโยชน์ต่อการเกษตร เช่น รดผักอีกด้วย หากใครปลูกผักทำสวนครัวจะให้น้ำเสรี สำหรับชาวบ้านที่จะทำสวนก็ต้องไปทำพื้นที่ของตนเอง เพราะส่วนใหญ่ไม่นิยมไปปลูกที่อื่น เพราะชาวบ้านไม่ได้ยึดเป็นอาชีพ ปลูกพอได้กินก็เลยไม่ค่อยมีปัญหา

3.4 ความเชื่อเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ

ความเชื่อเรื่องน้ำยังมีมากสำหรับชาวบ้าน สมัยก่อนๆ ได้ยินบรรพบุรุษเล่าให้ฟังว่า ในแม่น้ำยามนี้ในฤดูฝนฝนตกหนักน้ำจะท่วมหมู่บ้าน ก็มีเงือกลอยอยู่ตามน้ำ เขาว่าเห็นที่สะพานข้ามไปบ้านสังเปลือย เด็กจะตายน้อยทุกปี ตายก็เกิดจากสาเหตุเงือกมันอยากได้เป็นผัว บางครั้งก็อยากได้เป็นลูก ได้ยินข่าวบ่อย

ก็เลยห้ามไม่ให้เด็กไปเล่นน้ำ ห้ามถ่ายอุจจาระลงในแม่น้ำ ถ้าจันนางเงือกมันจะมาเอา เด็กก็เกิดความกลัว

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงพอถึงยามออกพรรษา ก็จะทำเรือไฟไปให้ไหลไปตามแม่น้ำ ชาวบ้านจะทำกระทงสามเหลี่ยมแล้วมีเล็บมือ เล็บเท้า ตัดออก มีข้าว พริก ปลายี่ ดอกไม้ ธูปเทียน ลงใส่กระทงสามเหลี่ยม ให้ไหลไปกับเรือไฟ หมายความว่านำโรคภัยไข้เจ็บไปทิ้งไม่ให้คนเรามีโรคร้าย พอถึงฤดูนี้ชาวบ้านก็มีความสุขสนุกสนาน กลางคืนก็แห่แหกันไปให้ไหลแม่น้ำยาม จะทำกันทุกปี

ครอบครัวกับกระบวนการอยู่ร่วมกันในชุมชน

1. การรวมกลุ่มภายในชุมชน

ลักษณะการรวมกลุ่มชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงจะมีการแต่งตั้งกลุ่มต่างๆขึ้นภายในหมู่บ้าน โดยแต่งตั้งจากชาวบ้านที่รวมกลุ่มกัน ซึ่งภายในบ้านจะมีคุ่มต่างๆถือว่าแต่ละคุ่ม

จะมีหัวหน้าคุ้ม เช่น คุ้มไมตรีจิต คุ้มหลักเมือง คุ้มก้าวหน้า แต่ละคุ้มก็จะประกอบไปด้วยครอบครัวแต่ละครอบครัว

2. กลุ่มสตรี

กลุ่มสตรีหรือกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งจะมี นางจีราพร โปธิ เป็นหัวหน้ากลุ่ม และ นางพรณอร อินทรสิทธิ์ เป็นรองประธาน จะมีทั้งหมดประมาณ 28 คน

กลุ่มสตรีหรือกลุ่มแม่บ้านจะทำงานหรือทำหน้าที่ให้ประโยชน์กับชาวบ้าน เริ่มจัดตั้งกลุ่มสตรีขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2528 โดยประมาณ จัดอบรมขึ้นที่วัดจอมแจ้ง บ้านโพนแพง โดยครั้งแรกจะมีผู้เข้าอบรมประมาณ 10-15 คน นำโดย นางจีราพร โปธิ และจัดอบรมโดยคณะกลุ่มสตรีจาก อ.วานรนิวาส ในกลุ่มแม่บ้านจะจัดตั้งกลุ่มต่างๆขึ้น เช่น กลุ่มทำขนม กลุ่มงานอาชีพ กลุ่มทอผ้า ฯลฯ ซึ่งเรียกว่า กลุ่มสนใจ โดยทางคณะกลุ่มแม่บ้านจะจัดหาคณะวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญมาจัดสอนให้ โดยใช้เวลาในการอบรมของหลักสูตรประมาณกลุ่มละ 1-3 เดือน

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2538 ทางกลุ่มแม่บ้านก็ได้รับงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงานจาก ส.ส.สิทธิรัตน์ รัตนวิจารณ์ เพื่อมาใช้ในการจัดกิจกรรมของกลุ่มสตรี ซึ่งกลุ่มสตรีจะเป็นกลุ่มที่ประสานงานต่างๆระหว่างอำเภอกับหมู่บ้านของหน่วยงานราชการได้เป็นอย่างดี เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การส่งหมู่บ้านเข้าประกวดเป็นหมู่บ้านพัฒนา การประกวดหาขวัญเมืองในงานประจำปีบุญมหาชาติของ อ.วานรนิวาส จนได้รับรางวัลที่ 3 ของระดับอำเภอ ได้เงินรางวัล 3,000 บาท จากท่าน ส.ส.วัชรินทร์ ศรีดาพร เมื่อปี พ.ศ.2539 ถือว่ากลุ่มสตรีเป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งที่สร้างประโยชน์ให้แก่ชาวบ้าน และปัจจุบันนี้กลุ่มสตรีก็ยังดำเนินมาโดยตลอด

3. กลุ่มเยาวชน

ชาวบ้านจะยึดจากกลุ่มแม่บ้านเป็นหลักในการแบ่งกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเยาวชนก็จะมี นายนรินทร์ เขี่ยมเจริญ เป็นหัวหน้ากลุ่มเยาวชน ในกลุ่มพวกนี้ก็จะประกอบไปด้วยคณะเด็กเยาวชน ซึ่งเขาจะรวมกลุ่มกันได้เมื่อย่างจากการปิดเทอมของนักเรียนนักศึกษา จะจัดชมรมกีฬา ชมรมดนตรี เป็นคณะหมอลำซิ่ง ซึ่งมี นายนรินทร์ เขี่ยมเจริญ เป็นหัวหน้าและคณะหมอลำซิ่งมี นางแอม เขี่ยมเจริญ เป็นผู้นำทีม

4. กลุ่มอาชีพกิจ

การรวมกลุ่มของชาวบ้านที่ทำอาชีพกิจของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2520 โดยครั้งแรกได้ดำเนินการมาเป็นการช่วยเหลือชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านเสียชีวิตเพื่อจะได้มีเงินทองในการจัดงานศพให้แก่ผู้ตาย ในกรณีที่ครอบครัวของผู้ตายยากจนก็สามารถเอาเงินส่วนนี้ไปใช้ในงานศพได้ ซึ่งครั้งแรกเก็บ 10 บาทต่อศพ แต่ก่อนจะได้ครั้งละ 1,000 บาท/ศพ ถือว่าเป็นการจุนเจือให้แก่ครอบครัวที่ตาย ปัจจุบันนี้ 20 บาท/ศพ มีทั้งหมด 240 ครอบครัว ก็จะได้ 4,800 บาท/ศพ ชาวบ้านก็จะแต่งตั้งผู้รับผิดชอบจัดทำบัญชีเก็บเงินอาชีพกิจไว้ ส่วนมากจะตั้งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้จัดทำบัญชีเอาไว้

กระบวนการปรับตัวของชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์

ชุมชนชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงเป็นชุมชนชาติพันธุ์ที่รักษาเอกลักษณ์ของตนเองได้ดีมาก สืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณี เอกลักษณ์ ให้ลูกหลานปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าการปรับตัวของชุมชนในสมัยกระแสโลกาภิวัตน์จะตามสมัยนิยมก็ตาม แต่บรรดาลูกหลานของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงก็ยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี เอกลักษณ์ เสมอมา ประกอบกับนิสัยพื้นเพดั้งเดิมเป็นชุมชนรักความสงบไปเรื่อยๆ มีความรักหวงรักห้อง ตลอดจนรักถิ่นฐานของตัวเอง และในขณะที่เดียวกันก็สามารถที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองตามแผนการพัฒนาของจังหวัดที่ได้อ้างไว้ รวมถึงลูกหลานได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น และไปทำงานต่างถิ่นต่างประเทศ จึงเป็นผลทำให้ชุมชนชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงเจริญขึ้นกว่าเดิม และมีความกระตือรือร้นในการทำมาหากินเพื่อฐานของครอบครัวและตนเอง แม้กระทั่งความร่วมมือในการทำกิจกรรมร่วมกับอำเภอและจังหวัด ก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีเสมอมา จนได้รับรางวัลจากอำเภอและจังหวัด กล่าวคือ

ปี พ.ศ.2536 ส่งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเข้าประกวด ได้ลำดับที่ 3 ของจังหวัด

ปี พ.ศ.2537 ส่งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเข้าประกวด ได้ลำดับที่ 2 ของจังหวัด

ปี พ.ศ.2538 ประกวดหมู่บ้านดีเด่น ได้ลำดับที่ 2 ของจังหวัด

ในขณะที่เดียวกันในด้านพัฒนาวัฒนธรรม ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงยังคงรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมอย่างเหนียวแน่น เช่น ทำบุญทางศาสนา ทำบุญตามประเพณี ที่กลองเลง หุคภาษาไทยโย้ยทุกครัวเรือน เพื่อฟังคำสั่งสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ มีความกตัญญูรู้คุณ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักพวกรักห้อง ใครดีก็ตอบ ฯลฯ

1. การเปลี่ยนแปลงอาชีพ

เมื่อกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงอาชีพ เดิมที่ชุมชนชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงไม่มีอาชีพเสริมอะไรเลย นอกจากการทำนา และทำมาหากินตามถิ่นฐานของตนเอง ซึ่งเป็นเหตุให้รักถิ่นฐานภูมิสำเนาของตนเอง (ไม่มีความกระตือรือร้นในการทำมาหากินเหมือนปัจจุบันนี้) หลังจากเสร็จในการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว (ข้าวขึ้นจากนาหรือหมดหน้านาแล้ว) พ่อบ้าน คนหนุ่ม จะมีหน้าที่ไปหาอาหารการกิน โดยการหาหอย ปู ปลา ตามท้องนา ห้วยหนอง และที่ลำน้ำยาม ซึ่งสมัยนั้น (ประมาณก่อน 20 กว่าปีมานี้) ปู ปลา หูกชุมอุดมสมบูรณ์มาก ส่วนแม่บ้าน ผู้หญิง มีหน้าที่ตำข้าว (ใช้ครกกระเดื่อง ภาษาโย้ยเรียกว่า ครกมอญ) ตักน้ำหุงหาอาหาร ทำกับข้าว ทำงานบ้านการเรือน ตื่นคิดในการตำข้าว และตักน้ำ น้ำอยู่ไกลจากบ้านมาก ซึ่งไม่สะดวกเลย ลำบากมาก ต้องไปตักจากบ่อที่อยู่ไกลจากบ้าน ตอนกลางคืนก็จะพากันลงข้างกันเพื่อเช็นฝ้าย นำไปทอผ้า ทำผ้าห่ม ที่นอน หมอน มุ้ง ตลอดจนเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งเอาไว้ใช้ในครอบครัวและต้อนรับแขก เมื่ออดีตนั้นความเจริญยังเข้ามาไม่ถึง จึงทำให้ชาวไทยโย้ยมีความเป็นอยู่ไปวันๆ ใช้ชีวิตแบบราบเรียบ ไม่มีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง เพราะยังมีความคิดว่าภูมิสำเนาถิ่นฐานของตนเองมีความอุดมสมบูรณ์ตลอดไป

ตั้งแต่ประมาณ 20 กว่าปีก่อนยุคกระแสโลกาภิวัตน์ ความเจริญเริ่มเข้ามาในหมู่บ้าน การคมนาคมหนทางไปมาหาสู่ระหว่างหมู่บ้านไปหมู่บ้าน หมู่บ้านไปอำเภอเริ่มสะดวก หนุ่มสาวไปทำงานต่างถิ่นเพิ่มมากขึ้น คนในเมืองออกมาติดต่อกับค้าขายสินค้าและรับซื้อสินค้าที่ผลิตและหาได้จากชาวบ้าน ทำให้ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงมีวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีความตื่นตัว มีความกระตือรือร้นในการที่จะหารายได้เพิ่มขึ้นให้แก่ตนเองและครอบครัว ประกอบกับคนหนุ่มสาวไปหาทำงานต่างถิ่น เมื่อกลับมาบ้านได้นำประสบการณ์มาใช้พร้อมกับเครื่องอำนวยความสะดวกให้แก่ครอบครัว เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ วิทยุ รถยนต์ รถเครื่อง ฯลฯ และอีกประการหนึ่งบางครอบครัวได้ส่งบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น ซึ่งเห็นผลมาจากบางครอบครัวที่ได้รับการศึกษาจบออกมาได้รับราชการ และไปทำงานเอกชน ทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวมีเกียรติและดีขึ้น

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงในกระแสโลกาภิวัตน์ได้เปลี่ยนแปลงอาชีพในลักษณะเป็นอาชีพเสริม โดยการหารายได้เล็กน้อยในยามว่างจากการทำนา ได้แก่ ค้าขาย เล็กๆน้อยๆ รับเหมาก่อสร้างบ้านเรือน ข่างปูน ข่างไม้ ข่างเหล็ก ข่างซ่อม ข่างตัดเย็บเสื้อผ้า ฯลฯ รวมถึงรับจ้างเล็กๆน้อยๆภายในหมู่บ้าน

2. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกภายในครัวเรือน

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบอดีต 10 ปีที่ผ่านมากับปัจจุบัน ในตารางที่ 12 ย่อมจะเห็นได้ว่าสมาชิกภายในครัวเรือนของชาวไทยโย้ยมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องอาชีพของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นกว่าเดิมเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบัน

สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างมากก็คือ การที่ครอบครัวได้ส่งบุตรเรียนต่อสูงขึ้นในอดีตที่มีมากร้อยละ 27.38 แต่ในปัจจุบันเพิ่มขึ้นในระดับมากเป็นร้อยละ 45.03

การปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในเรื่องการเคารพเชื้อฟัง การแสดงกริยามารยาท การไม่พูดจาโต้เถียง การขอความช่วยเหลือปรึกษาต่างๆ และให้ความช่วยเหลือผู้อาวุโสต่างๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันไม่แตกต่างกันมากนัก แสดงว่าชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงในปัจจุบันยังคงปฏิบัติต่อผู้สูงอายุเช่นเดียวกับอดีต

สำหรับสิ่งที่ปฏิบัติกันมากในอดีตและปัจจุบันไม่แตกต่างกันก็คือ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว การทำบุญเลี้ยงศาลเจ้าปู่ การทำบุญตักบาตร การร่วมพิธีกรรมทางศาสนาที่วัด และการไปวัดทุกวันพระ

ส่วนความเชื่อในเรื่องชะล่ำการกินอาหารเมื่อภรรยาตั้งครรภ์ ชะล่ำการกินอาหารเมื่อเจ็บป่วย และการรักษาการเจ็บป่วยด้วยยาสมุนไพร ในปัจจุบันได้ลดน้อยลง

สำหรับการรวมกลุ่มในการพัฒนาหมู่บ้าน การเข้าร่วมงานศพ และการร่วมงานแต่งงาน เป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันมากในอดีตและปัจจุบัน

3. บุคลิกภาพของชาวไทยโย้ย

ลักษณะความเป็นชาติพันธุ์โดยชาติพันธุ์หนึ่ง ย่อมจะมีบุคลิกภาพและพฤติกรรมของชาติพันธุ์ที่แตกต่างไปจากชาติพันธุ์อื่น สำหรับบุคลิกภาพและพฤติกรรมของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงในตารางที่ 13 มีดังต่อไปนี้ ในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันไม่แตกต่างกันมากนัก โดยชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงยังคงรักษาความเป็นบุคลิกภาพและพฤติกรรมอย่างเคร่งครัดและเหนียวแน่นในเรื่องความกตัญญูรู้บุญคุณ ความ

ตารางที่ 12 จำนวนและร้อยละของวิทยุที่มีความเป็นอยู่ของสมาชิกในครัวเรือน จำนวนตามอดีตและปัจจุบัน

เรื่อง	อดีต 10 ปีผ่านมา										ปัจจุบัน					
	มาก		ปานกลาง		น้อย		รวม		มาก		ปานกลาง		น้อย		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. อาชีพของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม	19	10.16	94	50.27	74	39.57	187	100.00	37	20.22	116	63.39	30	16.39	183	100.00
2. สถานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นกว่าเดิม	17	9.61	93	52.54	67	37.85	177	100.00	32	17.78	125	69.44	23	12.78	180	100.00
3. สมาชิกภายในครอบครัวแต่งงานกับคนต่างชาติ	25	16.89	36	24.33	87	58.78	148	100.00	23	17.56	32	24.43	76	58.01	131	100.00
4. ความเข้มงวดของพ่อ ในการอบรมสั่งสอนบุตร	81	45.25	70	39.11	28	15.64	179	100.00	82	44.56	77	41.85	25	13.59	184	100.00
5. ความเข้มงวดของแม่ ในการอบรมสั่งสอนบุตร	84	46.93	78	43.58	17	9.50	179	100.00	89	48.90	75	41.21	18	9.89	182	100.00
6. ครอบครัวได้ส่งบุตรเรียนต่อสูงขึ้น	46	27.38	55	32.74	67	39.88	168	100.00	77	45.03	67	39.18	27	15.79	171	100.00
7. การปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในเรื่องการเคารพเชื้อเพลิง	91	50.27	63	34.81	27	14.92	181	100.00	95	53.07	74	41.34	10	5.59	179	100.00
8. การปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในเรื่องการแสดงกริยามารยาท	93	50.82	74	40.44	16	8.74	183	100.00	97	53.01	75	40.98	11	6.01	183	100.00
9. การปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในเรื่องการไม่พูดจาโต้เถียง	64	34.60	70	37.84	51	27.56	185	100.00	59	33.33	62	35.03	56	31.64	177	100.00
10. การปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในเรื่องการขอความช่วยเหลือ ปรึกษาต่างๆ	84	44.92	74	39.57	29	15.51	187	100.00	75	41.34	77	42.54	29	16.02	181	100.00
11. การปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในเรื่องการให้ความช่วยเหลือ ต่างๆ	81	44.26	84	45.90	18	9.84	183	100.00	80	44.45	76	42.22	24	13.33	180	100.00
12. การลงแขกเกี่ยวข้าวกับญาติพี่น้อง	86	47.52	61	33.70	34	18.78	181	100.00	54	30.68	76	43.18	46	26.14	176	100.00
13. การขอความช่วยเหลือค่าน้ำเงินกับญาติพี่น้อง	45	25.00	67	37.22	68	37.78	180	100.00	45	25.71	64	36.58	66	37.71	175	100.00

ตารางที่ 12 จำนวนและร้อยละของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในครัวเรือน จำแนกตามอดีตและปัจจุบัน (ต่อ)

เรื่อง	อดีต 10 ปีที่ผ่านมา										ปัจจุบัน									
	มาก		ปานกลาง		น้อย		รวม		มาก		ปานกลาง		น้อย		รวม					
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ				
14. การแบ่งปันอาหารในครอบครัว	105	55.26	73	38.42	12	6.32	190	100.00	85	47.75	78	43.82	15	8.43	178	100.00				
15. เชิญแขกมาช่วยทำพิธีให้กับสมาชิกภายในครัวเรือน	41	23.98	69	40.35	61	35.67	171	100.00	40	23.12	66	38.15	67	38.73	173	100.00				
16. การประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์เพื่อความสิริมงคล	43	25.75	48	28.74	76	45.51	167	100.00	36	21.56	52	31.14	79	47.30	167	100.00				
17. การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว	84	50.29	72	43.11	25	14.97	181	100.00	74	42.29	74	42.29	27	15.42	175	100.00				
18. การทำบุญเลี้ยงผีเรือน	30	19.61	42	27.45	81	52.94	153	100.00	28	18.06	45	29.03	82	52.90	155	100.00				
19. การทำบุญเลี้ยงศาลเจ้าปู่	86	47.78	72	40.00	22	12.22	180	100.00	81	46.29	68	38.86	26	14.85	175	100.00				
20. การทำบุญเลี้ยงผีตาแสด	38	28.57	37	27.82	58	43.61	133	100.00	28	20.90	29	21.64	77	57.46	134	100.00				
21. การอ้อนวอนขอให้ผีบรรพบุรุษมาช่วยเหลือเมื่อสมาชิกประสบทุกข์	40	24.84	60	37.27	61	37.89	161	100.00	28	16.97	51	30.91	86	52.12	165	100.00				
22. การทำบุญประจำปีของครัวเรือน	50	32.68	63	41.18	40	26.14	153	100.00	46	30.67	59	39.33	45	30.00	150	100.00				
23. การทำบุญวันเกิด	114	61.29	61	32.80	11	5.91	186	100.00	97	55.11	64	36.36	15	8.53	176	100.00				
24. การร่วมพิธีกรรมทางศาสนาที่วัด	91	50.00	80	43.96	11	6.04	182	100.00	78	44.83	79	45.40	17	9.77	174	100.00				
25. การไปวัดทุกวันพระ	81	41.97	81	41.97	31	16.06	193	100.00	62	34.44	84	46.67	34	18.89	180	100.00				
26. การถือศีลช่วงเข้าพรรษา	45	26.63	55	32.54	69	40.83	169	100.00	26	16.15	62	38.51	73	45.34	161	100.00				

ตารางที่ 12 จำนวนและร้อยละของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในครัวเรือน จำแนกตามอดีตและปัจจุบัน (ต่อ)

เรื่อง	อดีต 10 ปีที่ผ่านมา										ปัจจุบัน					
	มาก		ปานกลาง		น้อย		รวม		มาก		ปานกลาง		น้อย		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
27. การทำบุญสัปดาห์ 12 เดือน	31	21.09	70	47.62	46	31.29	147	100.00	24	19.35	46	37.10	54	43.55	124	100.00
28. อาหารการกินในชีวิตประจำวัน	61	35.46	90	52.33	21	12.21	172	100.00	64	40.25	81	50.94	14	8.81	159	100.00
29. ขะลำการกินอาหารเมื่อรถยาคังครรก	72	44.44	53	32.72	37	22.84	162	100.00	47	28.84	67	41.10	49	30.06	163	100.00
30. ขะลำการกินอาหารเมื่อเจ็บ่วย	78	44.32	60	34.09	38	21.59	176	100.00	55	32.54	73	43.20	41	24.26	109	100.00
31. การร้กษาการเจ็บ่วยบางคยฮสาสนุน้ไฟร	62	35.03	75	42.37	40	22.60	177	100.00	33	19.41	87	51.18	50	29.41	170	100.00
32. การเขาร่วมกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน	93	51.96	74	41.34	12	6.70	179	100.00	86	48.87	80	45.45	10	5.68	176	100.00
33. การเขาร่วมงานศพ	142	79.78	34	19.10	2	1.12	178	100.00	137	76.54	36	20.11	6	3.35	179	100.00
34. การเขาร่วมงานแต่งงาน	135	72.58	43	23.12	8	4.30	186	100.00	127	70.95	40	25.70	6	3.35	179	100.00

ชื่อเสียง ความภูมิใจในชาติพันธุ์ไทยโย้ย ความยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี การรักพวกพ้อง ความขยันขันแข็งในการทำงาน ความรักและความเมตตาช่วยเหลือเพื่อนบ้านชาวโย้ย และความสนุกสนานรื่นเริงเมื่อมีงานบุญประเพณีที่สำคัญ เช่น บุญฉลองเสง ในแต่ละบุคลิกภาพและพฤติกรรมดังกล่าวมีอยู่ร้อยละ 80

สำหรับบุคลิกภาพและพฤติกรรมในเรื่องการแต่งงานกับชาวโย้ยด้วยกัน ความสนใจในการเมือง โครคดีตอบ โครร้ายร้ายตอบ และความกล้าได้กล้าเสีย มีในระดับปานกลางประมาณร้อยละ 50

การที่ชุมชนชาวไทยโย้ยสามารถปรับตัวต่อกระแสโลกาภิวัตน์ได้นั้น อาจสืบเนื่องมาจากลักษณะบุคลิกภาพของชาวไทยโย้ยมีผลกระทบต่อการปรับตัวในยุคของการเปลี่ยนแปลงอย่างดี เดิมที่ที่ผ่านมา (ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน) ด้านความกตัญญู ความซื่อสัตย์ ความภูมิใจในชาติพันธุ์ ความยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี ความรักพวกพ้อง รักเผ่าพันธุ์ ยึดถือหลักกฎเกณฑ์ที่ผู้นำได้ตั้งไว้ ขอบความสนุกสนานร่าเริง ความสำนึกในการรักษาเอกลักษณ์ของชาวไทยโย้ย ความเมตตาช่วยเหลือเพื่อนบ้าน และความประหยัด (ยังมีอยู่ในระดับสูง) ในยุคปัจจุบันยุคโลกาภิวัตน์ก็ยังรักษายึดถือเรื่อยมา

ส่วนในเรื่องความนิยมแต่งงานกับชาวไทยโย้ยด้วยกัน ความสนใจในด้านการเมือง โครคดีตอบ โครร้ายร้ายตอบ แตกต่างกัน คือ ในยุคกระแสโลกาภิวัตน์สภาพการเปลี่ยนแปลง คือ ลูกหลานได้รับการศึกษาศึกษาขึ้น และไปทำงานต่างถิ่น เมื่อได้กลับบ้านได้นำเอาความแปลกใหม่ (การแต่งตัว ของใช้ และการปฏิบัติ) มาสู่ท้องถิ่นของตน ความคิดอ่านแปลกไป ยอมรับในการแต่งงานจากคนต่างถิ่น ความสนใจในด้านการเมืองมีมาก สังเกตได้จากการไปลงคะแนนเสียงจากการไปเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ส.ส. ผู้ที่มีสิทธิได้อยู่ภายในหมู่บ้านจะไปใช้สิทธิ์ทุกคน

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงบุคลิกภาพมีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ ต้องอาศัยความขยันขันแข็ง ความรู้ความสามารถจากประสบการณ์ที่ได้รับ และความประหยัดอดออมจากการทำงาน พร้อมกับการมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ จึงส่งผลให้เป็นปัจจัยในความเชื่อมั่นในการดำรงชีวิตของตนและครอบครัวของชุมชนชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงในยุคโลกาภิวัตน์ให้อยู่ได้สืบต่อไป

ตารางที่ 13 จำนวนและร้อยละของบุคคลิกภาพและพฤติกรรมของชาวบ้านไทยโยธ ยี่สิบ จำแนกตามอดีตและปัจจุบัน

เรื่อง	อดีต 10 ปีที่ผ่านมา						ปัจจุบัน									
	ไม่ใช้		ไม่แน่ใจ		ใช่		รวม		ไม่ใช้		ไม่แน่ใจ		ใช่		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ความกตัญญูรู้บุญคุณ	2	1.07	23	12.30	162	86.63	187	100.00	2	1.12	32	17.98	144	80.90	178	100.00
2. ความซื่อสัตย์	4	2.20	25	13.74	153	84.06	182	100.00	2	1.12	35	19.67	141	79.21	178	100.00
3. ความภูมิใจในตำแหน่งที่โยธ	8	4.26	18	9.57	162	86.17	188	100.00	6	3.39	21	11.86	150	84.75	177	100.00
4. ความยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี	4	2.13	15	8.51	168	89.36	188	100.00	2	1.11	20	11.05	159	87.84	181	100.00
5. ความรักภักดีต่อพ่อ	8	4.28	24	12.83	155	82.89	187	100.00	4	2.21	23	12.71	154	85.08	181	100.00
6. ความสำนึกในการรักษาเอกลักษณ์ของโยธ	13	7.60	23	13.45	135	78.95	171	100.00	6	3.55	33	19.53	130	76.92	169	100.00
7. ความนิยมแต่งงานกับชาวโยธด้วยกัน	28	14.82	52	27.51	109	57.67	189	100.00	28	15.52	61	34.46	88	49.72	177	100.00
8. ความยึดมั่นในขันแข็งในการงาน	2	1.07	32	17.21	152	81.72	186	100.00	1	0.56	33	18.54	144	80.90	178	100.00
9. ความรักและความเมตตาช่วยเหลือเพื่อนบ้านชาวโยธ	4	2.20	20	10.99	158	86.81	182	100.00	4	2.31	22	12.72	147	84.97	173	100.00
10. ความสนใจเรื่องการเมือง	10	5.53	80	44.20	91	50.27	181	100.00	8	4.52	69	38.98	100	56.50	177	100.00
11. ใครดีดีตอบ ใครร้ายร้ายตอบ	22	12.79	60	34.88	90	52.33	172	100.00	23	13.14	66	37.72	86	49.14	175	100.00
12. ความสนุกสนานรื่นเริงเมื่อมีบุญประเพณีที่สำคัญ เช่น การเทศกาลสงกรานต์	7	4.12	19	11.18	144	84.70	170	100.00	5	2.84	18	10.23	153	86.93	153	100.00
13. ความกล้าได้กล้าเสีย	12	6.70	82	45.81	85	47.49	179	100.00	9	5.08	72	40.68	96	54.24	177	100.00

4. ผลกระทบต่อครอบครัว

ในกระแสโลกาภิวัตน์ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงได้มีการพัฒนาตนเองให้ทันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง และตามสมัยนิยมเป็นอย่างมาก รู้จักการทำมาหากินโดยหารายได้จากอาชีพเสริม รู้จักเก็บออมสร้างฐานะของแต่ละครอบครัว เกือบทุกครัวเรือนมีฐานะดีขึ้น สังเกตจากการสร้างบ้าน เดิมมุ่งหลังคาด้วยหญ้าแฝกหรือไม้ ฝ้ายบ้านทำด้วยไม้ไผ่และใบตองกุง แต่ปัจจุบันสร้างแบบสมัยนิยม แล้วแต่ฐานะการเงินของแต่ละครอบครัว บางบ้านจะสร้างแบบสองชั้นทรงสูง บางบ้านทรงสูงชั้นเดียว มุงหลังคาด้วยกระเบื้องและสังกะสี ฝ้ายบ้านเป็นไม้หรือปูนซีเมนต์แล้วแต่จะสะดวก ส่วนเครื่องอำนวยความสะดวกภายในครอบครัวก็มีแทบทุกครอบครัว เช่น เตาแก๊ส ตู้เย็น พัดลม โทรทัศน์ วิทยุเทป รถยนต์ รถเครื่อง รถไถนา โรงสีข้าว ฯลฯ

ด้านการศึกษา สมัยก่อน 20 กว่าปีย้อนหลังไม่ได้ส่งบุตรหลานให้ไปเข้ารับการศึกษาระดับสูง อย่างมากก็จบระดับประถมศึกษาปีที่ 4 เพราะสาเหตุมาจากความเจริญยังเข้ามาไม่ถึง ถนนหนทางไปมาหาสู่กันลำบากในการที่จะไปโรงเรียน และยุ่งยากในการหาที่อยู่ที่พักอาศัยสำหรับลูกหลานที่ไปเรียน ประกอบกับการเงินก็ฝืดเคือง ต่อมาความเจริญเริ่มเข้ามาถึง เศรษฐกิจเริ่มดีขึ้น มีการแลกเปลี่ยนซื้อขาย มีความกระตือรือร้นอยากได้อะไร รวย อยากให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น ในด้านการศึกษาที่เริ่มตื่นตัวมากขึ้น เพราะเห็นผลจากบุตรหลานภายในหมู่บ้าน บางครอบครัวได้ทำงานรับราชการ ส่งผลให้ความเป็นอยู่ ฐานะครอบครัวดีขึ้น มีเกียรติ มีชื่อเสียง และสามารถมาช่วยพัฒนาหมู่บ้านชาวโย้ยได้หลายด้าน เช่น ด้านถนนหนทาง ด้านการศึกษา และสวัสดิการ เป็นต้น

คนหนุ่มคนสาว หัวหน้าครอบครัว ไปทำงานต่างถิ่น ปล่อยให้ผู้เฒ่าผู้แก่อยู่บ้านเลี้ยงลูกหลานที่ยังเด็กยังเล็ก ได้แต่ส่งเงินมาจุนเจือครอบครัว บางส่วนก็เก็บไว้ บางครอบครัวเก็บเงินได้มากก็ซื้อที่ดินที่นาแถวหมู่บ้านใกล้เคียง บางครอบครัวก็ซื้อรถยนต์ รถรับจ้าง (สามล้อเครื่อง) ส่งผลให้ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น แต่มีบางครอบครัวที่ยังฐานะไม่ค่อยดีนัก เพราะยังยึดอาชีพเดิม (ทำนาและหากินตามท้องถิ่นของตนเองโดยไม่ได้หารายได้เสริม หรือไปหาทำงานต่างถิ่น)

ในด้านลูกหลานของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง ได้รับฟัง เชื่อฟัง และให้ความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ และพร้อมกันนั้นก็มีความรักความกตัญญูรู้คุณต่อผู้ใหญ่ผู้ใหญ่

5. การรับสิ่งใหม่เกี่ยวกับเครื่องอำนวยความสะดวก

ตารางที่ 14 แสดงให้เห็นว่า ความเจริญตามกระแสของโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่อครัวเรือนของชุมชนชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง ได้รับสิ่งใหม่เกี่ยวกับเครื่องอำนวยความสะดวกหลายสิ่งหลายอย่าง เริ่มตั้งแต่วิทยุที่มีในชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ.2500 ในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกนี้ที่มีมากที่สุดคือ พัดลม รองลงมาคือ โทรทัศน์ วิทยุ และรถจักรยานยนต์ ตามลำดับ และรถยนต์มีอยู่ 21 คันที่มีอยู่ในชุมชน แสดงให้เห็นว่าชุมชนชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงได้รับผลกระทบจากกระแสของโลกาภิวัตน์ ทำให้ชาวบ้านมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ซึ่งแสดงถึงคุณภาพชีวิตของชาวบ้านมีระดับดีขึ้นกว่าแต่ก่อน

ครอบครัวและความสำนึกในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์

ครอบครัวของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง จากการศึกษาประวัติความเป็นมาอาจให้เห็นถึงที่ตั้งของชุมชนอยู่ในพื้นที่แหล่งดินที่อุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เป็นบ้านที่ให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ข้าวปลาอาหารแก่ญาติ เพื่อนบ้านใกล้เคียง ทำให้หมู่บ้านใกล้เคียงเกิดความเคารพนับถือ เพราะมีพร้อมทุกอย่างในสภาพอดีต 40-50 ปีย้อนหลังไป สถาบันครอบครัวมีบทบาทต่อการอบรมเลี้ยงดูของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง และในระบบเครือญาติมีอิทธิพลต่อครอบครัวและต่อชุมชนเป็นอย่างมาก ซึ่งได้นำไปสู่ความสำนึกในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้นำหมู่บ้านในอดีตตั้งกฎข้อบังคับไว้ มีข้อหนึ่งว่า "ไม่ยอมรับคนต่างเผ่าพันธุ์เข้ามาอาศัยตั้งบ้านเรือนในหมู่บ้านเด็ดขาด" ขนเผ่าอื่นก็ปฏิบัติตามหรือชาวบ้านทุกครัวเรือนปฏิบัติตาม คือ ไม่บังกลองเอาผู้คนต่างเผ่าพันธุ์เข้ามาอยู่เลย จึงนำมาซึ่งการใช้ภาษาไทยยังไม่เปลี่ยนแปลง พูดภาษาไทยกันตลอดทั้งหมู่บ้าน การรักษานบธรรมเนียมนะเพณีก็ยังคงไว้มากอยู่ เพราะไม่มีเผ่าอื่นมาแทรกแซง ผู้อาวุโสพาทำสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมมาอย่างไรก็ยังทำตาม เคารพผู้อาวุโส ความกตัญญูรู้คุณ การนับถือพุทธศาสนา อิทธิพลของศาสนาพุทธที่มีต่อวิถีชีวิตครอบครัวและชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากสืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ เช่น เปื่อในเรื่องนรกสวรรค์มีจริง เปื่อในเรื่องกรรม การทำความดีจะได้ดี คือ สวรรค์ การทำความชั่วจะได้ชั่ว คือ นรก การได้รับความทุกทรมานหรือความทุกข์ยากลำบาก ความลำเค็ญแสนเข็ญต่างๆ สิ่งที่ชุมชนพบเห็นเป็นกรณีตัวอย่างทั้งดีและไม่ดี ทำให้สมาชิกในชุมชนตระหนักถึงเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ตลอดจนลักษณะรวมกลุ่มภายในชุมชนได้อย่างเหนียวแน่น ปัจจุบันนี้ก็ยังคงไว้หรือสืบทอด

เนื่องกันมา แต่ไม่เคร่งครัดเหมือนสมัยอดีตเท่าใดนักในบางอย่าง เช่น การไม่ยอมรับเผ่าพันธุ์อื่น เปลี่ยนแปลงเนื่องจากบุตรหลานเหลนออกนอกบ้านไปทำงาน แล้วแต่งงานกับเผ่าอื่นๆเข้ามาโดยปริยาย ไม่สามารถบังคับได้ แต่ขนบธรรมเนียมประเพณีและภาษาไทย มุมชนยังมีความสำคัญในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ไทย โย้ยบ้านโพนแพงสืบทอดมันคงตลอดไป

ตารางที่ 14 จำนวนและร้อยละของเครื่องอำนวยความสะดวกในชุมชนชาวไทยโยย (ต่อ)

ปี ที่เริ่มใช้ (พ.ศ.)	วิทยุ		หม้อหุงข้าว		จักรเย็บผ้า		รถยนต์		จักรยานยนต์		โทรทัศน์		รถเดินตาม		วัด		ตู้เย็น		พักผ่อน		สเคอร์โ	
	จน.	%	จน.	%	จน.	%	จน.	%	จน.	%	จน.	%	จน.	%	จน.	%	จน.	%	จน.	%	จน.	%
2519	1	0.78	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0.64	-	-	-	-	1	0.84	-	-	-	-
2520	9	6.98	-	-	4	6.78	1	4.76	2	1.59	2	1.28	-	-	-	-	-	-	4	2.50	-	-
2521	1	0.78	-	-	1	1.69	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0.84	1	0.62	-	-	-	-
2522	1	0.78	1	0.92	-	-	-	-	-	-	4	2.56	-	-	-	-	3	2.52	-	-	-	-
2523	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0.79	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2524	-	-	1	0.92	-	-	-	-	2	1.59	2	1.28	-	-	-	-	1	0.84	2	1.25	-	-
2525	15	11.63	3	2.75	5	8.48	1	4.76	1	0.79	9	5.77	-	-	-	-	2	1.68	10	6.25	2	4.17
2526	5	3.87	3	2.75	1	1.69	-	-	3	2.38	5	3.21	-	-	1	3.85	2	1.68	6	3.75	-	-
2521	3	2.30	3	2.75	-	-	2	9.52	-	-	6	3.85	-	-	-	-	3	2.52	7	4.38	-	-
2528	8	6.20	4	3.67	2	3.39	1	4.76	2	1.59	3	1.92	1	2.08	1	3.85	3	2.52	6	3.75	2	4.17
2529	1	0.78	1	0.92	1	1.69	1	4.76	2	1.59	5	3.21	-	-	-	-	5	4.21	5	3.13	-	-
2530	12	9.30	7	6.42	10	16.95	-	-	3	2.38	14	8.97	1	2.08	3	11.53	8	6.72	18	11.25	3	6.25
2531	1	0.78	2	1.83	-	-	-	-	1	0.79	4	2.56	1	2.08	1	3.85	2	1.68	1	0.62	1	2.08
2532	3	2.31	5	4.59	1	1.69	-	-	2	1.59	3	1.92	-	-	-	-	3	2.52	2	1.25	3	6.25
2533	2	1.55	2	1.83	1	1.69	-	-	-	-	2	1.28	1	2.08	-	-	4	3.36	6	3.75	-	-
2534	5	3.87	5	4.59	2	3.39	-	-	3	2.38	13	8.33	4	8.33	1	3.85	5	4.20	8	5.00	3	6.25
2535	7	5.42	14	12.85	4	6.78	-	-	4	3.18	12	7.69	4	8.33	1	3.85	10	8.41	13	8.13	2	4.17
2536	6	4.65	9	8.26	4	6.78	1	4.76	7	5.56	11	7.05	2	4.17	1	3.85	8	6.72	7	4.38	5	10.41
2537	6	4.65	5	4.59	5	8.48	2	9.52	9	7.14	10	6.41	4	8.33	1	3.85	5	4.20	11	6.87	2	4.17

ตารางที่ 14 จำนวนและร้อยละของเครื่องอำนวยความสะดวกในชุมชนชาวไทยโยย (ต่อ)

ปีที่ใช้ (พ.ศ.)	วิทยุ		หมอบุงขาว		จักรเย็บผ้า		รถยนต์		จักรยานยนต์		โทรทัศน์		รถเดินตาม		วัดโ		ตู้เย็น		พัดลม		สเตรโอ	
	จน.	%	จน.	%	จน.	%	จน.	%	จน.	%	จน.	%	จน.	%	จน.	%	จน.	%	จน.	%	จน.	%
2538	5	3.87	13	11.93	5	8.48	2	9.52	23	18.26	10	6.41	8	16.67	3	11.53	10	8.41	8	5.00	7	14.58
2539	10	7.75	10	9.17	3	5.09	4	19.05	20	15.87	9	5.78	10	20.84	5	19.22	9	7.56	13	8.13	9	18.75
2540	-	-	3	2.75	1	1.69	2	9.52	19	15.08	7	4.49	9	18.75	4	15.39	13	10.92	6	3.75	3	6.25
ไม่ระบุ พ.ศ.	13	10.07	18	16.51	7	11.87	4	19.06	20	15.87	23	14.75	3	6.26	3	11.53	20	16.81	24	15.00	6	12.50
รวม	129	100	109	100	59	100	21	100	126	100	156	100	48	100	26	100	119	100	160	100	48	100
ไม่ตอบ	16		14		21		35		11		11		37		35		11		8		13	
ไม่มี	56		78		121		145		164		34		116		140		71		33		140	

บทที่ 7

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง วิถีครอบครัวและชุมชนชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง ตำบลหนองสนม อำเภอวานรนิวาส จังหวัดนครพนม นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย วิถีชีวิตครอบครัวและการเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย และความสัมพันธ์ของสถาบันครอบครัวกับชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยในกระแสโลกาภิวัตน์

การศึกษานี้เป็นการวิจัยภาคสนามในลักษณะการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากคณะนักวิจัยเกือบทั้งหมดพักอาศัยอยู่ในชุมชน และนักวิจัยหลายคนเป็นชาวไทยโย้ยในบ้านโพนแพง หัวหน้าคณะวิจัยได้ไปพักอาศัยและศึกษาติดตามข้อมูลในชุมชนเป็นระยะๆ ตลอดปี ทำให้มีความรู้ความสามารถและความเข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมเป็นอย่างดี การวิจัยภาคสนามเป็นเวลา 1 ปี และเขียนรายงานเป็นเวลา 3 เดือน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก และมีระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณเป็นตัวเสริม เริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2539 จนถึงเดือนตุลาคม 2540

บทสรุป

1. สภาพทั่วไปของชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย

1.1 ประวัติศาสตร์ของชาวไทยโย้ยเมืองวานรนิวาส

ชาวไทยโย้ยคือชาวไทยกลุ่มหนึ่ง ได้อพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเข้ามาในสมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสายแรกเป็นชาวไทยโย้ยจากเมืองส้มท้าว แขวงจำปาศักดิ์ ตั้งบ้านเรือนริมแม่น้ำยาม คือ บ้านม่วงริมยาม ต่อมาคือ อำเภออากาศอำนวย ต่อมาชาวไทยโย้ยบ้านม่วงริมยามประมาณพันคนได้ชักชวนเคลื่อนย้ายไปตั้งบ้านเรือนที่บ้านกุดลิง เมืองยโสธร ความหมายชื่อบ้านคือ กุด แปลว่าลำน้ำที่ไหลมาหยุด ส่วนลิง คือ ต้นหูลิง หรือต้นหูหมาน เมื่อบ้านกุดลิงคับแคบในการทำมาหากิน ประกอบกับคิดตั้งญาติพี่น้องที่บ้านม่วงริมยามจึงอพยพมาอยู่บริเวณใกล้บ้านเดิม คือ บ้านแร่ (ตำบลแร่ อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร)

และยังคงไว้ที่บ้านกุดลิง ต่อมาชาวโย้ยบ้านกุดลิง (บ้านแร่) ไม่พอใจคนที่ทำนาทำไร่ เนื่องจากมีดิน หิน แร่ มาก จึงอพยพมาอยู่บ้านชุมแสงห้วยนา ซึ่งเป็นที่ตั้งอำเภอมานรนิवास ในปัจจุบัน

1.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงเดิมอยู่ที่บ้านขาด บ้านนี้ได้แยกออกมาจากบ้านวานรนิवास ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านวานรนิวาส ประมาณ 1 กิโลเมตร ปัจจุบันเป็นบ้านร้าง การย้ายจากบ้านขาดมาบ้านโพนแพงเนื่องจากการหนีโรคฝีดาษ เมื่อประมาณ พ.ศ. 2407 โดยมี นายไชยราช โหติ นายเป้ แก้วมะณี และ นายเทพสุวิงศ์ โหติ บัณฑิตเพื่อนฝูงมาตั้งบ้าน ในระยะแรกมี 6 ครอบครัว เดิมเรียกว่า บ้านตูปทุม เนื่องจากในบริเวณหมู่บ้านมีทำเลดี และมีหมู่บ้านมากมาย ชาวบ้านมักจะทำเป็นห้างยิงหมูป่า ในระยะแรกจึงเรียกว่าบ้านตูปทุม ต่อมามีการตั้งชื่อหมู่บ้านตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ เนื่องจากพื้นที่ทำเลตั้งบ้านมีโพนใหญ่ๆอยู่ทั่วไป จึงตั้งชื่อเป็นบ้านโพนแพง

1.3 สภาพภูมิศาสตร์

ชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยบ้านโพนแพง มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศตะวันออกจดหมู่บ้านนาคอย ทิศตะวันตกจดหมู่บ้านบนงกทา ทิศเหนือจดบ้านสังเปือย และทิศใต้จดบ้านหนองสนม

มีถนนสายวานรนิวาส-อากาศอำนวยผ่านหมู่บ้านโพนแพง ลำน้ำยาวไหลผ่านทางทิศเหนือและทิศตะวันออกของหมู่บ้าน และมีลำห้วยเชียงลมไหลไปตกลำน้ำยามทางทิศตะวันออก

1.4 ลักษณะโครงสร้างประชากร

ชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยบ้านโพนแพงมีจำนวน 243 ครัวเรือน ประชากร 1,259 คน แยกเป็นเพศชาย 616 คน และหญิง 643 คน อัตราวัยพึ่งพาเท่ากับร้อยละ 48.47 แสดงให้เห็นว่าชุมชนนี้มีฐานะเศรษฐกิจอยู่ในระดับดี ส่วนมากจะอยู่ในวัยแรงงาน

ชาวไทยโย้ยนิยมส่งบุตรหลานไปทำงานที่อื่น ส่วนมากเมื่อบุตรหลานไปทำงานต่างถิ่นแล้วได้ส่งเงินกลับบ้านคิดเป็นร้อยละ 55.28 จังหวัดที่ไปทำงานมากที่สุดคือ กรุงเทพมหานคร

1.5 สถาบันครอบครัว

ชาวไทยเชื้อชาติอีสานสืบทอดทางฝ่ายชาย ตระกูลแรกๆ ในหมู่บ้าน คือ สกุลบัวพันธ์ แก้วมะณี โปธิ แก้วไพฑูรย์ และอินธิฤทธิ์ ในอดีตความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติ มีความรักใคร่กลมเกลียวกันมาก ในปัจจุบันก็ยังมี การแบ่งปันกันระหว่างญาติพี่น้องที่ไกล ญาติ ในอดีตลักษณะครอบครัวเป็นแบบครอบครัวขยาย โดยแต่งสะใภ้เข้าบ้าน แต่ใน ปัจจุบันลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น และจะปลูกบ้านใกล้กับบ้านของพ่อแม่ นอกจากนี้การแต่งงานมักจะแต่งงานกันภายในชุมชนและชาติพันธุ์เดียวกัน ห้ามครอบครัว ชาติพันธุ์อื่นมาอยู่ในหมู่บ้าน

การแบ่งมรดกเมื่อ 60-80 ปีที่ผ่านมา พ่อแม่จะแบ่งมรดกให้ทั้งลูกหญิงและลูกชาย แต่ลูกคนสุดท้ายที่เป็นลูกชาย มักจะได้มรดกมากกว่าลูกคนอื่นๆ เนื่องจากเป็นผู้ที่เลี้ยงดูจนพ่อแม่ถึงแก่กรรม

ภาษาที่พูดกันในครอบครัว ส่วนมากเป็นภาษาไทยยลคิดเป็นร้อยละ 77.48 โดยพูดภาษาไทยปะปนกับภาษาอื่นถึงร้อยละ 22.52 จึงถือได้ว่าชาวไทยยลพูดภาษาไทยทั้งชุมชน

ลักษณะการแต่งงานในปัจจุบันที่แตกต่างจากอดีตก็คือ มีพิธีการเบญจบาทมาร่วมงานด้วยการแต่งงานเพิ่มขึ้น ส่วนการบอกกล่าวด้วยวาจาแก่ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนยังคงมีอยู่ โดยลูกสะใภ้และหลานสะใภ้จะเป็นผู้บอกกล่าว นอกจากนี้มีการแต่งงานกับคนต่างภาคและคนต่างชาติหลายคน

1.6 สถาบันเศรษฐกิจ

ชาวไทยเชื้อชานโพนแห่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก ส่วนทำไร่ทำสวน เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง หาปลา และร้านค้า เป็นอาชีพเสริมของชาวบ้าน ชาวไทยยลบ้านโพนแห่งในปัจจุบันมีการประกอบอาชีพหลายอาชีพในขณะเดียวกัน มีการทำนาเป็นพื้นฐาน ร้านค้ามีทั้งหมด 12 ร้าน ขายสินค้าประเภทต่างๆ เช่น ขายของเบ็ดเตล็ด ร้านอาหารและร้านสหกรณ์ของชาวบ้าน อาชีพสร้างบ้านมักจะเป็นการเหมาสร้างบ้าน มีรายได้ประมาณหลังละ 30,000-50,000 บาทต่อกลุ่ม 4-5 คน อาชีพหาปลามีอยู่ 18 ครอบครัวที่มีรายได้จากการหาปลา นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชผักต่างๆ เช่น ปลูกถั่วแดง ข้าวโพด และปลูกยูคาลิปตัส ซึ่งสามารถนำไปค้าประกันธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ได้ มีการจำหน่ายเห็ด การทอผ้าและทอเสื่อกี๊เป็นรายได้จากการว่างหลังการทำนา

การไปทำงานรับจ้างในหมู่บ้าน เช่น การรับจ้างเป็นรายวันเกี่ยวกับการปักดำ เกี่ยวข้าว ในอัตราวันละ 80-120 บาท บางคนก็ไปรับจ้างที่กรุงเทพฯ ได้แก่ ก่อสร้าง หนัก ของ ทาบเร่ และขับรถแท็กซี่ที่กรุงเทพฯ

นอกจากนี้ยังมีอาชีพหอบสมุนไพรในหมู่บ้าน การขายยา บ้างเชื่อม ขายประกัน ปิวิต และขายแอมเวอร์ เป็นต้น

1.7 สถาบันการศึกษา

โรงเรียนบ้านโพนแพงตั้งขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2473 โดยสอนที่วัดจอมแจ้ง บ้านโพนแพง ในปี พ.ศ.2475 โรงเรียนถูกยุบไป เนื่องจากทางการขาดงบประมาณ ต่อมา ในปี พ.ศ.2482 ทางราชการจึงได้อนุมัติจัดตั้งโรงเรียนโพนแพงขึ้นมาใหม่ จนในปัจจุบันนี้ โรงเรียนบ้านโพนแพงสอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

การเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2490 เป็นต้นมา และได้จบการศึกษาที่สูงขึ้นในระดับหนึ่ง มีจำนวน 56 คน เสียชีวิต 7 คน และได้รับราชการเป็นครูจำนวน 8 คน ในจำนวนนี้ได้กลับมาสอนในโรงเรียนบ้านโพนแพงจำนวน 3 คน

สำหรับการศึกษาในปัจจุบันนั้น ชาวไทยโ้ย้บ้านโพนแพงมีความสนใจที่จะส่งบุตรหลานให้ไปเรียนต่อในระดับมัธยมมากขึ้น เนื่องจากมีโรงเรียนภูดินแดงวิทยาซึ่งสอนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 เปิดสอนมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2527

1.8 สถาบันศาสนา

วัดภายในชุมชนบ้านโพนแพงมี 2 วัด คือ วัดจอมแจ้ง (ฝ่ายมหานิกาย) ซึ่งอยู่ในหมู่บ้าน และสำนักสงฆ์ญาณวิเวก (ฝ่ายธรรมยุคนิกาย)

สำหรับความเชื่อของชาวไทยโ้ย้บ้านโพนแพงมีหลายอย่าง คือ ความเชื่อเรื่องผีเสื้อ ผีปู่ตา ผีน้ำ เสียงค้อง และความเชื่อเรื่องการทำงาน ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านอาวุโสยังมีความเชื่อดังกล่าวไม่มากนัก

1.9 สถาบันสาธารณสุข

สถานีอนามัยบ้านโพนแพงมีบทบาทอย่างมากต่อการรักษาพยาบาล ความเจ็บป่วยในหมู่บ้านโพนแพง การสาธารณสุขได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามหากชาวบ้านเจ็บป่วยธรรมดา นิยมไปซื้อยาที่ร้านขายยาภายในชุมชน

สำหรับการรักษาพยาบาล ชาวไทยโ้ย้บ้านโพนแพงยังนิยมการรักษาด้วยหมอแผนโบราณ และรักษาด้วยเวทมนต์คาถาสำหรับคนที่กระดูกหัก

การอยู่ไฟยังมีอยู่ในบ้านโพนแพง แม้ว่าการคลอดลูกโดยหมอตำแยจะหมดไป เนื่องจากชาวบ้านนิยมไปทำคลอดที่สถานีอนามัยหรือโรงพยาบาลในเมืองและจังหวัดหรือโรงพยาบาลของเอกชน

ลักษณะอาหารการกินของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงมีลักษณะแปรไปตามฤดูกาล และอาหารที่ปรุงรสนิยมปรุงตามแหล่งอาหารที่หาได้ในแต่ละฤดูกาล

สำหรับการใช้ส้วมเริ่มมีมาเมื่อ 20 ปีที่แล้ว ตั้งแต่ปี 2530-2539 บ้านโพนแพงมีส่วนร่วมครบทุกหลังคาเรือน

1.10 สถาบันปกครอง

ผู้ใหญ่บ้านที่ได้ปกครองบ้านโพนแพงตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้านจนถึงปัจจุบันมี 10 คน ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันชื่อ นายสังคม แก้วมะณี ผู้ใหญ่บ้านในอดีตได้มีบทบาทอย่างมากต่อการพัฒนาหมู่บ้าน โดยมีโครงการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ภายในชุมชนเป็นอย่างมาก

1.11 สถาบันพักผ่อนหย่อนใจ

การพักผ่อนหย่อนใจของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง เป็นเรื่องของกิจกรรมที่ปฏิบัติกันตามการทำบุญทางศาสนา ที่ซึ่งหนุ่มสาวจะมีโอกาสพูดคุยกัน และช่วยกันทำเครื่องสักการะต่างๆ เนื่องจากบุญมหาชาติเป็นบุญที่นำบุญที่สุดของหมู่บ้าน

นอกจากนี้ชาวบ้านได้มีโอกาสพักผ่อนจากกิจกรรมการทำนา เป็น งานลอยกระทง หรืองานลอยเรือไฟ งานขึ้นบ้านใหม่ งานสงกรานต์

ในปัจจุบันชาวบ้านยังนิยมฟังวิทยุ ทีวีโทรทัศน์ ภาพยนตร์ การไปเที่ยวหมู่บ้านอื่น ในอดีตมีการเล่นกีฬาพื้นบ้านต่างๆ คำผญาสำหรับเกี่ยวพาราสี เพลงกล่อมเด็ก การละเล่นต่างๆ ซึ่งบางอย่างได้เลิกไปนานแล้ว และคำสอยเพื่อการพูดคุยอย่างสนุกสนาน ยังคงได้ยินในปัจจุบันไม่มากนัก

2. วิถีชีวิตครอบครัวและการเปลี่ยนแปลง ในชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ย

2.1 โครงสร้างครอบครัวและเครือญาติ

ในอดีตครอบครัวไทยโย้ยมีลักษณะครอบครัวขนาดใหญ่ เป็นครอบครัวขยาย สะใภ้มักจะอยู่เคียงบ่า ในปัจจุบันได้แยกครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น อาจจะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ๆครอบครัวของพ่อแม่

ความสัมพันธ์ของครอบครัวและเครือญาติมีความแน่นแฟ้นเป็นอย่างมาก ตั้งแต่เมื่อขามเจ็บป่วย งานศพ งานแต่งงาน งานทำบุญ งานสร้างบ้าน จะมาช่วยเหลือกูแก่ ทุกข์สุขเป็นอย่างดี เนื่องจากในชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยที่เป็นเครือญาติกัน

ชาวไทยโย้ยมีความรักครอบครัวญาติพี่น้อง และนับถือบรรพบุรุษในอดีตและปัจจุบันไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก

ชาวไทยโย้ยนิยมให้ลูกชายที่อยู่กับพ่อแม่คนสุดท้ายที่ได้เลี้ยงดูพ่อแม่ เป็นคนที่ได้รับมรดกในส่วนของพ่อแม่ด้วย

บทบาทของพ่อในอดีตและปัจจุบันไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงนัก ยังคงเป็นผู้นำครอบครัว หน้าที่การอบรมสั่งสอนในปัจจุบันจะน้อยกว่าอดีต เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจรัดตัว ต้องไปทำงานหารายได้พิเศษ เช่น การไปทำงานต่างจังหวัดเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว

บทบาทของแม่ในอดีตจะอยู่ใกล้บิดลูก และอบรมสั่งสอนลูกเป็นอย่างดี แต่ในปัจจุบันบทบาทของแม่เปลี่ยนไปบ้างในเมื่อลูกโตขึ้นต้องออกไปทำงานที่อื่น บางครั้งแม่ก็ต้องไปทำงานภายนอกชุมชนด้วย

บทบาทของลูกในครอบครัว ในอดีตมีความเชื่อฟังพ่อแม่มาก ลูกชายจะให้เรียนหนังสือก่อน ลูกผู้หญิงอยู่บ้าน ปัจจุบันลูกได้เรียนหนังสือทั้งชายและหญิง ลูกๆต้องออกไปทำงานหารายได้มาเสริมครอบครัวของพ่อแม่ พี่น้องก็ยังรักกันและเชื่อฟังพ่อแม่เช่นเดิม

บทบาทของสมาชิกในครัวเรือนต่อผู้สูงอายุ ในปัจจุบันลดลงบ้างเล็กน้อย เนื่องจากสมาชิกต้องไปทำงานที่อื่น ทำให้ไม่มีเวลาในการปรนนิบัติผู้สูงอายุดีเท่าที่ควร

บทบาทของสมาชิกในครัวเรือนต่อญาติพี่น้อง เช่นเดียวกันต่อผู้สูงอายุ การเคารพเชื่อฟังและการปรนนิบัติได้ลดน้อยลงไปบ้างแต่ไม่มากนัก

การอบรมเลี้ยงดูมีบทบาทอย่างมากต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแหง ในปัจจุบันการอบรมเลี้ยงดูได้เปลี่ยนแปลงไป การให้ความอบอุ่นในอดีตได้ลดน้อยลง แต่อย่างไรก็ตามความผูกพันรักใคร่และเชื่อฟังพ่อแม่ยังมีอยู่เช่นในอดีต

2.2 การบริโภคประจำวัน

การกินในอดีตสามารถหาได้ตามแหล่งธรรมชาติรอบๆหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันได้มีการซื้ออาหารจากในเมือง หรือเป็นอาหารถุงสำเร็จรูป

แหล่งหากิน ในอดีตมีอยู่มากมายตามแหล่งน้ำรอบๆบ้าน แต่ในปัจจุบัน อาหารตามธรรมชาติได้ลดน้อยลงไป

ชาวไทยโย้ยนิยมทำอาหารประเภทแกงอ่อม เวลาเข้านำไปถวายพระที่วัด และยังคงทำอาหารกันอยู่ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามอาหารประเภทผักหรือประเภทดองได้มี ขยายในหมู่บ้านมากขึ้น

เมื่อ 20 ปีที่แล้วชาวไทยโย้ยมีความเชื่อหรือข้อห้ามเกี่ยวกับอาหาร แต่ในปัจจุบันความเชื่อหรือข้อห้ามเกี่ยวกับอาหารลดน้อยลง

2.3 ที่อยู่อาศัย

ที่อยู่อาศัยได้เปลี่ยนแปลงมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีอยู่หลายลักษณะตั้งแต่ เป็นบ้านไต้ดุนสูง หลังคามุงหญ้าแฝก แบบต่อมาคือ มีเรือนไฟแยกอยู่ต่างหาก บ้านชั้นเดียว ไต้ดุนสูง มุงด้วยสังกะสี แบบต่อมาเป็นบ้านไม้ 2 ชั้น มีครัวแยกอยู่ต่างหาก บ้านต่อมาเป็นบ้านไม้ดือปูน 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นปูน ชั้นบนเป็นไม้ ต่อมาเป็นบ้านชั้นเดียวสร้างด้วยปูนทั้งหลัง

รูปทรงของบ้านจะเปลี่ยนแปลงไปตามวัสดุที่ใช้ในแต่ละสมัย ชาวไทยโย้ย มักสร้างขานบ้าน ห้องนอนได้เปลี่ยนไป โดยมีการกันห้องให้ลูกสาว ห้องครัวมักสร้างไว้ต่างหากกับตัวบ้าน เพื่อสะดวกในการหุงหาอาหารและรักษาความสะอาด

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงมีความเชื่อเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เช่น ไม่เหยียบธรณี บ้าน ไม่นิยมสร้างบ้านไปทางทิศตะวันตก การขึ้นบ้านต้องมีฤกษ์ยาม

2.4 เครื่องนุ่งห่ม

ในอดีตเมื่อ 50 ปีที่ผ่านมา การทอผ้าใช้ต้องทำตั้งแต่การปลูกฝ้าย เบ็นฝ้าย ทอผ้า และเย็บเป็นผืน ปัจจุบันสามารถหาซื้อเสื้อผ้าจากตลาด

2.5 ยารักษาโรค

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงนิยมการไปรักษาด้วยแผนปัจจุบันและแผนโบราณ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันครอบครัวกับชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยใน กระแสโลกาภิวัตน์

3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับประเพณีพิธีกรรมของชุมชน

3.1.1 การทำบุญประจำปี

การทำบุญที่สำคัญของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงก็คือ การทำบุญพระ
เวสสันดร คือ จะทำบุญติดต่อกัน 3 ปี แล้วหยุดไป 3 ปี จึงกลับมาทำบุญใหม่ มีการเตรียม
งานบุญเกือบเดือน ภายในบริเวณวัดจะมีการสร้างตุงสำหรับให้พระสงฆ์ที่มาเทศน์จากวัดอื่น
ได้มาพัก โดยมีคณะกรรมการวัดจัดให้ชาวบ้านแต่ละคุ้มได้มาพูดคุยกับพระสงฆ์เหล่านั้น

นอกจากนี้มีการทำบุญห่อข้าวหรือบุญข้าวประดับดิน ประเพณีการบวช
ประเพณีทอดกฐนในช่วงเข้าพรรษา บุญออกพรรษาและบูชาดอกบัว ประเพณีขึ้นบ้านใหม่
ประเพณีสงกรานต์ ซึ่งชาวไทยโย้ยยังปฏิบัติตามฮีตประเพณีอย่างเคร่งครัด

ประเพณีสะเดาะเคราะห์ยังเป็นความเชื่อที่ชาวไทยโย้ยยึดถือปฏิบัติกัน
และมีพิธีการต่างแก้ด้วย สำหรับประเพณีที่แตกต่างไปจากท้องถิ่นอื่นก็คือ ประเพณีลอยเรือ
ไฟ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพิธีบูชาเจ้าแม่คงคา และสะเดาะเคราะห์

3.1.2 พิธีกรรม

สำหรับพิธีกรรมการเกิดที่ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงได้เปลี่ยนแปลงไป
จากเดิม คือ การเกิดเดิมนั้นชาวโย้ยมักจะคลอดที่บ้านโดยหมอดำแย แต่ในปัจจุบันไป
คลอดที่สถานอนามัย สำหรับการอยู่ไฟยังคงนิยมเช่นในอดีต

การเลือกคู่หนุ่มสาวในอดีตเป็นลักษณะการลงบัง โดยความเห็นชอบ
ของพ่อแม่ทั้งสองฝ่าย บางคู่พ่อแม่ก็เลือกให้ทั้งคู่บ่าวและผู้สาว ในอดีตมักจะเป็นการเลือก
ในชุมชนเดียวกัน แต่ในปัจจุบันหนุ่มสาวมีโอกาสนในการเลือกคู่ครองมากขึ้น เนื่องจากการ
ไปทำงานต่างถิ่น

พิธีการสู่ขอจะต้องมีล่าม 2 คน คือ ล่ามใหญ่ และล่ามน้อย ไปสู่ขอกับ
ฝ่ายสาว มีการตกลงเรื่องสินสอดทองหมั้นและวันเวลาที่จะแต่งงาน

พิธีแต่งงาน ฝ่ายชายจะให้ล่าม 2 คนพร้อมด้วยญาติมิตรไปบ้านเจ้าสาว
ก่อน ในพิธีแห่ขันหมากจะต้องมีการลำขอขึ้นบ้านเจ้าสาว เมื่อลำขึ้นบ้านแล้วจะนำพาวัว
ไปตั้งคู่กับเจ้าสาว เมื่อได้ฤกษ์นำสินสอดออกมาประกาศให้ญาติพี่น้องทราบ เสร็จแล้วทำพิธี
บายศรีสู่ขวัญ ทำพิธีป้อนไข่ พิธีผูกแขน พิธีสมมาญ่า และพิธีไหว้ญาติ พิธีการแต่งงานใน

อดีตกับปัจจุบันไม่แตกต่างกันมากนัก ชาวไทยโย้ยยังยึดมั่นในขนบธรรมเนียมการแต่งงาน เช่นเดิม นอกจากนี้ยังมีพิธีนารอยเมื่อเจ้าสาวจะต้องไปอยู่บ้านเจ้าบ่าว

ส่วนการตายนั้นเมื่อมีการตายเกิดขึ้น ทุกคนจะมาร่วมในงานศพ ในการเตรียมการในตำหนักพิธีกรรมตั้งแต่การอาบน้ำศพ การทำโลงศพ นิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ การช่วยกันทำอาหารเลี้ยงแขกที่มาในงาน การแห่ศพ การเผาศพ จนถึงการเก็บอัฐิตลอดจนมีความเชื่อและข้อห้ามเกี่ยวกับการตายด้วย

3.2 ครอบคลุมเกี่ยวกับการจัดการสภาพแวดล้อมของชุมชน

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงรักษาป่าไม้ที่อยู่ในชุมชน โดยเฉพาะป่าบุงป่าทามรอบๆลำน้ำยาม เนื่องจากบรรพบุรุษมีความหวงแหนป่าไม้ แม้ในเขตไร่นาก็จะรักษาต้นไม้ไว้ใช้ประโยชน์ เช่น เป็นร่มเงา เป็นฟืน และเป็นที่อยู่ของสัตว์ มาตรการสังคม กฎหมาย และความเชื่อ มีส่วนช่วยให้ป่าธำรงอยู่ได้

ส่วนทรัพยากรดินในบ้านโพนแพงมีอยู่ 2 ประเภท คือ ที่ดินส่วนตัว และที่ดินสาธารณะ มาตรการทางสังคม กฎหมาย และความเชื่อ ได้ทำให้ชาวไทยโย้ยตระหนักถึงประโยชน์ของที่ดินสาธารณะ ings ได้รักษาเป็นมรดกมาจนถึงปัจจุบัน

น้ำในชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยบ้านโพนแพงยังมีอยู่หลายแห่ง มาตรการทางสังคม กฎหมาย และความเชื่อ ทำให้ชาวบ้านใช้น้ำอย่างประหยัดและเป็นประโยชน์

3.3 ครอบคลุมกับกระบวนการอยู่ร่วมกันในชุมชน

ชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพงมีการรวมกลุ่มเป็นคุ่มต่างๆ ings มีประโยชน์ต่อการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มที่สำคัญในชุมชนคือ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มฅาปนกิจ ทำให้ชาวไทยโย้ยสามารถดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ในชาติพันธุ์ของคนเป็นอย่างมาก ทำให้ชาวบ้านได้ร่วมมือกันส่งหมู่บ้านเข้าประกวดจนได้เป็นระดับที่ 2 ของจังหวัด

3.4 กระบวนการปรับตัวของชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์

ชาวบ้านมีการร่วมมือกันพัฒนาวัฒนธรรมของตนอย่างเหนียวแน่น เช่น การทำบุญทางศาสนา การทำบุญประเพณี ตีกลองเลง การใช้ภาษาไทยโย้ยทุกครัวเรือน มีความกตัญญูรู้คุณคน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และรักหวกรักห้อง เป็นต้น

ชาวไทยโย้ยได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงอาชีพจากเดิมทำนาอย่างเดียว ปัจจุบันนี้มีอาชีพเสริมต่างๆที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวเป็นอย่างมาก

ชาวไทยโย้ยมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกภายในครัวเรือนในตำบลเศรษฐกิจ ส่วนในด้านความเชื่อไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต

บุคลิกภาพของชาวไทยโย้ยมีลักษณะการปรับตัวต่อกระแสโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี ได้ส่งผลกระทบต่อการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงตามกระแสของโลกาภิวัตน์ เช่น ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ ความภูมิใจในชาติพันธุ์ ความยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี ขอบความสนุกสนานร่าเริง ยังคงเป็นเอกลักษณ์ในบุคลิกภาพของชาวไทยโย้ยบ้านโพนแพง

การพัฒนาตนเองให้ทันต่อเหตุการณ์ รู้จักการทำมาหากิน หารายได้จากอาชีพเสริมต่างๆ รู้จักการเก็บออม ทำให้สามารถสร้างฐานะแต่ละครอบครัวได้ เกือบทุกครอบครัวมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น

ความเจริญตามกระแสของโลกาภิวัตน์ ทำให้ชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยได้รับอย่างมาก คือ มีเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆมากขึ้น

3.5 ครอบครัวและความสำนึกในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์

ที่ตั้งของชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ สถาบันครอบครัวมีบทบาทต่อการอบรมเลี้ยงดู และระบบเครือญาติมีส่วนช่วยให้ชาวไทยโย้ยมีจิตสำนึกในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ การไม่ยอมรับครอบครัวอื่นเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ทำให้ไม่มีการแทรกแซงจากวัฒนธรรมอื่น แม้ว่าในปัจจุบันมีการแต่งงานกับชาติพันธุ์อื่นมากขึ้น แต่ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณียังคงปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด ซึ่งนำไปสู่ความสำนึกในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ไทยโย้ย บ้านโพนแพง

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยวิถีครอบครัวและชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยในครั้งนี้ ใคร่ขอเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาวัฒนธรรม

1.1 นักวัฒนธรรมควรจะเน้นและตระหนักบทบาทของสถาบันครอบครัวและเครือญาติ ที่มีต่อการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่และการรักษาวัฒนธรรมไทยโย้ย

1.2 นักวัฒนธรรมควรจะนำองค์ความรู้เกี่ยวกับสถาบันครอบครัวและเครือญาติ ซึ่งสามารถปรับตัวต่อชุมชน และการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ไปจัดทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับชุมชนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาท้องถิ่น

2.1 นักพัฒนาที่จะทำงานในชุมชนควรที่จะศึกษาชุมชนอย่างละเอียด เพื่อจะมีแนวทางการพัฒนาตามมิติทางวัฒนธรรมตามความเหมาะสมของชุมชน

2.2 นักพัฒนาควรจะนำบทเรียนของการพัฒนาในชุมชนแห่งนี้ที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ ของตน กับการปรับตัวต่อกระแสโลกาภิวัตน์อย่างเหมาะสม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานกับชุมชนชาติพันธุ์อื่นต่อไป

3. ข้อเสนอแนะต่อการวิจัย

3.1 ควรที่จะวิจัยสถาบันทางสังคมอื่นๆ ซึ่งอาจมีส่วนสร้างและรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยได้อย่างเหมาะสมเช่นกัน

3.2 ควรที่จะวิจัยเชิงปริมาณประกอบกับวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่กันไป เพื่อจะได้เข้าใจมิติทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยได้อย่างเหมาะสม

3.3 ควรจะศึกษาวิจัยเปรียบเทียบชุมชนชาติพันธุ์ไทยโย้ยบ้านอื่นๆ เพื่อจะทราบการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมชุมชนในแต่ละแห่ง ซึ่งจะเป็แนวทางในการปรับปรุงในด้านการส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสม

บรรณานุกรม

- เฉลิมพล ธรรมวงศา. 2533. วัฒนธรรมไทยแสงบ้านชะหว่า. ปรินิพนธ์ปริญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ขอบ เบ็มกลัด. 2521. "การศึกษาพัฒนาโครงสร้างของหมู่บ้านในประเทศไทย".
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทองคุณ หงส์พันธ์. 2519. ภาษาถิ่นภูพาน. สกลนคร : วิทยาลัยครูสกลนคร.
- คำรกราชานุกาฬ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. 2516. นิทานโบราณคดี.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ประชุมการพิมพ์.
- บุญมา นครินทร์. 2515. "การเปลี่ยนแปลงทางสังคมบางประการของชาวชนบทไทย".
หน้า 20-25. ใน เอกสารจากนิทรรศการสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร : แผนกอิสระสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.
- เปลื้อง ณ นคร. 2518. พจนานุกรมฉบับทันสมัย เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร :
ไทยวัฒนาพานิช.
- พิทยา สายหู. 2516. ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนัก
พิมพ์เคล็ดไทย.
- ไพฑูรย์ เครือแก้ว. 2515. ลักษณะสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลื่องเชียง
จงเจริญ.
- เลิศ บรรเลงเสนาะ. 2517. "การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจใน
หมู่บ้าน อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางคมนาคม : ศึกษาเฉพาะกรณีความ
เปลี่ยนแปลงของบ้านหว่า ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ สืบ
เนื่องมาจากการสร้างทางหลวงชนบทสายกระสัง-ลาบี่". วิทยานิพนธ์คณะรัฐ-
ประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สนิท สมักรการ. 2525. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเคียนสตรี.

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2527. "การวิจัยเชิงคุณภาพกับการพัฒนาสังคม". วารสารวิจัยสังคม 1 (เมษายน-มิถุนายน 2527): 34-43.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2528. "ลักษณะการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย". ในบทความปัญหาการพัฒนาชนบทไทย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2528. สังคมไทย : แนวทางวิจัยและพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2535. สังคมวิทยาเบื้องต้น. ขอนแก่น : วิทยาลัยการสาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2537. สังคมวิทยาชนบท : แนวคิดทางทฤษฎีและแนวโน้มในสังคมชนบทไทย. ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2538. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ. 2530. รายงานการวิจัยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมือง สังคม และวัฒนธรรม ในชุมชนบ้านแฮด บ้านไทยดำ และบ้านไทยลาว : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, ปันทดา เผือกพันธ์ (เพ็ชรสิงห์) และ รุ่งอรุณ ทิมบุณฑเกียรติ. 2532. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ในชุมชนชาติพันธุ์กว๋อญและญ้อ : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ ปรีชา ปิยะปัญญา. 2538. วิถีครอบครัวและชุมชนชาติพันธุ์ไทย แสก บ้านชะฮัว ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, วิยุทธ จำรัสพันธ์ และ ศุภฎี อาญวัฒน์. 2535. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทด้านการประกอบอาชีพของชาวนาชนบทอีสาน. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ สุวรรณ บัวทวน. 2528. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนชาติพันธุ์สองแห่งของจังหวัดกาฬสินธุ์ : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี. บอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ สุวรรณ บัวทวน. 2528. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนสองแห่งในจังหวัดขอนแก่น : หมู่บ้านอัมพวันและหมู่บ้านคำแก่นคูณ. บอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุจิตรา ประชูรพิทักษ์. 2520. "การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางสังคมของชาวเขาเผ่าเย้า บ้านผาเคื่อ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย". วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเทพ สุนทรเกสัช. บรรณาธิการ. 2511. สังคมวิทยาหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สุเทพ สุนทรเกสัช. 2525. "ความเชื่อเรื่องผีปู่ตาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ". ใน อีสานรำลึกสมาคมชาวอีสาน. หน้า 100-110.
- สุพล วุฒิเสน. 2521. อิทธิพลของตัวการเปลี่ยนแปลงสังคมในชนบทอุตรธานีและหนองคาย. อุตรธานี : ศูนย์วิจัยและพัฒนา วิทยาลัยครูอุตรธานี.
- สุรัตน์ วรางค์รัตน์. 2524. การเปรียบเทียบประเพณีวัฒนธรรมของชาวภูไทและชาวไท่. สกลนคร : วิทยาลัยครูสกลนคร.
- Chuepaeng, Mai. 1967. "Social and Economic Changes in Rural Northeast Thailand". Bangkok : USOM Division. May 9.
- Cruagao, Maitoon. 1962. "Changing Thai Society : A Study of the Impact of Urban Cultural Traits and Behavior upon Rural Thailand". Unpublished Ph.D. Dissertation, Ithaca, N.Y. : Cornell University.
- Defleur, Melvin and others. 1973. Sociology : Human Society" Glenview, Ill. : Scott, Foresman and Company.
- Green, Arnold W. 1972. Sociology. New York : McGraw-Hill, Inc.

- Kingshill, Kornard. 1960. **Ku Daeng The Red Tomb : A Village Study in Northern Thailand.** Chiangmai : The Prince Royal's College.
- Kinloch, Graham, C. 1974. **The Dynamics of Race Relations.** New York : McGraw-Hill Book Company.
- Kinloch, Graham, C. 1981. **The Sociology of Minority Group.** New York : McGraw-Hill Book Company.
- Klausner, William, J. 2515. **The World and Nong Khon : Continuity and Change.** "วารสารสังคมศาสตร์, 9 3(กรกฎาคม 2515): 121-123.
- Kunstadter, Pter. 1968. **Social-Cultural Change Among Upland People of Thailand : Lau' and Karens Two Models of Adaptation.** Seattle, Wa : University of Washington.
- Linton, Rulh. 1946. **The Cultural Background of Personality.** New York : D. Appleton-Century.
- Moerman, Michael. 1968. **Agricultural Change and Peasant Choice in a Thai Village.** L.A. : University of California Press.
- Neher, Clark, D. 1972. "The Politics of Change in Rural Thailand". **Comparative Politics.** (January 1972): 201-216.
- Nisbet, Robert. 1969. **Social Change and History Aspects of the Western Theory of Development.** London : Oxford University Press.
- Picker, Steven. 1975. "The Post-Peasant Village in Central Plain Thai Society from Change and Persistence in Thai Society." p. 298-323 **Essay in Honor of Lauriston Sharp Ethica.** Ithaca : N.Y. : Cornell University Press.
- Rogers, Everett. 1969. **Modernization Among Peasants.** New York : Rinehart Winston.
- Tylor, Edward burnett. 1871. **Primitive Culture.** London : John Murray.

บรรณานุกรมผู้ให้สัมภาษณ์

นายกาศี เปื่อนพงศ์	72 ปี
นายกิ่ง แก้วมะณี	65 ปี
นางเกศ โยธี	69 ปี
นายคำแหง โยธี	70 ปี
นางคำหว่า วงศ์ษาเนา	66 ปี
นายบัววาด จันทรหัตถ์	54 ปี
นางช้อน โยธี	85 ปี
นายทอง บัวพิน	75 ปี
นายทั้ง เหลาทอง	75 ปี
นายนพดล บันตูปัทม์	53 ปี
นางบันเทิง แก้วมะณี	50 ปี
นางพยอม แก้วมะณี	50 ปี
นางพัน โยธี	90 ปี
นางเปลื้อง เบ็ญชัย	67 ปี
หลวงพ่อด่วน แก้วไพฑูรย์	68 ปี
ชายลีทอง โยธี	79 ปี
นางสาววานิช ขาวประภา	56 ปี
นายเวียง สิงห์เปรม	65 ปี
นางศศชยาม เข้มเจริญ	49 ปี
นายสมฤทธิ์ แก้วไพฑูรย์	54 ปี
นายสังคม แก้วมะณี	36 ปี
นายสีทา เบ็ญชัย	65 ปี
นางสีผา บัวพิน	85 ปี
นางไหล อินธิฤทธิ์	62 ปี
นางอรพัน แสงกล้า	85 ปี
นายอินตรา โยธี	62 ปี
นางสาวอุคร แก้วมะณี	60 ปี